



Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΤΗΣ

ΠΕΜΠΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

ΤΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Δραχ. 1.35

1/2

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΝΤΖΕΒΕΛΑΚΗ



Το Κ. Υπουργόν,
 διότι
 του
 φιλίου
 (1,35) το
 λεπίον
 Ένι
 έκτυπώ
 καλύμματο
 μον επικολλάται το βιβλίον.

της εκδόσεως των
 μη του αναγνωσι-
 φύλλων
 τριάντα πέντε
 ε, το τιάξιας

ατάς,
 του περι-
 ην κατά τον νό-

Ο Υπουργός
 Κ. ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ

96 20

Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Υ Π Ο

ΓΑΛΑΤΕΙΑΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑΡΙΟΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Εγκριθὲν κατὰ τὸν Νόμον ΓΣΑ' διὰ τὴν τετραετίαν

1914 — 1918.



ΕΚΔΟΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΝΤΖΕΒΕΛΑΚΗΣ

1914

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής



Μέως ἡ μήτηρ μου με ἀφῆσε νὰ ξενιτευθῶ.

Ἀπὸ τὴν Πατρίδα μου, ἐν μικρῷ χωρίῳ πλησίον τῶν Ἰωνινῶν, ἔφυγα ἑνδεκα ἐτῶν. Ὁ θεὸς με ἐπιστρέφων εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου πρὸ ἐτῶν εἶχεν ἐγκατασταθῆ, ἐπαίτε τὴν μητέρα μου νὰ με ἀφήσῃ νὰ ὑπάγω μαζί του. Το ἤθελα καὶ ἐγώ, ἀν καὶ ἤμην πολὺ μικρὸς· ἴσως διότι ἤκουα συχνὰ ἀνθρώπους ν' ἀρῆγονται διὰ τὰ θυμῶν πράγματα, τὰ ὅποια ἔδλεπον εἰς τὰ ξένα. Ἡ παιδική μου φαντασία ἐπέτα μ' ἐπιθυμίαν εἰς τοὺς ἀγνώστους τόπους. Μοῦ ἐφάνετο ὅτι τὰ παραμύθια, τὰ ὅποια μοῦ ἔλεγεν ἡ μάμμη μου, διὰ νὰ με ἀποκοιμίσῃ, ἐγίνοντο ἐκεῖ πέρα καὶ ὅτι τὰ Παλάτια καὶ οἱ θησαυροὶ καὶ οἱ Δράκοντες καὶ τὸ ἀθάνατο νερό, χωρὶς ἄλλο εὐρίσκονται εἰς τὰ μακρινὰ ἐκεῖνα μέρη.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ μητέρα μου δὲν ἤθελε νὰ με ἀφήσῃ. Ἐσυλλογίζετο τί θ' ἀπεγινόμεν ἐγώ, μικρὸν παιδίον, ἐκεῖ κάτω, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κόσμου, ὄρφανὸν καὶ ἀπροστάτευτον. Μάτην ὁ θεὸς μου τῆς ἔλεγεν, ὅτι μαζί του θὰ ἤμην ἀσφαλὴς· ἡ μητρικὴ τῆς στοργῆς δὲν καθισχύραζεν.

— Ἄν μοῦ πάρῃς τὸν Πέτρον, ἔλεγεν, ἐγὼ ἀπομένω ὁλομόναχον εἰς τὸν κόσμον. Ἀκόμη καλὰ καλὰ δὲν ἔγινε χρόνος, πού ὁ πατήρ μου ἐσκοτώθη εἰς τὸν πόλεμον· τὸ σπῖτι μας εἶναι ἀκόμη αὐτορορεμένον. Ἄν μοῦ φύγῃ καὶ τὸ παιδί μου, τί θὰ μοῦ ἀπομῇ; Ποῦν θὰ ἔχωμεν προστατὴν ἐγὼ καὶ ἡ Ἐλένη μου;

Καὶ ἡ μητέρα μου ἐκλάλει.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τέλος, τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ φύγῃ ὁ θεὸς μου, ἦλθε διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ ὠμίλησεν εἰς τὴν μητέρα μου.

— Καταστρέφεις τὸ μέλλον τοῦ παιδιοῦ σου, δίχως νὰ τὸ θέλῃς, τῆς εἶπεν. Ἐδῶ δὲν θὰ ἡμπορέσῃ ποτὲ νὰ ὠφελήσῃ, ποτὲ μήτε τὸ σπίτι του, μήτε τὸν ἑαυτὸν του. Θὰ γίνῃ κανεὶς μικροτεχνίτης, μόλις κερδίζων ὅσα χρειάζεται νὰ ζῇτε, ἢ θὰ γίνῃ γεωργὸς εἰς ξένα κτήματα, ὁδηλαδὴ ὑπηρέτης. Ἐκεῖ ὅμως, δπου θὰ τὸν πάρω ἐγώ, ἂν εἶναι τίμιος, ἐργατικὸς, θὰ γίνῃ μίαν ἡμέραν ἄνθρωπος· εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπάρχουν χιλιάδες Ἕλληνες καὶ ὅλοι ἐργάζονται καὶ καλοζοῦν.

Ἐγὼ ἐστεκομην παράμερα καὶ ἤκουα συγκεκινημένος. Καλὰ καλὰ ὅμως δὲν ἤξευρα τί ἤθελα· ἤθελα νὰ φύγω, ἀλλὰ καὶ ἐσυλλογιζόμην συνάμα τὴν μητέρα μου καὶ τὴν ἀδελφὴν μου, πού θὰ τὰς ἄφηνά μόνας. Ἀχ! ἂς ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθουν καὶ ἐκεῖναι μαζί μου!

Ἡ μητέρα μου ἐπὶ τέλους ἐπέισθη. Ἐβλεπε πράγματι, ὅτι τὸ χωρίον μας ἦτο πολὺ μικρόν, δυσκόλως θὰ καταρθώναμεν νὰ ζήσωμεν κτήματα πολλὰ δὲν εἶχομεν· ἡ μητέρα μου ἠναγκάζετο νὰ ξενοδουλεύῃ, διὰ νὰ μᾶς συντηρῇ. Ἐπρεπε νὰ ἐργασθῶ καὶ νὰ τὴν ἀνακουφίσω.

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω πόσον ἐκλαυσα, ὅταν ἐσκυψά νὰ φιλήσω τὸ φιλόστοργον χέρι τῆς μου· ἐφαίνετο, ὅτι ἀπεχωριζόμην τοῦ γλυκυτέρου ἀγαθοῦ τῆς ζωῆς. Τὸ χέρι τῆς μητέρας μου, τὴν ὁποίαν τόσας φορὰς μ' ἐθώπευσε μὲ ἀγάπην καὶ ἐπράυνε τὸν πόνον μου· τὸ χέρι, τὸ ὁποῖον μου ἐδίδε τὸν ζεστόν καὶ γλυκὺν ἄρτον καὶ μὲ ὠδήγει μὲ εὐλάβειαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Τὸ χέρι τῆς μητέρας μου τὸ ἥσπαζόμην διὰ τελευταίαν φορὰν· ἡ καρδιά μου ἦτο περίλυπος καὶ μοῦ ἐφαίνετο ὅτι διὰ παντὸς θὰ ἔμεινον λυπημένος καὶ ἀπαρηγόρητος.

Ἐπειτα ἦλθε καὶ ἡ σειρά τῆς ἀγαπητῆς μου ἀδελφοῦλας· ἦτο μικρὰ ἐκείνη καὶ δὲν ἀντελαμβάνετο καθαρὰ τί συνέβαινε. Τὴν ἐνηγαλίστην μὲ θερμὴν ἀγάπην, τὴν ἐφίλησα καὶ τῆς εἶπα·

— Καλὴν ἀντάμωσιν, Ἑλένη μου· θὰ γυρίσω γρήγορα καὶ θὰ σοῦ φέρω ὅ τι θέλεις.

Καὶ ἔκλαια καὶ ἔκλαιε καὶ ἡ μητέρα μου καὶ ὅλοι ὅσοι ἦλθον νὰ μὲ ἀποχαιρετίσουν.

Ποία ἦτο ἡ εὐτυχεστέρα μου ἡμέρα εἰς τὰ ξένα.

Δὲν θὰ καταγίνω διηγούμενος τὴν ζωὴν μου ἐκεῖ πέρα, εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ἐπῆγα.

Ὅπως ὅλοι, ὅσοι φεύγουν ἀπὸ τὴν Πατρίδα των, διὰ νὰ ἐργασθοῦν εἰς τὰ ξένα, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐγὼ ἐπέρασα μίαν ζωὴν γεμάτην θλίψεις καὶ ἀγῶνας.

Εἰτυχῶς ὅμως τὸ θάρρος ποτὲ δὲν μ' ἐγκατέλειπεν· ὅλας τὰς δυσκολίας τὰς ἐνίκησα, διότι εἶχον πεποίθησιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν μου. Ἡ ἀνάμνησις τῆς μητέρας μου καὶ τῆς ἀδελφῆς μου μοῦ ἐδίδε δύναμιν καὶ θάρρος· δι' ἐκείνας ἔπρεπε τὰ πάντα νὰ ὑποφέρω καὶ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος πάντοτε ἀνταμείβει τοὺς τιμίους καὶ τοὺς καλοὺς, δὲν μὲ ἀφῆκε ποτὲ ἀπροστάτευτον.

Δὲν εἶναι εὐκόλῳ νὰ ζῇσῃ κανεὶς εἰς τὸν ξένον τόπον, ἂν δὲν εἶναι τίμιος, ἐργατικὸς, ἂν δὲν ἔχῃ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν μεγάλην. Διαφορετικὰ ταλαιπωρεῖται καὶ βασανίζεται καὶ εἰς τὸ τέλος χάνεται, ἐγκαταλελειμμένος, ξένος μέσα εἰς τοὺς ξένους. Ἀλλὰ μήπως πρέπη μόνον εἰς τὰ ξένα νὰ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος τὰ προσόντα αὐτά; Μήπως καὶ εἰς τὴν Πατρίδα του, ἂν μείνῃ, ἡ τιμιότης, ἡ ἐργασία, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἐπιμονὴ δὲν εἶναι τὰ κυριώτερα ἐφόδιά του διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς; Βεβαίως, ἀλλὰ εἰς τὴν Πατρίδα του κανεὶς καὶ ἂν παραστρατήσῃ καὶ ἂν πρὸς στιγμὴν χάσῃ τὸ θάρρος του, εἶναι ἡ πατρίς του, εἶναι οἱ γνώριμοί του καὶ οἱ φίλοι, ποῦ θὰ τὸν βοηθήσουν καὶ θὰ τὸν συμβουλεύσουν· εἰς τὰ ξένα ὅμως εἶναι κανεὶς ὁλομόναχος εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Ἡ εὐτυχεστέρα μου ἡμέρα εἰς τὴν Αἴγυπτον ἦτο, ὅταν διὰ πρώτην φοράν ἔστειλα χρήματα εἰς τὴν μητέρα μου. Τὸ ποσὸν δὲν ἦτο πολὺ· μόλις τεσσαράκοντα δραχμαί. Ἦσαν ὅμως αἱ οἰκονομίαι μου, τὰς ὁποίας μὲ πλείστας στερήσεις κατάρθωσα νὰ βάλω κατὰ μέρος. Πόσον ἤμην εὐτυχὴς καὶ ὑπερήφανος! Ἡ ἀδελφὴ μου θὰ ἔρραπτεν ἓνα νέον φόρεμα καὶ ἡ μητέρα μου θὰ ἠγγόραζεν ὅτι τῆς ἐχ' ἐιάζετο καὶ θὰ μοῦ ἐδίδε τὴν εὐχὴν τῆς. Εἰς τὴν φαντασίαν μου ἔβλεπον τὸ μικρόν μας σπιτάκι, ὅπως τὸ ἄφησα, μὲ τὰ ὀλίγα του παλαιὰ ἐπιπλα, τὰ καθαρὰ καὶ οἰκοκυρευμένα· ἡ μητέρα μου καὶ ἡ ἀδελφὴ μου μὲ ἐνεθυμοῦντο καὶ ἔλεγον τί νὰ γίνωμαι, πῶς νὰ περνῶ, διατί ἀργῶ νὰ τοὺς γράψω. Αἰφνης ἡ θύρα κτυπᾷ καὶ ὁ ταχυδρόμος προβαίνει γελαστός.

— "Εχετε χρήματα ἀπὸ τὸν υἱὸν σας καὶ μίαν ἐπιστολήν! τοὺς λέγει.

Ἡ γὰρ μου ἦτο ἀπερίγραπτος νομίζω μάλιστα ὅτι καὶ ἐτραγούδουν σιγά, ὅταν ἐπήγαινα εἰς τὴν Τράπεζαν νὰ καταθέσω τὰς τεσσαράκοντα δραχμὰς μου.

Ἡ μεγάλη εἰδησις.

Ἀπὸ τότε ἐπέρασαν δέκα τρία ἔτη. Ἡμῖν πλέον εἴκοσι πέντε ἐτῶν. Καθ' ὅλον τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα εἰργάσθην εἰς ἓν καπνεργοστάσιον. Ἡ μικρά μου περιουσία, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησα διὰ τῆς ἐργασίας μου, μοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἐπιστρέψω τώρα πλέον εἰς τὴν Πατρίδα μου, εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου. Μὲ τί χαρὰν θὰ ἐπανέβλεπον τὸ πατρικόν μου σπίτι καὶ θὰ ἐνηγκαλιζόμην τὴν μητέρα μου καὶ τὴν ἀδελφὴν μου!

"Ὡ ἡμέρα τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν Πατρίδα! Πόσον μὰς φαίνεται γλυκεῖα καὶ τρισευτυχισμένη! Ἀλλὰ μήπως δι' αὐτὴν τὴν ἡμέραν δὲν ἐκοπιάσαμεν; Μήπως δι' αὐτὴν τὴν ἡμέραν δὲν ὑπεφέραμεν τὰ μακρὰ ἔτη τῆς ξενιτείας; Ἐμέτρουν τὰς ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι μ' ἐχώριζον ἀκόμη ἀπὸ τὸ μικρόν, τὸ ποθητὸν χωρίον μου· ἡγόραζα ὠραῖα ὠρα διὰ τὴν μητέρα μου, διὰ τὴν ἀδελφὴν μου, διὰ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους μου.

Αἰφνης μίαν ἡμέραν ἦλθεν ἡ μεγάλη εἰδησις·

— Ἡ Ἑλλάς ἐπιστρατεύεται! Ἡ Ἑλλάς ἐτοιμάζεται νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰ τέκνα τῆς, τὰ ὁποῖα ἐστέναζον ἀκόμη ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας! Ἡ μικρὰ Ἑλλάς ὑψώνετο τώρα νὰ ζητήσῃ τὰ δίκαιά της καὶ νὰ ἐκπλύνῃ μὲ τὸ αἷμά της τὴν ἥτταν τοῦ 1897.

Εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος μου ὅλα ἐξηφανίσθησαν καὶ ἐν μόνον ἀπέμεινεν εἰς τὴν ψυχὴν μου· νὰ τρέξω καὶ ἐγὼ νὰ πολεμήσω! Ἡμῖν καὶ ἐγὼ δούλος· ἡ πατρίς μου, ἡ Ἡπειρος, δὲν ἦτο ἀκόμη ἐλευθέρη. Ἱερὸν λοιπὸν καθήκον καὶ ἐγὼ εἶχον νὰ δώσω τὴν ζωὴν μου, ὑπερασπιζόμενος τὴν Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα μου.

Ἡ μεγάλη ἀπόφασις.

Ἐγὼ δὲν ἤμην πολίτης Ἑλλήν καὶ ἐπομένως δὲν ἤμην ὑποχρεωμένος ἀπὸ τὸν νόμον νὰ τρέξω εἰς τὸν στρατόν· ἤμην ὅμως ὑποχρεωμένος ἀπὸ τὴν συνείδησίν μου καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην μου

πρὸς τὴν Πατρίδα. Μάλιστα ἐγὼ πρὸ πάντων ἔπρεπε νὰ σπεύσω καὶ νὰ καταταχθῶ ἐθελοντῆς· μήπως ὁ πόλεμος δὲν ἐκηρύσσεται δι' ἐμὲ καὶ διὰ τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς εἰς τὴν Ἑπείρον, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὰς νήσους; Μήπως καὶ ὁ πατέρας μου δὲν ἀπέθανεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης κατὰ τὴν ἀνοιξὶν τοῦ 1897; Ἦτο ὅμως ἀτυχῆς ὁ πόλεμος ἐκεῖνος· μᾶς ἀφῆκε βάρος ἀβάστακτον εἰς τὰ στήθη. Ἐνίκηθημεν. Σήμερον ὅμως θὰ νικήσωμεν. Πρέπει νὰ νικήσωμεν!

Καὶ ἤμην ἐνθουσιασμένος· ἤρχισα ἀμέσως νὰ ἐτοιμάζωμαι νὰ φύγω.

Ἡ περιουσία μου ἀνῆρχετο εἰς χιλίας λίρας ἀγγλικάς. Ἐξ αὐτῶν τὰς πεντακοσίας κατέθεσα εἰς τὴν Τράπεζαν ἐπ' ὀνόματι τῆς μητέρας μου καὶ τῆς ἀδελφῆς μου, τὰς δὲ ἄλλας πεντακοσίας ἀπέστειλα εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν.

Εἶχεν ἀνάγκην σήμερον ἡ Ἑλλάς. Ἄς ἦσαν εὐλογημένοι οἱ κόποι μου καὶ τὰ βάσανα τῆς ξενιτείας, ἀφοῦ μοῦ ἐπέτρεπον σήμερον νὰ ἀνακουρίσω ὀλίγον τὴν Πατρίδα μου. Θὰ ἔδιδον πᾶν ὅ τι εἶχον, ἀλλὰ δὲν ἤμην μόνος· τὸ σπῆτι μου ἄλλον προστάτην εἰς τὸν κόσμον δὲν εἶχεν, ἐκτὸς ἐμοῦ. Ἐπῆραινον εἰς τὸν πόλεμον· ἴσως νὰ ἐφρονευόμην καὶ τότε μὲ τὰ γοήματα, πού ἄρρηνα, θὰ ἤμποροῦσεν ἡ ἀδελφή μου ν' ἀποκατασταθῇ μίαν ἡμέραν.

Ἄν πάλιν ἐπέζων, θὰ εἰργαζόμην ἐκ νέου μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον, ἤμην νέος καὶ τὸ θάρρος δὲν μοῦ ἔλειπεν. Ἐπειτα ὁ Θεός, πού μοῦ εἶχε δώσει τὴν δύναμιν καὶ μ' ἐβοήθησεν ἕως τώρα, θὰ μ' ἐβοήθει καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Ἐγραψα λοιπὸν εἰς τὴν μητέρα μου τὴν ἐπομένην ἐπιστολήν·

Ἀγαπητῇ μου μητέρα!

Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε ν' ἀνταμωθῶμεν γρηγορώτερα καὶ εἶμαι βέβαιος, νικηταὶ τώρα καὶ ἐλεύθεροι. Φεύγω, μητέρα, νὰ καταταχθῶ ἐθελοντῆς εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν μας. Ποῖος ἤξεύρει, ἂν δὲν μοῦ ἐπιφυλάσῃ ὁ δίκαιος Θεὸς τὴν εὐτυχίαν νὰ εἶμαι καὶ ἐγὼ ἓνας ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνας στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι θὰ εἰσέλθουν ἐλευθερωταὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα μας τὰ σκλαβωμένα! Θὰ ἔχῃς τότε ἔλθει ἐκεῖ μὲ τὴν ἀδελφήν μου καὶ θὰ ραίνετε καὶ σεῖς μὲ ἄνθη καὶ ροδόσταγμα τοὺς νικητὰς καὶ θὰ κλαίετε ἀπὸ τὴν χαρὰν σας. Τὸ ὄνειρον τοῦ πατέρα μου καὶ τῶν προ-

γόνων μας ἀρχίζει νὰ πραγματοποιηται, μητέρα, καὶ θὰ ἀξιοθοῦν τὰ μάτια μας νὰ ἴδουν ἐλευθέραν τὴν Πατρίδα μας!

Μὲ τὴν εὐχὴν σου πηγαίνω, μητέρα μου, εἰς τὸν πόλεμον· ἡ εὐχή σου θὰ μοῦ δώσῃ δύναμιν καὶ θὰ μὲ ὁδηγῇ ἀποπάνω ἢ σκιά τοῦ πατέρα μου, ὅπως ἐκτελέσω τὸ καθήκον μου ὡς ἀληθινὸς Ἕλληνας.

Νὰ μοῦ φιλήσῃς τὴν Ἑλένην μας καὶ καλὴν ἀντάμωσιν γρήγορα εἰς τὰ ἐλευθερωμένα μας Ἰωάννινα!

Μὲ ἀγάπην καὶ σεβασμὸν

ὁ υἱὸς σου

Πέτρος.

Τί ἐλέγαμεν κατὰ τὴν διαθήκεαν τοῦ ταξιάρχου.

Εὐθὺς κατόπιν ἐπαχτοποίησα τὰς ὑποθέσεις μου, ἐπῆγα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον καὶ ἐζήτησα ὁδηγίαις· πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἦσαν ἐκεῖ, ἔτοιμοι νὰ φύγουν ὡς ἐπίστρατοι ἢ ὡς ἐθελονταί, καὶ ἐμάνθανον τί συνέβαινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Μᾶς ἐπληροφόρησαν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶχε συμμαχήσει μὲ τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἡτοιμάζετο νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας.

Τὴν ἰδίαν ἑσπέραν ἀνεχωρήσαμεν διὰ τὰς Ἀθήνας· τὸ ἀτμοπλοῖον ἦτο γεμάτον ἀπὸ νέους Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι, εὐθὺς ὡς ἤκουσαν τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος νὰ τοὺς καλῇ, ἔτρεξαν μὲ ἐνθουσιασμὸν νὰ προσφέρουν τὸ αἷμά των.

Πολλοὶ καθήμενοι εἰς τὴν πρῶραν τοῦ ἀτμοπλοίου εἶχον ἐρχεῖσαι τραγουδι·

Μάννα, σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω, δὲν ἠμπορῶ, δὲν δύναμαι, ἐμάλλιασε ἡ καρδιά μου.

Θὰ πάρω τὸ τουφέκι μου νὰ πάω νὰ γίνω Κλέφτης, νὰ κατοικήσω στὰ βουνὰ καὶ σταῖς ψηλαῖς ῥαχούλαις, νὰ χῶ τοὺς λόγγους συντροφιά, μὲ τὰ θεριὰ κουβέντα, νὰ χῶ τὰ χιόνια γιὰ σκεπή, τοὺς βράχους γιὰ κρεβάτι, νὰ χῶ μὲ τὰ κλεφτόπουλα καθημερινὸ λημέρι.

Θὰ φύγω, μάννα, καὶ μὴν κλαῖς, μόν' δός μου τὴν εὐχή σου καὶ εὐχήσου μου, μαννούλα μου, Τούρκους πολλοὺς νὰ σφάξω.

(Π. Δάμπρος)

Μοῦ ἐφαίνετο πῶς μὲ ἔλα ἐκεῖνα τὰ παλληκάρια μὲ συνέδεον δεσμοὶ ἀγάπης. ἄλλοι μᾶς ἠδῆλοσαν τὰ ἴδια ἔναικα καὶ οἱ ἴδιοι

πόλοι. Δὲν ὑπῆρχον ἐκεῖνην τὴν στιγμὴν μήτε Νησιῶται, μήτε Ἑπειρώται, μήτε Μονεδαῖνες, μήτε Σπερσελλοῦοιται, μήτε Θεσσαλοί, μήτε Μικροασίται. Ὑπῆρχον μόνον Ἕλληνες, ὑπῆρχον μόνον τέχνα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς, τὰ ὅποια ἔσπευδον μὴ ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲ ὑπερῆφάνειαν νὰ τὴν ἐκθέσσουν καὶ νὰ τὴν κάμουν πάλιν δυνατὴν καὶ μεγάλην.

Εἰς τὴν πρῶραν, ὅπου εἶχον καθίσει καὶ ἤκουον τὰ δημοτικὰ τραγουδιὰ τῶν συναδέλφων μου, ἦλθε μετ' ἐλπίον καὶ ἐστάθη κοντὰ μου ἓνας νέος ὠραῖος, μελαγχροῖνες, μὲ ὑψηλὸν καὶ λυγρὸν ἀνάστημα.

— Ἀπὸ ποῦ εἶσαι; τὸν ἠρώτησα.

— Ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ἡ εὐγενεία σου;

— Ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα.

— Εὐμορφος τόπος, μοῦ ἀπήντησεν ἐκεῖνος, καὶ γρήγορα θὰ γίνῃ ἰδικὸς μας, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

— Ὁ Θεὸς νὰ εὖσῃ, ἀπήντησα ἐγὼ συγκεκινημένος· σεις οἱ Κρητικοὶ μᾶς ἐδειξάτε τὸ καλὸν παράδειγμα· ποτὲ δὲν ὑπετάχθητε εἰς τὸν τύραννον, ἀλλὰ πάντοτε γενναῖοι καὶ ὑπερήφανοι ἐχύνετε τὸ αἷμά σας, διὰ ν' ἀποκτήσετε τὴν ἐλευθερίαν σας.

— Καὶ τὴν ἀπεκτίσαμεν ἐπὶ τέλους μὲ τὸ σπαθί μας! ἀπήντησε περιχαρὴς ὁ ἀνδρεῖος νέος. Καὶ τώρα ἦλθε καὶ ἡ ἰδικὴ σας σειρά.

— Πηγαίνει εἰς τὸν στρατόν;

— Θέλει καὶ ἐρώτημα; ἀπήντησεν ὁ νέος μειδίων. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἴμεθα ἀδελφοί· δὲν θὰ ἡσυχάσωμεν πρὶν ἐλευθερωθῶμεν ὅλοι.

— Θὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ μίαν ἡμέραν, εἶπα ἐγὼ καὶ ἡ φωνὴ μου ἔτρεμεν ἀπὸ συγκίνεσιν· καὶ τότε μέσα εἰς τὴν Ἀγίαν Σοσίαν, τὴν μεγάλην μας Ἐκκλησίαν, θὰ μεταλάβωμεν ὅλοι ἐλεύθεροι πλέον καὶ εὐτυχεῖς.

— Ὅλα θὰ γίνουν, ὅλα θὰ γίνουν, πρῶτα ὁ Θεός! ἀπεκρίθη ὁ Κρητικὸς μὲ πεποίθησιν.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἓνας λεπτοκαμωμένος νέος μᾶς ἐπλησίασεν· ἤκουσε μὲ προσοχὴν τοὺς λόγους μας καὶ εἶπεν·

— Ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ χρόνια τώρα ἔχομεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Μολὶς ἐκηρύχθη ἡ ἐπιστράτειαις, ἔτρεξα καὶ ἐδῆλωσα εἰς τὸ Προξενεῖον, ὅτι κατατάσσομαι ἐθελοντής· ὁ πατέρας μου δὲν τὸ ἤξε· πῶς νὰ τοῦ τὸ εἶπαι; Εἶπα·

ὁ μόνος του υἱὸς καὶ ἴσως ἡ εἰδησις αὐτῇ νὰ τὸν ἐφόνευε. Σήμερον, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ φύγωμεν, πηγαίνω καὶ τὸν εὐρίσκω, τοῦ φιλῶ τὸ χέρι καὶ τοῦ λέγω·

— Πατέρα, φεύγω διὰ τὸν πόλεμον.

Ἀδάκρυτος ὁ γέρον κρύπτων τὴν συγκίνησίν του μὲ ἔσφιξεν εἰς τὴν ἀγκάλην του καὶ μοῦ εἶπε·

— Πήγαίνε εἰς τὴν εὐχὴν μου. Περισσότερον ἀπὸ τὸν πατέρα σου ὀφείλεις ν' ἀγαπᾷς τὴν Πατρίδα σου. Κύταξε νὰ κάμῃς καλὰ τὸ καθήκόν σου· ἂν μάθω πῶς ἐσκοτώθῃς, πιθανὸν νὰ μὴν ἀποθάνω· ἂν μάθω πῶς ἐδειλιάσῃς, θ' ἀποθάνω ἀπὸ ἐντροπὴν! »

Ἵλοι ἤκούσαμεν σιωπηλοὶ τὸν νεαρὸν Κύπριον· ἔθνος, ἔλεγα μὲ τὸν νοῦν μου, τὸ ὅποσον γεννᾷ τοιοῦτους πατέρας καὶ τοιαῦτα τέκνα, εἶναι προωρισμένον νὰ νικήσῃ καὶ νὰ μεγαλουργήσῃ! Πηγαίνομεν πρὸς τὴν νίκην!

Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι τὸ ἀτμόπλοιο ἐπροχώρει σιγὰ καὶ δὲν θὰ ἐφθάνομεν ποτέ· μὲ τὴν φαντασίαν μου ἐταξίδευον ἐγὼ πολὺ γρηγορώτερα καὶ ἔβλεπον τὰς Ἀθήνας, τὴν ὥραίαν μας πρωτεύουσαν, μὲ τὰς λευκάς τῆς οἰκοδομᾶς, μὲ τὴν θαυμαστὴν Ἀκρόπολιν, μὲ τὸν πολιτισμὸν τῆς τὸν σημερινὸν καὶ μὲ τὴν ἀρχαίαν τῆς αἰγλῆν.

Μὲ ἐνανούριζον τὰ πολεμικὰ ἄσματα τῶν συνταξιδιωτῶν μου· ὅλοι ἦσαν ἀγαθοὶ καὶ καλόκαρδοι νέοι, ὅλοι βιοπαλαισταὶ ὅπως ἐγὼ, ἐκπατρισθέντες, διὰ νὰ ἐργασθοῦν καὶ νὰ βοηθήσουν τὴν οἰκογένειάν των. Βεβαίως ὁ καθεὶς των θὰ εἶχε καὶ τὴν ἱστορίαν του· ἱστορίαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσπαθειῶν καὶ μόχθων. Ὅλοι αὐτοὶ βεβαίως κάπου θὰ εἶχον ἀφήσει προσφιλεῖς οἰκεῖους, μητέρας, ἀδελφάς, ἀναπήρους καὶ γέροντας πατέρας. Καὶ ὅλοι ἄφησαν τὰ ἔρυσχα καὶ ἀγαπημένα σπίτια των, εὐθὺς ὡς ἡ Πατρίς τοὺς ἐφώναξε·

— Σὺς ἔχω ἀνάγκην!

Τὸ προσκλητήριον σάλπισμα ἀντήχησεν ἀπὸ τὴν μίαν ἕως τὴν ἄλλην ἄκραν τῆς ἐλληνικῆς γῆς. Καὶ ἰδοὺ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἀπὸ ὅλας τὰς γωνίας, ἀπὸ ὅλα τὰ σπίτια τὰ ἐλληνικά, μία φωνὴ οὐρανομήκης, ἡ φωνὴ τοῦ Ἑλλήνος ἀντήχησε·

— Παρών!

Τὲ μᾶς εἶπεν ὁ πλοίαρχος, πρὶν εἰσεέλθωμεν εἰς τὸν λιμένα.

Ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Πειραιᾶ κατὰ τὸ δειλινὸν μιᾶς ὥραιας

θηνοπωρινῆς ἡμέρας· Πολὺ πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὸν λιμένα, ὅλοι ἐπιβάται· εἴχομεν ἀνέλθει ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ θαυμάζομεν τὸ μαγευτικὸν θέαμα, τὸ ὁποῖον ἐπαρουσίαζεν ἡ πόλις λουομένη ὅπως ἦτο μέσα εἰς τὰς τελευταίας ἀκτῖνας τοῦ δύνοντος ἡλίου.

Τὰ βουνὰ ἦσαν βαθυκύανα, δεξιὰ ὁ Ὑμηττός, εἰς τὸ βάθος ἡ Πεντέλη· ὁ Παρθενὼν ὑψώνετο μεγαλοπρεπῆς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, σκεπασμένος ἐλαφρῶς μὲ ἰόχρουν ἀχλὺν.

Ἐπλησίασα τὸν πλοίαρχον, ὁ ὁποῖος ἐκύταζε μὲ τὸ τηλεσκόπιον πέρα καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ μοῦ εἴπῃ, πῶς ὠνομάζοντο τὰ βουνὰ τριγύρω.

— Δεξιὰ ἔχομεν, ἀπήντησε μ' εὐγενῇ καλωσύνην ὁ πλοίαρχος, τὸ ὄρος Ὑμηττόν, τὸ περίφημον διὰ τὸ μέλι του. Βαθύτερα εἶναι ἡ Πεντέλη, ἡ ὁποία ἔδωκε τὰ λαμπρά της μάρμαρα εἰς τοὺς μεγάλους γλύπτας καὶ ἀρχιτέκτονας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἔγιναν τὰ ἀριστουργήματα, ποὺ καὶ σήμερον ἀκόμη θαυμάζει ὅλος ὁ πεπολιτισμένος κόσμος· τὰ ἀγάλματα τοῦ Φειδίου, ὁ Παρθενὼν καὶ τὰ Προπύλαια.

Ἀριστερὰ δὲ τὸ χαμηλὸν αὐτὸ βουνόν, τὸ ὁποῖον προχωρεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν, εἶναι τὸ Αἰγάλεων ὄρος. Θὰ ἐνθυμῆσαι βεβαίως ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ὅτι ἐκεῖ ἐπάνω ὁ Ξέρξης εἶχε στήσει τὸν θρόνον του καὶ παρηκολούθει τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν. Καὶ νὰ ἡ Σαλαμίς ἀριστερά, ἐκεῖ κάτω, ὅπου ἐδόξασθη ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ἡ Ἑλλάς ἐνίκησε τοὺς βαρβάρους. Ἐδῶ, εἰς τὰ ἅγια ταῦτα περὶ ἀντήχησεν ἄλλοτε ὁ νικητῆριος παιὰν τῶν Ἑλλήνων.

«ὦ! παῖδες Ἑλλήνων ἴτε,
ἐλευθεροῦτε Πατρίδ', ἐλευθεροῦτε δὲ παῖδας,
γυναῖκας, θεῶν τε πατρῴων ἔδη,
θῆκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών!»

Ὁ πλοίαρχος ἐσιώπησεν· ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγην ὥραν εἶπεν·

— Οἱ παλαιοὶ ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἐναντίον τῶν βαρβάρων ἀρχίζουν πάλιν. Θ' ἀκούσουν πάλιν τὰ γαλανὰ νερά τῆς θαλάσσης μας τὴν τρομερὰν κραυγὴν τῆς Ἑλληνικῆς νίκης! διὰ τὴν πίστιν μας πάλιν καὶ τὴν Πατρίδα μας, διὰ τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς προγόνους μας θ' ἀρχίσῃ ὁ φοβερὸς ἀγών· μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ νικήσωμεν. Ἡ δικαιοσύνη πάντοτε τριαμβεῖ, παιδί μου, καὶ τὸ σκότος πάντοτε θὰ νικάται ἀπὸ τὸ φῶς!

Ὁ γηραιὸς πλοίαρχος συγκεκινημένος δὲν ἤνοιξε πλέον τὸ τόμα τοῦ ἀπεμακρύνθη καὶ ἐκύταξε πολλήν ὥραν τὸν ἥλιον νὰ ἦ καὶ νὰ βάσῃ τὸν οὐρανὸν μὲ χρυσὰ καὶ ῥοδίνα χρώματα. Καὶ ἔπειτα μὲν ἐντύπα ἀπὸ ὑπερφάνειαν ἀκράτητον. — Μὴ λησμονῆς, ἔλεγον εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, μὴ λησμονῆς ποτέ, ὅτι εἶσαι Ἕλλην.

Τί ἐσκεπτόμην νὰ κάμω τὴν ἐπομένην καὶ τί ἔκαμα.

Ἄλλὰ τὸ ἀτμόπλοιο εἶχεν ἤδη ἀγκυροβολήσει καὶ ὅλοι σπεύδοντες ἐπὶ τὰς ἀποσκευὰς των. Οἱ λεμβοῦχοι μᾶς περιεκύκλωσαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, φιλονεικοῦντες, ποῖος πρῶτος νὰ μᾶς πρωτοπάρῃ. Δίγως καλὰ νὰ τὸ ἐννοήσω εὐρέθην εἰς μίαν λέμβον, ἐξῆλθον εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἔσπευσα ἀμεσῶς μὲ τὸν σιδηροδρομὸν νὰ ἀνέλθω εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὅλην τὴν νύκτα δὲν κατώρθωσα νὰ κοιμηθῶ. Ἀ! πότε νὰ ἐξημερώσῃ, ἔλεγον, νὰ ἴδω τὰς Ἀθήνας! Ἰδοὺ ἐπὶ τέλους, εὐρίσκομαι εἰς τὴν ἐνδοξὴν πόλιν, τὴν περίφημον εἰς ὅλον τὸν κόσμον· θὰ ἴδω τὸν Παρθενῶνα, τὰ ἀγάλματά της, ὅλα τὰ ἔχνη τῆς ἀρχαίας τῆς δόξης. Θὰ ὑπάρῃ εἰς τὸν Μαραθῶνα, θὰ τρέξω εἰς τὴν Σαλαμῖνα, νὰ ἐγγίσω, νὰ φιλήσω τὰ ἅγια χρώματα καὶ τὰ ἱερὰ νερά, τὰ ὅποια εἶδον τὸν θρίαμβον τῶν προγόνων μου.

Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ χαρά μου, ὥστε ἐνόμιζον πῶς ὠνειρευόμην, πῶς ἤμην ἀκόμη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ πῶς δὲν εἶχε τυμβῆ τίποτε, μήτε ἐπιστράτευσις, μήτε πόλεμος.

Ὅταν ὁμῶς τὸ πρῶτ' ἐξῆλθον εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἶδα τὴν κίνησιν, τὸν ἐνθουσιασμόν, τοὺς στρατιώτας νὰ φεύγουν, τὰς σάλπιγγας νὰ ἤχουν, εἶδα ὅτι ὅλα αὐτὰ ἦσαν ἀληθινὰ καὶ ὄχι ὄνειρον. Ναί, εὐρίσκόμην εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἦλθον νὰ πολεμήσω Ἑλισμονήσα καὶ Παρθενῶνα καὶ Μουσεῖα καὶ ἐκδρομάς καὶ ἐν μόνον εἶχον εἰς τὸν νοῦν μου· νὰ σπεύσω νὰ ἐγγραφῶ ἐθελοντῆς, νὰ γυμνασθῶ γρήγορα καὶ νὰ φύγω διὰ τὰ σύνορα.

Εἰς τὰς ἐννέα τὸ πρῶτ' ἤμην μὲ πλῆθος ἄλλων νέων εἰς τὸ Στρατολογικὸν Γραφεῖον· ἐδηλώσαμεν τὴν ἡλικίαν μας, τὴν Πατρίδα, τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἔπειτα ὠρκίσθημεν ὅλοι μαζὶ τὸν ὅρκον τοῦ Ἑλληνος στρατιώτου·

«Ὀρκίζομαι νὰ φυλάττω πίστιν εἰς τὴν Πατρίδα καὶ τὸν Συνταγματικὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων. Ὀρκίζομαι ὑπακοὴν εἰς τὸ Σύνταγμα, τοὺς νόμους καὶ τὰ ψηφίσματα τοῦ Κράτους. Ὀρκίζομαι ὑποταγὴν εἰς τοὺς ἀνωτέρους μου, νὰ ἐκτελῶ προθύμως καὶ

ἄνευ ἀντιλογίας τὰς διαταγὰς των, νὰ ὑπερασπίζω μὲ πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν, μέχρι τῆς τελευταίας ῥανίδος τοῦ αἵματός μου, τῇ σημαίᾳ μου, νὰ μὴ ἐγκαταλείπω, μηδὲ ν' ἀποχωρίζωμαι ποτὶ ἀπ' αὐτῆς, νὰ φυλάττω δὲ ἀκριβῶς τοὺς στρατιωτικοὺς νόμους καὶ νὰ διάγω ἐν γένει ὡς πιστὸς καὶ φιλότιμος στρατιώτης!»

Τί μᾶς ἐδίδασκεν ὁ καλὸς μας λοχαγός.

Τὴν ἐπομένην εὐθὺς ἐπήγαμεν εἰς τὸν λόχον μας, ἐπεδύθημεν τὴν στρατιωτικὴν μας στολὴν καὶ ἤρχισαμεν τὰ γυμνάσια.

Ὁ λοχαγὸς μας ἦτο γέρων ἀπόστρατος, μὲ κατὰλευκα μαλλιά. Ἐπειδὴ οἱ νέοι ὅλοι εἶχον φύγει διὰ τὸν πόλεμον προσφέρθη αὐτὸς νὰ μᾶς κάμνη θεωρίαν καὶ νὰ μᾶς ὁδηγῇ εἰς τὰ γυμνάσια. Τοιοῦτοτρόπως ὑπηρετεῖ καὶ αὐτὸς τὴν Πατρίδα, προσφέροντας εἰς αὐτὴν τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του.

Τὸ πρῶτ' ἐπηγαίναμεν μαζὶ εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν καὶ μᾶς ἐδίδασκε, πῶς νὰ κρατῶμεν τὸ ὄπλον, πῶς νὰ σκοπεύωμεν, πῶς νὰ ὀρμῶμεν εἰς τὰς ἐφοδούς καὶ τέλος πῶς τὴν νύκτα νὰ φρουρῶμεν ἄγρυπνοι τὸν στρατόν. Ὅταν ἐγυρίζαμεν κατὰκοποι ἀπὸ τὰ γυμνάσια, ὁ γέρων λοχαγὸς μας, μᾶς ἐδαίξε νὰ καθίσωμεν γύρω του καὶ ἤρχιζε νὰ μᾶς κάμνη θεωρίαν.

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν σιγανὴν γλυκεῖαν φωνὴν του, τὴν ὁποίαν ἐξωογόνοι καὶ ἐθέρμαιναν ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδος.

— Παιδιά μου, μᾶς ἔλεγε, τὸ μεγαλύτερον προτέρημα τοῦ στρατιώτου εἶναι ἡ πειθαρχία. Ὁ στρατιώτης δὲν ἔχει θέλησιν ἰδικήν του, δὲν ἔμπορεῖ νὰ κάμνη ὅ τι θέλει· ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν ἀνώτερόν του. Τίποτε ἄλλο. Ὁ ἀνώτερος εἶναι ἡ κεφαλὴ, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ καὶ διατάσσει· ὁ στρατιώτης εἶναι τὸ χέρι, τὸ ὁποῖον ὑπακούει καὶ ἐνεργεῖ. Πρέπει ὅχι μόνον νὰ ὑπακούετε εἰς τοὺς ἀνωτέρους σας, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἀγαπᾶτε· διότι αὐτοὶ θέλουν τὸ καλὸν σας, σὰς ἀγαποῦν, ὅπως ὁ αὐστηρὸς καὶ φρόνιμος πατέρας ἀγαπᾷ τὰ τέκνα του.

Ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν πειθαρχίαν εἶναι ἀνάγκη ὁ στρατιώτης νὰ μάθῃ ν' ἀψηρῇ τὰς κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις τοῦ πολέμου. Ὁ στρατιώτης καὶ θὰ ὁδοιπορήσῃ ἐπὶ μακρὰς ὥρας, καὶ θὰ πεινᾷ, καὶ θὰ διψᾷ, καὶ θ' ἀγρυπνήσῃ, καὶ θὰ βραχῇ καὶ θὰ κρυώσῃ. Ὅλα ὅμως αὐτὰ θὰ τὰ νικήσῃ καὶ θὰ τοῦ φανοῦν παιγνίδι, ἂν εἶναι ὑπερήφανος καὶ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του.

Τί εἶναι αἱ κακοπάθειαι ἐμπρὸς εἰς τὴν νίκην καὶ τὸν θρίαμβον,

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ γέροντος λοχαγοῦ μας ἤστραπτον· αἱ πα-
ρειαι τοῦ ἐκοκκίνιζον καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἐγίνετο νεώτερος, ἔτοιμος νὰ
νικήσῃ τὰ γηρατειά του καὶ νὰ ὀρμήσῃ εἰς τὴν μάχην.

Ἐπειτα ἐχαμήλωνε καὶ ἐγλύκαινε τὴν φωνὴν του καὶ ἐξη-
κολούθει·

— Δὲν ἀρκεῖ, παιδιά μου, ἡ πειθαρχία καὶ ἡ ἀντοχή· χρειάζε-
ται καὶ κάτι ἄλλο· ν' ἀγαπάτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Ὅπως ἀγαπᾶτε
τοὺς ἀδελφούς σας, μὲ τὸν ἴδιον τρόπον πρέπει ν' ἀγαπᾶτε καὶ τοὺς
συστατιώτας σας, διότι εἰσθε ὅλοι ἀδελφοί, τέκνα τῆς Ἑλλάδος.
Πόσες φορές δὲν θὰ μοιράσετε μὲ τὸν σύντροφόν σας ἓνα ξηρὸν
κομματί φῶμι καὶ δὲν θὰ πῖετε ἀπὸ τὸ ἴδιον παγοῦρι τὸ ὀλίγον νε-
ρό, ποῦ θὰ σᾶς ἀπομένῃ! Ὅταν θὰ κουράζεσθε, ὁ ἓνας θὰ στηρίζῃ
τὸν ἄλλον, ὅταν θὰ πολεμῆτε, ὁ ἓνας θὰ ὑπερασπίζῃ τὸν ἄλλον
καὶ ἂν κανεῖς σας πληρωθῇ, ὁ σύντροφός του θὰ τρέξῃ νὰ τοῦ δέσῃ
τὴν πληγὴν καὶ νὰ τὸν σώσῃ.

Καὶ τὸ βράδυ, ὅταν θὰ ἐξαπλωθῆτε εἰς τὴν σκηνὴν σας, πόσα
δὲν ἔχετε νὰ εἴπετε, ἕως ὅτου σᾶς πάρῃ ὁ ὕπνος! Θὰ ἐνθυμηθῆτε
τὸ σπίτι σας, τὰ παιδιά σας, θὰ τραγουδήσετε τὰ τραγούδια τοῦ
τόπου σας καὶ θὰ λέγετε τὰ παραμύθια, ποῦ σᾶς ἔλεγεν ἡ γιαγιά
σας. Ὁ ἓνας θὰ παρηγορῇ καὶ θὰ ἐλαφρύνῃ τὸν ἄλλον καὶ ὅλοι
μαζί, μὲ μίαν καρδίαν, θὰ ὀρμαῖτε ἐμπρός, πειθαρχικοί, καρτερι-
κοί, ἀγαπημένοι νὰ πλατύνετε τὰ σύνορα τῆς Πατρίδος μας καὶ
νὰ ἐλευθερώσετε τοὺς σκλάβους ἀδελφούς μας!»

Μὲ θρησκευτικὴν προσοχὴν ἠκούομεν τοὺς λόγους τοῦ καλοῦ
μας λοχαγοῦ. Αἱ καρδίαι μας ἐκτύπων δυνατὰ καὶ ἐκυτάζομεν ὁ
ἓνας τὸν ἄλλον μὲ ἀγάπην ἀνέκφραστον, ὡς ἐὰν ἤμεθα ἀδελφοί
καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἀνεγνωρίζομεθα. Αἱ δυσκολίαι, τὰς ὁποίας
εἴχομεν ἀσθανθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς στρατιωτικῆς μας ζωῆς, δὲν
ὑπῆρχον πλέον· τὰς ἐνίκησαμεν. Τὸ φαγητόν, τὸ ὁποῖον ἐτρώγα-
μεν τώρα ὅλοι μαζί, μᾶς ἐφαίνετο νοστιμώτατον· ἡ σκληρὰ σάνις,
ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκοιμώμεθα, μᾶς ἐφαίνετο ἀναπαυστικὴ κλίνη, ὅπου
ὁ ὕπνος μᾶς εὑρίσκει γρήγορα.

Ὅταν τώρα ὁ δεκανεὺς, ὁ λοχίας ἢ ὁ ἀξιωματικὸς μᾶς ἔδιδε
μίαν διαταγὴν, ἐτρέχομεν νὰ τὴν ἐκτελείσωμεν· καλὴ, κακὴ, δὲν
ἐξήτάομεν.

— Εἴμεθα ἡμεῖς, ἐλέγομεν, τὸ χέρι καὶ αὐτὸς ἡ κεφαλὴ.
Ἐτελείωσε!

Ἐκόμηνεν ἀγχαροσίας, ἐκουβαλούσαμεν τουφέκια, συσίγγια,
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τροφάς, ἐσκουπίζαμεν τοὺς θαλάμους, ἐπλύναμεν τὰς χύτρας, μετὸ τραγοῦδι εἰς τὸ στόμα.

— Δὲν ὑπάρχουν πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἐλέγομεν· ὅλοι εἴμεθα στρατιῶται!

Καὶ τὸ βράδυ, ὅταν ἐτυλισσόμεθα μετὰ ἐλαφρά μας σκεπάσματα, ὁ καθείς μας ἐσυλλογιζέτο τὸ σπίτι του, τοὺς γονεῖς του καὶ ἀπεκοιμᾶτο γλυκά.

Ἡ στρατιωτικὴ ζωὴ ἤρχισε νὰ μᾶς φαίνεται πλέον παιγνίδι καὶ χαρά. Ἡμεῖθα ὡς μία μεγάλῃ οἰκογένεια καὶ εἰργαζόμεθα, ἐτρώγαμεν, ἐκοιμώμεθα μαζί. Μία μόνον ἦτο ἡ στενοχωρία μας· ἐβιάζόμεθα νὰ φύγωμεν διὰ τὰ σύνορα.

— Πότε θὰ μᾶς στείλουν, κύριε λοχαγέ; ἠρωτῶμεν συχνά.

— Μὴ βιάζεσθε! Μὴ βιάζεσθε! ἀπῆντα ἐκεῖνος αὐστηρῶς. Πρέπει πρῶτα νὰ γυμνασθῆτε καλὰ. Ὁ κακογυμνασμένος στρατιώτης ἔχει μόνον δὲν εἶναι χρήσιμος, ἀλλὰ προξενεὶ καὶ μεγάλῃν βλάβην εἰς τὸν στρατόν. Γυμνασθῆτε πρῶτα! καὶ ἔπειτα φεύγετε!

Ἡθοῖαι εἶναι αἱ πρῶται δυσκολίαι τοῦ νεοσυλλέκτου.

Σήμερον Κυριακὴν εἶχομεν ἀνάπαυσιν. Ὁ καιρὸς ἦτο ὥραιος· τατος καὶ ὁ στρατὸν σχεδὸν κενός. Ὅλοι οἱ στρατιῶται εἶχον σκορπισθῆ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔδλεπον μετὰ θαυμασμὸν τὰς ὥραιας ριχίας, τοὺς μεγάλους κήπους, τὸ πλῆθος, ποὺ ἀνέβαινε καὶ κατέβαιναν εἰς τοὺς δρόμους, ὡς μυρμηκιά· ἄλλοι, οἱ πλέον μορφωμένοι, ἀνέβαινον εἰς τὸν Παρθενῶνα ἢ ἐτεσκέπτοντο τὰ Μουσεῖα.

Ἐγὼ ἤμην ἀκόμῃ εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἠτοιμαζόμεν νὰ ἐξέλθω· αἶφνης βλέπω ἓνα νεοσύλλεκτον νὰ κάθηται εἰς μίαν γωνίαν τοῦ θαλάμου, μετὰ τοὺς ἀγκῶνας εἰς τὰ γόνατα καὶ μετὰ πρόσωπον εἰς τὰς παλάμας· ἐφαίνετο πολὺ λυπημένος.

Ἐνας δεκανεὺς ἐπέρασε βιαστικά· εἶδε τὸν νεοσύλλεκτον, ἐσταμάτησε καὶ τὸν ἠρώτησε ἀποτόμως.

— Τί κάμνεις ἐσὺ αὐτοῦ μετὰ τὸ κεφάλι εἰς τὰ χέρια;

— Ἐγώ; ἀπῆντησεν ὁ στρατιώτης.

— Ἐγώ; ἐπανέλαθεν ὁ δεκανεὺς μετὰ συρτὴν φωνήν, μιμούμενος τὴν φωνὴν τοῦ νεοσυλλέκτου, δίδων ἐπιτηδὲς εἰς τὴν μορφὴν τοῦ ἔκφρασιν βλακειᾶς. Αὐτὸ εἶναι νόστιμον. Εἰς ποῖν λοιπὸν ἐμιλῶ; Εἰς τὸ πεγχνάει; Ἐλα! Καὶ νὰ σηκῶνεσαι πάντοτε ὀρθίος, ὅταν ἐμιλῇς εἰς τοὺς ἀνωτέρους σου.

Ὁ νεοσύλλεκτος ἐτῆκ' ὀρθίος.

— Ποιος είσαι; Εἰς ποῖον λόχον ἀνήκεις;

— Λόχον, εἶπε μὲ ἀπορίαν ὁ στρατιώτης.

— Λόχον; ἐπανέλαβε πάλιν ὁ δεκανεὺς μὲ ἐμπαικτικὸν τρόπον. Μὰ τί κούτσουρο εἶσαι σύ;

Καὶ τὸν ἤρπασεν ἀπὸ τὴν στολὴν καὶ τὸν ἔσυρε δυνατὰ, ὥστε τὸν ἔκαμε νὰ κλονισθῇ· ἔπειτα τοῦ ἐρώναξε·

— Κύταξε ἐδῶ πῶς ἔκαμες τὴν στολὴν σου! Μὴ κάθεσαι ἔτσι μαζευμένος ὡς ζητιᾶνος!

Ὁ νεοσυλλεκτὸς ἤρχισε νὰ καθαρίζῃ τὴν στολὴν μὲ τὴν παλάμην του.

— Κύταξε τί χάλια ἔχουν τὰ παπούτσιά σου! Δὲν ἐντρέπεται; Βάλε ἴσα τὸ πηλήχιόν σου! Σήκωσε ἐπάνω τὸ πανταλόνι σου, ποῦ κρέμεται! Καὶ νὰ μὴ στέκεσαι ὡσὰν μισοκακόμοιρος μὲ τὸ πρόσωπον σκυμμένον καὶ μὴ κυτάζῃς ὡσὰν χάλας, ὅταν σοῦ ὁμιλοῦν!

Ὁ δυστυχὴς στρατιώτης ἔφερε τὰς χεῖράς του πότε εἰς τὸ πηλήχιον, πότε εἰς τὸ πανταλόνι καὶ δὲν κατώρθωνε νὰ διορθώσῃ τίποτε· ὅσον περισσότερον προσεπάθει, τόσον περισσότερον τὰ ἔχανε.

Ὁ δεκανεὺς ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν μὲ περιφρόνησιν καὶ εἶπε μὲ αὐστηρὸν τόνον·

— Πρέπει νὰ ἐξυπνήσῃς, παλληκάρι μου, ἀλλέως θὰ σ' ἐξυπνήσωμεν ἡμεῖς καὶ θὰ σ' ἐξυπνήσωμεν ἄσχημα. Θὰ φῇς περιορισμόν, ποῦ θὰ βλασφημήσῃς τὴν ὥραν, ποῦ ἐγεννήθῃς. Ἐχε το καλὰ εἰς τὸν νοῦν σου! Καὶ τώρα πηγαινε νὰ καθαρίσῃς τὰ ροῦχά σου! Μᾶρος!

— Μὰ ἤθελα... ἐφιθύρῃσεν ὁ στρατιώτης.

— Σιωπὴ!

— Κύριε δεκανέα...

— Σιωπὴ σοῦ λέγω! Θὰ σὲ βάλω φυλακὴ!

Τὸ πρόσωπον τοῦ νεοσυλλεκτοῦ ἦτο τόσον ἀγαθόν, ὥστε ὁ δεκανεὺς ἐπὶ τέλους τὸν ἐλυπήθη καὶ τοῦ εἶπε·

— Τί θέλεις; Ἐμπρός, λέγε!

— Ἦθελα νὰ σὰς ἐρωτήσω, ἂν γνωρίζετε ἓνα ἀξιωματικὸν χωριανόν μου...

— Χωριανός σου! ἀνερώνησεν ὁ δεκανεὺς γελῶν. Πήγαινε νὰ καθαρίσῃς τὰ ροῦχά σου καὶ σιωπὴ!

Ὁ δεκανεὺς; Φυγε καὶ ὁ δυστυχὴς νεοσύλλεκτος ἐκάθισ·
πάλιν ψιθυρίζων·

— Διατί νὰ μᾶς μεταχειρίζονται ἔτσι; Τί εἴμεθα τάχα;
Σκυλιὰ εἴμεθα; Ὅλοι μᾶς ὀδρίζουν! Ἐξαρῖσθαι πλέον! Καλύ-
τερα νὰ ὑπὼ μίαν ὥρα ἀρχύτερα εἰς τὸν πόλεμον νὰ σκοτωθῶ!

**Πῶ ὁ νεοσύλλεκτος ἐθίπαι τὰ παράπονά του εἰς
τὸν γνωστὸν του λοχαγόν.**

Ἦμην ἑτοιμος νὰ πησιάσω τὸν δυστυχῆ καὶ νὰ τὸν παρη-
γοήσω, ὅτε βλέπω τὸν λοχαγόν μὲς νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸν
αντιθάλαμον, αὐστηρὸς ὅπως πάντοτε, ἀγαθὸς ὅμως κατὰ βῆθος.

Ἐστάθην ἀμέσως εἰς προσοχὴν καὶ ἐχαιρέτισα· ὁ νεοσύλλε-
κτος ἐσηκώθη καὶ αὐτός, καὶ εὐθὺς ὡς εἶδε τὸν λοχαγόν ἤρχισε
νὰ παράσσεται, νὰ εὐχαριστῆται, νὰ τρίβῃ τὰ χεῖράς του.

— Τί ἔχεις καὶ γελαῖς καὶ τρίβεις τὰ χεῖριά σου; ἠρώτησεν ὁ λο-
χαγὸς μ. αὐστηρότητα. Πότε ἤλθες; Πρώτην φορὰν σὲ βλέπω.

Ὁ στρατιώτης, ἂν καὶ ὀλίγον ἐντροπισμένος, ἐξηκολούθει νὰ
χαμογελᾷ.

— Νὰ... πειδῇ... ἀπήντησεν ἐπὶ τέλους, τὸ ἤξευρα ὅτι εἰσθε
τοῦ λόγου σας εἰς αὐτὸ τὸ σύνταγμα... Βέβαια, ἡ εὐγενεια σας
ποῦ νὰ μὴ ἐνθυμῆσθε ἐμένα! Ἀλλὰ ἐγὼ σας ἐνθυμοῦμαι... Προ-
πέρυσιν ἤλθατε εἰς τὸ χωρίον μας... εἴμεθα χωριανοί...

— Στάσου. Στάσου! τῶρα ἐνθυμοῦμαι... Δὲν σὲ λέγουν ἐμένα
Μήσο.

— Μάλιστα...

— Καὶ κατοικοῦσες εἰς τὸ σπιτάκι ἐκεῖνο δίπλα εἰς τὴν
Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ἄκρην τοῦ χωρίου;

— Ναί, ναί! ἐφώνησεν ὁ στρατιώτης καὶ ἐπήδα ἀπὸ τὴν
χαρὰν του.

— Στάσου ὀρθίος, εἰς προσοχὴν! εἶπεν αὐστηρῶς ὁ γέρων
ἀξιωματικὸς. Δησημονεῖς; ὅτι εὐρίσκεισαι ἐνώπιον ἀνωτέρου σου!

Ἐπειτα χαμηλώνων τὴν φωνήν του, τὸν ἠρώτησε μὲ καλῶ-
σύνην·

— Τί ἔχεις; Ἐχεις τίποτε παράπονον;

Ὁ νεοσύλλεκτος ἐπῆρε τότε θάρρος καὶ ἤρχισε νὰ λέγῃ·

— Ἐχω... ἀκούσατε, κύριε ἀξιωματικέ... ἔχω καὶ ἐγὼ δὲν

Ἑλληνικὸν Ἀναγνωσματάσιον Ε' τάξεως Δημοτικοῦ Σχολείου 2

ξεύρω καλά καλά, τί έχω.... Μᾶς μεταχειρίζονται μ' ἓνα τρόπον πού δυσαρεστεί πολὺ. Τοὺς ἐρωτῶμεν ἓνα πρᾶγμα καὶ δὲν μᾶι δίδουν ἀπάντησιν· ἔπειτα μᾶς λέγουν κάτι λόγια ὑβριστικά καὶ πρέπει νὰ τὰ ἀκούωμεν καὶ νὰ σωπαίνωμεν, ἀλλέως νὰ (καὶ ἐμὴ μὴ τὴν φωνὴν τοῦ δεκανέως) ἐκεῖ κάτω εἶναι ἡ φυλακή! Τὸ βλέπω καὶ ἐγώ, δὲν ξεύρωμεν νὰ ἐνδυσθῶμεν καλά, δὲν εἴμεθα ἀκόμη σωστοὶ στρατιῶται. Ἠλθαμεν ὅμως, διὰ νὰ μάθωμεν, καὶ πρέπει νὰ ἔχουν ὑπομονήν. Ἐπειτα μᾶς περιπαίζουσιν... Σηκώνουν τὸ χέρι κατ' ἐπάνω μας καὶ μᾶς σπρώχνουν... Καὶ πρέπει νὰ τὰ υποφέρωμεν ὅλα, ἐνῷ αὐτοὶ γελοῦν... Δὲν ἤμπορῶ νὰ καταλάβω διατί μᾶς κακομεταχειρίζονται ἔτσι... Ἐγὼ ἦλθα μὲ ὅλην τὴν προθυμίαν νὰ γίνω στρατιώτης καὶ ἔλεγα μέσα μου.—Θὰ κάμω τὸ καθήκον μου καὶ οἱ ἀνώτεροί μου θὰ μ' ἀγαποῦν· τώρα ὅμως... Εἴμεθα συνηθισμένοι εἰς τὸ σπíti, μὲ ὅλην τὴν οἰκογένειάν μας, ὅλοι ἀγαπημένοι, καὶ ἐδῶ ἐξ ἐναντίας...

Τὰ τελευταῖα αὐτὰ λόγια τὰ ἐπρόφερε μὲ μεγάλην στενοχωρίαν. Ἐπειτα ἐσιώπησεν, ἐχαμηλῶσε τὸ βλέμμα καὶ ἐξηκολούθει νὰ μουρμουρίζῃ μέσα του.

Τί ἐδιδάχθη ὁ νεοσύλλεκτος ἀπὸ τὸν λοχαγόν του.

Ὁ λοχαγὸς ἤραψε τὸ σιγάρον του καὶ ἔπειτα μὲ τρόπον ἀδιάφορον, ὡς ἐὰν δὲν εἶχεν ἀκούσει τίποτε, εἶπε·

—Διόρθωσε τὸ περιλαιμιόν σου! καὶ τὸν ἐδοθήθησεν ὁ ἴδιος μὲ τὸ χέρι του. Ἔτσι! τώρα πάει καλά. Γύρισε!

Ὁ στρατιώτης ἐστράφη· ὁ ἀξιωματικὸς ἔσυρε πρὸς τὰ κάτω τὴν στολήν του.

—Ἡ στολή σου δὲν πρέπει νὰ μαζεύεται ἐπάνω, πρέπει νὰ πέφτῃ ἴσα κάτω. Γύρισε!

Ἐγύρισε καὶ πάλιν ὁ στρατιώτης· ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ διώρθωσε τὸ πηλήκιον.

—Στήνε καλά τὴν μέσην σου, κράτει ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν καὶ, ὅταν κινῆσαι, νὰ περιπατῇς ἐλευθέρα καὶ ἀβίαστα.

Ὁ Μῆτσος ὠρθώθη καὶ ὕψωσε τὴν κεφαλὴν.

—Ἔτσι καλά, ἐξηκολούθησεν ὁ λοχαγός, καὶ νὰ κυττάζῃς ὅλους κατὰ πρόσωπον, ἐπειδὴ δὲν ἔχεις νὰ ἐντραπῇς ἢ νὰ φοβηθῇς κανένα· ἐκατάλαβες; Καὶ ὁ Βασιλεὺς ὁ ἴδιος νὰ περάσῃ, σήκωσε τὴν κεφαλὴν καὶ κύτταξε τον, ὡς ἐὰν τοῦ ἔλεγε· «Ἐγὼ εἶμαι». Διότι

τὸ σέβας ἔτσι πρέπει νὰ τὸ δείχνωμεν ἡμεῖς οἱ στρατιωτικοί· μὴ τὸ λησμονῆς!

Τὸ πρόσωπον τοῦ στρατιώτου ἤρχισε νὰ ζωηρεύη καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του νὰ λάμπουν

— Καὶ νὰ μὴ λησμονῆς ἀκόμη, ὅτι, ἀφοῦ ἐμβῆκες εἰς τὸν στρατῶνα, πρέπει ν' ἀλλάξῃς τρόπον ὁμιλίας· ὀλίγα λόγια, ἀλλὰ ἐλεύθερα καὶ σωστά· ναὶ καὶ ὄχι, ὄχι καὶ ναὶ καὶ ὅταν δὲν ἔχῃς νὰ εἴπῃς τίποτε, σιωπῇ! Ὅταν εἶσαι εἰς τὴν γραμμὴν εἶναι καθὼς ὅταν εἶσαι εἰς τὴν Ἑκκλησίαν· σιωπῇ! Ἀφοῦ διαλυθοῦν οἱ στοῖχοι, εἶσαι καθὼς εἰς τὸ σπίτι σου. Ὅταν οἱ ἄλλοι ὁμιλοῦν καὶ φωνάζουν, φωνάζε καὶ σὺ περισσότερο· μὴ κάθεσαι μόνος καὶ χάσκεις, πῆγαινε μὲ τοὺς ἄλλους. Καὶ ν' ἀγαπᾷς τοὺς συντρόφους σου, διότι εἶναι πολὺ καλὰ παιδιὰ, σὲ βεβαιῶ.

Ὅταν σοῦ κάμνῃ παρατήρησιν κανεὶς ἀνώτερός σου, ἀκούε τον καὶ προσπάθησε νὰ συμμορφωθῇς. Καὶ μὴ νομίσης, ὅτι ὅλοι ὅσοι σ' ἐπιπλήττουν εἶναι θυμωμένοι μαζί σου καὶ θέλουν τὸ κακόν σου. Αὐτὸ εἶναι μέγα λάθος. Ἦμπορεῖ κανεὶς νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ θυμῶνῃ καὶ ὅμως νὰ εἶναι καλύτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Εἶδα εἰς τὸν πόλεμον ἓνα λοχαγόν, τὸν ὁποῖον ἐμίσουν ὅλοι, διότι ὕβριζε τοὺς στρατιώτας· καὶ ὅμως, δὲν ἄφηνε πληγωμένον, χωρὶς νὰ τρέξῃ νὰ τὸν βοηθήσῃ, νὰ ἴδῃ τὴν πληγὴν του, νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος· ἤτοπάντοτε εἰς κίνησιν, ἐδῶ, ἐκεῖ καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ σταθῇ εἰς τὰ πόδια του ἀπὸ τὴν κούρασιν. — «Λοχαγέ! Λοχαγέ! μὴ μ' ἀφήσῃς!» ἐφώναζον οἱ πληγωμένοι — «Ὅχι, παιδί μου ἔλεγεν αὐτός, θὰ μείνω μαζί σου, θὰ μείνω κοντά σου· θάρρος, παιδί μου! Ἐννοια σου, ὁ λοχαγός σου δὲν θὰ σ' ἀφήσῃ.» Ἐκατάλαβες, τί ἄνθρωπος ἦτο; Ὡσὰν αὐτὸν εἶναι πολλοί. Δὲν πρέπει νὰ κρίνης τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν του· πρέπει νὰ συγχωρῇς ὅσους φαίνονται κακοί. Ἐκατάλαβες;

Ὁ στρατιώτης ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν, ὡς ἐὰν ἔλεγε· ναί, ἐκατάλαβα.

— Ὅσαίχκος εἰς τὴν ἀρχὴν τί βαρὺς φαίνεται! Ὑστερα, μὲ τὸν καιρόν, καταντᾷ ἀσήμαντον πρᾶγμα. Καὶ τὸ συσσίτιον; Δὲν τρώγει βέβαια κανεὶς περίφημα εἰς τὸν στρατῶνα· ἀλλὰ τί σημαίνει; Ἡμεῖς δὲν ἤλθομεν ἐδῶ διὰ νὰ φάγωμεν καὶ νὰ πῶμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν Πατρίδα μας. Ξεύρεις γράμματα;

— Ναί.

— Κάθισε λοιπὸν νὰ γράψῃς τὸ πατέρα σου, αὐτίσω.

Ὁ στρατιώτης ἐχειρέτισεν, ἐπροχώρησεν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ στρατῶνος καὶ ἤρχισε νὰ γράφῃ ἀρχά, ἀρχά.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγην ὥραν ὁ λοχαγὸς τοῦ λέγει·

— Ἐτελείωσες;

— Ναί, εἶπεν ὁ στρατιώτης καὶ ἐπλησίασε κρατῶν τὴν ἐπιτολήν.

— Διάβασε.

Ὁ στρατιώτης ἐδιάβασεν·

Ἀγαπητέ μου πατέρα!

Ἐφθασα εἰς τὸν στρατῶνα· μᾶς ἔκοψαν ἀμέσως τὰ μαλλιά καὶ ὕστερα μᾶς ἐνδύσαν. Ἐκεῖνον τὸν κύριον λοχαγόν, τὸν χωριανόν μας, τὸν εἶδα σήμερον καὶ ὠμιλήσαμεν μαζί πολὺν ὥραν. Δὲν τρώγομεν βασιλικά, ἀλλὰ εἶναι δύσκολον νὰ γίνῃ φαγητὸν καλὸν διὰ τόσους ἀνθρώπους. Ἐπειτα ἡ ὄρεξις δὲν λείπει, φθάνει νὰ ξεύρῃς νὰ κάνῃς τὸ χρέος σου. Οἱ ἀνώτεροι μάχωνουν, ἀλλὰ δὲν εἶναι κακοί· ὅλοι θέλουν τὸ καλὸν μας. Εἶναι καὶ μερικοὶ στρατιῶται, ποὺ ποτὲ δὲν ἔφαγαν τιμωρίαν· τέτοιος θέλω νὰ γίνω καὶ ἐγώ. Γρήγορα θὰ φύγωμεν διὰ τὰ σύνορα καί, πρῶτα ὁ Θεὸς θὰ νικήσωμεν. Ὅλοι ἐδῶ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ χύσωμεν τὸ αἷμά μας διὰ τὴν Πατρίδα.

Φιλῶ τὸ χέρι σου καὶ τὸ χέρι τῆς μητέρας

Μήτσος

Ὁ ἀξιωματικὸς ἐχαμογέλασεν εὐχαριστημένος καὶ τὴν ὥραν ποὺ ἡτοιμάζετο νὰ φύγῃ ἐπέρασεν ἀπὸ ἐμπρὸς μου καὶ μοῦ εἶπε τιγά·

— Αὐτὸ τὸ παιδί θὰ γίνῃ καλὸς στρατιώτης.

Πῶς ἀποπλέει ὁ στόλος μας εἰς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐπλησίασα τότε τὸν ἀγαθὸν νεοσύλληκτον καὶ τοῦ εἶπα·

— Συνάδελφε, ἔρχεσαι μαζί μου;

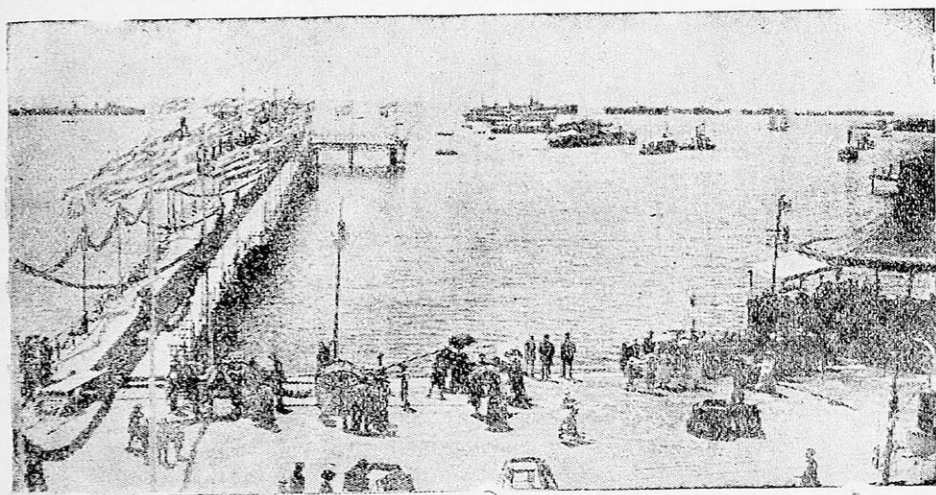
— Ἐρχομαι, ἀπήντησεν ἐκεῖνος μὲ προθυμίαν. Καὶ ποῦ νὰ ὑπάγωμεν;

— Εἰς τὸ Φάληρον· ἀπόψε φεύγει ὁ στόλος μας νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν νήσους καὶ νὰ συναντήσῃ τὸν ἐχθρὸν στόλον· θὰ γίνῃ ἀγίασμός καὶ θὰ τὸν ἀποχαιρετίσῃ ὁ Βασιλεὺς.

Ὁ φιλοπατρις νῆος δὲν ἐκρατεῖτο ἀπὸ τὴν χαρὰν του.

— Πηγαίνωμεν γρήγορα, γρήγορα. Θέλω νὰ ἴδω τὸν «Ἀβέρωφ».

Ποτὶ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὁ ἥλιος, ἡ θάλασσα, ὁ οὐρανός, τὰ δένδρα ἔλα συνεώρταζον μαζί μας κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκείνην τελετὴν. Τὰ πολεμικά μας πλοῖα ὑπερήφανα ὑψώνοντο ἐπάνω ἀπὸ τὰ γαλανὰ νερά καὶ ἡ σημαία μᾶς ἐκυμάτιζε κυανόλευκος, ὅπως τὸ κύμα. Εἰς τὸ μέσον ὡς πύργος γαλῶδινος ὑψώνετο ὁ «Ἀβέρωφ», τὸ μέγα θωρηκτόν μας, τὸ ὅποτον ἐχάρισεν εἰς τὸ Ἕθνος ὁ μέγας ἐθνικός εὐεργέτης Γεώργιος Ἀβέρωφ, καθὼς καὶ αἱ μικραὶ, ἀλλὰ πολύτιμοι συνδρομαὶ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.



Κόσμος ἄπειρος εἶχε συναθροισθῇ εἰς τὴν παραλιαὴν καὶ ἐκυτάζε μὲ μεγάλην συγχίνησιν. Ὁ Μητροπολίτης εἶχεν ἀνέλθει ἐπὶ τοῦ Ἀβέρωφ καὶ ἐτέλει τὸν ἀνισχμόν· ὁ Βασιλεὺς, οἱ Ὑπουργοί, ὁ Ναύαρχος, οἱ ἀξιωματικοί, οἱ ναῦται, ἀσκεπεῖς ἤκουον μὲ εὐλάβει νὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως νικήσῃ ὁ Σταυρὸς καὶ λάμψῃ ἡ ἐλευθερία καὶ διώξῃ τὸ μισητὸν σκότος τῆς δουλείας.

Δὲν ἤκουομεν, ἀλλὰ μὴπως ἡ φυγὴ ὄλων μας δὲν προσήχετο συγχρόνως καὶ ἡ δέησίς μας δὲν ἀνυψώνετο θερμῇ πρὸς τὸν Θεόν; Πέρα, εἰς τὸ βάθος τοῦ ορίζοντος, ἡ Σάλαμις ἔλαμπεν ὑπὸ τῆς ἀκτίνης τοῦ ἡλίου καὶ μᾶς ἐνεθύμιζε τὴν ἀθανάτον δόξαν τοῦ

ἀρχαίου στόλου μας· παραπέρα ἀκόμη θὰ ἔλαμπον αἱ βραχῶδεις ἀκταὶ τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγέννησαν τοὺς μεγάλους ναυτικούς ἥρωας τῆς ἐλληνικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ 1821.

Δὲν εἴμεθα μόνοι, τὸ ἥσθανόμεθα· μαζί μας θὰ ἐπολέμουν οἱ πρόγονοι καὶ οἱ πατέρες μας, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Μιαούλης· καὶ τώρα νέα ἐνδοξα ὀνόματα θὰ προστεθοῦν καὶ νέα νῆκαι θὰ ἔλθουν νὰ στολίσουν καὶ νὰ λαμπρύνουν τὴν Ἑλλάδα!

Αἶφνης δυνατοὶ κανονιοβολισμοὶ μὲ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὰς σκέψεις αὐτάς· ὁ ἀγιασμός εἶχε τελειώσει· ζητωκραυγαὶ οὐρανομήκεις ἤκούσθησαν καὶ ἀπηντήσαμεν ἡμεῖς ἀπὸ τὴν ξηράν.

— Ζήτω ὁ ἐλληνικὸς στόλος!

— Ζήτω τὸ Ἔθνος!

Ἄμα κατέπαυσαν αἱ ζητωκραυγαί, ἤκούσαμεν τὴν μουσικὴν ὃ ἀνακρούη τὸν ἐθνικὸν μας ὕμνον·

«Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
Χαῖρε, χαῖρε ὦ ἐλευθεριά!»

Μετ' ὀλίγον τὰ πολεμικά μας πλοῖα ἐτήκωσαν τὴν ἀγκυρὰ καὶ ἐξεκίνησαν· ὁ «Ἀδέρωφ» ἐπήγαινε ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω ἤρχοντο τὰ ἄλλα πλοῖα, διασχίζοντα ὑπερήφανα τὴν ἥσυχον γελαστὴν θάλασσαν. Λυγμὸς συνετάραξε τὸ στῆθος ὅλων μας καὶ μία φωνὴ ἤκούσθη τρέμουσα·

— Εἰς τὸ καλόν! Ὁ Θεὸς μαζί σας!

Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, ἔβλεπον τὸν στόλον ὃ ἀπομακρύνεται, νὰ μικραίνει καὶ νὰ χάνεται εἰς τὸν ὀρίζοντα καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ὅλων εἶχον θολώσει ἀπὸ τὰ δάκρυα.

— Λοιπόν, ἡρώτησα τὸν σύντροφόν μου, τί συλλογίζεσαι;

— Πότε νὰ φύγωμεν καὶ ἡμεῖς! Πότε νὰ φύγωμεν! ἐψιθύρισεν ὁ ἀνδρεὺς νέος μὲ συγκίνησιν.

Δὲν ἀπήντησα τίποτε. Ἐγυρίσαμεν ὀπίσω, εἰς τὸν στρατῶνά μας, ἤκουσα ἀπὸ μακρὰν τὰ τραγούδια τῶν στρατιωτῶν, εἶδα τὴν χαρὰν των, παρέστην εἰς τὴν ἀναχώρησιν ἐνὸς τάγματος διὰ τὰ σύνορα καὶ ἐσυλλογιζόμην.

— Εἶναι καλὸς ὁ θάνατος, ὅταν ἀποθνήσκει κανεὶς διὰ τὴν Ἑλλάδα. Νά! οἱ νέοι αὐτοὶ πηγαίνουν εἰς τὸν πόλεμον καὶ νομίζεις, ὅτι παραμένουν εἰς τὴν πατρίδα, παραμένουν. τὰ πόσωπά των γελῶν

ἀπὸ εὐχαρίστησιν καὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἀπομένουν, τοὺς κυττάζουν καὶ ζηλεύουν·

— Καλὴν ἀντάμωσιν! τοὺς φωνάζουν.

— Γρήγορα θὰ ἔλθωμεν καὶ ἡμεῖς! Αὐρίον!

Καὶ οἱ νέοι τρέχουν διότι βιάζονται, χαιρετοῦν μὲ τὰς χεῖράς των, προσέχουν νὰ μὴ χάσουν τὸ βῆμά των καὶ μὲ τὸ τουφέκι ἐπ' ὤμου, τὸν σάκκον εἰς τὴν ῥάχιν, τὰ φυσίγγια καὶ τὴν ξιφολόγχην εἰς τὴν μέσσην, περνοῦν βιαστικὰ τοὺς δρόμους καὶ χάνονται.

Ἐπρεξά εἰς τὸν θάλαμον, εὗρον τὸ σακκιδιόν μου, ἔβγαλα ἐν βιβλίον καὶ ἤρχισα ν' ἀναγινώσκω τὸ ποίημα, τὸ ὅποτον τόσον ἡγάπων καὶ εἶχον πάντοτε εἰς τὸν νοῦν μου καὶ ὅταν ἐφεύγα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ὅταν ἀργότερα, εἰς τὴν μάχην, ὥρμων μὲ τοὺς συντρόφους μου ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ·

Μιὰ φορὰ κανεῖς πεθαίνει!

Μὲ τὴν αὐγὴ καὶ ἡ θάλασσα μενεξεδένια
λάμπει, καὶ μὲ τὸ φῶς τὰ πάντα ξανανεόνουν.

Νά, ἡ ἀνοιξὶς γυρίζει, νά, τὸ χελιδόνι
ὅτον Παρθενῶνα ξανακτίζει τὴ φωλιά του!

Πανίερη Ἀθηνᾶ, τίναξε τὸ πουλί σου
ὅτ' ἀμπέλια μίς ἐπάνω τὰ σαρακωμένα.

Κι' ἂν πρέπει νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεῖα εἶναι ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεῖς πεθαίνει

Ἀγάλια, ἀγάλια ἀποχρυσώνεται τὸ κῆμα,
νά! ἡ ἀνοιξὶς γυρίζει, μὰ στὰ τουρκοβούνια
τοῦ Προμηθέως τὰ σπλάγχνα σκίζοντας ἓνα ὄρνιο
μεγάλο, ξανοίγεται μακριάθε·

γιὰ νὰ διώξης τὸ μαῦρο γῦπα ποὺ σὲ τρώει,
ἀρμάτωσέ μας, νέε νησιώτη, τὸ καράβι.

Κι' ἂν πρέπει νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεῖα εἶναι ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεῖς πεθαίνει!

Τὸ ἀνάκρασμα τὸ ἀκοῦτε τῆς ἀρχαίας Πυθίας:
«Νίκη ὅτων ἡμιθέων τὰ ἐγγόνια!» Ἀπὸ τὴν Ἰδη
ὡς ὅτῃς Νικαίας τ' ἀκρογιάλια ξανανθίζουν
αἰώνιες ἡ ἐλῆρες. Μὲ τ' ἄρματα ὅτὰ χέρια
ἐμπρός! Τὰ ὕμνη τῶν βουνῶν ὥς τ' ἀνεβοῦνεν

τῆς Σαλαμῖνος τοὺς ἀντίπαλους ξυπνῶντας.
Κι' ἂν πρέπει νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεῖα εἶναι ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει!

Τὸ Μαραθῶνιο πεζοπόρο ἀκολουθώντας
κι' ἂν πέσωμε, τὸ χρέος μας ἔχομε κάμει!
Καὶ μὲ τὸ αἷμα τοῦ προγόνου μας Λεωνίδα
τὸ αἷμά μας, θριάμβων αἷμα, ταιριασμένο,
θὰ πορφυρώσῃ τὸν καρπὸ τὸν κοραλλένιο
καὶ τὸ σταφύλι τὸ κρεμάμενο 'στὸ κλῆμα.
Κι' ἂν πρέπει νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεῖα Ἴνι ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει!

Τῆς ἱστορίας μᾶς φέγγουν τρεῖς χιλιάδες χρόνοι.
Ὅρθοι! Καὶ πρόβαλε ἀπὸ τῶρα τὸ Παλάτι
'στὸν τόπο ἐκεῖ, ποὺ λύθηκαν τὰ κακὰ μάγια,
κι' ὁ Φοίνικας ξαναγεννιέται ἀπὸ τὴ στάχτη.
'Στῆς ἀμμουδιᾶς τῆς Μῆκκας δίωξέ το, ἦλιε,
τὸ μισοφέγγαρο μακριὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μας...
Καὶ ἂν εἶναι νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεῖα εἶναι ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει!

(Φρειδ. Μιστρᾶλ)

Μετάφρασις Κ. Παλαμά.

Πῶς ἐφύγομεν διὰ τὸ στρατόπεδον.

—Φεύγομεν;

Ὁ λοχαγὸς ἦλθε τὴν ἐπομένην περιχαρὴς καὶ μᾶς εἶπε·

—Παιδιά, ἀπόψε φεύγετε διὰ τὸν πόλεμον! Πηγαίνετε νὰ
τυναντήσετε τοὺς ἀδελφούς σας, νὰ πολεμήσετε μαζί. Εἴσθε ὅλοι
γενναῖοι καὶ υπερήφανοι καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ κάμετε τὸ καθή-
κόν σας. Ἐπειτα, παιδιά μου, ὁ πόλεμος δὲν εἶναι τίποτε φοβε-
ρὸν, ὅπως τὸ φανταζόμεθα. Ὁ πόλεμος εἶναι μέθη, ἐνθουσιασμός,
ἐρμῆ. Εἰς τὸν πόλεμον ζῇ κανεὶς εἰς ἓνα ἄλλον κόσμον ὑψηλότε-
ρον καὶ εὐγενέστερον τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν μάχεσαι, δὲν
ὑπάρχει τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον ἡ Πατρίς, τὸ μεγαλεῖον τῆς
φυλῆς, ἡ νίκη! Ὅρμᾳ εἰς τὴν μάχην ὁ γενναῖος στρατιώτης καὶ
γύρω του βοῦζουν αἱ σφαῖραι καὶ ἐκρήγνυνται αἱ ὀβίδες, ἀλλ' αὐ-
τὸς προχωρεῖ! Δὲν ἔχει καιρὸν νὰ χάνῃ διὰ τέτοια μικροπράγματα.

Κάτι άλλο θέλει, κάτι άλλο προσπαθεί· νὰ διώξῃ τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπου εὐρίσκεται, νὰ πάρῃ τὴν γῆν, τὴν ὁποῖαν ὤργωσαν καὶ ἠγάπησαν οἱ πρόγονοί του! αὐτὸς εἶναι ὁ πόλεμος! Νὰ σκορπίσῃ παντοῦ τὰ ἅγια δῶρα τῆς ἐλευθερίας, τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἀγάπην ἐκεῖ, ὅπου βασιλεύει τώρα ἡ δουλεία, ἡ θλιψὶς καὶ τὸ μῖσος!

Δὲν ἄρκει ὅμως, παιδιὰ μου, νὰ θέλωμεν νὰ ὑπηρετήσωμεν τὴν Πατρίδα μας, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ ἡμποροῦμεν. Δι' αὐτὸ ἂν κανεῖς ἀπὸ σᾶς δὲν αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἱκανὸν ν' ἀνθίσῃ εἰς τὰς κακουχίας τοῦ πολέμου, ἄς τὸ ὁμολογήσῃ μὲ θάρρος! "Ἀνθρωποι εἴμεθα καὶ τὸ πνεῦμά μας ἡμπορεῖ νὰ εἶναι πρόθυμον, ἀλλὰ ἡ σὰρξ ἀσθενής. Ἐμπρὸς λοιπὸν, μὴν ἐντρέπεσθε! Εἶναι κανεῖς, ποῦ δὲν ἡμπορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ τοὺς ἄλλους;

—Κανεῖς! ἐβόήσαμεν ὅλοι μὲ μίαν φωνήν.

"Ὅλοι μας ἡσθानόμεθα τοὺς ἑαυτοὺς μας δυνάτους, ἤμεθα ὅλοι ἐτοιμοὶ νὰ ὑποστώμεν ὅλους τοὺς κινδύνους καὶ εἴχομεν τὴν φιλοδοξίαν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ πλατύνωμεν τὰ ὅρια τῆς Πατρίδος μας καὶ νὰ λέγωμεν μεθαύριον κυττάζοντες τὰ ἐλευθερωμένα μέρη·

—Εἶμαι καὶ ἐγὼ ἓνας ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ τὰ ἠλευθέρωσαν!

—Λοιπὸν, ἐπανελάθεν ὁ λοχαγὸς μας, δὲν ὑπάρχει κανεῖς;

—Κανεῖς! ἐβροντοφωνήσαμεν πάλιν ὅλοι.

"Ὁ καλὸς μας λοχαγὸς συνεκινήθη καὶ μὲ τρέμουσαν φωνὴν μᾶς εἶπε·

—Πηγαίνετε, παιδιὰ μου, ἐτοιμασθῆτε! Τὸ βράδυ φεύγετε.

"Ὁ Θεὸς μαζί σας!

"Ἀπεμακρύνθη βιαστικός, διὰ νὰ κρύψῃ δύο δάκρυα, ποῦ ἤρχιζαν νὰ κυλοῦν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του· ἡμεῖς ἐτρέξαμεν εἰς τὸν θάλαμον μὲ φωνὰς καὶ μὲ γέλοισιν καὶ ἠρχίσαμεν τὰς ἐτοιμασίας μας. Ἐβάλαμεν εἰς τὸν σάκκον μας ὅ τι μᾶς ἐχρειάζετο· ἀσπρόρουχα, φάρμακα, ἐπιδέσμους, ὀλίγα τρόφιμα, βελόνας, κλωστήν· ἐγὼ ἐπῆρα μαζί μου καὶ τὸ ἀγαπητὸν μου βιβλίον, νὰ διαβάξω κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεώς μου.

"Ἐγραψα πάλιν εἰς τὴν μητέρα μου, τῆς εἶπα, ὅτι φεύγομεν καὶ θὰ τῆς γράψω τακτικά καὶ νὰ μὴ φοβῆται τίποτε· γρήγορα θ' ἀνταμώσωμεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐλεύθεροι πλέον καὶ νικηταί.

"Ἐκαθαρίσαμεν τὰ ὅπλα μας, τὴν ξιφολόγηχην, ἐτυλίξαμεν τὰ κλινოსκεπάσματά μας, ἐπῆραμεν ὁ καθείς τὸ ἀντίσκηρόν του, ἐν κοιμῷ δὲν δηλ. ἀπὸ τὴν σκηνήν μας· ὅταν θὰ ἐστρατοπεδεύομεν θὰ

ηγώναμεν ὀλίγοι στρατιῶται τὰ ἀντίσκηνά μας καὶ θὰ ἐσχηματί-
ζαμεν τὴν σκηνήν, δηλ. τὸ σπίτι μας.

—Θέλω νὰ εἶμαι μαζί σου, Πέτρο, μοῦ ἔλεγεν ὁ Μῆτσος, μὲ
τὸν ὁποῖον εἶχομεν ἤδη γίνει καλοὶ φίλοι.

—Θὰ εἴμεθα πάντοτε μαζί, τοῦ ἀπεκρίθην ἐγώ, μὴ στενοχω-
ρῆσαι καὶ μαζί θὰ γυρίσωμεν πάλιν εἰς τὸν στρατῶνα ἐδῶ ἔπειτα
ἀπὸ τὸν πόλεμον.

—Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ ! μοῦ ἀπεκρίθη. Μαζί σου δὲν φοβοῦμαι.
Κάποτε συλλογίζομαι· Ἄν μοῦ λείψῃ τὸ θάρρος ποτέ ; ἔπειτα
ἐμὼς λέγω· Ὅχι, Θεέ μου, πρὶν νὰ δειλιάσω, ἄς ἔλθῃ μία εὐ-
σπλαχνικὴ σφαῖρα νὰ μὲ πάρῃ, διὰ ν' ἀποθάνω ὡς ἄξιος στρα-
τιώτης.

—Ὅλοι ἤμποροῦμεν νὰ γίνωμεν ἥρωες, τοῦ ἀπήντησα. Καὶ
θὰ γίνομεν !

Ἀλλὰ ἡ σάλπιγξ ἤχει· δὲν ἔχομεν πλέον καιρὸν διὰ συνομι-
λίας· φεύγομεν ! Ζυγοῦμεν, σχηματίζομεν τετράδας καὶ ἐμπρός !
Οἱ συνάδελφοί μας, ὅσοι μένουν, μᾶς χαιρετοῦν καὶ μᾶς φωνάζουν·
Καλὴν ἀντάμωσιν ! Περνῶμεν ἀπὸ τοὺς μεγάλους δρόμους τῶν
Ἀθηνῶν, οἱ ἄνδρες στέκονται καὶ μᾶς φωνάζουν· «Εἰς τὸ καλὸ,
παιδιά !»· αἱ γυναῖκες κάμνουν τὸν σταυρὸν τῶν καὶ εὐχονται εἰς
τὸν Θεὸν νὰ γυρίσωμεν νικηταὶ καὶ τὰ παιδάκια τρέχουν ἀποπίσω
μας καὶ ζητωκραυγάζουν.

Φθάνομεν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν καὶ εἰσερχόμ-
εσθαι εἰς τὸν σιδηρόδρομον· ὁ ἐνθουσιασμός μας ἔχει πλέον κο-
ρυφωθῇ· ἄσματα ἀντηχοῦν, ζητωκραυγαὶ δονοῦν τὸν ἀέρα, μαν-
θῆλια σείονται, εὐχαὶ ἀνταλλάσσονται, διαπαγαὶ διασταυρώ-
νται.

Ὅταν ἐξεκινήσαμεν, ἤρχισε νὰ βραδυάζει· εἶχον καθίσει πλη-
σίον τοῦ παραθύρου τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἔβλεπον νὰ χάνωνται ὡς
ἀστραπὴ ἀπὸ τὰ μάτια μου αἱ οἰκίαι, οἱ ἄνθρωποι, τὰ δένδρα, ἡ
πόλις.

Ἐπερνῶμεν τώρα τὴν ἐξοχὴν καὶ σκότος πυχνὸν ἐσκέπαζε
τὰ πάντα· πότε πότε διέκρινον ἀπομεμακρυσμένα φῶτα· θὰ ἦσαν
ἐξοχικοὶ οἰκίσχοι· ἡ μητέρα τὴν στιγμὴν αὐτὴν θὰ ἠτοίμαζε τὸ
λιτὸν φαγητόν, τὰ παιδιὰ θὰ ἐπαιζον ἢ θὰ ἐμελέτων τὸ μάθημά
των καὶ ὁ πατέρας θὰ ἐσυλλογίζετο ἴσως τὸν υἱὸν τοῦ ἡτὸν ἀδελ-
φόν, οἱ ὅποιοι θὰ ἔλειπον καὶ θὰ εὕρισκοντο ἐκεῖ πέραν, εἰς τὰ σύ-
νορα...

Μὲ τὰς σκέψεις αὐτὰς τέλος ἀπεκοιμήθην.

Πῶς ἐφθάσαμεν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ πῶς διήλθομεν τὴν πρώτην νύκτα;

Ὅταν ἐξύπνησα, ἡ θεσσαλικὴ πεδιάς ἠπλώνετο ἐνώπιόν μου, πέραντος καὶ ἐρημικῆ. Ἡ πρωϊνὴ αὖρα μᾶς ἔκαμνε νὰ ριγῶμεν λαφρά· καὶ ὅμως εἴμεθα ὅλοι ζωηροὶ καὶ εὐθυμοὶ· εἴχομεν ἀνοιξέει σακκιδία μας καὶ ἐπρογευματίζομεν μὲ ὄρεξιν· ἄλλοι ἐκαλωπίζοντο, ὅπως ἡμποροῦν μὲ τὸ καθρεπτάκι των καὶ τὸ κτένι των καὶ ἄλλοι ἐχαιρέτιζον τοὺς ἐθνοφρουροὺς, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ ἔπλον εἰς τὸν ὦμον ἐφύλασσον τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν.

Ἀπὸ τὰ χωρία, τὰ ὅποια διηρχόμεθα, γυναῖκες καὶ παιδία παρετάσσοντο εἰς τὴν γραμμὴν, ἔσειον τὰ μαγνητὰ των καὶ μᾶς ἐφώναζον· — Εἰς τὸ καλόν! Εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ!

Εἰς τοὺς ἀγροὺς δὲν ἔβλεπες ἄνδρας νὰ ἐργάζωνται· οἱ ἄνδρες ἦσαν εἰς τὸν πόλεμον καὶ τῶρα αἱ γυναῖκες καὶ οἱ γέροντες ὠδήγουν τὰ βώδια καὶ τοὺς ἵππους καὶ ὠργωνον τὴν γῆν· οἱ ἀδύνατοι αὐτοὶ θὰ ἔσπειρον τῶρα τὸν σῖτον καὶ θὰ ἔσκαψον καὶ θὰ ἐφύτευον· ὁ Θεὸς ὥς εὐλογῇ τοὺς κόπους των!

Εἰς ἓνα σταθμὸν ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου εἶχε τρέξει εἰς προὔπαντησίν μας, ὕψωσεν ἓνα ἀργυροῦν σταυρόν, μᾶς ἠϋλόγησε καὶ εἶπεν·

— Ἡ εὐχὴ τοῦ Χριστοῦ μας νὰ σᾶς δίδῃ δύναμιν! Πηγαίνετε νὰ πολεμήσετε ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος καὶ νὰ μᾶς φέρετε μίαν μεγάλην Ἑλλάδα.

Τὸ μεσημέρι ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Λάρισαν καὶ κατεσκηνώσαμεν. Ἐξω ἀπὸ τὴν πόλιν· ἐστήσαμεν τὰ ἀντίσκηνά μας, ἐφάγαμεν καὶ ἔπειτα ἄλλοι ἐκοιμήθησαν, ἄλλοι ἐσχορπίσθησαν εἰς τὴν πόλιν.

Ἀπὸ τὴν Λάρισαν ἐφύγαμεν τὴν ἐπομένην, **Μὲν πρῶτ'**, διὰ νὰ συναντήσωμεν εἰς τὸν Τύρναβον τὸ σύνταγμα μας. Ἀπὸ τὴν πρωτὴν ἐκεῖνην ἀρχίζει πλέον ἡ ζωὴ τοῦ στρατοπέδου μὲ τὰς συγκινήσεις τῆς καὶ τὰς ταλαιπωρίας, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τῆς καὶ μὲ τὸ μοναδικὸν ὄνειρον τῆς μεγάλης **Νίκης**.

Ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη ἦτο βροχερά καὶ ἡ πορεία κατέστη κοπιώδης· τὸ ἐρυθρωπὸν χῶμα εἶχε μεταβληθῇ εἰς παχεῖαν λάσπην καὶ οἱ πόδες ἐβυθίζοντο μέχρις ἀστραγάλων· ἡ βροχὴ μᾶς ἐκτύπα εἰς τὸ πρόσωπον, μὲ δυσκολίαν ἐξεκαρφώνομεν τὰ πόδια μας ἀπὸ τὴν λάσπην, ἀλλὰ ἡ εὐθυμία δὲν μᾶς ἔλειψε καὶ μὲ τραγούδια καὶ ἀστεϊσμοὺς ἐπερυνῶμεν τὸν δρόμον μας. Ἀφῶντα ὁ μέγας ποταμὸς

τῆς Θεσσαλίας μᾶς ἔφραζε τὸν δρόμον· εὐτυχῶς ὁμοῦς τὸ σῶμα τοῦ μηχανικοῦ εἶχε προχωρήσει πρωτότερα ἀπὸ ἡμᾶς καὶ εἶχε ξεύξει τὸν ποταμὸν μὲ βαρέλια, συγκρατούμενα τὸ ἐν μὲ τὸ ἄλλο διὰ σανίδων καρφωμένων. Ἐπὶ στιγμὴν τὰ βήματά μας ἀντήχησαν ρυθμικὰ καὶ βροντώδη ἐπάνω εἰς τὰς σανίδας καὶ ἐπειτα πάλιν ἡ σιωπὴ ἠπλώθη εἰς τὴν πεδιάδα.

— Ὀλιβερά εἶναι ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη, Πέτρο, διότι μᾶς ἐνθυμίζουν τὸ 1897, εἶπε μὲ λυπημένην φωνὴν ὁ παραστάτης μου· ὁ Χρῆστος Φωκάς, τὸν ὅποσον εἶχον γνωρίσει πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ἀλλὰ τὸν ἡγάπων ἤδη καὶ τὸν ἐξετίμων βαθύτατα. Ἦτο ἀπὸ τὴν Κύπρον, εἶχεν ἔλθει πτωχότατος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐσπούδασε φιλολογίαν μὲ πολλὰς στερήσεις καὶ τέλος ἤρριστευσεν εἰς ἕνα διαγωνισμόν καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ τελειώσῃ τὰς σπουδὰς του. Τώρα, εὐθύς ὡς ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, ἀρῆκε τὰ βιβλία του καὶ τὰς μελέτας του καὶ ἔτρεξε νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ αὐτὸς τὴν Πατρίδα του.

— Ἄς εἶναι! ἐπρόσθεσεν ἀμέσως ὁ Χρῆστος, τώρα πηγαίνωμεν νὰ ἐκδικηθῶμεν· τώρα ἡ νίκη μας θὰ σβύσῃ τὴν Ὀλιβεράν ἀνάμνησιν τοῦ παρελθόντος. Καὶ δι' αὐτὸ ἀντὶ νὰ λυπώμεθα τώρα, ποῦ περνώμεν τὰ μέρη αὐτὰ τῆς ἥττης μας, πρέπει τὸν νάντην νάντλωνμεν δυνάμεις καὶ πείσμα.

Ὁ δρόμος ἤρχισε τώρα νὰ γίνεται εὐκολώτερος, διότι ἐπεράσαμεν τὴν λασπώδη πεδιάδα καὶ ἐρθάσαμεν εἰς τὰς κλιτύς τοῦ μικροῦ βουνοῦ «Ἁγίος Ἡλίας». Ἐκεῖ ἦτο στρατοπεδευμένον τὸ σύνταγμα μας· ἀπὸ μακρὰν διεκρίναμεν τὰς λευκὰς σκηνάς καὶ τοὺς στρατιώτας νὰ κινοῦνται καὶ τὰ ὅπλα των νὰ λάμπουν.

Κουρασμένοι ἐρθάσαμεν, νύκτα πλέον, καὶ ἐξηπλώθημεν νὰ κοιμηθῶμεν· τόση ἦτο ἡ κόυρασίς μας, ὥστε δὲν εἶχομεν ὁρεξιν νὰ φάγωμεν.

Αἶφνης ὁ ἀνθυπολοχαγὸς μας ἐπληρώσεν, ἐρώναξεν ἐμέ, τὸν Χρῆστον, τὸν Μῆττον καὶ μερικοὺς ἄλλους καὶ μᾶς εἶπε·

— Σεῖς νὰ ὑπάγετε διπλοσκοποί!

Ἐχαίρετίσαμεν καὶ ἐπήραμεν τὰ ὅπλα μας.

— Δὲν ἔμπορῶ νὰ κάμω βῆμα, μοῦ εἶπε σιγὰ ὁ Μῆτσος· πεθαίνω ἀπὸ τὴν κόυρασιν.

— Θάρρος, Μῆτσο, εἶπε μὲ σοβαρὰν καὶ αὐστηράν φωνὴν ὁ Χρῆστος. Μᾶς διέταξαν, πρέπει νὰ ὑπακούσωμεν· ἅμα θέλωμεν, θὰ τὸ κατορθώσωμεν.

— Έπειτα σκίψου, τοῦ εἶπα ἐγώ, ὅτι ἐνῶ ὅλος ὁ στρατός θὰ κοιμᾶται, ἡμεῖς θ' ἀγρυπνῶμεν καὶ θὰ τὸν φυλάσσωμεν. Μὲ τὸ ὅπλον ἐπ' ὤμου, μὲ τὴν προσοχὴν ἐντεταμένην, μὲ τὰ μάτια καρφωμένα εἰς τὸ σκοτάδι, ὁ διπλοσκοπὸς ἀγρυπνεῖ. Τίποτε δὲν πρέπει νὰ τοῦ διαφύγῃ, καμμία κίνησις, κανεὶς θόρυβος· τίποτε δὲν πρέπει νὰ τὸν καταβάλῃ, μήτε ἡ βροχὴ μήτε τὸ ψῦχος μήτε ἡ κούρασις καὶ ὁ ὕπνος· ἀπὸ τὰ χέρια του κρέμεται χιλιάδων ἀνθρώπων ζωὴ!

— Καλὰ, ἀπήντησεν ὁ Μήτσος ἐντροπισμένος, ἔσομαι!

Συνεκέντρωσεν ὅλας του τὰς δυνάμεις, ἐπῆρε τὸ ὅπλον του, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ ἐξεκίνησεν.

Ὅλην τὴν νύκτα ἀγρυπνοὶ ἐφρουροῦμεν· κάποτε μοῦ ἐφάνετο πῶς ἤκουον ὀμιλίας καὶ θόρυβον· ἐσήκωνον ἀμέσως τὸ ὅπλον καὶ ἐρώναζα· «Τίς εἶ;» Καμμία ἀπάντησις· κατέβαζα πάλιν τὸ ὅπλον καὶ ἐπερίμενα.

Κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἦλθεν ὁ ἀνθυπολοχαγὸς μας νὰ μᾶς ἐπιθεωρήσῃ· μήτε αὐτὸς δὲν ἐκοιμᾶτο· ἦτο ὡχρὸς καὶ ἐξηγτημένος ἀπὸ τὴν κούρασιν, ἀλλὰ τί σημαίνει; Τὸ καθήκον του ἦτο νὰ ἀγρυπνήσῃ καὶ ἡγρύπνει.

Τὸ πρῶτ' εἰς εὐχάριστος ἐκπληξίς μᾶς ἐπερίμενεν· ἀπὸ τοὺς ἀντικρυνοὺς σταθμοὺς οἱ Τούρκοι εἶχον φύγει.

**Τί ἐπράξαμεν εὐθὺς ὡς ἐπατήσαμεν ἐπὶ τοῦ
Τουρκικοῦ ἐδάφους;**

Ἦτο ἡ 5^η Ὀκτωβρίου 1912 τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ πόλεμος εἶχε κηρυχθῇ καὶ διετάχθημεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ Τουρκικὸν ἐδαφος. Ὁ ἐνθουσιασμός μας ἦτο ἀκράτητος· εἰς μίαν στιγμὴν εἶχομεν μαζεύσει τὰς σκηνάς μας, εἶχομεν φορτωθῇ τὰ πράγματά μας, ἐπῆραμεν τὰ τουφέκια μας καὶ ἤρχισαμεν ν' ἀναβαίνωμεν τὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ.

Οἱ σταθμοὶ τῶν Τούρκων ἦσαν κενοί, τοὺς ἐκυριεύομεν καὶ ἐπροχωροῦμεν· αἶφνης ἀπὸ ἑνα σταθμοῦ βλέπομεν ν' ἀνέρχονται καπνοὶ καὶ φλόγες· πρέχομεν. Ὁ Τούρκος στρατιώτης εἶχε προτιμήσει νὰ κατ' ὄψινος παρὰ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του. Μὲ τὰ κοντάκια τῶν ὅπλων μας ἐθιγαύσαμεν τὴν θύραν καὶ ἤρραμεν τὸν γενναῖον στρατιώτην νὰ κοίτεται κάτω νεκρὸς καὶ ἀπηνθρακωμένος. Ὁ Χρῆστος δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ τὸν θαυμασμόν του καὶ ἐρώναζα·

— Εὖγε, παλλητάρη!

Ἀλήθεια, ὅποιος καὶ ἂν ἦτο ὁ στρατιώτης αὐτός, ἦτο ἥρωας καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ὀφείλομεν ν' ἀναγνωρίζωμεν καὶ νὰ ἐπευφημῶμεν τὰς ὠραίας καὶ ἥρωϊκὰς πράξεις καὶ ἐὰν γίνωνται ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μας.

Ἐπροχωρήσαμεν. Εἵχομεν πλέον πατήσει τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Αἶφνης διαταγὴ νὰ σταματήσωμεν. Ὁ ἱερεὺς τοῦ τάγματος σταθεὶς εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοῦ ἤρχισε τὸν ἀγιασμόν· ἡ μακρὰ κόμη του ἀνεμίζετο ἀπὸ τὴν πρῶνὴν αὐραν καὶ ὁ ἀργυρὸς Σταυρὸς ἔλαμπεν ὡς ὅπλον εἰς τὰς χεῖράς του· ὅλοι μὲ κατανυκτικὴν τιωπὴν καὶ εὐλάβειαν ἤκούομεν τὰς ἱεράς εὐχὰς καὶ προσηυχόμεθα εἰς τὸν Θεὸν νὰ εὐδώσῃ τὸ ἔργον μας καὶ ν' ἀγάσῃ τὸν ἀγῶνά μας.

Ὁ ἱερεὺς, ὑψώνων τὰς χεῖράς του εἰς τὸν οὐρανόν, ἔλεγε·

«Σῶσον, Κύριε, τὸν Λαόν σου
καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν Σου,
νίκας τοῖς εὐσεβέσι, κατὰ
βαρβάρων δωρούμενος!»

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν ὥραν ἐκαίνην· μέσα εἰς τὰ βουνὰ καὶ εἰς τὴν ἐρημίαν, λαμπρυνόμενοι ἀπὸ τὰς πρώτας ἀκτῖνας τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου, ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἐπεκαλούμεθα τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους.

Ἡ φωνὴ τοῦ ἱερέως ὑψωνετο ἐπιβλητικὴ καὶ γλυκεῖα καὶ παρεκάλει τῶρα τὴν Παρθένον, τὴν Προστάτιδα τῶν Χριστιανῶν.

«Προστασία φοβερὰ καὶ ἀκαταίσχυντε μὴ παρίδης,
» Ἀγνή, τὰς ἱκεσίας ἡμῶν. Πανύμνητε Θεοτόκε, στήριξον
» Ὁρθοδόξων Πολιτείαν, σῶζε οὓς ἐκέλευσας βασιλεύειν καὶ
» χορήγει αὐτοῖς οὐρανόθεν τὴν νίκην!»

Ὁ ἱερεὺς μᾶς ὑψολόγησεν, ὁ ἀγιασμὸς ἐτελείωσε καὶ τότε ὁ λοχαγὸς μας ὑψώσας τὸ γυμνόν του ἕφος, μᾶς εἶπε·

—Ἕλληνες στρατιῶται! Πρῶτοι ἡμεῖς ἐλάβομεν διαταγὴν νὰ εἰσελάσωμεν εἰς τὸ Κράτος τοῦ ἐχθροῦ· ἡ πρώτη νίκη θὰ στέφῃ τὰ ὅπλα τὰ ἰδικά μας. Ἐμπρὸς λοιπόν! Εἰς ὁ πόθος μας, ἐν τῷ ὄνειρόν μας· ἡ Νίκη! Ἀκολουθεῖτέ με! Μὴ λησμονῆτε, οἱ εἰσέτε Ἕλληνες, Ζήτη ἢ Μεγάλῃ Ἑλλάδι!

Χιλιάδες φωναὶ ἀπήντησαν καὶ τὰ πλάγια τῶν βουνῶν ἀντήχησαν ἀπὸ τὰς ζητωκραυγὰς μας.

Τί ἡσθανόμεθα καὶ τί ἐλέγομεν, ὅτε ἐπροχωροῦμαι
εἰς τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος;

— Ἐμπρός, μάρς!

Ἐσηκώσαμεν τὰ ὅπλα καὶ ἐξεκινήσαμεν.

— Τί χαράν αἰσθάνομαι! ἔλεγεν ὁ Χρῆστος. Τώρα ζῶ, τώρα ἀναπνέω ἐπὶ τέλους τὸν καθαρὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ. Ἴδου ὁ Ὀλυμπος ἐκεῖ πέρα μὲ τὰς χιονισμένας κορυφάς του! Ὁ Ὀλυμπος, τὸ ἐνδοξὸν ὄρος τῆς Ἑλλάδος, ὅπου κατῴκουν οἱ δώδεκα μεγάλοι Ὀλύμπιοι Θεοὶ καὶ ἀργότερα, εἰς τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ τοῦ ἐθνικοῦ μας ἐκπесμοῦ, οἱ Ἀρματωλοὶ καὶ οἱ Κλέφτες, οἱ ἡμίθεοι αὐτοὶ τῆς Νέας Ἑλλάδος!

Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες στρατιῶται εἶχον ἤδη ἀναγνωρίσει τὴν γηραῖον Ὀλυμπον καὶ ὅλοι μαζί ἤρχισαν νὰ ψάλλουν τὸ περιφημον δημοτικὸν μας ᾄσμα.

Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσσαβος, τὰ δυὸ βουνά, μαλώνουν·

Τὸ ἓνα παινιέται στὰ σπαθιά καὶ τ' ἄλλο στὰ τουφέκια.

Γυρίζει ὁ γέρω Ὀλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου·

— Μὴ μὲ μαλώνης, Κίσσαβε, βρὲ Τουρκοπατημένε,

Ἐγὼ εἶμαι ὁ γέρω—Ὀλυμπος στὸν κόσμον ξακουσμένος,

Ἐχω σαράντα δυὸ κορφαὶς καὶ ἑξήντα δυὸ βρουσούλαις,

Κάθε κορφή καὶ φλάμπουρο, κάθε κλαδὶ καὶ κλέφτης

Καὶ στήν ψηλὴ μου τὴν κορφή ἀητὸς εἶν' καθισμένος.

Καὶ μέσ' στὰ νύχια του κρατεῖ Βασιλικὸ κεφάλι

Κυττάζει τὴν Ἀγιά Σοφιά καὶ χύνει μαῦρα δάκρυα!

Ἐπειτα ἤρχισεν ὁ Χρῆστος νὰ ψάλλῃ τὸν πολεμικὸν ὕμνον τοῦ νέου μας ἀγῶνος· μαζί του καὶ ἡμεῖς οἱ φίλοι του ὅλοι ἐψάλλομεν καὶ γρήγορα ὁ ὕμνος διεδόθη εἰς ὅλον τὸν στρατόν, ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, καὶ μὲ μίαν φωνὴν βροντώδῃ, ἀπὸ χιλιάδες στήθη, ἐτραγουδοῦμεν ὅλοι·

Ἐμπρός! Ὀλόρθοι, ἀτρόμακτοι!

Μαυρίλα, ἀστροπελέκι!

Νά, τὸ σπαθὶ γοργάστραψε

καὶ νὰ ἡ βροντὴ τουφέκι!

Στὸν Πίνδο ἀπ' τὸν Ταῦγετο

καὶ στὰ Βαλκάνια, ἕως πέρα,

μιὰ ἡ φλόγα, μιὰ ἡ φοβέρα,

καὶ ἔκτοτε ὁ λαὸς· Ἐμπρός!

Ἐμπρός! Βουνά, ψηλῶστε μας
καὶ ὦ θάλασσα, νὰ ἦ ὥρα!
Στοιχείωσε τὰ καράβια μας,
Βοήῃα, Νικηφόρα!
Ξανὰ τοῦ Ῥήγα ἡ σάλπιγγα
Ἦχεϊ σιὰ μεσουράνια!
«Μαυροβουνιοῦ καπλάνια!
Κι' Ὀλύμπου σταυραετοί!»

Ἐμπρός, ἀδέλφια, ἀτράνταχτοι!
Κι' ἂν πέσῃ ἀστροπελέκι,
νά, τὸ σπαθὶ γοργάστραψε
βρόντησε τὸ τουφέκι.
Κρήτη, Μωρηᾶς, καὶ Ῥούμελη,
Ἐμπρός! Ἡ Ἑλλάς μας λάμπει.
ἠχολογοῦν οἱ κάμποι,
Καίνε ἡ καρδιαίς. Ἐμπρός!

(Κ. Παλαμᾶς)

Ἐλεγον ἀπὸ μέσα μου ὑπερήφανος·

— Ἐπεράσθημεν τὰ σύνορα καὶ βαδίζομεν εἰς τὸ τουρκικὸν
ἔδαφος· κάθε βῆμα ἐλευθερώνει τὴν ὑπόδουλον γῆν· ἰδοὺ, τὰ βουνὰ
τώρα αὐτὰ γίνονται ἰδικὰ μας, τὰ δένδρα αὐτὰ, τὰ χωράφια. Ὅλα
γίνονται ἰδικὰ μας.

Πρωτύτερα ἐφантаζόμην τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ὡς ἄγριον καὶ
βάρβαρον, τελείως διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν ἡμερον ἐλληνικὴν γῆν.
Καὶ τώρα τί βλέπω; Ἡ πεδιάς καὶ ἐδῶ εἶναι γαλήνιος καὶ εἰρη-
νική, τὰ βουνὰ ὑψώνονται ἥσυχα καὶ ὠρατὰ καὶ ὁ ἄνεμος μᾶς
φέρει ἀπ' ἐκεῖ τὴν εὐωδίαν τοῦ θύμου καὶ τοῦ φασκομήλου. Πλη-
θος πτηνῶν ἐπέτων ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον καὶ ἐκελάδουν γλυ-
χύτατα.

Δὲν ὑπῆρχε λοιπὸν τουρκικὸν ἔδαφος, ὅπως ἡ φαντασία μου
τὸ παρίστα; Τόσα ἔτη λοιπὸν δουλείας δὲν κατώρθωσαν νὰ κατα-
στήσουν χέρσα καὶ ἄγρια τὰ ἐλληνικὰ αὐτὰ χῶματα; Παντοῦ
λοιπὸν ἡ ἐλληνικὴ γῆ παραμένει ἀγαθὴ καὶ γόνιμος; Καὶ μία
ρωνὴ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου μοῦ ἀπήντησε·

— Ναι ἀγαθὴ καὶ γόνιμος ἀπέμεινε ἡ Ἑλληνικὴ γῆ, διότι
πάντοτε ἤλπιζε καὶ ἐπερίμενε νὰ ἔλθουν τὰ τέκνα της νὰ τὴν ἐλευ-

θερώσουν. Ὅσον μακρινὸν καὶ ἂν εἴναι τὸ σκληρομένον ἑλληνικὸν μέρος, εἴτε μικρὸν χωρίον εἴναι εἴτε μεγάλη πόλις, πάντοτε περιμένει τὸν ἐλευθερωτὴν.

**Εἰς ποῖαν κατὰστασιν μᾶς ἔφερον ἡ πρώτη
μεγάλη κούρασις.**

Τὸ βλέμμα μου ἐστράφη πρὸς τὸ στράτευμά μας· ὅλοι προσεπάθουν νὰ προχωρήσουν ἀκμαῖοι καὶ εὐστατεῖς καὶ τὸ βῆμα των βαρὺ καὶ ρυθμικὸν ἀντήγει εἰς τὸν ἀνώμαλον δρόμον.

Ἡ ζέστη εἶχε καταντήσῃ τῶρα ἀφόρητος καὶ ἡ δύσα μᾶς εἶχε ξηράνει τὴν γλῶσσαν· νερὸ δὲν εὐρίσχομεν πουθενά. Ἦμεθα ἀκόμῃ ἀσυνήθιστοι ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὰς κακουχίας καὶ μὲ δυσκολίαν κατιωρθώναμεν νὰ σταθῶμεν εἰς τὰ πόδια μας· ἀργότερα, ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, πόσον μετεβλήθημεν! Ἡμέρας καὶ νύκτας ὀλοκλήρους ὠδοιποροῦμεν, χωρὶς νὰ φάγωμεν, χωρὶς νὰ πῶμεν, ζωηροὶ ὅμως καὶ ἔτοιμοι νὰ ὁρμήσωμεν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Τώρα, εἰς τὴν ἀρχὴν, εἰμεθα ἐξηντλημένοι.

Ἦτο πλέον βράδυ· μήτε νὰ τραγουδήσωμεν, μήτε νὰ ὁμιλήσωμεν εἶχομεν ὀρεξίν· ἡσθάνομεθα πρὸ πάντων τρομερὰν δίψαν καὶ ἀνάγκην ὕπνου. Ἐπὶ τέλους, κοντὰ εἰς ἓν χωρίον, διατασσόμεθα νὰ σταματήσωμεν· στήνομεν τὰς σκηνάς μας καὶ πίπτομεν ὡς πτώματα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν.

Τὴν στιγμὴν, ὅπου ἡτοιμαζόμεν ν' ἀναπαυθῶ, βλέπω τὸν ἀνθυπολοχαγόν μας νὰ περνᾷ.

— Θὰ στείλῃ πάλιν φρουροὺς ν' ἀγρυπνήσουν τὴν νύκτα, ἐσχέφθην καὶ ἡ καρδία μου ἔτρεμεν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν.

Ἀν μὲ στείλῃ ἐμέ, ἐσχεπτόμην, θ' ἀποθάνω ἀπὸ τὴν κούρασιν. Εὐτυχῶς ὁ ἀξιωματικὸς ἐπέρασε, χωρὶς νὰ μᾶς εἴπῃ τιποτε, καὶ ἐσταμάτησεν ἀπέναντί μας εἰς ἓνα ὄμιλον στρατιωτῶν.

— Παιδιά, τοὺς εἶπεν, εἰσθε κουρασμένοι ;

— Πεθαίνομεν, κύριε ἀνθυπολοχαγέ, εἶπον ὅλοι μὲ ξεφύχισμένην φωνήν.

— Καὶ ἂν ἦτο ἀνάγκη, διὰ νὰ σωθῇ ὁ στρατὸς μας, νὰ σηκώθητε ἀμέσως τώρα, νὰ πάρετε τὸ ὄπλον σας καὶ ν' ἀγρυπνήσῃ ὄρθιοι, τί θὰ ἐλέγατε ;

Κανεὶς δὲν ἀπεκρίθη.

— Ἐμπρός, θάρρος ! εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς. Καὶ ἐγὼ

Ἑλληνικὸν ἱστορικόν ἔργον ἡμετέρας ἐκδόσεως ἡ ἑταιρεία τῶν ἑλλήνων ἐκδοτῶν

πτῶμα ἀπὸ τὴν κούρασιν καὶ ὅμως δὲν λησμονῶ τὸ καθήκον μου.

Στρατιῶται, εἶναι ἀνάγκη νὰ μείνωμεν ἄλλην τὴν νύκτα φρουροί ! Ἐμπρός ! Ποῖος θὰ ἔλθῃ μαζί μου ;

— Ὅλοι ! ἐρώναζαν οἱ γενναῖοι στρατιῶται καὶ ἐσηκώθησαν.

— Θεέ μου ! ἐσυλλογιζόμην, ποῦ εὗρηκαν τὴν δύναμιν νὰ σηκωθῶν !

Ἄν μᾶς ἔλεγον, Πέτρο, μοῦ εἶπε τότε ὁ Χρῆστος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐξαπλωθῇ δίπλα μου, νὰ ὑπάγωμεν ἡμεῖς φρουροί, τί θὰ ἐκάναμεν ;

— Θὰ ἐπηγαίναμεν ! ἀπήντησα.

— Με δυσκολίαν ὅμως. Βλέπεις, ἀκόμη δὲν ἐγίναμεν καλοὶ στρατιῶται· ἀργότερα δὲν θὰ ἔγῃ ἀνάγκη ὁ καλὸς μας ἀνθυπολοχαγὸς νὰ μᾶς προτρέπῃ καὶ νὰ μᾶς παρακαλῇ νὰ κάμνωμεν τὸ καθήκον μας· θὰ ἐκτελῶμεν τότε τὸ χρέος μας αὐτορρημίτως, χωρὶς λόγους, χωρὶς δυσκολίας. Τώρα εἴμεθα ἀκόμη ἀσυνήριστοι.

Ἡ ὁμιλία μας διεκόπη· εἴμεθα καὶ οἱ δύο τόσον κουρασμένοι, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἐκοιμώμεθα βαρύντατα. Τὴν ἐπομένην πιθανὸν νὰ συνηρτῶμεν τὸν ἐχθρὸν καὶ ἔπρεπε νὰ εἴμεθα ἀναπαυμένοι, ξεκούραστοι, μὲ ὅλας μας τὰς δυνάμεις.

Τί γλυκὺς ὕπνος ! Οὔτε ὄνειρα εἶδα, οὔτε ἐξύπνησα καθόλου· οἱ διπλοσκοποὶ μᾶς ἐρύλασσαν, τί εἶχομεν νὰ βοηθῶμεν ;

Καὶ ἠυλόγησα ἐξ ὅλης μου τῆς ψυχῆς τοὺς ἀγνώστους ἐκείνους καὶ ἡρωϊκοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι μὲ ἄγρυπνον ὄμμα καὶ μὲ τὸ ἔπλον ἀνὰ χεῖρας, μᾶς ἐπροστάτευον καὶ μᾶς ἐφρούρουν.

Τὸ Δι' ἀγγελημα τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν λαόν του καὶ ἡ διαταγὴ τοῦ Διαδόχου πρὸς τὸν στρατὸν του.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, λίαν πρωΐ, ἀνεγνώσθη εἰς τὸ στράτευμα τὸ Δι' ἀγγελημα, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ὁ Βασιλεὺς μας, κηρύσσων τὸν πόλεμον· ὄρθιοι, εἰς στάσιν προσοχῆς, παρουσιάζοντες ὅπλα, ἤκούομεν τοὺς ὑπερηφάνους λόγους τοῦ Βασιλέως μας.

« Αἱ ἱεραὶ ὁρχεώσεις πρὸς τὴν φιλτάτην Πατρίδα, πρὸς τοὺς ὑποδοῦλους ἀδελφούς μας καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπιβάλλουσιν εἰς τὸ Κράτος, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν εἰρηνικῶν προσπαθειῶν του, πρὸς ἐπίτευξιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιομάτων τῶν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν Χριστιανῶν, ὅπως διὰ τῶν

θπλων θέσῃ τέρμα εἰς τὴν δυστυχίαν, τὴν ὁποῖαν οὗτοι ὑποφέρουσιν ἀπὸ τῶν αἰώνων.

Ἡ Ἑλλάς, πάνοπλος μετὰ τῶν συμμάχων αὐτῆς, ἐμπνεομένη ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων καὶ συνδεομένη διὰ τῶν αὐτῶν ὑποχρεώσεων, ἀναλαμβάνει τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ δικαίου καὶ τῆς Ἐλευθερίας τῶν καταδυναστευομένων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατὸς ἡμῶν, ἐν πλήρει συναισθήσει τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὴν Χριστιανοσύνην, μνήμων τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ παραδόσεων καὶ ὑπερήφανος διὰ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ὑπεροχὴν καὶ ἀξίαν, ἀποδύεται μετὰ πίστεως εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅπως διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵματος ἀποδώσῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς τυραννουμένους.

Ἡ Ἑλλάς μετὰ τῶν λοιπῶν συμμάχων Κρατῶν θὰ ἐπιδιώξῃ πάσῃ θυσίᾳ τὸν ἱερὸν αὐτὸν σκοπὸν· ἐπικαλούμενοι δὲ τὴν Θεῖαν ἀρωγὴν ἐν τῷ δικαιοτάτῳ τούτῳ ἀγῶνι τοῦ πολιτισμοῦ, ἀνακράζομεν·

— Ζήτω ἡ Ἑλλάς !

— Ζήτω τὸ Κράτος ! »

— Ζήτω ὁ Βασιλεὺς ! μυριόστομος ἠκούσθη τότε ἡ κραυγὴ τοῦ στρατοῦ νὰ δονῇ τὸν αἴρα. Ὅλοι αἱ τάξεις τῶν στρατιωτῶν ἀνεταράσσοντο καὶ ἐμυκῶντο ὡς κύματα τρικυσιμένης θαλάσσης.

— Προσοχή ! ἠκούσθη πάλιν ἡ βροντώδης φωνὴ τῶν ἀξιωματικῶν.

— Παρουσιάσατε, ἄρμ !

Μὲ δυνατὴν φωνὴν ἀνεγνώσθη τότε εἰς ὅλους τοὺς λόχους ἡ διαταγὴ τοῦ Διαδόχου·

« Ἀξιωματικοί, Ὑπαξιωματικοί καὶ Στρατιῶται !

Ἡ ἀκεραιότης τῆς Πατρίδος ἀπειλεῖται, τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν ἡμῶν κινδυνεύει ἡ ὑπαρξὶς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς συνεκεντρώθη εἰς τὰ σύνορα, ὅπως ὑπερσπίσῃ τὴν τιμὴν τῆς Ἑλλάδος.

Τοῦ Στρατοῦ τούτου ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης, ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν, ἠδούκησε νὰ τάξῃ ἐμὲ ἀρχηγόν.

Ἀναλαμβάνω σήμερον μετὰ θάρρους καὶ πεποιθήσεως τὴν ἀρχηγίαν ὑμῶν, διότι γνωρίζω, ὅτι ἡγοῦμαι ἀνδρῶν ἀπορασισμένων νὰ καταστήσωσι σεβαστὰ τὰ δίκαιά μας.

Ἡ πρὸς ὑμᾶς πεποιθήσίς μου ἐνισχύεται ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ

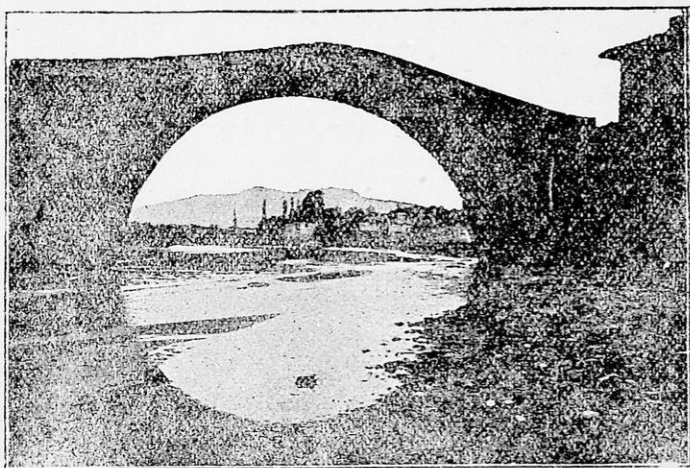
ἔτι ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐξησκήθητε εἰς τὴν πολεμικὴν δρᾶσιν καὶ χειρίζεσθε τὰ τελειότερα τουφέκια καὶ τὰ τελειότερα πυροβόλα.

Ἐμμεῖνате μέχρι τέλους εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι διὰ τῶν ὅπλων σας θὰ ἐπιβάλετε, ὅταν θὰ διαταχθῆτε, τὴν θέλησιν τοῦ Κράτους καὶ ὅτι οὐδεμία στέρησις, οὐδὲν ἐμπόδιον θὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ μειώσῃ τὴν δύναμιν τῆς ἀποφάσεώς σας, ἐπιμένοντες μέχρι τέλους καὶ μετὰ σιδηρᾶς πειθαρχίας συσσωματούμενοι περὶ τοὺς ἀρχηγούς σας.

— Ζήτω ὁ Βασιλεὺς ! »

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

— Ζήτω ὁ Διάδοχος ! ἠκούσθη πάλιν βροντώδης ἡ φωνὴ τοῦ στρατοῦ καὶ ὅλοι μὲ ἐνθουσιασμὸν ἐπανελαμβάνομεν τοὺς λόγους τῆς Διαταγῆς καὶ ὠρκίζομεθα νὰ φανῶμεν ἀντάξιοι τοῦ ἀρχηγοῦ



Ἡ Ἐλευσίς ὅπως φαίνεται διὰ τινὶ περὶ τὰ παλαιὰ μας σύνορα γαφύρας. Οὔτε φόβος, οὔτε κούρασις, οὔτε πείνα, τίποτε δὲν θὰ ἡμπορέσῃ νὰ λυγίσῃ τὴν ἀπόφασίν μας.

— Νίκη ἢ θάνατος ! ἐφωνάζομεν καὶ ἐνηγχαλιζόμεθα ἀλλήλους.

Ἰ αὖς μᾶς ἐπιθεωρεῖ ὁ Διάδοχος.

Ἡ ἡμέρα εἶχεν ἀνατελεῖ θερμὴ καὶ ἀνέμελος. Εἰς ὅλον τὸ στρατεύμα κίνησις ὅσον θῆς πικρετῆρεϊτο.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

— Τι πράξει ; ἤρώτησα τὸν λοχίαν.

— Ἄρχει τὰς ἐρωτήσεις καὶ ἐτοιμάσου γρήγορα, μοῦ ἀπήντησεν. Ὁ Διάδοχος ἔρχεται νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὸν στρατὸν, οἷοι σημερονθὰ βροντήσῃ τὸ κανόνι. Τὰ ψεύματα ἐτελείωσαν, ἐτοιμασθῆτε !

Ἐμυζεύσαμεν εἰς μίαν στιγμὴν τὰς σκηνὰς μας, τὰ σχεπᾶσματα, τοὺς μανδύας· ἐρρτῶθημεν τὸν γυλιὸν μας, ἐπῆραμεν τὰ ὅπλα, ἐκάμομεν τὸν σταυρὸν μας καὶ παρετάχθημεν. Ἐνας ἀγγελικφφρος ἔριππος καταρθάνει.

— Ὁ Διάδοχος ἔρχεται !

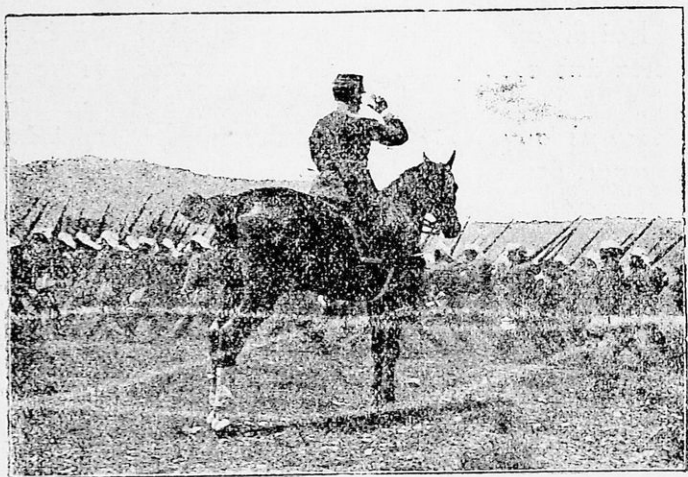
Ἰερὰ φοικίασις διέτρεξε τὰ σώματά μας. Ὅρθιοι, μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλά, σφίγγοντες δυνατὰ τὸ ὅπλον παρὰ τὸ πλευρὸν μας, ἐπεριμέναμεν.

Πέρα μακρὰν ἐράνη ἡ συνοδεία.

— Ἐρχεται ! Ἐρχεται !

— Παρουσιάζετε ἄρμ ! ἠκούσθη τότε φροντιῶδης ἡ φωνὴ τοῦ λοχαγοῦ μας.

Ὑπερήφανος ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογόν του, μὲ τὴν ἀνδοικὴν μορφήν



του καὶ τὸ ἡράκλειον παράστημά, ὁ Ἀρχιστράτηγος ἐπέρασεν ἀπὸ ἐμπρὸς μας καὶ μᾶς ἐπεθεώρησεν.

Εἰς τοὺς ὀρθαλμοὺς μου δὲν παρουσιάσθη ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς, περιστοιχισμένος μὲ αὐλι-

κούς, μέσα εἰς τὴν λάμπιν τῆς Βασιλικῆς πορφύρας, ὅπου κανεῖς δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν πλησιάσῃ. Σήμερον ὁ Διάδοχος δὲν ἦτο μόνον ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλέως μου, ἀλλὰ ἦτο καὶ ὁ στρατιώτης καὶ ἡρχετο νὰ πολεμήσῃ μαζί μας, νὰ καταπονηθῇ μαζί μας, νὰ μοιρασθῇ μαζί μας τὰς χαρὰς καὶ τὰς θλίψεις.

Δὲν ἠδυνήθην νὰ κρατήσω τὴν συγκίνησιν καὶ τὴν λατρείαν μου καὶ ἐκραύγασα·

— Ζήτω ὁ Ἀρχιστράτηγός μας Κωνσταντῖνος !

Ὁ στρατὸς ὅλος ἀνεβόησε καὶ αἱ χαράδραι τῶν βουνῶν καὶ ἡ πεδιάς ὅλη ἀντήχησαν.

— Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ νικηφόρου Κωνσταντίνου ! ἤκούσθη αἰφνης πλησίον μου μία κραυγή. Ἦτο ὁ Χρῖστος, ὁ φίλος μου.

Ὁ Διάδοχος ἐστράφη ἀποτόμως, τὸν ἐκύτταξε καὶ ἐχαμογέλασεν εὐχαριστημένος.

— Δὲν ἠμπόρεσα νὰ κρατηθῶ, μοῦ ἔλεγεν ἀργότερα ὁ Χρῖστος καὶ ἐφώνηζα ἐκεῖνο τὸ «Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ νικηφόρου Κωνσταντίνου !» Ἐνεθυμήθην τὸ Βυζαντινὸν μας Κράτος, ὅταν οἱ Αὐτοκράτορές μας, νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι, ἐγύριζαν ἀπὸ τοὺς πολέμους ! Ἔτσι καὶ τότε οἱ πατέρες μας τοὺς ἐφώνηζον «Πολλὰ τὰ ἔτη !» Καὶ δι' αὐτὸ ἠθέλησα τὰ λόγια αὐτὰ νὰ ἀντηγήσουν πάλιν, ἔπειτα ἀπὸ τόσους αἰῶνας, ἐδῶ εἰς τοὺς νέους πολέμους μας !

— Πόσον μὲ συγκινοῦν τὰ λόγια σου, Χρῖστο ! ἀπεκρίθην. Μοῦ ὑπόσχεσαι, ὅτι τὴν ἡμέραν, ὅπου νικηταὶ θ' ἀναπαυώμεθα κάτω ἀπὸ τὰς σκιηάς μας, θὰ μοῦ ὁμιλήσῃς διὰ τὴν περασμένη δόξαν τοῦ Βυζαντίου μας, ἡ ὁποία σήμερον ἀναγεννᾶται πάλιν ;

— Σοῦ τὸ ὑπόσχομαι, Πέτρε..

— Σιωπὴ ! Νὰ παύσουν αἱ ὁμιλίαι ! μᾶς ἐφώνηξεν ὁ λοχίας. Ἐμπρός, μάρες !

Πῶς ἠλευθερώσαμεν τὴν Ἑλασσῶνα.

Ὁ Διάδοχος δὲν ἐφαίνετο πλέον καὶ ἡμεῖς ἐβαδίζομεν ἑναπύον τοῦ ἐχθροῦ· οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐπερίμεναν ἔξωθεν τῆς Ἑλασσῶνος, εἰς τὴν πεδιάδα. Βιαστικοὶ ἐπηγαίναμεν καὶ ἓνα μόνον εἶχομεν εἰς τὸν νοῦν μας· γρήγορα νὰ τοὺς φθάσωμεν καὶ νὰ τοὺς διώξωμεν ! Αἰφνης ἡ πεδιάς ἠπλώθη ἔμπρός μας καὶ εἰς τὸ βάθος ἡ μικρὰ πόλις τῆς Ἑλασσῶνος· ἰδοὺ ὁ ἐχθρὸς ! Γεμίζει τοὺς λό-

ρους· τὰ φέσια κακινίτζουν εἰς τὴν πεδιάδα ὡς παπυροῦνες· τὰ ὅπλα των λάμπουν.

Ἡ καρδία μας ἤρχισε νὰ χτυπᾷ δυνατά· τώρα θὰ ἐλαμβίνο-
μ τὸ βάπτισμα τοῦ πυρός.

— Παιδιά, ἦλθεν ἡ ὥρα ! Μᾶς ἐφύναξεν ὁ ἀξιοματικός· κά-
μετε τὸ καθήκόν σας !

Ἐμπρὸς μας εἶχον ἤδη συμπλακῇ αἱ ἐμπροσθοφυλακαί· ὁ κρότος τῶν τηλεβολῶν ἤκούετο βαρὺς καὶ ὀξεῖται καὶ συριστικαὶ ἤκουοντο κατοπιν αἱ σφαῖραι τῶν τουφεκίων. Ὁ ἐχθρὸς ὅμως δὲν εἶχε σκοπὸν ν' ἀντισταθῇ· πρὶν νὰ προσθάσωμεν νὰ λάβωμεν μέ-
ρος εἰς τὴν μικρὰν ἀψιμαχίαν, οἱ Τούρκοι εἶχον φύγει, σπεύδον-
τες νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τὴν μεγάλην στρατιάν των.

Χωρὶς ἀντίστασιν ἡ πόλις μᾶς παρεδόθη. Κατὰ τὰς 4 τὸ ἀπόγευμα, τῆς 6 Ὀκτωβρίου, εἰσηργόμεθα νικηταὶ εἰς τὴν Ἐλασ-
σῶνα· οἱ κάτοικοι ἐσπεύδον νὰ μᾶς ὑποδεχθῶν· ἔκλαιον ἀπὸ τὴν



χαράν των καὶ δὲν ἤρδυναντο νὰ πιστεύσουν, ὅτι δὲν ἦσαν πλέον δούλοι, ἀλλὰ ἐλευθέροι, ὅτι στρατὸς ἐλληνικὸς ἐπάτει τὸ χῶμά των καὶ σημαία ἐλληνικὴ ἐκυμάτιζεν ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφα-
λάς των.

Γυναῖκες ἐνδεδυμέναι τὰ ἐορτάσιμά των μᾶς ἔρραινον μετ' ἄν-
θη, γέροντες ἔκαμνον τὸν σταυρὸν των καὶ ἐφίλουν τὰ ὅπλα μας καὶ ἔλεγον·

— Δόξα σοι ὁ Θεός!

Αἰφνης, εἰς τὴν μέσῃν τοῦ δρόμου ἐσταματήσθημεν· ἀπὸ ἑνα ὑψηλὸν μιναρὲν πυροβολισμοὶ ἤρχισαν νὰ ῥίπτωνται· ὁ χότζας, φανατικὸς καὶ ἀνδρεῖος, εἶχε κλεισθῇ μέσα καὶ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ θανευθῇ, μαχόμενος καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατριᾶς του. Ἐνας ἰδικὸς μας στρατιώτης ἐκυλίσθη κάτω νεκρὸς, τὸ ἄλογον ἐνὸς ἀξιωματικοῦ ἐτέντωσε τὰ πόδια του καὶ ἐπεσεν, ἐνῶ ὁ ἀξιωματικὸς μόλις ἐπρόφρασε νὰ κρατηθῇ. Ἐπυροβολήσθημεν καὶ ἡμεῖς, ἀλλὰ ματαίως· ἐσκέφθημεν τότε νὰ τιμώμεν τὸν μιναρὲν μὲ δυναμίτιδα. Ὁ Διάδοχος ὁμως δὲν τὸ ἐπέτρεψεν· ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους ἡ διάβασις εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐκλείσθη. Καὶ ὅταν τέλος ἡ πολεμίστρα τοῦ μιναρὲ ἐσίγησε καὶ ὁ Χότζας ἐξηπλώθη κάτω νεκρὸς, ὅλοι ἀπεκαλύφθημεν μὲ σεβασμὸν καὶ ἐχαιρέτισαμεν τὸν ἥρωα.

— Ἴδου τί διακρίνει τοὺς Ἑλλήνας ἀπὸ τοὺς ἄλλους, λαοὺς, μοῦ εἶπεν ὁ Χρῆστος· οἱ Ἑλλήνες ἐκτιμοῦν καὶ σέβονται τὰς ὥραις πράξεις καὶ ὅταν ἀκόμη προέρχωνται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς των.

Ποῦα ἦτο ἡ πρώτη μας σκέψις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλασσῶνος.

Ἡ πρώτη σκέψις μας ἦτο νὰ πορευθῶμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ εὐχριστήσωμεν τὸν Θεόν· οἱ κώδωνες ἤχουν χαρμολύπῃς· ὁ λαὸς ἔτρεχεν εἰς τὸν ναόν, ὅπου ὁ Ἀρχιστράτηγος ὁρθῶς εἰς τὸ στασίδιον, σκονισμένος καὶ εὐτυχῆς ἤκουε τὴν ἱερὰν δοξολογίαν.

Ἐνας κάτοικος τῆς Ἑλασσῶνος μᾶς ἔλεγε·

— Πρὸ δύο ἐτῶν ὁ Μητροπολίτης μας, ὅταν διὰ πρώτην φορὰν ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλασσῶνα, μᾶς εἶπε συγχεκινημένος. Εὐχομαι εἰς τὸν Θεὸν πρὶν νὰ φυγῶ ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν αὐτὴν νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ πόθοι μας· νὰ ἐνωθῶμεν μὲ τὴν Μητέρα μας Ἑλλάδα. Δόξα σοι ὁ Θεός! τὸ θαῦμα, ἰδοὺ, ἐγένεν· ὁ ἴδιος Μητροπολίτης μὲ τὰ χουσὰ του ἄμρια, μὲ τὴν ποιμαντορικὴν του ράβδον, στέκεται τῶρα εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλέως μας, ὑψώνει τὰς χεῖράς του καὶ ὀδεῖται.

— Ὑπὲρ τοῦ Θεοσεβεστάτου Βασιλέως ἡμῶν Γεωργίου!

Ὁ ἀγαθὸς πατριώτης δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυά του· ἐκύτταξε γύρω μου· ὅλοι εἶχον γονατίσει ἐπάνω εἰς τὰς πλάκας τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας καὶ ἐκλαίον.

— Τί εὐτυχία! ἔλεγον ἀπὸ μέσα μου. Ποιος να μου ἔλεγεν, ὅτι ἐγὼ ὁ ταπεινὸς ἔμπορος τῆς Ἀγύπτου θὰ ἐγινόμην ὁ ἐλευθερωτὴς τῶν ἀδελφῶν μου τούτων! Ἰὼς ὑψώθη ἡ ζωὴ μου! Τώρα αἰσθάνομαι, ὅτι κάμνω κάτι μὲγα καὶ εὐγενές· μαζί με τοὺς στρατιώτας ὅλους δημιουργῶ μίαν νέαν μεγάλην Ἑλλάδα!

Ἐστρατοπεδεύσαμεν ἔξω τῆς Ἐλασσῶνος καὶ ἐπεριμέναμεν διαταγὰς· ὁ Τουρκικὸς στρατὸς συνεκεντρώνετο εἰς τὰ ὀχυρώτατα στενὰ τοῦ Σαραντοπόρου καὶ ἔπρεπε νὰ ἐτοιμασθῶμεν καλά, νὰ ἐνωθῶμεν ὅλοι, πρὶν ἐπιχειρήσωμεν τὴν μεγάλην κρίσιμον μάχην.

Ἐξηπλωμένοι κάτω ἀπὸ τὴν σκηνὴν μας, ὁ Χρῖστος, ὁ Μῆτσος καὶ ἐγὼ, ἀνεπαυόμεθα.

Ἦρχισα καὶ ἐγὼ τὰ κλάμματα, ὅταν τοὺς εἶδα νὰ κλαῖουν.. εἶπε συγκεκινημένος ὁ Μῆτσος.

— Μεγάλῃ ἡμέρᾳ ἡ σημερινή, εἶπεν ὁ Χρῖστος. Τώρα, μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀντελήφθη ὅτι, ἂν οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληγες ἐλευθερώνωνται, τοῦτο τὸ χρεωστοῦν εἰς τὴν πίστιν. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ἅγια εἰκονίσματα ἐγονάτιζον καὶ ἔλεγον εἰς τὸν Θεὸν τὸν πόνον τῶν καὶ αὐτὸς τοὺς ἐπαρηγόρει καὶ τοὺς ἔλεγεν· Ἐλπίζετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ μὴ φοβῆσθε ἡ ἡμέρα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας ἀργεῖ ἐνίστε νὰ ἔλθῃ, ἔρχεται ὅμως πάντοτε! Οἱ τύραννοι τοὺς ἐδασάνιζον, τοὺς ἐθανάτωνον, αὐτοὶ ὅμως ἔλεγον· Κάμετε ὅτι θέλετε τὸ σῶμά μας, τὴν ψυχὴν μας ὅμως δὲν θὰ ἡμπορέσετε ποτέ σας νὰ ἐγγίσετε· καὶ ἡ ψυχὴ μας ποθεῖ τὴν Ἑλλάδα!

— Μήπως τὸ ἴδιον δὲν ἔκαμνον, εἶπα ἐγὼ τότε, καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοί; Τοὺς ἐδασάνιζον οἱ εἰδωλολάτραι καὶ τοὺς ἐφόνευον· καὶ αὐτοὶ ἥσυχoi ἐδέχοντο τὸν θάνατον τοῦ σώματος, διότι ἡσθάνοντο τὴν ψυχὴν τῶν ἀθάντων.

Πὼς ἐθριάμβευsen ὁ Χριστιανισμὸς κατὰ τὰ πρῶτά του ἔτη;

Ὁ Μῆτσος μὲ περιέργειαν παρηκολούθει τοὺς λόγους μας.

— Ἐγὼ δὲν ξεύρω τίποτε ἀπὸ αὐτά, εἶπε λυπημένος. Ἀχ! διατί νὰ μάθω ὀλίγα μόνον γράμματα!

— Μὴ στενοχωρῆσαι, ἀπεκρίθη ὁ Χρῖστος μὲ καλοσύνην. Θέλεις νὰ μάθης, πὼς ἔζων οἱ πρῶτοι Χριστιανοί;

— Ἄν θέλω! ἀνεφώνησεν ὁ Μῆτσος. Ἐπὶ θὰ λησμονήρω μὲ τοὺς λόγους σου, καλέ μου Χρῖστο, καὶ τὴν κούρασίν μου καὶ τοὺς κόπους ὅλους τῆς ἐκστρατείας.

— Λοιπὸν τώρα, ποῦ ἔχομεν καιρὸν, ἃς εἰπωμεν ὀλίγα διὰ τοὺς πρώτους Χριστιανοὺς, καὶ εἶμαι εὐτυχής, διότι θὰ σ' εὐχαριστήσω, ἀγαπητέ μου φίλε. Εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος, ποῦ βλέπομεν ἀπέναντί μας, εἰς τὸν Ὀλυμπον, κατῴκουν, καθὼς γνωρίζεις, οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ τῶν Ἑλλήνων· ὅταν ὁμῶς ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ κατέβη ἐπὶ τῆς γῆς ὁ ἀληθινὸς Θεός, τότε οἱ ψευδεῖς Θεοὶ ἐξηφανίσθησαν. Ὁ Χριστὸς ὡς ἥλιος ἔλαμψε καὶ ἐδίωξε τὰ σκότῃ τῆς ἀσεβείας. Ὅλοι εἴμεθα ἀδελφοί, ἐκήρυξεν, ὅλοι εἴμεθα τέκνα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς καὶ πρέπει ν' ἀγαπώμεθα καὶ νὰ βοηθῶμεν ἀλλήλους.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος διέδωκε τὴν νέαν θρησκείαν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη· ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ἐκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἰσότητά, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Οἱ πρώτοι Χριστιανοὶ συνεκεντρώνοντο εἰς ἐρημικοὺς τόπους, κατέβαινον εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς, εἰς τὰς κατακόμβας, καὶ ἐκεῖ ὕμνον τὸν ἀληθινὸν Θεόν· ἔπειτα ὅλοι μαζί ἔτρωγον, εἰς τὰς λεγομένας ἀγάπας καὶ ὅλοι, ἐχθροὶ καὶ φίλοι, ἐθαύμαζον τὴν ὁμόνοιαν, τὴν ἀγαθότητα, τὴν καρτερίαν καὶ τὴν πίστιν τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Τότε ἰδρύνονται αἱ πρώται Ἐκκλησίαι εἰς τὴν Παλαιστίνην εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Κόρινθον, εἰς τὴν Κρήτην. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀφηγεῖτο τοὺς κόπους καὶ τοὺς κινδύνους, διασχίζει τὰς θαλάσσας, διατρέχει πεζὸς τὴν ξηράν, πάντοτε ἀκούραστος, φλογερὸς, ἔτοιμος νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν τοῦ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Ἐρυσκαλίσθη, ἐρραβδίσθη, ἐλιθοβολήθη, τρεῖς φορές ἐναυάγησεν, ἐπείνασεν, ἐδίψασεν, οὐδέποτε ὁμῶς ἔχασε τὸ θάρρος τοῦ καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ. Καὶ ἐπὶ τέλους ἐνίκησεν· αὐτὸν εἶχον ὡς παράδειγμα καὶ παρηγορίαν οἱ μάρτυρες τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ εἰδωλολάτραι τοὺς κατεδίωξαν· ἄλλους ἔκαυσαν εἰς τὴν πυράν, ἄλλους ἀπεκεφάλισαν, ἄλλους ἔριψαν νὰ τοὺς φάγουν τὰ ἄγρια θηρία· ἀλλ' αὐτοὶ ἠυλόγουν τὸν Θεόν, ἐσυγχώρουν τοὺς ἐχθροὺς των καὶ ἐπανελάμβανον τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ.

— «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι, τί ποιοῦσιν.»

Οἱ Χριστιανοὶ ἐπληθύνοντο, ἡ ἀληθινὴ θρησκεία ἐθριάμβευε καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τοὺς χρόνους τῆς θλίψεως τοῦ εὗρισκε καταφύγιον καὶ παραμυθίαν εἰς τοὺς φιλοστόργους κόλπους τῆς Ἐκκλησίας.

Βλέπετε, ὁ Χριστὸς μᾶς ἔσωσεν ὄχι μόνον ὡς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ὡς Ἕλληνας!

Πῶς ἔγενεν ἡ πορεία μας ὑπὸ Ἑλασσῶνος εἰς Σαραντάπορον.

Τὴν ἐπομένην, λίαν πρωί, διατάχθημεν ν' ἀναχωρήσωμεν. Ἐπηγάναμεν κατ' εὐθείαν εἰς Σαραντάπορον, ὅπου θὰ ἐδίδοτο ἡ μεγάλη μάχη. Ὅλοι ἀνυπομονοῦμεν· μᾶς ἐξέφυγεν ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ τὴν Ἑλασσῶνα, ἀλλὰ εἰς τὸ Σαραντάπορον θὰ τὸν πιάσωμεν.

— Ποῦ θὰ μᾶς πάη! ἔλεγον οἱ εὐζωνοὶ καὶ ἐπήδων ἀπὸ βράχου εἰς βράχον καὶ ἔτρεχον μὲ τὴν λευκὴν των φουστανέλλαν, μὲ τὰ μυτερὰ τσαρούχια των, εὐκίνητοι καὶ εὐθυμοί.

Τὸ τραγοῦδι δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὰ χεῖλη των· αὐτὸ τοὺς ἐσυμπόρευε καὶ τοὺς ἔδιδε πτερά, διότι τοὺς ἐνεθύμιζε τὰ ὄρη τῆς Πατρίδος των καὶ τὴν θερμὴν ἀγάπην τοῦ σπιτιοῦ των. Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω ἓνα εὐζωνον, ὁ ὁποῖος ἐπῆγγαiven ἐμπρὸς καὶ ἐτραγοῦδει, τὴν ὥραν ποὺ ἐπηγάναμεν πρὸς τὸν θάνατον.

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευσε κι' ὁ Δῆμιος διατάσσει·
Σύρτε, παιδιὰ μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φάτε ἀπόψε
Καὶ σύ, Λαμπράκη μου ἀνηψιέ, κάθου ἐδῶ κοντά μου,
Νά τ' ἄρματα μου φόρεσε νὰ εἶσαι καπετάνιος
Καὶ σεῖς, παιδιὰ μου, πάρτε τὸ ἔρημο σπαθί μου,
Πράσινα κόψετε κλαδιά, στρώστε μου νὰ καλίσω
Καὶ φέрте τὸν πνευματικὸν νὰ μ' ἐξομολογήσῃ,
Νὰ τοῦ εἰπῶ τὰ κρίματα ὅσα ᾔγω καμωμένα
Τριάντα χρόνια ἄρματωλὸς κ' εἴκοσι χρόνια κλέφτης
Καὶ τώρα μ' ἦλθε θάνατος καὶ θέλω νὰ πεθάνω.
Κάμετε τὸ κυβοῦρι μου πλατύ, ψηλὸ νὰ γίνῃ
Νὰ στέκω ὀρθὸς νὰ πολεμῶ καὶ δίπλα νὰ γεμίζω
Κι' ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξιὸ ἀφήστε παραθύρι
Τὰ χελιδόνια ν' ἄρχωνται τὴν ἀνοιξι νὰ φέρουν
Καὶ τ' ἀηδόνια τὸν καλὸν Μάη νὰ μοῦ μνηοῦνε!

Τοιοιουτοτρόπως μὲ τὸ τραγοῦδι ἐβαδίζαμεν ἀπὸ τῆς Ἑλασσῶνος εἰς τὸ Σαραντάπορον. Δεξιὰ μας διεκρίναμεν τὸ θαυμασιὸν δάσος τῆς Αἰκατερίνης. Ὁ δρόμος ἦτο καλός, ἐλαφρὰ ἀνηφορικός. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ γράμματα, τὰς ἐπιστῆμας, τὰς τέχνας ἢ τὸ ἐμπόριον· διὰ δύο μόνον πράγματα φροντίζουν, διὰ τὴν θρησκείαν των καὶ τὸν πόλεμον· καὶ δι' αὐτὸ παντοῦ

ἐδύλεπομεν τζαμιά διὰ τὴν θρησκείαν των καὶ ὠραίους δρόμους, γεφύρας στερεάς, φρούρια χάριν τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου. Καὶ τώρα εἰς τὸ Σαραντάπορον, μᾶς ἔλεγον, ἡ ὀχύρωσις ἦτο θαυμασία· τὸ Σαραντάπορον εἶναι μία γκαράδα στενὴ καὶ ἐλικοειδής, ἀνάμεσα εἰς δύο βουνά, διόδος ἐπικίνδυνος καὶ φοβερά. Ὅταν ἐρρίσασαμεν καὶ ἀντικρύσαμεν τὸ μέρος, εἶπομεν·

— Ὁ Θεὸς βοηθός! Θὰ νικήσωμεν καὶ θὰ περάσωμεν ἢ θὰ ρονευθῶμεν ὅλοι.

Παντοῦ ὁ ἐχθρὸς ἦτο κρυμμένος καὶ προφυλαγμένος, τὰ τηλεδῶλα του δὲν ἐφάνιντο, τὸ περὶκὸν του ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὰς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους. Καὶ ἡμεῖς ἠρχόμεθα ἀκάλυπτοι, ἀνοιχτά εἰς τὴν πεδιάδα, ἐκτεθειμένοι εἰς τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἥσυχoi, βέβαιοι διὰ τὴν νίκην των· αἱ σκιφαὶ των, ἀνοιχταὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ, ἐλεύκαζον· οἱ ἀξιωματικοὶ των, μᾶς ἔβλεπον νὰ πλησιάζωμεν καὶ ἔλεγον μὲ πεποίθησιν, ὅτι τὰ στενὰ αὐτὰ θὰ εἶναι ὁ τάφος μας. Εἶχον φέρει μάλιστα μαζί των τὰς χρυσᾶς, ἐπισήμους στολὰς των, διὰ νὰ τὰς φορέσουν, ὅταν θὰ εἰσέλθουν νικηταὶ εἰς τὰς Ἀθήνας!

Ἡ μάχη τοῦ Σαρανταπόρου.

Ἦτο ἡ δεκάτη πρωϊνὴ ὥρα. Ὁ καιρὸς ἦτο ἀκατάττατος· πότε ἔλαμπεν ὁ ἥλιος καὶ μᾶς ἔκαιε καὶ πότε ὁ οὐρανὸς ἐσκεπάζετο μὲ σύννεφα καὶ νότιος ἄνεμος ἐρύσα θερμοῦ καὶ πνιγῆ ρότατος.

Αἶφνης διαταγὴ ἠκούσθη·

— Ἄλτ!

Ἐσταματήσαμεν· ἑρπυς ὁ συνταγματάρχης μᾶς ἐπεθεώρησε καὶ μᾶς εἶπε·

— Στρατιῶται! Ἴδου ὁ ἐχθρὸς! Καυχᾶται, ὅτι θὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας· ἃς ὑπάγωμεν ἡμεῖς εἰς τὴν Πόλιν νὰ τὸν εὕρωμεν. Ἐμπρός!

— Ζήτη ἡ Ἑλλάς! ἐρωνάξαμεν καὶ ἐξεκινήσαμεν. Ὅπως ἡ θάλασσα ἡ τρικυμισμένη σπρώχνει ὀρμητικὰ τὰ κύματά της εἰς τὴν ἀκτὴν, ὅμοια καὶ ὁ στρατὸς ὁλόκληρος ἀνεταράχθη καὶ ὤρμησε.

Τὰ τηλεδῶλα ἤρχισαν τὴν βίρειαν μούσικὴν των· αἱ σκιφαὶ ἐσύριζαν τριγύρω μας. Ὁμολογῶ, ὅτι τὰ γόνατά μου ἤρχισαν ὀλίγον νὰ τρέμουν· ἔκλεισα τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ἐπερίμενα τὸν θάνατον.

— Ἐμπρός, Πέτρο, τί περιμένεις ;

Ἦτο ἡ φωνή τοῦ Χριστοῦ· συνῆλθον ἀμέσως, ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ τὸν ἠκολούθησα. Ἡ ὁρμή τοῦ στρατοῦ μας ἦτο ἀκάθεκτος, ἡ περιφρόνησις πρὸς τὸν θάνατον τοὺς καθίστα ὅλους ἡρώας. Ὅσάκις μία ὁδὸς ἐξεσφενδονίζετο καὶ ἐπιπτε πλησίον των, τὴν ὑπεδέχοντο μὲ φωνὰς περιπαικτικὰς καὶ μὲ γέλωτας.

Ἐνας πόθος μᾶς εἶχε κυριεύσει ὅλους· νὰ νικήσωμεν ! Εἶχομεν λησμονήθει καὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς καὶ γυναῖκας. Νὰ νικήσωμεν ! τίποτε ἄλλο δὲν ἐχώρει ὁ νοῦς μας.

Ὁ λοχίας μας πληγώνεται εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ πίπτει κάτω· μερικοὶ στρατιῶται ἔτρεξαν νὰ τὸν βοηθήσουν. Αὐτὸς ὅμως ἀνεσηκώθη ὀλίγον, ἐστήριξε τὴν ῥάχιν του εἰς μίαν μεγάλην πέτραν καὶ εἶπε·

— Στρατιῶται ! σᾶς διατάσσω νὰ μὲ ἀφήσετε ἐδῶ ! Ἐμπρός, μὴ σταματᾶτε !

Ὁρμήσαμεν πάλιν ἔμπρός. Ἡ ἀπόστασις ὁλοὲν ὀλιγόστευε. Γύρω οἱ σύντροφοί μας ἐπιπτον νεκροὶ ἢ πληγωμένοι, ἀλλὰ ἡμεῖς ἐπροχωρούσαμεν· σκοπὸς μᾶς δὲν ἦτο νὰ ζήσωμεν, ἀλλὰ νὰ πάρωμεν τὰ στενά.

Παραπλευρῶς μου ἀντιλαμβάνομαι ἓνα στρατιώτην πληγωμένον νὰ φωνάζῃ, καθιστὸς εἰς τὸ χῶμα· ἓνας συνάδελφος του τρέχει εἰς βοήθειάν του· τὸν βλέπω νὰ κύπτῃ καὶ νὰ τοῦ ἐπιδόνῃ τὴν πληγὴν· δὲν εἶχε τελειώσει καὶ μία σφαῖρα πληγώνει καὶ τὸν ἴδιον· τὸ χερί του καταπίπτει ἀδρανὲς καὶ τὸ αἷμα ἤρχισε νὰ τρέχῃ, ὡς βρύσις. Ἡτοιμαζόμεν νὰ σπεύσω εἰς βοήθειάν των, ὅτε μία ὁδὸς, ἐκραγεῖσα ἀνάμεσά μας, ἀνέσκαψε τὸ χῶμα καὶ δὲν ἐπανεῖδον πλέον τοὺς δυστυχεῖς συντρόφους μου.

Ἄν μοῦ ἔλεγε κανεὶς ἄλλοτε τὴν σκηνὴν αὐτὴν θὰ ἔπρεμα ἀπὸ τὸν φόβον μου· τῶρ ὅμως δὲν μοῦ ἐπροξένησε καμμίαν ἐντύπωσιν· ἤμεθα ὅλοι ὡς μεθυσμένοι· ὁ Μητσός, ὁ δειλὸς καὶ λεπτοκαμωμένος νεοσύλληκτος, ὁ ὁποῖος διτήγειρε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὸν γέλωτα εἰς τὸν στρατῶνα, τῶρ σκονισμένος, ἐξηγριωμένος καὶ σιωπηλὸς ὁρμᾷ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ.

— Ἀ ! νὰ ἦτο ἐδῶ ὁ γέρον λοχαγός, ὁ χωριανός σου, νὰ σὲ καμαρώσῃ ! τοῦ εἶπα γελῶν.

Ὁ ἀνθυπολοχαγός μας μὲ γυμνωμένον τὸ ἔσφος ἐπήγαιεν ἔμπρός, ὀρθίος. Αἱ διαταγαὶ των ἐλέγοντο μὲ δυνατὴν καὶ φύχραιμον φωνήν. Πότε μᾶς διέτασσε νὰ πίπτωμεν πογνεῖς ἢ νὰ κρου-

πτώμεθα ὀπίσω ἀπὸ τὰ δένδρα, πότε μᾶς ἐρώναζεν· Ἐμπρός!
Ὅρματε ὄρθιοι!

Ἐξαφνα, εἰς τὰ πλάγια τοῦ λόφου μία λευκὴ γραμμὴ ἀνε-
φάνη· ἐξετυλίχθη, ἤρραιώθη καὶ ὥρμησε πρὸς τὰ ἐπάνω.

Ήσαν οἱ εὐζωνοί. Μὲ τὴν λογχὴν ἐφ' ὅπλου, ὄρθιοι, ἀκατά-
σχετοι, ἀνέβαινον. Οἱ Τοῦρκοι ἐντρομοὶ ἀνεπηρόησαν ἀπὸ τὰ χαρα-
κώματά των καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν.

Καὶ τότε εἰς ὅλον τὸ στράτευμα μία τρομερὰ κραυγὴ ἤκούσθη·

— Φεύγουν!

Οἱ εὐζωνοὶ ἐστράφησαν καὶ μᾶς εἶδον, ἔδγαλαν τὰ φέσια των,
τὰ ἐκίνησαν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὡς μακρινὴ βοή ἤκούσθη νά φωνάζουν·

— Ζήτω!

Οἱ Τοῦρκοι ὠχυρώθησαν βαθύτερα εἰς τὰ στενά. Ἡ νύξ πλέον
ἤρχισε νὰ καταδύνη· τὸ πῦρ ἔπαυσεν· ὅλοι ἐξηπλώθημεν νὰ
ἀναπαυθώμεν· οἱ διπλοσκοποὶ μόνον ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των ἀκί-
νητοι, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲ προσοχὴν προσηλωμένους εἰς τὸ σκό-
τος, μὲ τὰ αὐτιά τεντωμένα ν' ἀκούσουν καὶ τὸν παραμικρὸν θο-
ρυδόν.

Εἶχα πέσει κάτω ἐξηντλημένος· τὰ δάκτυλά μου ἦσαν πρι-
σμένα καὶ δὲν ἤμπορουν νὰ τὰ κλείσω. Ὅλην τὴν ἡμέραν δὲν εἶχον
φάγει, ἀλλὰ δὲν ἐπείνων· ἤσθανόμην μόνον διψᾶν, φοβεράν· ἀλλὰ
τὸ παγοῦρι μου ἦτο ἀδειανόν καὶ δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ σηκωθῶ
καὶ νὰ ζητήσω νὰ μοῦ δώσουν νερό.

Αἶφνης, μία σχιὰ ἐπέρασεν ἀπὸ ἐπάνω μου.

— Ζῆς! ἐπληγώθης;

— Δὲν ἔπαθα τίποτε, δοξά σοι ὁ Θεός. Καὶ σύ, Χρῆστο;

— Τίποτε! Ποτε νὰ ἐξημερώσῃ ν' ἀρχισωμεν πάλιν. Τί
ώρατο παιγνίδι!

— Διψῶ! τοῦ εἶπα· ἔχεις νερό;

— Ὅσον θέλεις! Τώρα ἐγέμισα τὸ παγοῦρί μου!

Ἦρπασα τὸ παγοῦρι τοῦ φίλου μου καὶ ἐκόλλησα τὸ στόμα
μου μὲ ἀπληστίαν.

— Εὐχαριστῶ! τοῦ εἶπα, γλυκύτερο νερό δὲν ἔπια εἰς ὅλην
μου τὴν ζωὴν!

— Παιδιά, σηκωθῆτε! Τὸ σῶμά μας διατάχθη νὰ προχωρήσῃ
τὴν νύκτα καὶ νὰ κυκλώσῃ τοὺς ἐχθρούς. Ἄκουτε γρηγορά!

Ἐλησμονήσαμεν καὶ ὕπνον καὶ κοῦράσιον.

Ὁ Διάδοχος εἶπεν εἶπει·

Ψηφισοῦντήκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

— Αὔριον πρῶτ' πρέπει ν' ἀναπαυθῶμεν εἰς τὰ Σέρβια!

Καὶ ἔπρεπε νὰ μὴ τὸν βγάλωμεν ἀπὸ τὸν λόγον του.

Ἡ βροχὴ ἤρχισε νὰ πίπτῃ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀραδιά, εἰς χονδρὰς στιγόνας καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον πυκνὴ, ὀρηκτικὴ, βραγδαία. Δὲν ἐδύλομεν τίποτε ἐμπρὸς μας· τὰ ροῦχά μας εἶχον βραχὴ καὶ ἡσθάνομεθα τὸ νερὸ νὰ βρέχῃ τὰς σάρκας μας. Αὐστηροτάτῃ διαταγῇ εἶχε δοθῇ νὰ προχωρῶμεν σιωπηλοί, νὰ μὴ σταματήσωμεν μηδὲ στιγμὴν, νὰ μὴ χτυπῶμεν τὰ ὅπλα μας, νὰ μὴ ἀνάψωμεν σιγάρων. Ἀνεβαίνομεν σιωπηλοὶ ὡς φαντάσματα. Αἶφνης ἓνας χεῖμαρρος παρουσιάζεται ἐμπρὸς μας καὶ μᾶς διακόπτει τὸν δρόμον· εἰσερχόμεθα εἰς τὸ ρεῦμα, ἕως εἰς τὴν ὄσφυν καὶ τὸν περνοῦμεν. Παρουσιάζεται πάλιν καὶ τὸν ξαναπερνοῦμεν. Οἱ ἵπποι μας δὲν ἤμποροῦν νὰ προχωρήσουν· τοὺς ἀφήνομεν. Σύρομεν ἡμεῖς τὰ κανόνια καὶ τρέχομεν.

— Ἐμπρὸς! Ἐμπρὸς!

Τίποτε ἄλλο δὲν ἤκουες μέσα εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός. Βιαστικὰ μᾶς μοιράζουσι ὀλίγον ψωμί. Σημερώνει. Εἶχόμεν εἰσελθεῖν εἰς τὰ στενά· διακρίνομεν τώρα εἰς τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς αὐγῆς τοὺς βράχους, τὰ δένδρα, τοὺς ποταμούς. Τούρκους ὅμως πουθενᾶ δὲν βλέπομεν. Πυροβόλοῦμεν· οὐδεμία ἀπάντησις.

— Κοιμοῦνται! εἶπεν ἓνας στρατιώτης γελῶν. Ἐφυγαν! ἤκούσθη ἄλλη φωνή.

Ἀλαλαγμοὶ ἤκούσθησαν εἰς ὅλον τὸν στρατόν.

— Ἐφυγαν! Ἐφυγαν!

Ἐτρέχαμεν ἐλεύθεροι, νικηταί, μέσα εἰς τὸν στενὸν κατάλευκον δρόμον τῶν στενῶν. Κανείς! Μίαν στιγμὴν ἀποπάνω μας ἤκούομεν κραυγὴν μεγάλην· στρέφομεν τὴν κεφαλὴν· ἦσαν οἱ εὐζωνοὶ, οἱ ὁποῖοι συνελάμβανον ὀκτακοσίους Τούρκους καθυστερήσαντας εἰς τὴν φυγὴν.

Ὁ δρόμος εἶναι γεμᾶτος κανόνια, ὅπλα, σκηνάς· εὐρίσκομεν ἀκόμη καὶ ἄνια γεμάτα πιλάφι· τὸ κράας ἦτο ζεστόν.

— Βλέπεις μοῦ εἶπεν ὁ Χρῆστος, οἱ ἐχθροὶ ἔφυγαν ἐξαφνικά, μόλις ἀτελήθησαν, ὅτι τοὺς κυκλῶνομεν.

— Ἐμπρὸς! φωνάζουν οἱ ἀξίωματικοί, μὴν ἀργοπορῇτε! Ἐμπρὸς!

Περνοῦμεν σκηνὰς ἀναποδογυρισμένας, βλέπομεν ῥιγμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καθίσματα ἀναπαυτικά, καθρέπτας, φωτογραφίας, χαρτιά παιγνιδίου.

Νά, τι ἐκουβάλησαν μαζί των! ἔλεγεν ὁ Μήτσος χτυπῶν μὲ τὰ πόδια του τὰ περιττὰ αὐτὰ ἐπιπλα.

— Ἐμπρός! φωνάζουν πάλιν οἱ ἀξιώματικοί!

Βγαίνομεν ἀπὸ τὰ στενὰ καὶ ἰδοὺ ἔξαρνα, εἰς τὸ ἄκρον τῆς πεδιάδος ἐντεῦθεν τοῦ Ἀλιάκμονος παρουσιάζονται ἐνώπιόν μας τὰ Σέρβια!

ἮΩς ἐπεράσκειμεν μίαν ἡμέραν εἰς τὰ Σέρβια.

« Ἡ νύκτα τώρα ἐπέρασε!

Στὰ Σέρβια ξημερώνει.

Ξημέρωσε· στὸ Κάστρο

δὲν θὰ βραδιάσῃ πιά».

(Ἰω. Γολίτς.)

Τὰ Σέρβια εἶναι κτισμένα εἰς τοὺς πρόποδας βραχώδους ὄρους κί οἰκίαι τριγυρισμεναι μὲ κήπους, κρέμονται ἀμφοτετρατικῶς καὶ τὸ λυγηρὸν ὕψος τῶν μιναιρέδων γράφεται κατάλευκον εἰς τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ. Σύννεφα μαύρου καπνοῦ ἀνέβαινον ἀργὰ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ ἐθάμβωνον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας· ἦσαν αἱ τουρκικαὶ οἰκίαι, αἱ ὅποιαί ἐκαίοντο.

Ὅταν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν πόλιν τὰ παράθυρα ἠνοίγοντο βιαίως καὶ περιχαρεῖς γυναικεῖαι μορφαὶ ἐπρόβαλλον καὶ μᾶς ἐχειρέτων.

— Καλῶς ὦρίσατε!

— Ζήτω ἡ Ἑλλάς!

Μᾶς ἔρριπτον ἄνθη, κουρέτα καὶ ρύζι καὶ μᾶς ἐφώναζον·

— Νὰ ζήσετε καὶ νὰ ριζώσετε!

Ἄνδρες ἐξέσχιζον τὰ φέσια των, τὰ ἔρριπτο μέσα εἰς τὴν λάσπην, ἔξαλλοι ἀπὸ ἐνθουσιασμοῦ.

Οἱ Τοῦρκοι, περίφοδοι, ἐφόρτωνον εἰς τὰς βωδαμάξας των τὰς γυναῖκας των καὶ τὰ τέχνα των καὶ ὅσην περιουσίαν ἠδύναντο ν' ἐποχομίσουν καὶ ἔφευγον, Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται τοὺς ἐλυποῦντο, τοὺς καθησύχαζον καὶ τοὺς ἔλεγον νὰ μείνουν καὶ κανεὶς δὲν θὰ τοὺς πειράξῃ. Οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἐπίστευον, ἔπειτα, βλέποντες τὴν καλοσύνην, καὶ τὴν ἡμερότητα τῶν Ἑλλήνων, ἠσύχαζον καὶ ἐπέστρεφον πάλιν εἰς τὰς οἰκίας των.

Οἱ Τοῦρκοι, πρὶν φύγουν, ἔσφαζαν ἐβδομήχοντα προκρίτους τῶν Σερβίων· οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι, διὰ νὰ ἐχθιχθοῦν, ἤρχισαν νὰ διαρπάζουν καὶ νὰ καίουν τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων Μωαμεθανῶν

εἶδα ἓνα χωρικόν, ὃ ὁποῖος ἔτρεχε σιγῶνων εἰς τὴν ῥάχιν του
ἐν μεταξωτὸν πάπλωμα, μίαν βραπτομηχανήν, καὶ δύο κόσκινα·
ἄλλος ἐξεκρέμα τὰ παραθυρόφυλλα, ἔπειτα ἔρριπτεν εἰς τὴν θύ-
ραν πετρέλαιον καὶ ἔκαιεν ὁλόκληρον τὴν πλουσίαν κατοικίαν
τοῦ Τούρκου βέη.

Μὲ δυσκολίαν ὁ στρατὸς κατώρθωσε νὰ περιορίσῃ τὴν διαρ-
παγὴν καὶ τοὺς ἐμπρησμοὺς· ἤμεθα κατάνομοι καὶ πεινασμένοι·
τὰ τρόφιμα ἤγγουν νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν Ἐλασσῶνα. Ἐτρώγαμεν
ὃ τι εὗρισκαμεν· ὁ ἓνας ἔτρωγεν ὦμὸν κρομμύδιον καὶ τὰ δάκρυά
του ἔτρεχον ὡς βρύσις, ἄλλος ἐπήδα εἰς τοὺς λαχανοκήπους,
ἐξερρίζωνεν ὃ τι εὗρισκε καὶ τὸ ἔτρωγεν ἀπλήστως.

Ὁ Χρῆστος καὶ ἐγὼ εἰσήλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν ἐνὸς πλου-
σίου οἰκοκύρι· ἡ γράϊα μήτηρ του μᾶς ἐνηγκαλίσθη, ἐφίλει τὰ
ὄπλα μας. ἔκλαιεν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἔλεγε·

—Τώρα, παιδιά μου, ἄς ἀποθάνω!

**Κοῖτον συγκινητικὸν θέαμα εἶδουμεν εἰς τὸ πεδίου τῆς
μάχης τοῦ Σαραντοπόρου.**

Τὴν αὐτὴν ἐσπέραν ὁ λόχος μας διστάχθη, νὰ φύγῃ· τὰ ὠραία
μαλακὰ κρεβάτια, τὰ ὁποῖα μᾶς εἶχον στρώσει εἰς τὴν φιλόξενον
οἰκίαν, δὲν μᾶς ἦτο πεπωμένον νὰ τὰ χαρῶμεν.

—Στρατιῶται, μᾶς εἶπεν ὁ ἀνθυπολοχαγὸς μας, διατασσέ-
μεθα νὰ συνοδεύσωμεν τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὴν Ἐλασσῶνα.
Ἐμπρός! Ἐτοιμασθήτε!

Ἐξεκινήσαμεν. Ἀραιὰ βροχὴ ἤρχισε νὰ πίπτῃ καὶ οἱ δρό-
μοι ἦσαν πλήρεις βορβόρου· μανδύαι τουρκικοί, κλινოსκεπάσματα,
σκηναί, ὄπλα, πτώματα ἀνθρώπων καὶ ἵππων—ἰδοὺ ὁ περίεργος
θριαμβευτικὸς τάπης, τὸν ὁποῖον ἡ μάχῃ ἔστρωσεν εἰς τοὺς
νικητάς.

Εἶχομεν ἤδη ἐξέλθει ἐκ τῶν περιφύμων πλέονστενῶν τοῦ Σα-
ραντοπόρου, ὅποτε μία σκηνὴ παρυσιάσθη ἐνώπιόν μου, τὴν
ὁποῖαν οὐδέποτε θὰ λησμονήσω.

Ἦτο βράδυ πλέον· ἡ βροχὴ καὶ ὁ ἄνεμος ἤρχίζον νὰ κοπά-
ζουν, ὅποτε διεκρίναμεν τὴν πριγκιπικὴν συνοδείαν τοῦ Ἀρχι-
στρατήγου νὰ καταβαίνει ταχέως τὴν ῥάχιν τοῦ βουνοῦ.

Ὁ ταπεινὸς οἰκίσκος, ὅπου ἔμενεν ὁ Διάδοχος καὶ ὠδήγει
τὴν μάχην, εἶχε τώρα μεταβληθῇ εἰς χειρουργεῖον. Γύρω του αἱ
σκηναὶ μὲ τὰς ἐρυθρὰς σταυροφόρους σημαίας ἐπυκνώνοντο καὶ

οι τάφοι ἡνοίγοντο μὲ σπουδὴν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ μηχανικοῦ.

Δύο λόχοι εὐζώνων ἔταιμοι νὰ συνταχθοῦν πρὸς πορείαν, ἡνοίξαν εὐλαβῶς τόπον, ἵνα διέλθῃ ὁ Ἀρχιστράτηγος.

Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος εὐρέθη ἑξαφνα ἐν τῇ μέσῳ πλήθους ἐνδόξων νεκρῶν.

Ὅπισθ' αἰσιναι νεκροφόρων φορεῖων, περιέμενον τὴν ὥραν τοῦ ἀνοίγματος τῶν τάφων. Ὡχρὰ πρόσωπα νεκρῶν στρατιωτῶν ἐδέχοντο μὲ τὴν πικρὰν ἀταραξίαν τοῦ θανάτου τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, ἣ ὅποια ἤρχισε πάλιν νὰ δυναμώνῃ. Ἀδρομέτωποι χωρικοὶ τῆς Ἀττικῆς, ἡμεροὶ νησιῶται τοῦ Αἰγαίου, γαλήνιοι φαράδες τοῦ Εὐβοικοῦ, εὐχαιριστημένοι, διότι ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν των ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, περιεκύκλωνον τὸν μέλλοντα Βασιλεῖα τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Δ' τοχος εἶδε σιωπηλὸς τὸ αἰφνίδιον ἐκεῖνο πένθιμον ὄραμα τῶν νεκρῶν πολεμιστῶν του. Ἐπέρασε μὲ βραδύ βῆμα τοὺς νεκρικοὺς στοίχους καὶ εἰς τὸ μέσον ἐστάθη, ἐχαιρέτισε στρατιωτικῶς τοὺς φονευμένους ἥρωας καὶ προῦχώρησεν εἰς τὸ αὐτοκίνητον, τὸ ὅποιον τὸν ἀνέμενε νὰ τὸν φέρῃ γρήγορα ἐμπρός.



Ἐκεῖνην τὴν στιγμήν, εἰς χλωμὸς παιδικὸς εὐζωνος, μὲ λευκὸν αἵματωμένον ἐπίδεσμον εἰς τὴν κεφαλὴν δὲν ἐκρατήθη καὶ ἐφώνασε·

—Χαῖρε, Νικητῇ!

Πῶς ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ πρῶτος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἔγινε Μέγας;

—Ν' ἀνοίγῃς καλὰ τὰ μάτια σου, Πέτρο, μοῦ εἶπεν ὁ Χριστός καὶ ἡ φωνὴ του ἔτρεμεν ἀπὸ συγκίνησιν, ν' ἀνοίγῃς καλὰ τὰ μάτια σου, διότι ὅ τι βλέπομεν τώρα δὲν θὰ τὸ ἐπανιδώμεν πλέον εἰς τὴν ζωὴν μας. Εἶδες τώρα τὸν Διάδοχον τῆς Ἑλλάδος, πῶς ὑψώνετο ἀναμέσον τῶν γενναίων πολεμιστῶν Του. Ἡ ἱστορία μίαν ἡμέραν θὰ τὸν ὀνομάσῃ Μέγαν Κωνσταντῖνον, ὅπως ὠνόμασε καὶ τὸν συνώνυμόν του.

—Ποῖον; ἤρώτησαν μὲ περιέργειαν μερικοὶ στρατιῶται, οἱ

ἅποτοι εἶχον ἀγαπήσει πολὺ τὸν Χριστὸν καὶ ἐζήτουν πάντοτε εὐκαιρίαν νὰ τὸν ἐρωτοῦν καὶ νὰ μανθάνουν.

— Δὲν ξεύρετε τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον τὸν πρῶτον αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως; εἶπεν ὁ Χρῆστος μειδιῶν.

— Ὁχι, ὀλίγα πράγματα ξεύρομεν.. Ἐλα, Χρῆστο, πές μας καὶ ἡμᾶς νὰ μάθωμεν..

Ὁ Χρῆστος ἦτο καλὸς καὶ δὲν ἀπέκρουσε τὴν παράκλησιν τῶν συναδελφῶν του.

— Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, εἶπεν, εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἦτο Χριστιανός· ἦτο εἰδωλολάτρης. Μίαν ἡμέραν ὅμως, ὅταν ἐπολέμει ἐναντίον ἑνὸς ἐχθροῦ του, εἶδε σημεῖον μέγα εἰς τὸν οὐρανόν· ἕνα λαμπρὸν σταυρὸν καὶ ἐπάνω του τὰς λέξεις·

«Ἐν τούτῳ νικά!»

— Θεὸς τῶν Χριστιανῶν, ἀνεφώνησε, βοήθησέ με νὰ νικήσω καὶ θὰ γίνω Χριστιανός! Ὁ στρατὸς ἔλαβε θάρρος, ὥρμησεν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὸν ἐνίκησεν. Ἀπὸ τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἐνόησε μὲ τὴν μεγάλην του διάνοιαν τὸ ἔξοχον μέλλον τῆς θείας τῶν Χριστιανῶν θρησκείας, διέταξε νὰ παύσουν οἱ διωγμοὶ καὶ τὰ μαρτύρια ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐπέτρεψε νὰ κτισθοῦν Ἐκκλησίαι καὶ νὰ ἐξασκηται ἐλευθέρως ἡ λατρεία τοῦ Χριστοῦ. Δὲν ἤθελε πλέον νὰ μένῃ εἰς τὴν Ῥώμην, τὸ κέντρον τῆς εἰδωλολατρείας, καὶ ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσάν του μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Βυζάντιον.

Ὅτε εὗρε τὴν θαυμασίαν ταύτην τοποθεσίαν, κατενόησε μὲ τὴν βαθεϊάν του κρίσιν τὴν μεγάλην πολιτικὴν τῆς σπουδαιότητα καὶ ἐχάρη ὑπερβολικά. Ἐξέκίνησε λοιπὸν πῆζός, ἀκολουθοῦμενος ὑπὸ τῶν αὐλικῶν του καὶ μὲ τὸ δόρυ τοῦ ἐχάρασσε τὴν γραμμὴν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ λάβουν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως. Ἐπήγαγεν, ἐπήγαγεν καὶ οἱ ἀκόλουθοί του παρεξενεύοντο.

— Πόσον λοιπὸν μεγάλη θὰ εἶναι ἡ νέα πρωτεύουσα;

— Ἐγώ, ἀπήντησεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, θὰ πηγαίνω ἔμπρός, ἕως ὅτου μὲ σταματήσῃ ὁ ἀόρατος Ὁδηγός, ὁ ὁποῖος μοῦ δεικνύει τὸν δρόμον!

Ἐφθασε μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ ἐκεῖ ἐσταμάτησεν. Ἀμέσως ἤρχισαν νὰ κτίζουν τὰ τεῖχη τῆς νέας Πρωτεύουσας. Συγχρόνως ἐκτίζον καὶ τὰ Ἀνάκτορα ἐντὸς τῆς πόλεως, τὴν περιφνημὸν πλατεῖαν τοῦ «Ἱπποδρόμου», τὴν λαμπρὰν ἀγορὰν «Αὐ-

γουσταίον» καὶ τέλος πολλὰς Ἐκκλησίας, μετὰ τῶν ὁποίων ἡ καλυτέρα ἦτο ἡ Ἁγία Σοφία.

— Ἡ Ἁγία Σοφία μας, ἡ σημερινή; ἀνεφώνησαν μὲ συγκίνησιν οἱ στρατιῶται.

— Ὅχι· αὐτή, ἀπήντησεν ὁ Χρῖστος· αὐτὴν τὴν ἐκτίσεν ἀργότερα εἰς ἄλλος αὐτοκράτωρ, ὁ Ἰουστινιανός.

Εἰς τὸ 330 μ. Χ. ἐγκαινιάσθη ἡ νέα Πρωτεύουσα, ἡγιασθὴ ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὴν Παναγίαν Παρθένον. Ἐγένισεν ἡ πόλις ἀπὸ ἀρχοντας, ἐμπόρους, ἐργάτας, στρατιώτας καὶ τεχνίτας. Καὶ ἐγένινεν ἡ μεγάλη καὶ πλουσία πόλις τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἡ δόξα τοῦ Κωνσταντίνου ὑψώθη ἀκόμη περισσότερον, ὅτε βραδύτερον ἢ ἐδλαβῆς μήτηρ του, ἡ Ἁγία Ἐλένη, ἀνεῦρεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τὸν Τίμιον Σταυρόν,



ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε σταυρωθῇ ὁ Χρῖστος. Ἀμέσως ἐκτίσθη ὁ περικαλλὴς Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἐφυλάχθη τὸ τίμιον ξύλον.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἀπέθανε τὴν 21 Μαΐου τοῦ ἔτους 337. Ἡ Ἐκκλησία μας τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς Ἀγίους καὶ τὸν

ὠνόμασεν Ἰσαπόστολον, διότι πρῶτος αὐτὸς ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως καὶ ὑπερήσπισε τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν μὲ ἀξιοθαύμαστον σύνεσιν.

Ἰδοὺ, προσέθεσε τέλος ὁ Χρῆστος, μὲ ὀλίγας λέξεις ἡ ἱστορία τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὁμοίως καὶ ἡ θεοσεβαστάτη μήτηρ τοῦ ἰδικοῦ μας Κωνσταντίνου, ἡ Βασίλισσα Ὀλγα, ἐκδήγησε τὸν υἱὸν τῆς εἰς τὴν εὐλάβειαν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς πίστεως καὶ διὰ τοῦτο τῶρα εἰς ἀόρατος σταυρὸς εἶναι ἀποπάνω μας καὶ γράφει μὲ μεγάλα φλογερὰ γράμματα· «Ἐν τούτῳ νίκα!» Ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν εἶναι πάλιν μαζί μας· εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ μὴ νικήσωμεν;

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Χριστοῦ ἐνεποίησαν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς στρατιώτας. Τότε ὁ Μῆτσος μὲ παρακλητικὴν φωνὴν εἶπε·

—Τῶρα, ποῦ βαδίζομεν ἤσυχτοι, δὲν μᾶς ὀμιλεῖς ἀκόμη διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν προγόνων μας; Ἡ καρδιά μου γίνεται διπλή. ἔταν σ' ἀκούω, Χρῆστο.

Εὐχαρίστως, ἀπήντησεν ὁ Χρῆστος, θὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν καὶ ἐνὸς ἄλλου αὐτοκράτορός μας, ὁ ὁποῖος θαυμάζεται ὅπως καὶ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος.

Διατὶ θαυμάζεται ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

—Ὁ Ἰουστινιανός, ἤρχισεν ὁ Χρῆστος, εἶναι μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον, ἐνδοξότατος Βασιλεὺς μας. Αὐτὸς ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς του, εἰσέγαγε νόμους σοφοὺς εἰς τὸ Κράτος του, ὑπερήσπισε τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τέλος ἔκτισε τὸν μεγαλοπρεπεῖαν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ὁλος ὁ κόσμος καὶ σήμερον ἀκόμη θαυμάζει τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς, τοὺς θόλους, τὰς ἀψίδας, τὰς στήλας, τὰς εἰκόνας, τὴν χάριν καὶ τὴν ὡραιότητά της. Καὶ ὁλόκληρον τὸ Γένος τῶν Ἑλλήνων ἐν μόνον ὄνειρον ἔχει νὰ ὑψώσῃ πάλιν εἰς τὸν θόλον τῆς τὸν τίμιον Σταυρὸν καὶ ν' ἀκούσῃ πάλιν κάτω ἀπὸ τοὺς θόλους τῆς τοὺς ὕμνους, τὰ τροπάρια καὶ τὰ δοξαστικά τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὅλα τὰ πλούτη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ὅλα τὰ πολυτιμα μάρμαρα, ὅλοι οἱ καλῦτεροι ζωγράφοι καὶ τεχνῖται ἔκτισαν καὶ ἐστόλισαν τὴν Ἀγίαν Σοφίαν διὰ τοῦτο εἶχε δίκαιον ὁ Ἰουστινιανός τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαίνιων τῆς, νὰ ὑψώσῃ τὰς χεῖράς του, ἀπαστρέψων ἀπὸ ὑπερηράνειαν καὶ χαρὰν καὶ ν' ἀνυψήσῃ.

— «Νενίκηκά σε, Σολομών!»

— Καί αἱ ζωγραφίαι σώζονται ἀκόμη; ἠρώτησεν ὁ Μῆτσος μέ ἀγωνίαν τὸν καλὸν μου φίλον.

— Ἀλλὰ κατεστράφησαν, ἀπήντησε λυπημένος ὁ Χρῖστος, καὶ ἄλλαι ἐγρίσθησαν μέ ἀσθεστον ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐγράφησαν ἀραβικά ῥητὰ τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας. Πρὸ ἐξήκοντα περίπου ἐτῶν ὁ Σουλτάνος διέταξε ν' ἀποξέσουν τὴν ἀσθεστον καὶ τότε ἀνεράνησαν τὰ θαυμάσια ψηφιδωτά.

— Ψηφιδωτά; εἶπον οἱ στρατιῶται. Τί θὰ εἶπῃ αὐτό;

— Πρέπει νὰ ξεύρετε, ἀπήντησεν ὁ Χρῖστος, ὅτι συχνότατα, οἱ πρόγονοί μας οἱ Βυζαντινοί, δὲν ἐζωγράφιζον μέ χρώματα ἀλλὰ συνηρμολόγουν τὰς εἰκόνας τῶν μέ μικρότατα χρωματιστὰ πετράδια, ὀνομαζόμενα ψηφίδας. Μὲ αὐτὰς εἰκόνιζον θαυμασίως τὰς ἐκκλησίας, τὰ Ἀνάκτορα, τὰ λουτρά, τὰς οἰκίας τῶν. Τὰ ἀποκαλυφθέντα ψηφιδωτά τῆς Ἀγίας Σοφίας παριστάνουν Ἁγγελοὺς μέσα εἰς ὀλόχρυσον οὐρανόν, μέ σφαῖραν εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα καὶ δόρυ εἰς τὴν δεξιάν· τὰ πτερὰ τοῦ εἶναι ὀρθάνοιχτα καὶ καταβαίνουν ἕως τὴν γῆν.

Ἄλλο ψηφιδωτὸν ἱστορεῖ τὸν Χριστὸν καθήμενον εἰς μεγαλοπρεπῆ θρόνον· εὐλογεῖ τὸν κόσμον καὶ ἐπάνω εἰς τὸ ἀνοιχτὸν Εὐαγγέλιον, τὸ ὅποσον κρατεῖ, ἀναγινώσκεις·

«Εἰρήνῃ ὑμῖν, ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου!»

Οἱ λόγοι τοῦ Χρίστου μᾶς ἔκαμαν νὰ λησμονήσωμεν ποῦ εὐρισκόμεθα· ἔλα εἶχον ἐξαφανισθῇ καὶ ἡ κούρασις καὶ ἡ μάχη ἡ προχθесινή καὶ οἱ νεκροὶ καὶ οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ὅποιοι ἐβάδιζον ἐμπρὸς σκυμμένοι, ἐντροπιασμένοι καὶ ἐλεεινοί. Ἐβλέπομεν ὅλοι τὴν Ἀγίαν Σοφίαν μέ τὰ πλούτη καὶ τὰ ψηφιδωτά τῆς καὶ ἐτυλλογίζομεθα·

— Ἀχ! πότε νὰ πατήσωμεν νικηταὶ εἰς τὸ κατώφλιον τῆς!

— Καὶ κάτι ἄλλο συνέβη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ πρέπει νὰ τὸ ἐνθυμῇσθε, προσέθεσεν ὁ Χρῖστος· διὰ πρῶτην φορὰν εἰσῆλθῃ εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ βιομηχανία τῆς μετὰξῆς.

— Πῶς; ἀνεφώνησα ἐγώ, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν δὲν ὑπάρχον περίφημα μεταξωτὰ ὑφάσματα; Οἱ ἀρχατοὶ ἐγνώριζον καλὰ τὴν μετὰξαν.

— Ναί, ἀλλὰ δὲν ἔφευραν πῶς ἄνευται...

Με πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους, μὲ πολλὰ ἔξοδα ἔφερον τὰ νῆματα τῆς μετάξης ἀπὸ τὴν Κίναν. Πρώτην φοράν ὅμως, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἔμαθαν οἱ Εὐρωπαῖοι, πῶς γίνεται ἡ μετάξα.

— Πῶς τὸ ἔμαθαν; ἠρωτήσαμεν ὅλοι περίεργοι.

— Ἰδοὺ πῶς. Πολλοὶ εὐσεβεῖς Ἕλληνες καλόγηροι εἶχον προχωρήσει μέχρι τῆς Κίνας, διὰ νὰ διαδώσουν καὶ ἐκεῖ τὸν Χριστιανισμόν· ἐκεῖ ἔμαθαν τὸ μυστικὸν τῶν μεταξοσκωλήκων· ἀλλὰ πῶς νὰ μεταφέρουν μεταξόσπορον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν! Οἱ νόμοι τῆς Κίνας ἀπηγόρευον αὐστηρότατα τὴν ἐξαγωγήν τοῦ πολυτίμου τούτου σπόρου· ἤθελον αὐτοὶ νὰ ἔχουν τὸ μονοπώλιον τῆς μετάξης· δύο καλόγηροί μας ὅμως, τὶ σοφίζονται; Κοιταίνουσι τὰς ὁδοιπορικὰς ῥάβδους των καὶ τὰς γεμίζουν μὲ μεταξόσπορον· κανεὶς δὲν ὑποπτεύθη τὸ τέχνασμά των καὶ τοιοῦτοτρόπως κατορθώνουσι νὰ φθάσουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὸ θαυμαστὸν των λαθρεμπορίον· ἀμέσως παρουσιάζονται εἰς τὸν Βασιλέα, ἐκκολάπτουσι διὰ τῆς γνωστῆς εἰς αὐτοὺς τέχνης τοὺς σπόρους, τρέφουσι τοὺς σκώληκας μὲ φύλλα μορέας καὶ διδάσκουσι εἰς τὸν λαὸν ὅλην τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς μετάξης!

Ἀπὸ τότε δὲν εἶχομεν πλέον ἀνάγκην τῆς Κίνας· περίφημα ἔργα τὰ μεταξωτὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ διεδόθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον!

Ποῦος στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου ἠλευθέρωσε τὴν Κρήτην ἀπὸ τοῦς Ἀραβῶν.

Μέγιστοι ἐπίσης αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξαν ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς.

Ὁ πρῶτος ἐνίκησεν εἰς πολλὰς μάχας τοὺς Πέρσας καὶ ἠλευθέρωσε τὸν Τιμίον Σταυρόν, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀρπάσει. Ὁ δευτέρως ἐνίκησεν ἐνδόξως τοὺς Βουλγάρους καὶ ἠλευθέρωσε τὴν ἡρωικὴν νῆσον Κρήτην, ἡ ὁποία εὕρισκετο τότε ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀράβων.

— ὦ! ἂν ἤθελες, Χρῆστε, νὰ μᾶς εἶπῃς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν! ἀνεφώνησεν εὐσταλῆς στρατιώτης Κρής.

— Πολὺ εὐχαρίστως, φίλε μου. Ὁ στόλος μας ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ ἔτους 960. Φαντασθῆτε ὅλην ἐκείνην τὴν θάλασσαν γεμάτην ἀπὸ χιλιάδας

πλοίων βαμμένων με ζωηρά χρώματα, με λάβαρα φέροντα τὰς εἰκόνας τῆς Παναγίας, τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων τῶν προστατῶν τοῦ βυζαντιτικοῦ στρατοῦ, τῶν ἁγίων Θεοδώρων καὶ τῶν ἁγίων Γεωργίου καὶ Δημητρίου. Αἱ ἀκταὶ ὅλαι ἦσαν πλήρεις κόσμου· εἶχον κατέλθει ἐκεῖ ὁ Πατριάρχης μετὰ πλῆθος ἀρχιερέων καὶ ιερέων ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τὴν κατὰ χρυσὸν στολὴν του καὶ ὅλοι οἱ χρυσοστολισμένοι ἄρχοντες τῆς Βασιλικῆς Αὐλῆς.

Αἰφνης γίνεται σιωπὴ· ὁ Πατριάρχης εὐλογεῖ τὸν στόλον. Ὁ Βασιλεὺς, ὁρθὸς, δίδει τὸ σύνθημα· ὁ στόλος ἀμέσως ἐκκινεῖ καὶ φεύγει.

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς δὲν εἶχε γίνεαι ἀκόμη Αὐτοκράτωρ· ἦτε ἀπλῶς στρατηγὸς καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Κρη-
της. Ἀποβιβάζεται πλησίον τοῦ Χάνδακος, τοῦ σημερινοῦ Ἡρα-
κλείου, καὶ διατάσσει ἔφοδον ἐναντίον τῶν φοβερῶν τειχῶν τῆς
πόλεως. Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ ἀνθίσταντο γενναίως· πολιορκεῖ λοιπὸν
ὁ Νικηφόρος κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν τὸν Χάνδακα καὶ
συνάμα ὑποτάσσει τὴν ἐπίλοιπον νῆσον. Ὁ χειμὼν ἐπέρχεται
ὀριμύς· οἱ στρατιῶται ὑποφέρουν ἀπὸ ψυχρὸς καὶ ἀπὸ πείναν καὶ
γογγύζουν· ὁ Νικηφόρος ὁμως ἐνθαρρύνει τὸν στρατὸν του καὶ
ὑπόσχεταί τὴν νίκην.

Καὶ ἰδοὺ κατὰ τὴν 7 Μαρτίου 961 ὁ Χάνδαξ κυριεύεται καὶ
νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος ἐπανέρχεται ὁ Νικηφόρος εἰς τὴν Κων-
σταντινούπολιν.

Θαυμασία ὑπῆρξεν ἡ πομπὴ τῆς εἰσόδου του εἰς τὴν Βασι-
λεῦσαν πόλιν. Ἐμπρὸς ἐπήγαινον αἱ ἄμαξαι, αἱ φέρουσαι τὴν
λείαν· ἄρθρονος χρυσὸς καὶ ἄργυρος, πέπλοι χρυσοῦφαντοι, τάπη-
τες πολυτίμοι, πανοπλῖαι, ξίφη, θώρακες, ἀσπίδες καὶ τόξα ἀνα-
ρίθμητα. Ἐνόμιζες, ὅτι ἔβλεπες νὰ περνᾷ ἐνώπιόν σου ὁλος ὁ
πλοῦτος τῆς Ἀσίας, ὡς ποταμὸς ἀστείρευτος.

Κατόπιν ἤρχοντο οἱ πολυάριθμοι αἰχμάλωτοι, ταπεινωμένοι,
στενάχοντες καὶ ὀδυρόμενοι.

Ὁ Πατριάρχης ἠυλόγησε τὸν Θεόν, διότι ἐδώρησεν εἰς τὴν
Ἑλλάδα νέας νίκας κατὰ βαρβάρων καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἔβηκε τὸν
πόδα του ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἀραβὸς ἀρχηγοῦ, διὰ νὰ δείξῃ
ὅτι ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας του τὸν φοβερὸν ἐχθρόν. Κατόπιν
ἐφέρθη μετὰ μεγάλην καλοσύνην καὶ ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς νικη-
μένους.

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ἡλιοκαμένος, ἕως πεντήκοντα ἐτῶν.

γενναῖος καὶ εὐσεβέστατος, ἔσπευσεν ἀμέσως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐκεῖ γονυπετῆς ἠὺχαρίστησε τὸν Θεὸν διὰ τὴν νίκην.

Ὅταν ἀργότερα ἐγένινεν αὐτοκράτωρ, διεκρίνετο διὰ τὴν μεγάλην του εὐσέθειαν, τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν ἀκατάβλητον ἀνδρείαν του. Ἠλευθέρωσε τὴν μεγαλόνησον Κύπρον, ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἡγάγκασε καὶ πάλιν νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν.

Δὲν ἦτο μόνον ἑξοχος στρατηγός, ἀλλὰ καὶ εὐεργετικὸς Κυβερνήτης ἐν καιρῷ εἰρήνης· ἐπροστάτευε τὴν νεωργίαν, ἀπένεμε τὴν δικαιοσύνην εἰς ὅλους αμερολήπτως, καὶ προσεπάθει νὰ ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὸν μοναχικὸν βίον ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἡσπάζοντο αὐτὸν ἄθροοι μόνον καὶ μόνον, ἵνα ἀποφύγουν τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν κοπιαστικὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐργασίαν. Διεκήρυξεν, ὅτι ὁ ἀποθνήσκων ὑπὲρ τῆς Πατρίδος του εἶναι ἐξ ἴσου ἅγιος τιμῆς μὲ τὸν ἀποθνήσκοντα ὑπὲρ τῆς Πίστεως. Οἱ μάρτυρες τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ οἱ ἥρωες τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἅξιοι τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τοῦ θαυμασμοῦ μας.

Τὸν Νικηφόρον Φωκᾶν διεδέχθη ὁ ἐπίσης λαμπρὸς Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Τσιμισχῆς· αὐτὸς συνέτριψε τὴν δύναμιν τῶν Βουλγάρων καὶ κατέστησε τὴν Βουλγαρίαν ἐπαρχίαν τοῦ Κράτους· ἐνίκησεν εἰς πολλὰς μάχας τοὺς Μωαμεθανοὺς καὶ ἔφερε τὴν δόξαν τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων εἰς τὰ ἐνδότεα τῆς Ἀσίας. Ἀλλ' ὁ μέγιστος Βασιλεὺς μας ὑπῆρξεν ὁ διάδοχος τοῦ Τσιμισχῆ..

— Πῶς ἐλέγετο; Ποῖος ἦτο; ἀνεφωνήσαμεν ὅλοι μὲ θαυμασμόν.

— Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος!

— Ὡ ὁμίλησέ μας δι' αὐτόν, Χρῖστε; παρεκαλέσαμεν ὅλοι τὸν σοφὸν μας φίλον καὶ ἐμαζεύθημεν περισσότερον πλησίον του.

Πῶς ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἑλασσῶνα μὲ τοὺς αἰχμαλώτους.

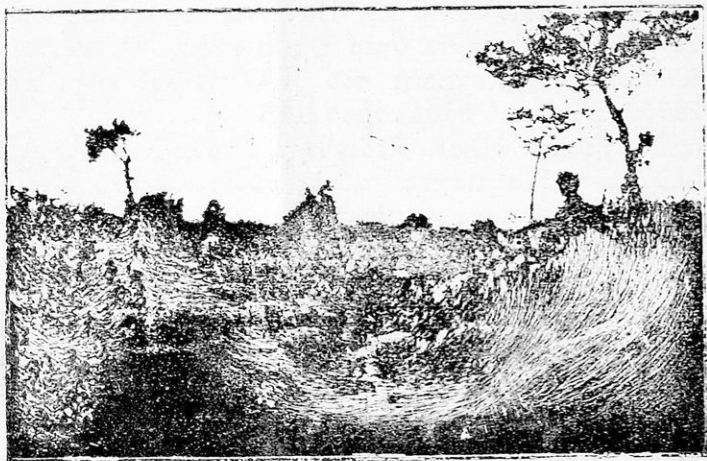
— Αἱ, σεῖς! Μάθημα κάνετε αὐτοῦ πέρα; μᾶς ἐφώναξεν αἰφνης ὁ λοχίας. Χαιρετίσατε τὰ παιδιὰ, ποὺ περνοῦν!

Ἀνετινάχθημεν ὅλοι καὶ ἐκυττάξαμεν γύρω μας· ἤρχισε πλέον νὰ βραδυάζῃ· ὁ ἥσυχος δρόμος εἶχε γεμίσει ἀπὸ φωνὰς καὶ θόρυβον· κονιαρτὸς ἐσηκώνετο ὑψηλὰ καὶ μᾶς ἔπνιγε τὴν ἐρημίαν

τῆς ἐξοχῆς ἐπλήρωσαν ὁ βαρὺς δοῦπος τῶν κήρων καὶ ὁ κρότος τὸν ὁποῖον ἔκαμνον ἐπάνω εἰς τῆς πύργου τὰ πέταλα τῶν ἵππων.

Ἦτο ἡ ἐφοδιοπομπή, ἡ ὁποία ἐξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ἐλασσῶνα καὶ ἐσπευδε πρὸς τὰ Σέρβια νὰ συναντήσῃ τὸν στρατὸν. Τροφάμαξαι, σκευοφόροι, κιβωτάμαξαι, κάρρα, σοῦστες, αὐτοκίνητα, παντὸς εἶδους ὄχηματα ἔτρεχον φορτωμένα μὲ τρόφιμα καὶ πυρομαχικά. Οἱ ὁδηγοὶ τῶν μὲ τὴν χαρὰν τῆς νίκης εἰς τὰ πρόσωπα ἐσφύριζον ἢ ἐτραγουδῶν, χωρὶς νὰ δίδουν καμμίαν σημασίαν εἰς τὰ πτόμακα, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ δρόμου, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον ἀκόμη προλάβει νὰ θάψουν.

Ὅπισθ' ἤρχοντο ποίμνια ὀλόκληρα προβάτων, αἰγῶν καὶ ἀγε-



λάδων· οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι κατήγοντο ἀπὸ ὀρεινὰ μέρη, εἶχον ζητήσῃ ὡς χάριν νὰ τὰ ὁδηγοῦν· καὶ εἶχον λησμονήσῃ πρὸς στιγμὴν τὸν πόλεμον καὶ φαιδρά, ὡς ὅταν ἐπαιζον τὴν φλογέραν εἰς τὰ βουνὰ τῆς πατρίδος τῶν, ἔτρεχον, ἐσφύριζον, ἐπέτων πέτρας καὶ περιεμάζευον τὸ ποίμνιον.

— Γρήγορα καὶ τὰ παιδιὰ πεινοῦν! τοὺς ἐφωνάζομεν γελῶντες.

— Τί νέα; τί γίνεται ἐκεῖ πέρα;

— Νίκη! Θὰ τοὺς πάμε εἰς τὴν Κόκκινη Μηλιά! ἀπήν-
ησ' ἐν ὁ λογίας μας.

— Καὶ αὐτοὺς ποῦ τοὺς πηγαίνετε;

— Εἰς τὴν Ἐλασσῶνα, διὰ δαίχμα. Ἐπειτα θὰ φέρωμεν καὶ ἄλλους..., χιλιάδες!

— Ὁ Θεὸς μαζί μας! Καὶ εἰς τὴν Πόλιν μὲ τὸ καλὸ!

Αὐτὰ ἐλέγομεν εὐθυμοὶ καὶ ἐσπεύδομεν ὁ καθείς εἰς τὸ καθήκον του. Ἐδιαζόμεθα ν' ἀφήσωμεν τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ ἐπιστρέψωμεν τρέχοντες εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Οἱ ἄλλοι νὰ νικοῦν καὶ ἡμεῖς νὰ εἴμεθα μακράν! Ὅχι, αὐτὸ ποτὲ δὲν τὸ ὑποφέρομεν.

— Ἐμπρός, παιδιά, μᾶς ἐφώναξεν ὁ λοχίας, τροχάδην!

Μετ' ὀλίγον ἐφάνη ἡ Ἐλασσὼν μέσα εἰς τὸ σκιόφως τοῦ δειλινοῦ· νέα ὄχηματα ἐφοδιοπομπῆς μᾶς συνήντησαν, σπεύδοντα νὰ ἐφοδιάσουν τὸν στρατὸν μὲ τροφὴν, μὲ ὀπίδας, μὲ σφίγκας, μὲ φάρμακα, μὲ ἐπιδέσμους. Ὅτι χρειάζεται εἰς τὸν στρατὸν ἡ ὑπηρεσία αὕτη τὸ φέρει, ὅσον τὸ δυνατόν γρηγορώτερα· χωρὶς αὐτὴν πόλεμος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ.

Καὶ ἐσυλλογιζόμεν πόσα πράγματα δὲν ἀπαιτοῦνται, πόσοι ἡρώες καὶ αὐτοθυσίαι, διὰ νὰ νικήσωμεν. Ἰδοὺ οἱ τραυματιστοὶ, οἱ ὅποιοι παρακολουθοῦν τὴν μάχην βῆμα πρὸς βῆμα, ἔτοιμοι νὰ σηκώσουν εἰς τοὺς ὤμους των τοὺς γενναίους, οἱ ὅποιοι πολεμοῦν καὶ πληγώνονται.

Ἰδοὺ αἱ νοσοκόμοι, αἱ ὁποῖαι ἀφίνουν τὰς ἀναπαύσεις των καὶ ἐργάζονται ἐδῶ νὰ περιποιηθοῦν ὡς μητέρες τοὺς πληγωμένους. Ἰδοὺ τέλος οἱ στρατιῶται, οἱ ὅποιοι τρέχουν ἀκούραστοι, διότι ἤξεύρουν, ὅτι ὁ στρατὸς πεινᾷ καὶ τοὺς περιμένει. Ὅλοι κάμνομεν τὸ καθήκον μας καὶ ὅλοι συντείνομεν εἰς τὸ μέγα ἀποτέλεσμα· εἰς τὴν νίκην καὶ εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος μας.

Αἱ ζητωκραυγαὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἐλασσῶνος μὲ ἀποσπῶσιν ἀπὸ τὰς σκέψεις μου αὐτάς. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐδοκίμασα ζωηροτάτην συγκίνησιν Ἡ Ἐλασσὼν ἦτο πλέον ἑλληνικὴ· παντοῦ ἐκυμάτιζον σημαῖαι ἑλληνικαί· Ἕλληνες φρουροὶ ἐφύλασσαν, πλήρης τάξις καὶ ἀσφάλεια ἐβασίλευον· τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας εἶχεν ἤδη καρποφορήσει εἰς τὴν αἱματοδόbreκτον ἔτι γῆν.

Οἱ δυστυχεῖς αἰχμαλῶται ἐπήγγαινον ἔμπρὸς λυπημένοι καὶ δὲν ἐτόλμων νὰ ὑψώσουν τὸ βλέμμα καὶ νὰ ἴδουν τὴν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν περιεφέροντο ὡς ἀγέρωχοι κατακτηταί.

Τοὺς παρεδώσαμεν εἰς τὴν φρουρὰν τῆς Ἐλασσῶνος καὶ τοὺς

εἶδον νὰ καθίζουσιν κατὰ γῆς καὶ νὰ τρώγουν τὸν πικρὸν ἄρτον τῆς αἰχμαλωσίας· δάκρυα ἔτρεχον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς μερικῶν καὶ τοὺς ἐλυπήθην καὶ θὰ ἐπεθυμοῦν νὰ ἐγνωρίζον τὴν γλώσσάν των νὰ τοὺς παρηγορήσω. Ἄλλοι ἤσυχοι καὶ ἀδιάφοροι ἔτρωγον, ὡς ἐὰν ἐς ἀλλοτρίοντο·

— Τί νὰ γίνῃ; Ἔτσι ἦτο γραμμένον !

Διὰ ποίαν ἐξόχως τιμητικὴν ὑπηρεσίαν ἐμείναμεν μίαν ἡμέραν εἰς τὴν Ἑλασσῶνα.

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὸν γλυκύτατον ὕπνον τῆς νυκτὸς ἐκείνης! Τὸ πρῶτ' ἐξυπνήσαμεν ἀκμαῖοι καὶ ἡμεῖθα ἔτοιμοι νὰ ἐπιστρέφωμεν εἰς τὰς θέσεις μας, εἰς τὴν μάχην, ὁπότε μία εἰδήσις καταφθάνει·

— Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἔρχεται !

Ὁ ἀγαπητὸς καὶ συνετὸς Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ὁ ἔχων ὡς ἑμβλημα Του·

« Ἰσχύς μου ἢ ἀγάπη τοῦ Λαοῦ »

ἠκολούθει τὸν ἐνδοξον Στρατηλάτην υἱόν Του. Ὁ τι ἐκεῖνος διὰ τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἰσχύος του ἐκυρίευεν, ἤρχετο ὁ ἀγαθὸς Βασιλεὺς, κρατῶν τὸν εἰρηνικὸν κλάδον τῆς ἐλαίας, νὰ κατακτήσῃ μὲ τὴν καλοσύνην του καὶ τὸ πατρικόν του μεδίαμα.

Διετάχθημεν ἀπὸ τὸν φρούραρχον Ἑλασσῶνος νὰ παραμείνωμεν, ὅπως ἀποδώσωμεν τὰς τιμὰς εἰς τὸν ἐρχόμενον Ἄνικτα. Τὸ πλῆθος ἤρχισε νὰ στολιζέῃ μὲ σημαίας καὶ μὲ δάφνας τοὺς ἐξώστας, τὰς θύρας, τοὺς δρόμους τῆς μικρᾶς πόλεως. Χίλια διαδόσεις ἐκυκλοφόρουν· παρήγγειλεν ὁ Βασιλεὺς, ἔλεγεν ὁ εἷς, νὰ τοῦ στείλουν τὴν μεγάλην στολὴν του ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν ἐλοχρυσον ἁμαξάν, διὰ νὰ εἰσέλθῃ νικητὴς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ὅχι εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διώρωνεν ἄλλος. Ὅλη ἡ πόλις ἦτο ἀνάστατος· τοσαύτην εὐτυχίαν ποτὲ δὲν ἐπερίμεναν· οἱ γέροντες ἐτταυροκοποῦντο, αἱ νέαι ἐστολίζοντο μὲ τὰ ἐορτάσιμά των καὶ ἡμεῖς ἐτρέχομεν νὰ παραταχθῶμεν καὶ νὰ παρουσιάσωμεν ὅπλα.

Καὶ ἰδοὺ ἔφθασεν ὁ Βασιλεὺς μὲ τὸ γλυκύ του μεδίαμα, ὡς ἴκωσιν ἐτῶν νέος, ἐπάνω εἰς τὸ ὠρατόν του ἄλογον. Πολλοὶ ἔτρεχον καὶ ἐφίλουν τὸ γῶμα, τὸ ὁποῖον ἐπάτουν τὰ πέταλα τοῦ

ἀλόγου· καὶ Ἐκεῖνος συγκεκινημένος, γέλαστος ἐχαιρέτιζε τοὺς νέους ὑπηκόους του καὶ ἐπέρινα τοὺς στενοὺς δρομίσκους τῆς ἐλευθέρως πόλεως.

— Παρουσιάσατε, ἄρμ!

Ὁ Βασιλεὺς ἐκύτταξε τὰς λασπωμένας στολὰς μας, τὰ ἡλιοκαμένα μας πρόσωπα, τὰ τραυλακωμένα μας πηλήκια καὶ μᾶς ἐχαμογέλασεν·

— Ἴδου οἱ νικηταί! θὰ εἶπεν ἀπομέσα του.

Καὶ ἡμεῖς δὲν περιεμένομεν καλὰ ν' ἀπομακρυνθῇ καὶ ἐφεύγομεν ταχύτατοι νὰ συναντήσωμεν τὸν στρατὸν μας.

— Δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ χάνωμεν! μᾶς εἶπεν ὁ ἀνθυπολοχαγός μας, θέλομεν καὶ ἡμεῖς τὸ μερίδιόν μας ἀπὸ τὴν νίκην!

Καὶ ἐξεκινήσαμεν τραγουδοῦντες ὅλοι μαζί.

Στ' ἄρματα! Στ' ἄρματα! Κτυπᾷ τῆς Λαύρας ἡ καμπάνα· Ἀχ! ἡ γλυκεῖά της ἡ φωνὴ «Χριστὸς ἀνέστη!» ψάλλει.

Ἡ Ἀμαζόνα ἐξύπνησε, ἐξύπνησεν ἡ μάννα

Μαζί με τὴν ἐλευθερίαν νὰ ταξιδεύσῃ πάλι!

Λουλούδια τὸ ταξίδι μας καὶ φῶς νὰ τὸ χρυσώνῃ!

Στ' ἄρματα! Στ' ἄρματα! παιδιὰ τοῦ Λάμπρου τοῦ Κατσώνη!

—

Ποιὰ χεῖλη, ποιὰ νὰ εἶπανε καταραμένα χεῖλη,

Πὼς πέθαναν τὰ Γιάννενα κ' ἡ Κρήτη ἀπενεκρώθη;

Ποιὸς εἶπε, πὼς ἡ Λάρισα δὲν ἔχει καρυοφύλλι

Καὶ πὼς τοῦ Ἀλεξάνδρου μας ἡ σπάθη ἐμαρμαρώθη;

Ποιὸς εἶπε, πὼς ὁ Οὐρανὸς δὲν ἔχει ἀστροπελέκι,

Ἡ Σαλαμίνα κύματα καὶ ἡ Ἑλλὰς τουφέκι;

—

Στ' ἄρματα! Στ' ἄρματα! κ' ἐμπρός, ὅλο ἐμπρός, σὰν κῆμα

Ὠκεανοῦ ἀκοίμητο. Σὰν τὸν καιρὸ πού τρέχει!

Ἐμπρὸς εὐρίσκεται ὁ Θεός, στὸ στάσιμον τὸ κοῖμα.

Ἡ δόξα πάντα εἶν' ἀρχή· τελειωμὸ δὲν ἔχει!

Τὸ πόδι δὲν κουράζεται, πού ἡ τιμὴ φτερώνει!

Στ' ἄρματα, πάλι στ' ἄρματα, παιδιὰ τοῦ Κατσαντώνη!

—

Χαρήτε, νεοί, ποὺ ἔχετε τὰ εἰκοσί σας χρόνια,
 Παιδιὰ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τοῦ Κίμωνος ἐγγόνια.
 Εὐτυχησμένοι! γίνεται γιὰ σᾶς τὸ πανηγύρι!
 Ἄχ! στοὺς πατέρες τρέξατε, στὸ Ἅγιο Κοιμητήρι
 Νὰ ἰδοῦν τὰ ὄπλα τους σ' ἐσᾶς, τὴ νεότη, τὸ κορμὶ τους
 Κ' ἡ πικραμένη νὰ χαρῇ στὴν ὄψι σας ψυχὴ τους.

(Ἀχ. Παράσχος.)

Πῶς πάλιν συνηγήσαμεν τὸν πολεμοῦντα στρατόν μας.

Ποτὲ ἄνθρωποι σπεύδοντες εἰς γάμον ἢ εἰς πανήγυριν δὲν εἶχον τόσῃ ὀρεξίν καὶ ἀνυπομονησίαν, ὅσῃ ἡμεῖς τρέχοντες πρὸς τὸν πόλεμον.

— Τί ὥραϊον, ἀνεφώνει ὁ Χρῆστος, νὰ αἰσθάνεσαι ὅτι συντελεῖ εἰς ἓν μέγα ἔργον! Νά, ἡμεῖς τώρα, μὲ τὰ χέρια μας αὐτὰ πλάσσομεν μίαν μεγάλην Ἑλλάδα!

Ἀλλὰ κανεὶς δὲν εἶχεν ὀρεξίν ν' ἀρχίσῃ ὀμιλίας· μὲ τοὺς ὀρθαλμοὺς προσηλωμένους πέρα, εἰς τὰ βάθη τοῦ ὀρίζοντος, ἐτρέχον· ἄλλοτε θὰ ἤκούομεν τὰς ἱστορίας τοῦ σοφοῦ μας φίλου, τώρα δὲν εἶχομεν καιρόν. Ὁ δρόμος ἦτο ἐσπαρμένος μὲ πτώματα, τὰ ὅποια οἱ χωρικοὶ δὲν ἐπρόφθανον νὰ θάπτουν· σμήνη κοράκων ἐπέτων καὶ εὐθύς ὡς μᾶς ἐβλεπον νὰ πλησιάζωμεν ἔφευγον κρῶζοντες θυμωμένοι.

Ἐπάνω εἰς ἡμιόνους, εἰς φορεῖα, εἰς αὐτοκίνητα μετεφέροντο διαρκῶς τραυματαῖα.

— Τί νέα; Τί γίνεται; ἐφωνάζομεν.

Πολεμοῦν! μᾶς ἀπῆλθον καὶ ἔφευγον. Καὶ ἀληθινὰ μακρὰν ἤκούετο ὁ βαρὺς ἤχος τῶν τηλεβόλων.

Ἐνας ἄλλος ἐπέρασε μὲ τὸ αὐτοκίνητον καὶ μᾶς ἐφώναξε·

— Κατελήφθη ἡ Κοζάνη καὶ ἡ Βέρροια. Ζήτη !

Ἐνας ἄλλος·

— Ἐπῆραμεν τὴν Ἀττινὸν ! Ὁ στόλος μας τρέχει νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλας τὰς νήσους !

Ἡ καρδιά μου ἐκτύπα δυνατὰ.

— Θεέ μου ! ἔλεγα ἀπὸ μέσα μου, τί χαρὰ εἶναι αὕτη ! Ποῦ νὰ τὸ ἡλπιζόν ποτέ μου ! Ἄχ, πατέρα μου, ἄτυχε πολέμιστῃ τοῦ 1897, ὃς εὕρισχετο μίαν στιγμὴν ἐδῶ νὰ μᾶς ἐβλεπες !

Εἰς πληγωμένους εἶχεν ἀνασηκωθῇ εἰς τὸ φορεῖόν του καὶ ἱτραγοῦδει·

«Τί τιμή στο παλληκάρι, όταν πρώτο στη φωτιά
Σκοτωθῇ γιὰ τὴν Πατρίδα, μὲ τὴ σπάθα στὴ δεξιά!»

Εἰς εὐζωνος, μὲ σπασμένον τὸν πόδα τοῦ ἀπὸ θραύσμα ὀδίδος,
ἐρμήνευεν, ὅτι δὲν ἔχει τίποτε καὶ θέλει νὰ γυρίσῃ ὀπίσω.

Εἰς ἄλλος ἐξήγησε τὸν ἱερέα νὰ μεταλάβῃ. Μετὰ τὴν θείαν
κοινωνίαν ἀνεστηκώθη, ὅσον ἠμπόρεσε, καὶ ἐφώναξε.

— Ζήτω ἡ Μεγάλη Ἑλλάς!

Καὶ κατέπεσε, διὰ νὰ μὴ ἐγερθῇ πλέον.

Τὰ βουνὰ γύρω ἦσαν σκεπασμένα μὲ χιόνια, κάτωσπρα' ἀνε-
μος ἐφύσα παγωμένος καὶ ψιλὴ βροχή, χιονόνερο, ἤρχισε νὰ
πίπτῃ.

Ἐμπρός, παιδιά! Θάαρρος! Μᾶς ἐφώναζεν ὁ ἀνθυπολοχαγὸς
μας. Φθάνομεν!

Ἦρχιζε πλέον νὰ νυκτώνῃ καὶ εἰς τὸ γύρισμα τοῦ δρόμου δια-
κρίνομεν τὰς πυράς τοῦ στρατοπέδου μας. Κίνησις παρατηρεῖτο
μεγάλη, φῶτα μετετοπίζοντο, ἵπποι ἐκάλπαζον καὶ ἔτρεγον μέσθι
εἰς τὸ σκότος, τὰ φορεῖα ἐγέμιζον ἀπὸ τραυματίας, οἱ στρατιῶται
σιωπηλοὶ ἐκάθηντο καὶ περιμένον.

—Τί τρέχει, συνάδελφε; ἐρωτῶ τὸν πρώτον στρατιώτην, τὸν
ὁποῖον συνήντησα.

— Μάχη! ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπολεμοῦμεν.

— Ποῦ εὕρισκόμεθα;

— Εἰς τὰ Γιαννιτσά.

— Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα;

Ἐτρεμα· τί ἄρά γε θὰ ἤκουον!

— Ἀντέχουν· ἀλλὰ ποῦ θὰ ὑπάγουν; Ἀχ! πότε νὰ ξημε-
ρώσῃ!

Ἡ καρδιά μου ἠλάφρωσεν. Μὲ τοιοῦτους στρατιώτας ἡ Νίκη,
θέλει δὲν θέλει, θὰ ἔλθῃ.

— Διατί δὲν κοιμᾶσαι; ἠρώτησα ἓνα εὐζωνον, ὁ ὁποῖος
δρῆσις διώρθωνε τὸ ὄπλον του.

— Τί νὰ κοιμηθῶ; μοῦ εἶπε γελῶν· εἰς τὴν Θεσσαλονίκην
θὰ χορτάσω ὕπνον.

Κανεὶς δὲν εἶχεν ὁρεξίν νὰ κοιμηθῇ· ὅλοι ἐδιάζοντο πότε νὰ
ἐξημερώσῃ ν' ἀρχίσουν πάλιν. Ἐβρεχε δυνατὰ τώρα, ὁ ἀνεμος
ἔγινε ψυχρότερος, οἱ στρατιῶται αὐτοὶ μαυρισμένοι ἀπὸ τὴν
πυρίτιδα, ἠγγρύπνουν.

— Τὰ Γιαννιτσά, ἔλεγεν εἰς λοχίας, εἶναι ἡ ἱερὰ πόλις τῶν Τούρκων· δι' αὐτὸ ἀνθίστανται μὲ τόσον ἄγριον φανατισμόν· ἐδῶ εἶναι οἱ τάφοι τῶν νικητῶν στρατηγῶν των, οἱ ὅποιοι ἐφονεύθησαν ὅτε πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν μᾶς ἐπῆραν τὰ μέρη μας αὐτά.

— Καὶ δι' ἡμᾶς τὰ Γιαννιτσά εἶναι ἱερὰ πόλις καὶ πρέπει νὰ τὰ πάρωμεν, ἀνεφώνησεν ὁ Χρῖστος.

— Ἱερὰ πόλις, διατί ; ἠρώτησεν ὁ λοχίας.

— Διότι ἐδῶ κοντὰ εὐρίσκεται ἡ ἀρχαία πόλις Πέλλα, ἡ ὁποία ἦτο πατρίς, τίνος νομίζετε ;

— Τίνος ; Τίνος ; ἠρώτησαν ὅλοι.

— Τοῦ μεγίστου Βασιλέως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τοῦ ἐνδοξοτάτου στρατηγοῦ τοῦ κόσμου—τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου !

Πῶς ἐγένεν ἡ μεγάλη μάχη τῶν Γιαννιτσῶν ;

— Ἐπὶ τέλους ἀνέτειλεν ἡ ποθητὴ αὐγὴ τῆς 20 Ὀκτωβρίου· ὁ ἥλιος ἦτο σκεπασμένος μὲ πυκνὰ νέφη, ἡ ἡμέρα παγετώδης. Ὅλοι ἡμεῖθα ἐπὶ ποδός, εἰς παρατάξιν μάχης· τὸ πυροβολικόν μας τὴν νύκτα εἶχε προχωρήσει καὶ εἶχε καταλάβει ἐπικαίρους θέσεις· ἡμεῖς, τὸ πεζικόν, ἡμεῖθα ἀκάλυπτοι, εἰς μίαν πεδιάδα ἐλώδη, πλήρη ὑγρασίας καὶ λάσπης. Καὶ ἐδῶ ὁ ἐχθρὸς εἶχε καλύτερας θέσεις, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἐπέπρωτο ἡ ὁρμὴ καὶ ἡ ἀνδρεία τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ νὰ ὑπερνικήσουν πᾶν ἐμπόδιον.

Τὸ πυροβολικόν δίδει τὸ σημεῖον τῆς φοβερᾶς μάχης· οἱ Τούρκοι ἀπαντοῦν. Οἱ λόφοι ὠρύονται, χιλιάδες ὀβιδῶν καίουν τὸν ἀέρα, διασταυρούμεναι πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις· αἱ σφαῖραι συρίζουν, ὡς μυῖαι ἐνοχλητικαί, λάμψεις καὶ καπνοὶ γεμίζουν τὴν πεδιάδα καὶ τὰ πλάγια τῶν λόφων.

Μία ὀβὶς ἐκρήγνυται ἐμπρὸς μας καὶ μᾶς γεμίζει ἀπὸ χώματα καὶ καπνόν· ὁ ἀνθυπολοχαγός μας εἶχεν ὑψώσει τὴν χεῖρά του τὴν στιγμήν ἐκείνην καὶ μᾶς ἐφώναζεν.

— Ἐκεῖ ! Κτυπάτε ἐκεῖ !

Αἶφνης ἡ χεὶρ του καταπίπτει.

— Ἐλα, σὲ παρακαλῶ, Πέτρο, μοῦ φωνάζει· τῆναξέ μου ὀλίγον τὸ χέρι, διότι ἐμουδίασε.

— Κύριε ἀνθυπολοχαγέ, τοῦ ἐφώναξα, τὰ χεῖλη σου εἶναι γεμάτα αἷματα !

— Αἷματα ; εἶπε καὶ ἔφερε τὸ μανδῆλιόν του εἰς τὸ στόμα.

Καὶ τότε ἀντελήφθη, ὅτι κάτι τὸν ἔπνιγεν εἰς τὸν λάρυγγα· εἶχε διαμπερές τραῦμα τοῦ θώρακος· ἡ σφαῖρα τοῦ εἶχε παραλύσει τὰ νεῦρα τῆς δεξιᾶς χειρός.

— Δὲν εἶναι τίποτε ! εἶπε. Προχωρεῖτε σεῖς !

Ἐκτοτε δὲν τὸν ἐπανεῖδον ὅλην τὴν ἡμέραν· ἀργότερα συνηντήθημεν εἰς ἓν νοσοκομεῖον τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ Διάδοχος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης διαρκῶς ἔστελλε διαγγελεῖς, ἐκανόνιζε τὰς λεπτομερείας, ἐδίδοε διαταγὰς. Ἦτο αὐτὸς ὁ ἐγκέφαλος, ὁ Νοῦς τοῦ στρατοῦ ὀλοκλήρου καὶ ἡμεῖς ἡμεῖς τὰ μέλη, αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες καὶ ὑπηκούομεν πιστῶς.

— Βιάζομαι ! βιάζομαι ! ἤκούσθη συχνὰ νὰ λέγῃ ὁ Διάδοχος μὲ ἀνυπομονησίαν.

Τὸ πυροβολικὸν μας ἔκαμνε θαύματα· τόσον πολὺ τὸ ἐφοβήθησαν οἱ ἐχθροί, ὥστε ἔλεγον, ὅτι κάθε Ἑλλήν ἔχει μαζί του καὶ ἓνα κανόνι !

Οἱ ἀξιωματικοὶ ὄρθιοι διέτασσον, οἱ σκοπευταὶ τῶν τηλεβόλων ἔσυγον ἐκάθηντο εἰς τὰς θέσεις των καὶ ἐξετέλουν τὰς διαταγὰς. Τὰ ἐχθρικά τηλεβόλα ἐξαπέστελλον ὡς βροχὴν τὰς ὀβίδας των· τὰ φύλλα τῶν δένδρων ἔστρωνον κάτω τὴν γῆν καὶ οἱ κλάδοι ἐθραύοντο μὲ ξηρὸν κρότον καὶ ἐξεσφενδονίζοντο μακράν.

Οἱ ὁδηγοὶ τῶν ἵππων, τῶν συρόντων τὰ τηλεβόλα, ἐθώπευον γαλήνιοι τὰ εὐγενῆ ζῶα καὶ προσεπάθουν νὰ τὰ καθησυχάσουν.

Καὶ ἔπειτα ἤκουον τὰ πολυβόλα νὰ ἐργάζονται ὡς ραπτομηχαναὶ καὶ νὰ ἐξακοντίζουν ὡς χάλαζαν τὰς σφαῖρας.

Ἐκλείσα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶπον·

— Αὐτὸ εἶναι μάχη ! Ὅλοι αἱ ἄλλαι ἦσαν παιγνίδι.

Εἰς στρατιώτης δίπλα μου, δὲν ἐνθυμοῦμαι ποῖος, εἶχε τὴν δύναμιν ν' ἀστείευθῇ καὶ ν' ἀναφωνήσῃ·

— Αἱ συνάδελφοι ! Συνάδελφοι ! Τί διαφέρει ἡ ραπτομηχανὴ ἀπὸ τὸ πολυβόλον ;

Κανεῖς δὲν εἶχε διάθεσιν ν' ἀπαντήσῃ· ὅλοι προσηλωμένοι εἰς τὸν ἐχθρόν, ἐξηπλωμένοι κάτω, προφυλαγμένοι ὀπισθεν βράχων, δένδρων, ἐπυροβολοῦμεν.

— Ἡ μία γαζώνει, συνάδελφοι, ἀπῆντησε μόνος τοῦ ὁ ἀτρόμητος ἀστείολόγος, ἐνῶ ἡ ἄλλη ξηλώνει !

Τὸ πυροβολικὸν τοῦ ἐχθροῦ, ὠχυρωμένον καλῶς εἰς τὰς κορυφὰς τῶν λοφοσειρῶν, ἐθέριζε τὸ ἀκάλυπτον πεζικόν μας.

Ἄλλη διέξοδος δὲν ὑπῆρχεν· ἔπρεπε νὰ ὁρμήσωμεν τυφλά, νὰ

περιφρονήσωμεν τὸν θάνατον, ν' ἀναδῶμεν τοὺς λόφους καὶ ν' ἀρπάσωμεν μὲ τὰς χεῖράς μας τὰ ἐχθρικά κανόνια.

Ἦλθε τότε μία στιγμή ἀλησμόνητος· οἱ ἀξιωματικοὶ ἐκίνησαν τὰ ξίφη μὲ μίαν κραυγὴν σύγχρονον ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς παρατάξεως·

— Ἐμπρός! Ἐμπρός διὰ τῆς λόγχης!

Καὶ τὸ σύνταγμα ἐρρίφθη τροχάδην ἐπὶ τὰ ἔμπροσ με ἀλαλαγμούς. Ἦμεθα ὡς τρελλοὶ· ἀκόμη καὶ σήμερον δὲν ἐνθυμοῦμαι καλὰ τί ἔκαμνον· ἤμην ὡς μεθυσιμένος. Ἐν μόνον καθαρὰ διεκρίνομεν ὅλοι μέσα εἰς τὸν νοῦν μας· ὅτι ἔπρεπε νὰ νικήσωμεν· ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναδῶμεν τοὺς λόφους, ν' ἀρπάσωμεν τὰ κανόνια καὶ ἔπειτα νὰ ἐκχυθῶμεν κάτω εἰς τὴν πόλιν μὲ τοὺς ὑψηλοὺς μυναρέδες!

Μερικοὶ διάλογοι σφίζονται ἀκόμη εἰς τὴν μνήμην μου.

— Τι συμβαίνει, κύριε λοχαγέ;

— Εὐρίσκω ἀντίστασιν, κύριε ταγματάρχα.

— Τίποτε ἀπὸ αὐτά! Ἐμπρός! Ἐμπρός διὰ τῆς λόγχης!

Καὶ διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς στρατιώτας ἐπροχώρησε πρῶτος μὲ τὸ περιστροφὸν εἰς τὴν χεῖρα.

Αἶφνης, ἐνθυμοῦμαι, τὸν εἶδα νὰ περιστρέφεται, ν' ἀνοίγῃ τὰς χεῖρας καὶ νὰ πίπτῃ κάτω αἵματωμένος καὶ ἐπαναλαμβάνων μὲ πνιγμένην φωνήν·

— Ἐμπρός! Ἐμπρός!

Πῶς ἐπὶ τέλους εἰσῆλθομεν εἰς τὰ Γιαννιτσά.

Ἀπὸ τότε δὲν ἐνθυμοῦμαι τίποτε. Ὁ Χρῆστος μίαν στιγμήν ἐπέρασεν ἔμπροσθέν μου· τὸν εἶδα ν' ἀναδελνῇ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, νὰ παλαίῃ, νὰ ὑψώνῃ τὴν ξιφολόγχην του καὶ νὰ τὴν καταβιδάζῃ καὶ τέλος νὰ κρατῇ καὶ νὰ σείῃ μίαν πρασίνην σημαίαν τοῦ ἐχθρικοῦ τάγματος, ὅπου διέκρινα γράμματα τουρκικά.

Ἐκύτταζα μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν σκηνὴν ταύτην· αἶφνης διακρίνω τὸν Χρῆστον νὰ σταματᾷ καὶ νὰ ἐφορμᾷ ἐναντίον νέων ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι τὸν περικυκλώνουν· τότε δὲν χάνω καιρὸν καὶ τρέχω εἰς βοήθειαν τοῦ φίλου μου. Ἀπὸ τὴν στιγμήν ἐκείνην ὅλα τὰ ἐνθυμοῦμαι ὡς ὄνειρον· αἵματα ἔδαψαν τὸ πρόσωπόν μου, ἔδεσα γρήγορα μὲ τὸν ἐπίδεσμόν μου τὴν κεφαλὴν

μου καὶ ἔπειτα εἶδον πλῆθος συναδέλφων μου νὰ τρέχουν εἰς βοήθειάν μας.

— Εὐγε! ἐφώναξεν ὁ λοχαγός μας· γενναῖοι στρατιῶται, Χρίστε Φωκᾶ καὶ Πέτρε Λεοντίδη, σᾶς ἐπαινῶ!

— Ἐνίκησαμεν! Ἐνίκησαμεν! ἤκουσα γύρω μου· ἰστρίψα τὴν κεφαλὴν καὶ εἶδα εἰς τοὺς λόφους ὅλους νὰ κυματίζῃ ἡ γαλανόλευκος σημαῖα μας·

Ἐξ ὄλων τῶν λόφων, ἐξ ὄλων τῶν θέσεων καὶ τῶν σημείων τοῦ ὁρίζοντος φεύγουν καταδιωκόμενοι οἱ Τούρκοι πρὸς τὴν ἱερὰν πόλιν τῶν τᾶ Γιαννιτσά. Ὅλοι νικηταὶ καὶ νικημένοι, σπεύδουν πρὸς τὴν περιμάχητον πόλιν· καθὼς προχωροῦμεν καὶ εἰσερχόμεθα πλέον εἰς τὴν πόλιν, εἰς Ἑλλην Γιαννιτσάτης ὁρμᾶ καὶ ἐναγκαλίζεται τὸν λοχαγόν μας, τραγουδῶν μὲ ὑπόδραχρον φωνήν·

«Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά!»

Τὸν ἀκολουθεῖ παράυτα μηρυκνιά ἐκ δύο καὶ πλέον χιλιάδων ὁμογενῶν.

— Ζήτω τὸ ἔθνος, κύριε ἀξιωματικέ! κραυγάζει ἑξαλλος καὶ ῥίπτεται εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ λοχαγοῦ μας κλαίων.

Οἱ ἄλλοι μᾶς ἐναγκαλίζονται, μᾶς φιλοῦν τὰς χεῖρας, τὰ τοῦφκια καὶ τέλος καὶ αὐτοὺς τοὺς λασπωμένους μας πόδας.

Ὅλον ἐν καταφθάνουν νέοι λόχοι, περικυκλώνομεν καὶ αἰχμαλωτίζομεν πολυαριθμούς Τούρκους στρατιώτας, εἰσερχόμεθα εἰς τοὺς στενοὺς δρόμους τῆς πόλεως καὶ συνάπτομεν μάχην στήθος πρὸς στήθος. Οἱ Τούρκοι κάτοικοι μετὰ γενναϊότητος καὶ λύσσης ὑπερασπίζονται τοὺς τάφους τῶν προγόνων τῶν ἀρπάζουν τὰ ὅπλα, κλείονται εἰς τὰς οἰκίας τῶν καὶ ἀρχίζουν νὰ πολεμοῦν ἐκ τῶν παραθύρων καὶ τῶν δωμάτων. Ἀλλὰ ταχέως ἀναγκάζονται νὰ παραδοθῶσι καὶ ἄλλοι νὰ τραπῶσιν εἰς ἀκατάσχετον φυγὴν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆρχετο καὶ ὁ Διάδοχος εἰς τὰ Γιαννιτσά. Οἱ στρατιῶται ὡχραὶ ἀπὸ τὴν ἀϋπνίαν, τὴν κόπωσιν, τὴν πείναν, τὰς συγκινήσεις, ἀγριευμένοι, παρουσίαζον ὅπλα, μὲ κἀνὴν θερμὴν ἀκόμη ἐκ τῶν πυρῶν καὶ ἐξητῶκραύγαζον συχνὰ τὸν μέγαν Στρατηλάτην.

Οἱ Γιαννιτσῶται ἀσκεπαῖς, δακρυσιμένοι, ἔμενον πρῶτον χε-

σκοντες ὀλίγα λεπτά καὶ ἔπειτα, ἔξαφνα, ἐξέσπων εἰς ἀγροῖς
βητωκραυγὰς.

Ὁ Διάδοχος ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ συγχαρῇ τὸν στρατὸν του,
πρὶν τὴν ἀπαράμιλλον γενναιότητα κατὰ χειμαρρῶδη ὁρμήν του· με-
τὰ συγκίνησιν ἠκούσαμεν τοὺς ἐνθουσιῶδεις λόγους τοῦ ἐνδόξου
Ἀρχιστρατήγου μας !

« Πρὸς τὸν γενναῖον στρατὸν μου !

Ἀξιωματικοί, Ὑπαξιωματικοὶ καὶ ὀπλῖται !

Ἡ νίκη τῶν Γιαννιτσῶν συμπληροῖ τὴν νίκην τοῦ Σαραντα-
πόρου καὶ ἀποτελεῖ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν στρατιὰν τίτλον τιμῆς
καὶ δόξης. Ἀγωνισθέντες ἐπὶ διήμερον κατὰ πολυαριθμοῦ στρα-
τοῦ, κατέχοντος ὀχυρωτάτην θέσιν, κατετροπώσατε τοῦτον
ὑπερβάντες ὅλας τὰς δυσχερείας, ὑποστάντες ὅλας τὰς στερήσεις.
Ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸ καθήκον, ἡ καρτερία καὶ ἡ ἀνδρεία ὑμῶν
θὰ χαράξῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους νέας λαμπρὰς σελίδας.

Αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ὑπερήφανον νὰ εἶμαι ἐπὶ κεφαλῆς τοιού-
του στρατοῦ καὶ ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι οὗτος μετὰ τῆς αὐτῆς
καρτερίας καὶ γενναιότητος ἀγωνιζόμενος θὰ περατώσῃ νικηφό-
ρως τὸν ἀγῶνα ».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ἐἰς τὸν Στρατηλάτην Κωνσταντῖνον.

Πάντα ψηλὰ καὶ πάντα ἔμπρὸς καὶ πάντα ἡ Νίκη πλάγι !
Ἀγρύπνιες, κόποι, στέρησες, κατακλυσμοὶ καὶ πάγοι
σὰν ὄρνια ἀποσκορπίσθηκαν, Ἀητέ, στὸ πέραςμά σου !
Ἐβράχνιασεν ὁ ἀντίλαλος κράζοντας τ' ὄνομά σου,
συντροφευμένο ἀχώριστα μετ' τ' ὄνομα τῆς Νίκης,
διαλαλητὴ τῆς Λευθερίας, γυμνὸ σπαθὶ τῆς Δίκης !

Δὲν ὀνειρεύομαι. Σφαλῶ τὰ θαμπωμένα μάτια
καὶ νά, προβάλλουν λάβαρα καὶ χουσοσέλωτ' ἄτια
καὶ δόρατα καὶ θώρακες καὶ λεγεῶνων πλήθη
κ' ἔμπρὸς στὰ λάφυρα ὁ Σταυρὸς Ἐκείνου, ποὺ ἀνεστήθη
καὶ μέσα σὲ ἄρμα ἀστραφτερό, μέσ' τ' ἄρμα, ποὺ τοῦ πρόκει-
περήφανος ὁ Ἡράκλειος τὸ θρίαμβό του βλέπει.

— Ἡ δοξασμένη Ἑφτάλοφη γιατί πανηγυρίζει ;
— Ὁ Βασιλεὺς της νικητῆς ἀνίκητος γυρίζει,
πέρα ἀπὸ χώρες μακρυνὲς ἀπ' τῆς Ἀσίας τὰ βάθη. . .
Τὸν Ἅγιον Τάφο τοῦ Χριστοῦ, ποῦκρυψε τ' ἅγια Πάθη,
μὲς' ἀπ' τὰ χέρια τῶν Περσῶν τὸν ἔχει ἐλευθερώσει·
γι' αὐτὸ εἶναι τόση ἡ δόξα του κ' εἶναι ἡ χαρὰ ἄλλη τόση !

— Ὁχι, δὲν ὀνειρεύομαι. Στὸ θρίαμβό σου τώρα,
μὲ ματωμένα φλάμπουρα, μ' ἄρματα νικηφόρα,
ὁ νοῦς μου πίσω στρέφοντας, τέτοια ὀπτασία μοῦ πλάθει.
Στὸν ἅγιον Τάφο ποῦκρυψε τῶν σκλάβων τ' ἅγια πάθη,
κ' ἦταν οἱ πόθοι ἀτέλειωτοι κ' οἱ ἐλπίδες ἦταν λίγες,
δὲν πῆγες σὰν προσκυνητὴς· σὰν λυτρωτὴς ἐπῆγες !
Ἡ προσταγή σου ἀνάστασις κ' ἡ δύναμις σου ἀλήθεια.
Στὸ θέλημά σου ἓνας στρατὸς προβάλλοντας τὰ στήθια
κι' ἀνοίγοντας στὸ διάβα του τῆς εὐτυχίας τὸν δρόμο,
μηδὲ τὸν θάνατο ψηφῶ, μηδὲ γροικῶ τὸν τρόμο,
γιατὶ ὅλοι μὲ ἀφθαρτὴ ζωὴ στὴν ὄψι σου ξανοίγουν
ζωὴν αἰώνων ποὺ ἐφυγαν καὶ αἰώνων ποὺ θὰ φύγουν
καὶ αἰώνων ποὺ θὲ νᾶρθουνε κι' ἄλλους θὲ νὰ προσμεΐνουν.

— Ἐτσι εἶναι ἡ δόξα ἀθάνατη κ' ἔτσι οἱ γενναῖοι πεθαίνουν !

Σκορπίσατε δαφνόφυλλα γιὰ νὰ πατήσῃ τὸ ἄτι,
ποὺ κουρασμένο ἀκούραστο φέρνει τὸ Στρατηλάτη.
— Ὁχι, δὲν ἔρχεται ἀδαιανός, κρατεῖ στὸ χέρι τὸ ἓνα
κλειδιά ἀπὸ Κάστρα ἀπάτητα ποὺ τᾶχει πατημένα
καὶ στὸ ἄλλο χέρι του κρατεῖ μὲ κάποια καταφρόνια
τὲς ἀλυσίδες ποῦδεναν τοὺς σκλάβους τόσα χρόνια.
Μὰ ποιὰ εἶναι αὕτῃ ἡ πεντάμορφη, ποὺ μὲ περίσσια χάρι
βαδίζοντας, τοῦ ἀλόγου του κρατεῖ τὸ χαλινάρι ;
Τῇ γνώρισα, τῇ γνώρισα, πῶς νὰ μὴ τὴν γνωρίσω ;
Εἶναι ἡ Πατρίδα ποὺ ἐνδοξο θὰ μᾶς τὸν φέρῃ πίσω !

(Ἰω. Πολέμης)

Πῶς ἐφέρθημεν πρὸς τοὺς ἡττημένους.

Ἡ ἐνδοξος νίκη τῶν Γιαννιστῶν μας ἦνοιγε πλέον ἐλεύθερον τὸν δρόμον πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀνεπαύθημεν 24 ὥρας, εὐχαριστημένοι, διότι τόσοι πιστῶς εἶχομεν ἐκτελέσει τὸ καθήκον μας· ἡ πληγὴ μου μὲ ἠνώχλει φοβερὰ, ἀλλὰ δὲν ἤθελον νὰ εἶπω τίποτε, διότι θὰ μὲ ἔστελλον εἰς τὸ Νοσοκομεῖον καὶ θὰ ἔχανα τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα τῆς μάχης.

Οἱ Μουσουλμᾶνοι κάτοικοι ἦσαν τρομαγμένοι· ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνήρχοντο, ἐπέστρεφον πάλιν εἰς τὰς οἰκίας των καὶ ἐπα-
νῆρχιζον τὰς εἰρηνικὰς τῶν ἐργασίας.

Μᾶς εἶχον δώσει προκηρύξεις καὶ τὰς ἐμοιράζομεν εἰς τοὺς κατοίκους, χριστιανοὺς καὶ Τούρκους· καὶ τοὺς ἐδίδετομεν καθ' ὁμάδας νὰ στέκωνται εἰς τὰς γωνίας τοῦ δρόμου καὶ ν' ἀναγι-
νῶσκουν·

« Ἀδελφοὶ Μακεδόνες,

Καταλύοντες τὴν Τουρκικὴν διοίκησιν εἰς τὰς καταλαμβα-
νομένας χώρας φέρομεν τὴν ἐλευθερίαν, τὴν πρόοδον, τὸν πολιτι-
σμόν, εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Μακεδονίας. Θὰ παύσωσιν αἱ
καταπιέσεις, θὰ παύσῃ ἡ δυστυχία, ἡ ὁποία ἔφερε τὸν τόπον εἰς
τὴν καταστροφὴν.

Ὅλοι οἱ Μακεδόνες εἶναι ἀδελφοὶ μας. Τὸ ἴδιον αἷμα ῥέει
εἰς τὰς φλέδας μας. Οἵανδήποτε γλῶσσαν καὶ ἂν ὁμιλοῦν, οἵαν-
δήποτε θρησκείαν καὶ ἂν ἔχουν, θ' ἀπολαύσωσι τῶν αὐτῶν δι-
καιωμάτων ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν.

Οἱ Μουσουλμᾶνοι πάσης ἀποχρώσεως θὰ εἶναι ἴσοι μὲ τοὺς
Χριστιανοὺς καὶ θὰ ἴδωσιν ἀληθινὴν πρόοδον, τὴν ὁποίαν ἡ Τουρ-
κία δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς δώσῃ.

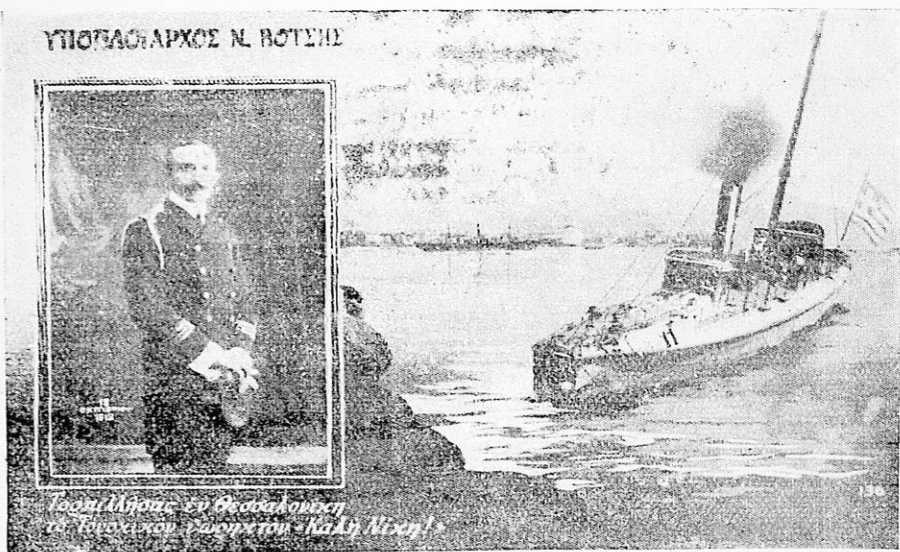
Καλοῦμεν ὅλους τοὺς κατοίκους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ εἰρη-
νικά τῶν ἔργα καὶ νὰ μὴ φοβῶνται καμμίαν τιμωρίαν, ἐφ' ὅσῃ
δὲν ἀντιστρατεύονται εἰς τὰς διαταγὰς τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν.

Ποῶν γεροντὸς ἐδιπλασίασε τὴν χαρὰν μας.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας ἐκείνης μία εἰδησις διεδόθη εἰς τὸν
στράτον καὶ ἐδιπλασίασε τὴν χαρὰν μας. Ἐκπαιδευτικὸν Πολέμιν
ἐνίκημεν μόνον.

κατὰ ξηράν, ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλασσαν· τὰ πολεμικά μας πλοία ἐκυριάρχουν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἀπηλευθερώναμεν τὰς Ἑλληνικάς μας νήσους, τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, τὴν Λήμνον, τὴν Θάσον, τὴν Σαμοθράκην, τὴν Τένεδον, ἔπειτα τὴν Λέσβον, τὴν Χίον, τὰ Ψαρά. Ποῦ νὰ τολμήσῃ ὁ Τουρκικὸς Στόλος νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ καταφύγιόν του, ἀπὸ τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων!

Κατὰ τὴν νύκτα μάλιστα τῆς 18 Ὀκτωβρίου, μία τολμηρὰ ἐνέργεια τοῦ Ναυτικοῦ μας ἐνθύμισε τὰ ἀθάνατα τρόπαια τοῦ Κανάρη. Τὸ τορπιλλοδόλον μας 11 ὑπὸ τὸν Κυβερνήτην Ν. Βότσην εἰσῆλθε κατὰ τὸ μεσονύκτιον εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλο-



νίκης καὶ μὲ μεγάλην εὐστοχίαν καὶ καταπλήρσουςαν ψυχραίμian ἐξεσφενδόνισε μίαν τορπίλλην, εἰς τὸ ἐκεῖ ἀγκυροβολοῦν τουρκικὸν θωρηκτὸν «Φετιχ Μπούλέντ». Τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐφώτισε τὴν πόλιν ὡς τρομερὸν πυροτέχνημα· τὸ τορπιλλοδόλον μας ἐξηφανίσθη ταχύτατα.

— «Ὁ Θεὸς μ' ἐβοήθησεν», ἔλεγεν ἀργότερα ὁ ἡρώϊκός Κυβερνήτης· «ἡ σελήνη ἦτο κρυμμένη ὀπίσω ἀπὸ σύννεφα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πορείας μας· ἐὰν ὀλίγον προέβαινε καὶ ἐφώτιζε τὴν θάλασσαν, ἦμεθα γαμμένοι. Μόλις ἀνετινάξαμεν τὸ πλοῖον, φηφιόποιήθηκαπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἡ σελήνη ἔλαμψεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐφώτισε τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν. «Ὡς εἶναι εὐλογημένος ὁ Θεός, ὁ Προστάτης τῶν Χριστιανῶν».

Ἄρα ἐμάθομεν τὴν εἰδήσιν αὐτὴν, ὁ ἐνθουσιασμός μας ἦτο ἀπερίγραπτος. Ἀλλὰ δὲν εἶχομεν καιρὸν νὰ χάνωμεν ὁ Διάδοχος ἐβιάζετο νὰ εἰσελθῇ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Εὐθύς ὡς ἐξεκουράσθημεν, διετάχθημεν νὰ προχωρήσωμεν ἐμπρός. Ὁ δρόμος ἦτο πῶρα ἀνοικτός· δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ πτώματα ἔκειντο εἰς τὸν δρόμον καὶ ἐμαύριζον ἀπ' ἐπάνω τῶν οἱ λαίμαργοι κόρακες· κάρρα ἦσαν βιγμένα εἰς τὰς τάφρους, κανόνια ἦσαν χωμένα εἰς τὴν λάσπην, ὅλη ἡ ἀθλιότης ἐνὸς νικημένου φεύγοντος στρατοῦ ἦτο ἐκεῖ μὲ ὅλην τὴν τὴν γυμνότητα.

Ἀλλ' ἡμεῖς ἀδιάφοροι ἐτρέχομεν ἐν μόνον μᾶς ἐνδιέφερε νὰ φθάσωμεν γρήγορα καὶ νὰ πάρωμεν τὴν Θεσσαλονίκην.

Ὁ Χρῆστος ἦτο ἀνήσυχος καὶ λυπημένος.

—Γρήγορα! Γρήγορα! ἔλεγε, δὲν πρέπει νὰ χάσωμεν οὐδὲ μίαν στιγμὴν.

—Διὰ τί ἡρώτων μὲ ἀγωνίαν· τί συμβαίνει; Ὁ Χρῆστος δὲν μοι ἀπήντα· τέλος, ὅτε τὴν ἐσπέραν κατεσκηνώσαμεν εἰς ἓν πτωχικὸν χωρίον, μοι λέγει·

—Σπεύδουν καὶ ἐκεῖνοι! Ὅποιος προφθάσῃ! Ἄ! νά, αὐτὸς εἶναι ὁ μέγας ἐχθρός!

—Ποῦτος; Λέγε λοιπόν! ἡρώτησα μὲ ἀνυπομονησίαν. Κάτι κρύπτεις...

—Ξεύρεις, Πέτρο, σπεύδουν καὶ οἱ Βούλγαροι νὰ πάρουν τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἐποῖα!

—Τί; Δὲν εἶναι καὶ αὐτοὶ σύμμαχοί μας;

—Εἶναι οἱ φοβεροὶ ἐχθροί! ἐψιθύρισεν ὁ Χρῆστος καὶ ἐσιώπησεν. Οἱ ὀφθαλμοὶ του ὁμῶς ἐξέπεμπον λάμψεις ἀγανακτικῆς καὶ ὑπερηφάνειας.

Ποῖτοι εἶναι οἱ λατρευτότεροί μας βασιλεῖς.

Ἐπειτα ἀπ' ὀλίγην σιωπὴν ὁ Χρῆστος ἤρχισε νὰ μοι λέγῃ·

—Δύο ὑπῆρξαν οἱ μεγαλύτεροι ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Τούρκοι· οἱ πρῶτοι εἶναι πλέον ἐπιφοβοὶ καὶ ἀπάνθρωποι. Φρίσσει κανεὶς, ὅταν διαβάξῃ εἰς τὴν ἱστορίαν μας

τὰς σκληρότητας καὶ τὰς κακουργίας τῶν θηρίων αὐτῶν, οἱ ὅποιοι
τολμοῦν νὰ λέγωνται καὶ Χριστιανοί. Εἶναι Τάταροι, συγγενεῖς
μὲ τοὺς Τούρκους· ἐπέρασαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐξήτησαν φιλο-
ξενίαν εἰς τὰς χώρας μας· τοῖς ἐδώσαμεν γῆν νὰ καλλιεργοῦν,
ἀσφάλειαν καὶ δικαιοσύνην καὶ τέλος καὶ τὴν Χριστιανικὴν Πί-
στιν, διὰ νὰ σώσουν τὰς ψυχὰς των. Ὅλα ὁμως εἰς μάτην· ἔμει-
ναν πάντοτε οἱ ἴδιοι, Τάταροι. Καὶ ἤρχισαν οἱ τρομεροὶ πόλεμοι
τῶν Βυζαντινῶν Βασιλέων μας ἐναντίον τοῦ ἀχαρίστου τοῦτου
ἔθνους· ἄλλοτε θὰ σοὶ διηγηθῶ τοὺς πολέμους τῶν μεγάλων
αὐτοκρατόρων μας Ἡρακλείου καὶ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ἰωάν-
νου Τσιμισκῆ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων· τώρα ἐπεθύμησα νὰ ἐν-
θυμηθῶμεν μαζί τὴν ἱεράν καὶ ἐνδοξὸν βασιλείαν τοῦ φοβεροῦ
δικτύου τῶν Βουλγάρων, τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.
Καὶ ξεύρεις διατί ;

— Ὅχι· διατί ; Δὲν φαντάζεσαι μὲ τί συγκίνησιν σὲ ἀκούω,
Χρῆστο !

— Διότι ἡ ἱστορικὴ μορφή τοῦ Βασιλείου ὁμοιάζει καταπλη-
κτικῶς μὲ τὸν ἐνδοξὸν Ἀρχηγόν, ὁ ὅποιος μᾶς ὁδηγεῖ τώρα πρὸς
νέους θαυμαστοὺς Πολέμους.

— Ὡς ἀγῶνα ἀνελάβομεν πρὸς τὴν Διάδοχον ;

— τῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἀτόμων καὶ πολιτῶν.
Ὁ εἰσελαύνων εἰς Θεσσαλονίκην, διακηρύττω, ὅτι ἐγγυώ-
μαι πᾶν ἀνεξαρτήτως θρησκευματος καὶ ἐθνικότητος,
εἰαν ζῶης, τιμῆς καὶ περιουσίας.

— Ἀλλὰ πᾶς, ἐπιχειρήσων νὰ διαταράξῃ τὴν δημοσίαν τάξιν
οὐδὲποτε ν' ἀντισταθῇ εἰς τὰς διαταγὰς μου καὶ τοὺς νό-
τους τῆς Ἑλλάδος θέλει τιμωρηθῇ παραδειγματικῶς.

— Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίας τάξεως, κηρύττω τὸν στρα-
τιωτικὸν νόμον, μέχρι νεωτέρας ἀποφάσεως. Πέποιθα, ὅτι πάν-
τες ἀνεξαιρέτως συναίσθανόμενοι τὰς εὐθύνas τῶν πράξεων
ἐξήν, θέλουσι συντελέσει εἰς τὴν παγίωσιν τῆς τάξεως καὶ τῆς
κυριαρχίας ἐν τῇ πόλει καὶ θέλουσι παράσχει μοι πρόθυμον συν-
εργὴν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου μου.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβληθῇ εἰς ὡμίαν Βυζαντινήν Ἐκκλησίαν, καὶ εὐχαριστεῖ τὴν Παναγίαν διὰ τὰς νίκας του. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε νικῆσαι καὶ πάλιν τοὺς βαρβάρους· καὶ ἱερὸς βράχος τῶν Ἀθηνῶν ἀντηχῆσε καὶ πάλιν ἀπὸ τὰς κραυγὰς τῆς νίκης καὶ τοῦ θριάμβου!

Βλέπεις, Πέτρο, προσέθηκεν ὁ Χρῆστος μὲ ὑπερηφάνειαν, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἀποθνήσκει ποτὶ· διότι ποτὶ δὲν ἀποθνήσκουν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἡ ἀλήθεια, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀρετὴ· καταπιέζονται συχνά, ὑποφέρουν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους νικοῦν.

— Ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ὁ ὁποῖος ἐδοθήθη τότε τὸν Βουλγαροκτόνον Βασιλέα μας, θὰ μὰς βοηθήσῃ καὶ τώρα νὰ προφθάσωμεν νὰ ἐλευθερώσωμεν ἡμεῖς τὴν πόλιν του. Μερικοὶ ἀρεταῖς στρατιῶται μοῦ εἶπον, ὅτι τὸν εἶδον προχθὲς εἰς τὰ Γιαννιτσά, νὰ πηγαίνει ἔμπρός, καθ' ἀλλήλους εἰς τὸ κόκκινόν του ἄλογον καὶ νὰ πολεμῇ μαζί μας. Ποῖος ξεύρει μάλιστα, ἂν αὐρίον, εἰς τὴν ἐσοτὴν του, 26ην Ὀκτωβρίου, δὲν γίνῃ ἡ Θεσσαλονικὴ ἰδική μας.

— Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ! ἐψιθύρισεν ὁ Χρῆστος. Εἴθε νὰ εἰσακουσθῇ ἡ θερμὴ προσευχὴ τοῦ ποιητοῦ.

— Ποία προσευχὴ;

— Ἀκούσε!

— Σπεύδουν καὶ ἐκεῖνοι! Ὅποιοι προφθάσῃ! Ἄ! νά, εἶναι ὁ μέγας ἐχθρὸς!

— Ποῖος; Λέγε λοιπόν! ἠρώτησα μὲ ἀνυπομονησίαν. χρῦπτεις...

— Ξεύρεις, Πέτρο, σπεύδουν καὶ οἱ Βούλγαροι νὰ πάρου Θεσσαλονικὴν.

Ἐφριζά!

— Τί; Δὲν εἶναι καὶ αὐτοὶ σύμμαχοί μας;

— Εἶναι οἱ φοβεροὶ ἐχθροὶ! ἐψιθύρισεν ὁ Χρῆστος καὶ ἔπησεν. Οἱ ὀφθαλμοὶ του ὅμως ἐξέπεμπον λάμψεις ἀγανακτικῆ καὶ ὑπερηφανείας.

Ποῖοι εἶναι οἱ λατρευτότεροί μας βασιλεῖς.

Ἐπειτα ἀπ' ὀλίγην σιωπὴν ὁ Χρῆστος ἤρχισε νὰ μοι λέ-

— Δύο ὑπῆρξαν οἱ μεγαλύτεροι ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, Βούλγαροι καὶ οἱ Τούρκοι· οἱ πρῶτοι εἶναι πλέον ἐπίφοδοι ἄνθρωποι. Φρίσσει κανεὶς, ὅταν διαβάξῃ εἰς τὴν ἱστορίαν μὲ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τῆς Ἑλλάδος· Ἡπειρώται, Κύπριοι, Κρήτες, Μακεδόνες, Θεσσαλοί, νησιῶται.

Ἐκαθήμεθα εἰς τὰς κλῖνας μας καὶ διηγούμεθα τὴν ζωὴν μας, ἀνεπολοῦμεν τοὺς οἰκείους μας, τὴν Πατρίδα μας καὶ πότε πάλιν ἐστρέφομεν τὸν νοῦν μας εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ παρεκαλοῦμεν νὰ γίνωμεν καλὰ καὶ νὰ φύγωμεν νὰ προσθιάσωμεν καὶ ἐκεῖ πέρα τὴν νίκην.

Ὁ Χρῆστος μᾶς ἔλεγε τί συνέβαινεν ἔξω εἰς τὴν ἐλευθερωμένην πόλιν· ἡ Βασίλισσα εἶχεν ἔλθει διὰ θαλάσσης, ἔκαμε τὸν σταυρόν της εὐθύς ὡς ἐπάτησε τὸ χῶμα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἶπε δακρύουσα εἰς τὸν Βασιλέα·

— Ἰδοὺ ἐν μέγα ὄνειρον, τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας! Ἄς εἶναι εὐλογημένον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ!

Ὁ Χρῆστος ἐπίσης μᾶς ἔφερε καὶ μᾶς ἀνέγνωσε τὴν προκήρυξιν, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὁ Διάδοχος πρὸς τὸν λαόν της Θεσσαλονίκης·

«Ἡ θέλησις καὶ ἡ γενναιότης τοῦ Στρατοῦ ἤγαγεν ἡμᾶς εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς πρωτεύουσας τῆς Μακεδονίας.

Τίμιον ἑλληνικὸν αἷμα ἐχύθη εἰς πολλὰς μάχας διὰ τὴν κατάκτησιν ταύτην·

Τὸν ἀγῶνα ἀνελάβομεν πρὸς προσπάσις τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἀτόμων καὶ πολιτῶν.

Διὸ εἰσελαύνων εἰς Θεσσαλονίκην, διακηρύττω, ὅτι ἐγγυώμαι εἰς πάντας ἀνεξαρτήτως θρησκευματος καὶ ἐθνικότητος, ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας.

Ἀλλὰ πᾶς, ἐπιχειρήσων νὰ διαταράξῃ τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ ὅπωςδῆποτε ν' ἀντισταθῇ εἰς τὰς διαταγὰς μου καὶ τοὺς νόμους τῆς Ἑλλάδος θέλει τιμωρηθῇ παραδειγματικῶς.

Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίας τάξεως, κηρύττω τὸν στρατιωτικὸν νόμον, μέχρι νεωτέρας ἀποφάσεως. Πέποιθα, ὅτι πάντες ἀνεξαιρέτως συναισθανόμενοι τὰς εὐθύνas τῶν πράξεων αὐτῶν, θέλουσι συντελέσει εἰς τὴν παγίωσιν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας ἐν τῇ πόλει καὶ θέλουσι παράσχει μοι πρόθυμον συνδρομὴν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου μου.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

**Ποῦ περιστρέφοντο συνήθως αἱ ὀμειλίαι τῶν
τραυματιῶν.**

Ὁ Χρῆτος ἔμενε συχνά μαζί μας καὶ ἤκουε τὰς ἀφελεῖς διηγήσεις τῶν στρατιωτῶν·

— Ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὴν Νάξον, ἔλεγεν ἐν ἀγαθὸν παλαικάρι, πληγωμένον εἰς τὸν βραχίονα· ἡ νῆσός μας εἶναι ἀληθινὸς παράδεισος, εἰς κανένα ἄλλον τόπον ἡ φύσις δὲν ἔχει τόσα χαρίσματα. Μόλις ἔλθῃ ὁ Μάρτιος καὶ ἀρχίσουν ν' ἀνθίζουν τὰ δένδρα, ὁ ἀέρας γεμίζει ἀπὸ ἀρώματα· ἡ γῆ σκεπάζεται μὲ χόρτα καὶ ἄνθη, ἡ θάλασσα ἀπλώνεται ἡσυχὴ καὶ γαλανή καὶ ἡ ψαροπούλα ἀνοίγει τὰ πανιά της καὶ ἀρμενίζει..

Ὅποιος ξένος ἔλθῃ εἰς τὴν Πατρίδα μου, μένει μαγευμένος. Βέβαια δὲν ἔχομεν ἡμεῖς πολυτέλειαν, μεγάλα κτίρια, σιδηροδρόμους καὶ ἡλεκτρικά· ἔχομεν ὅμως τὰ καλὰ μας γαϊδουράκια, τοὺς πιστοὺς μας συντρόφους, ποὺ μας βοηθοῦν εἰς ὅλας μας τὰς ἐργασίας. Δὲν ἔχομεν ἡμεῖς μεγάλα καὶ πλούσια καφενεῖα, ἀλλὰ τί τὰ θέλομεν; Εἰς τὴν παραλίαν, ὅπου μοσχοβολᾷ ἡ θάλασσα, εἶναι τὰ μικρά μας καφενεῖα, ὅπου καθημεθα καὶ ομιλοῦμεν εἰρηνικὰ διὰ τὰς ὑποθέσεις μας καὶ διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ τοποῦ.

Ἐρχεται τὸ καλοκαίρι καὶ φορτώνονται τὰ δένδρα μας μὲ καρποὺς καὶ τὰ ἀμπέλια μας μὲ σταφύλια.

Εἰς τὰ βουνὰ ἀκούεις τὸ κουδούνισμα τῶν προβάτων μας, καὶ μᾶς δίδουν τὸ ὠραῖον γάλα καὶ τὰ περίφημα τυριά.

Τέτοια νῆσος δὲν ὑπάρχει πουθενά!

— Ὅχι δά! ἀπήντησεν ἀπὸ τὴν ἄκραν τοῦ θαλάμου ἓνας ἄλλος τραυματίας· λησμονεῖς τὴν Κρήτην! Ἡμεῖς παράγομεν ὄχι μόνον τὰ καλύτερα κρασιά, τυριά, σαπούνια, χαρούπια, κάστανα, πορτοκάλια, ἀλλὰ καὶ τὰ καλύτερα παλληκάρια!

— Ὅλη ἡ Ἑλλάς γεννᾷ καλὰ παλληκάρια, διέκοψε γελῶν ὁ Χρῆστος. Ποῖος ἐδῶ τώρα εἰς τὸν πόλεμον ἐφάνη δειλός; Ὅλοι εἴμεθα Ἕλληνες, δὲν ὑπάρχουν Κρητικοί, Ἡπειρώται, Θράκες, Μακεδόνες! Ὅλοι ἡμεῖς τέχνα τῆς ἰδίας Πατρίδος, ὅλοι γενναῖοι φιλοτιμοὶ καὶ νικηταί!

Οἱ τραυματαῖι ὅλοι ἐπεκρότησαν τοὺς λόγους τοῦ καλοῦ μας φίλου.

— Μήπως ἡ Κύπρος, ἡ ἰδιαίτερα πατρίς μου, εἶναι κατω-
τέρα ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος; "Ὁχι! Πλουσία καὶ αὐτὴ
εἰς οἶνους, μέταξαν, δημητριακοὺς καρποὺς, εὐφορωτάτη καὶ
ὠραία ἕνα καὶ μόνον πόσιον ἔχει· νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν Μητέρα Ἑλ-
λαδα. Καὶ ἔχομεν πεποιθήσιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς
μας, ὅτι θ' ἀνατείλῃ καὶ δι' ἡμᾶς ἡ ἡμέρα τῆς γλυκυτάτης
ἐλευθερίας!

**Ἡ θάλασσα ἐνὸς Καθολικιστοῦ τραυματίου καὶ ἡ πεποί-
θησις ἐνὸς Κωνσταντινουπολίτου.**

Δὲν εἶχε καλὰ τελειώσει τοὺς λόγους τούτους ὁ Χρῆστος
καὶ κλάμματα ἤκούσθησαν εἰς μίαν γωνίαν· ὅλοι ἐστράφημεν
ἀνήσυχoi. Εἰς νέος, ἕως εἴκοσιν ἐτῶν, ξανθὸς καὶ ὠχρότατος,
πληρωμένος εἰς τὴν κεφαλὴν, εἶχε κρύψει τὸ πρόσωπόν του εἰς
τὸ προσκέφαλον καὶ ἔκλαιε.

— Τί ἔχεις, συνάδελφε; Τί ἔπαθες; πονεῖς;

— Δὲν ἔχω τίποτε... τίποτε... ἐψιθύρισεν ὁ νέος καὶ ἔγινε
καταπόρφυρος ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν.

— Τί ἐνεθυμήθηκες, ἀγαπητέ μου; εἶπεν ὁ Χρῆστος μὲ γλυ-
κειαν φωνὴν καὶ ἐπλησίασε τὸν τραυματίαν.

— Τὴν Πατρίδα μου, εἶπε σιγᾷ, τὴν δυστυχισμένην Πα-
τρίδα μου! Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν πλέον καμμίαν ἐλπίδα!

— Ἀπὸ ποῦ εἶσαι;

— Ἀπὸ τὴν Καβάλλαν! Προχθὲς μᾶς τὴν ἐπῆραν οἱ Βούλ-
γαροι· ἔσχισαν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς σημαίας, ἔκαυσαν ὅλας τὰς
ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς, μᾶς ἔκλεισαν τὰ σχολεῖά μας, μᾶς ἐπῆ-
ραν τὰς ἐκκλησίας μας, ὑβρίζουν τοὺς ἱερεῖς, τοὺς διδασκά-
λους μας καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ Βασιλέως μας! "Ὅλοι σεῖς
εἰσθε χαρούμενοι, διότι ἐλευθερώνεσθε, ἀλλὰ τὴν Καβάλλαν,
τὰς Σέρρας καὶ τὴν Δράμαν, ποῖος θὰ τὰς ἐλευθερώσῃ πλέον
ποτέ; Κανεῖς! Κανεῖς! Νά, διατί κλαίω· ἡ πληγὴ μου αὕτη
εἶναι παιγνίδι ἀπέναντι τῆς βαθείας καὶ ἀθεραπεύτου πληγῆς
τῆς ψυχῆς μου!

Τὰ δάκρυα ἔτρεχον χονδρὰ ἐπάνω εἰς τὰς παρειὰς τοῦ δυ-
στυχοῦς νέου.

— Νὰ μὴ ἀπελπίζῃς ποτέ, φίλε μου, εἶπε μὲ σοβαρὰν

Ἑλληνικὸν Ἀναγνωστικόν Ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Παροικίας

φωνήν ὁ Χρῆστος· καὶ ἡ Καθάλλα καὶ αἱ Σέρραι καὶ ἡ Δράμα θὰ ἐλευθερωθοῦν, θὰ τὸ ἴδῃς· ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος.

— Πῶς ; μὲ τί τρόπον ;

— Πῶς ἠλευθερώθησαν τόσοι τόποι ἕως τώρα, ἡ Ἐλασσών, τὰ Σέρβια, ἡ Βέρροια, ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Κοζάνη, ἡ Νάουσα, ἡ Ἐδεσσα, ἡ Φλώρινα, ἡ Κρήτη τέλος καὶ τόσαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ; Ποῖος θὰ τὸ ἠλπίζε ποτέ ; Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, πρῶτα ὁ Θεός, θὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλληνικοὶ μας τόποι.

— Ἐχεις δίκαιον ! ἀνεφώνησε τότε εἰς ἄλλος τραυματίας, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὄχι μόνον ἐλπίδα, ἀλλὰ καὶ πεποίθησιν, ὅτι ὅλη ἡ Ἑλλὰς μίαν ἡμέραν θὰ ἐλευθερωθῇ· ἄλλως τί θὰ ἔλεγα τότε ἐγώ, ὁ ὁποῖος κατάγομαι ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ;

ἽΟλοι εἰς τὸ ὄνομα αὐτὸ ἠσθάνθημεν τὴν καρδίαν μας ν' ἀναπνῆδ᾽ ἀπὸ συγκίνησιν.

— Ἡμεῖς ἔχομεν πεποίθησιν, ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα καὶ θὰ γεμίσῃ ὁ Ἰππόδρομος ἀπὸ ἐχθροὺς αἰχμαλώτους καὶ θὰ κύφουν πάλιν νὰ προσκυνήσουν τὰ ἐρυθρὰ ὑποδήματα, τὰ «σκαμπάγια», τοῦ Βασιλέως μας τὰ χρυσοκεντημένα μὲ δικεφάλους ἀετοὺς. Καὶ ἡ Ἁγία Σοφία θ' ἀντηχήσῃ πάλιν ἀπὸ τὴν ψαλμωδίαν τοῦ Πατριάρχου μας !

— Αὐτὸ θὰ γίνῃ ! ἀνεφώνησε μὲ πεποίθησιν εἰς γενειοφόρος στρατιώτης, ὁ ὁποῖος ἕως τότε ἔμενε σιωπηλός. Ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ γνωρίζω, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι ὁ Ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Ὑψίστου.

Τί μᾶς διηγῆθῃ ὁ Ἀγιορείτης περὶ τῆς πατρίδος του.

— Ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος ! ἀνεφωνήσαμεν ὅλοι· καὶ εἶναι ὠραία ἐκεῖ ;

— Ἐκεῖ εἶναι ἄλλος κόσμος ! Ἐκεῖ εἶναι τὰ ἀρχαιότερα μοναστήρια τῆς Χριστιανοσύνης· τὰ ἔκτισαν οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες μας καὶ σφύζονται ἀκόμη εἰς τὰς βιβλιοθήκας μας πολλὰ τῶν ἐγγράφων, χρυσοβούλλα λεγόμενα. Εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ὅλοι οἱ κάτοικοι εἶναι ἀφιερωμένοι εἰς τὴν νηστείαν καὶ εἰς τὴν προσευχήν· κρέας τρώγουν μόνον κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτάς· κανεὶς θόρυβος καὶ καμμία φροντίς τοῦ ἐπιγείου τούτου κόσμου δὲν ἀνταδίνει ἕως ἐκεῖ ἐπάνω νὰ ταράξῃ τὴν

εὐλάβειαν τῶν μοναχῶν. Καὶ τί καμνήλια δὲν σφύζονται εἰς τὰς Μονὰς! Θαυμάσια εἰκονίσματα τοῦ μεγαλυτέρου ζωγράφου τοῦ Βυζαντίου, τοῦ Πανσελήνου, χειρόγραφα πολῦτιμα, λειτουργικὰ σκευὴ παλαιὰ μεγίστης ἀξίας καὶ ἀκόμη σφύζονται τὸ στέμμα, τὰ σκαμπάγια καὶ ἡ χρυσὴ στολὴ τοῦ Αὐτοκράτορος ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ.

Ὅλοι ἠκούομεν μὲ θαυμασμόν τὴν διήγησιν τοῦ συναδέλφου μας.

— Αἱ φυσικαὶ δὲ καλλοναὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἐξηκολούθησεν οὗτος, δὲν περιγράφονται· δάση μέγала ἀπὸ δρύς, ἐλάτης, καστανέας· ὕψη δυσθεώρητα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ὀφθαλμὸς βυθίζεται εἰς ἀπέραντον δρίζοντα· χαράδρας, ὅπου κελαρίζουν κρυστάλλινα νερά — τί δὲν βλέπεis εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος!

— Καὶ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐνθυμοῦνται ἐκεῖ ἐπάνω; ἡρώτησε κάποιος.

— Πίστιν καὶ Πατρίδα, ἰδοὺ τί λατρεύουν οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους· ἐγὼ ἤμην ἐργάτης εἰς τὴν Μονὴν τῆς Λαύρας· πάντοτε ἐμνημόνευον καὶ ἔλεγον·

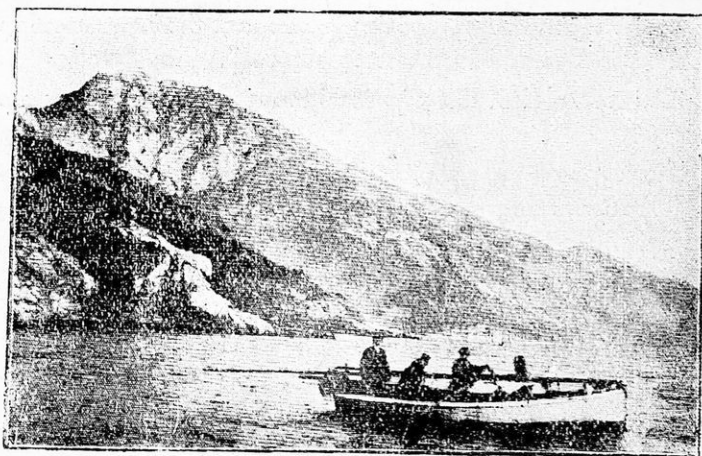
«Καὶ ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως ἡμῶν Νικηφόρου Φωκά! Καὶ ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ! (διότι οἱ δύο οὗτοι Βασιλεῖς ἔκτισαν τὴν Μονὴν τῆς Λαύρας)· τὴν ὥρα θὰ προσθέτουν·

— Καὶ ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως ἡμῶν Γεωργίου τοῦ Α'!

Τί δεηγήθην εἰς τοὺς τραυματίας περὶ τῆς Αἰγύπτου.

— Πόσον διαφορετικὰ τοπεῖα εἶδα ἐγὼ! εἶπα τότε ἐνθυμούμενος τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου εἶχον ἄλλοτε ταξιδεύσει. Ἐγὼ, φίλοι μου, ἐζήσα εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ὅλη ἡ εὐφορία καὶ ἡ εὐτυχία καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς χώρας ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἑνα ποταμόν, τὸν Νεῖλον. Ἄν ἔλειπεν αὐτός, ὁ τόπος θὰ ἦτο ἔρημος, ἄμμος ἀπέραντος, ὅπου οὐδὲ ἐν πράσινον χορτὸν θὰ ἐρύτρωνε. Τώρα ὁ πλατύτατος αὐτὸς καὶ εὐεργετικώτατος ποταμὸς ἐκχειλίζει, διότι φουσκώνει ἀπὸ τὰς βροχὰς καὶ τὰς χιόνας τῶν μερῶν, ὁπόθεν πηγάζει, καὶ ἐξαπλώνεται ἐπὶ τινι καιρὸν εἰς τοὺς ἀγρούς· ἐκεῖ ἀφήνει ἰλὺν γονιμωτάτην, ὅπου ἀργότερα ταχύτατα φυτρῶνουν καὶ ὠριμάζουν σίτος ἄβυσσος καὶ δρυς.

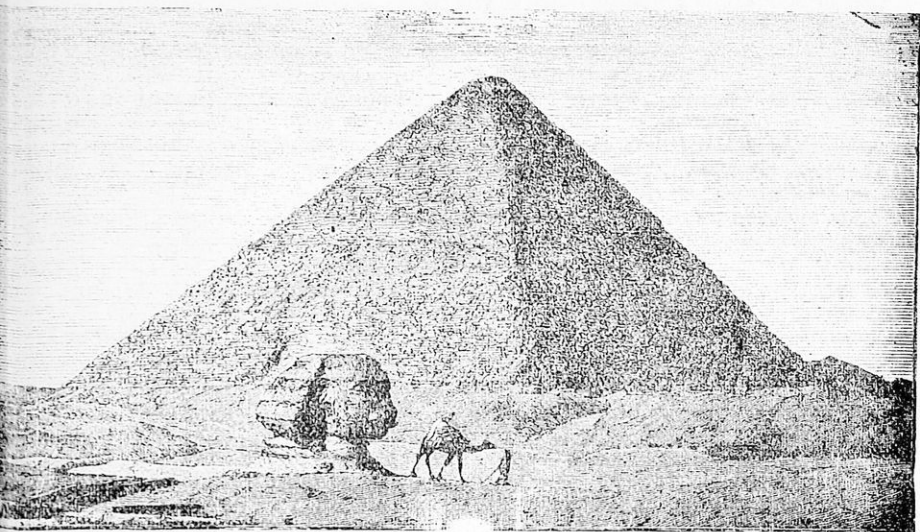
Ὅτι βρέχει, ὁ Νεῖλος εἶναι πλούσιον καὶ καταπράσινον· ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέραν ἐκτείνεται ἡ φοβερὰ ἔρημος, τῆς Λιβύης εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἔπειτα τῆς Σαχάρας. Μόνον εἰς ὀλίγα σημεῖα, ὅπου ὑπάρχει νερὸν, βλέπεις νὰ ὑψώνωνται φοίνικες καὶ βανάναι, καὶ νὰ πρασινίζουν λαχανικά· εἰς τοὺς πρασίνοὺς τούτους σταθμοὺς τῆς ἔρημου, τὰς ὁάσεις, σταματοῦν καὶ ἀναπαύονται τὰ καραβάνια καὶ πίνουν ἐπὶ τέλους νερὸν οἱ ἄνθρωποι καὶ αἱ κάμηλοι. Ἐπειτα πάλιν ἐκκινοῦν καὶ συχνὰ ἀποθνήσκουν, διότι ἐγείρεται ἄνεμος φοβερὸς, ὁ σιμῶν, καὶ σκεπάζει μὲ ὀλόκληρα βουνὰ ἄμμου τοὺς δυστυχεῖς ταξιδιώτας...



Ἄχ! πόσον ὠραιότερα εἶνε ἡ ἰδική μου ἡ Νάξος! ἀνερῶν-
σεν ὁ Νάξιος μὲ ὑπερηφάνειαν.

— Καὶ ὅμως, ἀπῆντησα, καὶ ἐκεῖ, πέρα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Ἀφρικὴν, εὗρίσκεις πολλὰ πράγματα ὠραῖα καὶ περίεργα. Νὰ ἰδῇτε φοίνικας ὑψηλοὺς, σακχαροκάλαμα, ἀπὸ τὰ ὅποια κατασκευάζουν τὴν σάκχαριν, νὰ ἰδῇτε καφέας, ὠραῖα μικρὰ δένδρα μὲ λευκὰ ἀρωματώδη ἄνθη, τὰ ὅποια ἄργωτερα γίνονται ὁ καφές, ὁ πόσον ἀγαπητὸς εἰς ὅλους μας! Νὰ ἰδῇτε τὰ δένδρα, τὰ ἑποῖα παράγουν τὰ μοσχοκάρυα, τὰ γαρύφαλα, τὸ πιπὲρι, τὴν κανέλλαν! Ὅλη ἡ ἀτμοσφαῖρα μυρίζει πολλὰ μέλια μακρὰν καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς κλάδους τῶν δένδρων τούτων πετοῦν πολυχρώμα

πηγά παπαγάλλοι πράσινοι και κόκκινοι, παραδείσια πτηνά με
τά θρυάσια πτερά των ή πηδούν πίθηκοι, οί όποιοι κάθην-



ται και σε κυττάζουν περίεργοι και νομίζεις, ότι είναι άνθρωποι και
θέλουν νά σοι ομιλήσουν, αλλά δεν ήμπορούν!

**Ποτα άλλα περίεργα πράγματα έλέγομεν περί των
πεδηήκων.**

— Τι ώρατα μέρη! άνεφώνησεν ό Καβαλλιώτης· ήμεις είχο-
μεν εις την οικίαν μας ένα ώρατον μικρόν πίθηκον· ποτέ δεν θά
λησμονήσω την εύφυϊαν του. Είχομεν ένα σκύλον και τον εξήλασε
πολύ· δεν τώ επέτρεπε ν' αναβαίνη εις την πολυθρόναν και διά
νά τον διώξη ήρπαζε μίαν ράβδον και τον εκτύπα δυνατά. "Αλ-
λοτε πάλιν έπαιρνε τά καρύδια και μ' ένα μικρόν σφυρίον τά
εσπαζεν. Επειδή δε μίαν ημέραν εις σίλος μου έγέλασεν, έθα-
μισε τοσον, ώστε τώ έρριψε τά καρύδια, τό σφυρίον και ό τι εβ-
ρισκεν έμπρός του· αν ήμως εβλεπε πολύτιμα πράγματα δεν τά
ήγγιζεν, προσεποιείτο μόνον, ότι θά τά ρίψη, διά νά τρομάξη την
άδελφον μου.

Είχε μίαν ράβδον και την μετεγειρίζετο επί μόνον ως όπλον,

ἀλλὰ καὶ ὥς ἐργαλεῖον. Ὅσα πράγματα δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ἔμποδιζόμενος ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα του, τὰ ἔσυρε μὲ τὴν ράβδον του.

Μίαν ἡμέραν τῷ ἔδωκα τὸ κλειδίον ἐνὸς κιθωπίου καὶ ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους ὥρας ἐσκέπτετο, πῶς νὰ τὸ μεταχειρισθῇ. Ἐπὶ τέλους εὔρε τὸν τρόπον· ἔβηκε τὸ κλειδίον εἰς τὸ κλειθρον, τὸ ἔστρεψε δεξιὰ καὶ ἀριστερά· ἔπειτα ἀνέσῃκωνε συχνὰ τὸ σκέπασμα διὰ νὰ ἴδῃ ἐὰν ἐκλείδωσεν!

Ὅλοι οἱ τραυματαῖαι ἤκουον μὲ θαυμασμὸν τὴν εὐφυΐαν τῶν περιέργων τούτων ζώων, τὰ ὅποια τόσον ὁμοιάζουν πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

— Ἐγὼ ἤκουσα, εἶπε τότε ὁ Χρῖστος, ὅτι εἰς τὰς Ἰνδίας, διὰ νὰ μετριάσουν τὴν ζέστην, συνηθίζουσιν νὰ ἔχουν εἰς τὸ δωμάτιον ἓν μέγα ριπίδιον κρεμασμένον ἀπὸ τὴν ὀροφὴν. Εἰς ὑπὲρ τῆς τὸ κινεῖ διαρκῶς καὶ δὲν κάμνει καμμίαν ἄλλην ἐργασίαν. Εἰς Ἰνδὸς ἐσκέφθη νὰ γυμνάσῃ πῖθηκους εἰς αὐτὴν τὴν ὑπὲρ-ρεσίαν καὶ τὸ κατώρθωσε μὲ πλήρη ἐπιτυχίαν.

Οἱ πῖθηκοι ἀναρριχῶνται ἐπίσης εἰς τὰ δένδρα καὶ συναθροίζουσιν καρποὺς πρὸς ὄφελος τῶν κυρίων των· ἐπίσης τοὺς μεταχειρίζονται, διὰ νὰ καταστρέψωσι τοὺς σκώληκας καὶ ὅλα τὰ παράσιτα ζῶοντα. Λέγεται, ὅτι μερικοὶ πῖθηκοι εἶναι τόσον εὐαίσθητοι, ὥστε ὅταν τοὺς μαλώσῃ ὁ κύριός των, χύνουν δάκρυα μετανοίας.

Ποῖα παράδοξα πράγματα διηγούμεθα περὶ τῶν κάμηλων, τῶν ἐλεφάντων καὶ τῶν φαλαινῶν.

Εἶδον μὲ πόσῃν εὐχαρίστησιν παρηκολούθουν τὰς διηγήσεις ταύτας οἱ ἡρώϊκοι στρατιῶται καὶ ἐξηκολούθησα·

— Μήπως εἶναι ὀλιγώτερον ἔξυπνον καὶ ὠφέλιμον ζῷον ἢ κάμηλος; Εἶναι ἄσχημος, ἀλλὰ πιστὴ καὶ πολύτιμος σύντροφος τῶν ταξιδιωτῶν τῆς ἐρήμου. Αἱ κάμηλοι ἀντέχουν εἰς τὴν πείναν, εἰς τὴν δίψαν, εἰς τοὺς κόπους· ἐννοοῦν τὴν φωνὴν τοῦ ὁδηγοῦ των, γονατίζουν διὰ νὰ φορτωθῶν καὶ ἔπειτα σηκώνονται καὶ μὲ τὸ ρυθμικόν των βῆμα διατρέχουν μεγάλας ἀποστάσεις· διὰ



τοῦτο καὶ δικαίως ὀνομάζονται «Πλοῖα τῆς ἐρήμου».

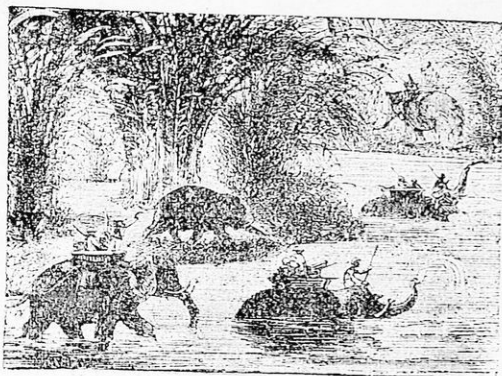
Εἰς τὸν ὕδον τῆς καμήλου συνάζεται λίπος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς πείνης μεταφέρεται διὰ τῶν φλεβῶν εἰς τὸ αἷμα καὶ τὴν τρέφει. Διὰ τοῦτο ὀλιγροστεύει ὁ ὕδωρ, ὅταν ἡ τροφή τῆς καμήλου εἶναι ἀνεπάρκεια, μεγαλώνει δὲ ταχέως πάλιν, ὅταν εἶναι ἄφθονος.

— Νὰ ἦσαν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔτσι, εἶπεν ὁ Κρητικὸς. τί καλὰ θὰ ἐπερνοῦσαμεν εἰς τὸν πόλεμον! Θὰ ἐτρώγαμεν τὴν καρπούραν μας!

— Ἔχει ὅμως καὶ ἐπικίνδυνα θηρία ἢ ἔρημος! εἶπεν ὁ Καβαλλιώτης· μὴ λησμονεῖτε τὴν τίγριν, τὸν πάνθηρα, τὸν λέοντα, τὸν βρονόκερων καὶ τὸν ἐλέφαντα!

— Ἄ! ἐγὼ τὸν ἐλέφαντα τὸν ἀγαπῶ! ἀπήντησα γελῶν· εἶναι καλὸς, ἥσυχος καὶ συνετός. Εἶναι χορτοφάγος, δὲν πει-

ράζει τοὺς ἀνθρώπους, ἀγαπᾷ πολὺ τὰ ἄνθη καὶ τὴν καθαριότητα. Ὅταν ἐξημερωθῇ, βοηθεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς ἐργασίας



του· μετὴν προδοσικίδα του ἐκτελεῖ διάφορα παιχνίδια· με αὐτὴν πίνει ὕδωρ, ἀλλὰ καὶ με αὐτὴν καταδρέχει ὅσους τὸν πειράζουν· μαθητάνει νὰ ἐκβάλλῃ τὸν φελλὸν ἀπὸ τὰς φιάλας, νὰ ἀνοίγῃ κλειθρα με κλειδίον, νὰ πιάνῃ μικρὰ νομίσματα καὶ νὰ λύῃ ἐμπερδευμένους κόμβους. Ἐνίοτε μάλιστα μεταχειρίζονται τοὺς ἐλέφαντας ὡς τροφὸς τῶν παιδίων.

— Παράμηνες! ἀνεφώνησεν ὁ Νάξιος γελῶν.

— Ἀκριβῶς! Κανεῖς δὲν λικνίζει με μεγαλυτέραν προσοχὴν τὴν κοιτίδα τῶν παιδίων, κανεῖς δὲν λαμβάνει με τόσην ἐπιτηδειότητα τὸ βρέφος ἀπὸ τὸ στῆμά του, διὰ νὰ τὸ θέσῃ εἰς τὰ γόνατά της μητρὸς του.

— Τί ὥραία πράγματα μάς διηγείσαι. Πέτρε, εἶπεν ὁ Χρῖστος γελῶν. Ἐγὼ, συνάδελφοι, δὲν ἔχω τόσον ὥραία πράγματα νὰ σὰς εἶπω ἐπὶ γὰ εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ σπουδάσω καὶ εἶδα πόλεις μεγάλας, μὲ ἑκατομμύρια κατοίκους, εἶδα ἐργοστάσια, ὅπου ἐργάζονται χιλιάδες ἐργάται, εἶδα οἰκίας με δεκαπέντε καὶ εἴκοσι πατώματα, ἀλλὰ αὐτὰ δὲν σὰς ἐνδιαφέρουν πολὺ. Μίαν φερόν ὅμως ἐταξίδευσά μ' ἐνα φίλον μου εἰς τὰ βόρεια τῆς Νορβηγίας καὶ αὐτὸ τὸ ταξίδιον μου δὲν θὰ τὸ λησμονήσω ποτέ! Φαντασθῆτε βουνά, λίμνας, πεδιάδας, ὅλα κάτασπρα,

σκεπασμένα με πάγους· δὲν ἀκούεις εἰμὴ τὴν ὄξειαν κραυγὴν



τῶν πτηνῶν, τὰ ὅποια πετοῦν γρήγορα καὶ φεύγουν εἰς ἀναζήτησιν τροφῆς· τὰ δένδρα εἶναι μικρά, νανώδη. Οἱ ἄνθρωποι τυλιγμένοι εἰς δέρματα χονδρὰ ἐπαγγέλλονται συνήθως τοὺς φαράδες. Κατ' ἔτος χιλιάδες πλοίων ἐκκινοῦν πρὸς τὴν Νορβηγίαν καὶ τὴν Ἰσλανδίαν, διὰ νὰ φαρέουσιν βακαλάους ἢ ἀρίγγας, αἱ ὁποῖαι ἀφροῦ παστωθοῦν με ἄλας ἀποστέλλονται εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τότε διὰ πρώτην φοράν εἶδα καὶ φάλαιναν.

— Τί εἶναι ἡ φάλαινα; ἀνεφώνησαν ὅλοι με περιέργειαν.

— Ἡ φάλαινα εἶναι τὸ μεγαλύτερον ζῷον τοῦ κόσμου· ἔχει μῆκος ἕως 30 μέτρων καὶ βάρος ἰσοδυναμοῦν πρὸς τὸ βάρος 30 ἐλεφάντων ἢ 150 βοῶν! Τὸ στόμα της εἶναι τόσον πελώριον, ὥστε εἰς ἄνθρωπος δύναται νὰ περιφέρηται ἀνέτως ἐντὸς αὐτοῦ. Ἡ γλῶσσά της ἔχει δύο μέτρα πλάτος καὶ τέσσαρα μῆκος. Τὸ κυνήγιόν της εἶναι δυσκολώτατον καὶ ἐπικίνδυνον. Μεταχειρίζονται μικρὰ ἀτμόπλοια, ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῶν ὁποίων εὐρίσκεται ἐν τηλεθόλῳ· τοῦτο γεμίζεται διὰ βολίδας, ἐχούσης σχῆμα κάμακος, καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς βολίδας εἶναι δεμένον μακρὸν σχοινίον. Εὐθὺς ὡς αἱ ἀλίσαι διακρίνουν φάλαιναν, πλησιάζουν μέχρις ἀποστάσεως εἴκοσι μέτρων· τότε ἐκσφεν-

δονίζουν κατ' αὐτῆς τὸν κάμακα· περιέχει δὲ οὗτος βόμβαν, ἢ ὁποία ἐκρήγνυται ἐντὸς τοῦ σώματος τῆς φαλαίνης καὶ τὴν θανατώνει ἀμέσως. Διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου σύρεται ἔπειτα τὸ μεγαθύριον εἰς τὴν ἀκτὴν καὶ τότε τῆς ἀφαιροῦν τὸ λίπος καὶ κατασκευάζουν ἄφθονον ἰχθυέλαιον. Ἐκ τῶν ἐλασμάτων δὲ τοῦ στόματός της κατασκευάζουν παντὸς εἶδους ἀντικείμενα, ράβδους, λαβὰς ἀλεξιβροχίων κτλ. Ἀπὸ μίαν φάλαιναν ἡμπορεῖ νὰ κερδίσῃ κανεὶς 30—40,000 δραχμάς.

— Τί παράξενοι τόποι! εἶπεν ὁ Νάξιος συλλογισμένος.

Ὁ κόσμος εἶναι μέγας, φίλε μου, καὶ ἔχει ἀναριθμήτους ὠραιότητας, εἶπεν ὁ ἐργάτης τοῦ Ἀγίου Ὄρους. «Μέγας εἰ, Κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα Σου καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων Σου!»

Τί χάνουν ὅσοι Ἕλληνες μεταναστεύουν εἰς Ἀμερικήν.

Μὲ τοιαύτας ὠραίας ὁμιλίας ἐπερνῶμεν τὸν καιρὸν μας εἰς τὸ ἀλησμόνητον νοσοκομεῖον τῆς Θεσσαλονίκης. Ὅλοι ἔλεγον τί ἀμύθητα πλούτη ἔχει ἡ χώρα, τὴν ὁποίαν κατεκτήσαμεν μὲ τὸ αἷμά μας.

— Ἡ Καβάλλα, αἱ Σέρραι, ἡ Δράμα, ἡ Ξάνθη, ἔλεγον, εἶναι ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας περιφερείας τῆς Εὐρώπης· ὁ θαυμάσιος καπνός, ὁ ὁποῖος φυτρώνει ἐκεῖ, εἶναι πολύτιμος ὡς ὁ χρυσός· καὶ δι' αὐτὸ βλέπεις χωρὶα ἀνθηρά, οἰκίας πλουσίας, ἀνθρώπους εὐθύμους καὶ εὐχαριστημένους. Ἀ! ἐὰν ἔπαιρνε τὰ μέρη αὐτὰ ἡ Ἑλλάς μας, πόσον θὰ ἐπλούτιζε!

— Λησμονεῖτε, ἀπήντα τότε ἕτερος, τὰ ὕδατα τὰ ὁποῖα πίπτουν ὡς ὀρμητικοὶ καταρράκται εἰς τὴν Βέρροϊαν, εἰς τὴν Νιάουσαν, εἰς τὴν Ἑδεσσαν· τί ἐργαστάσια ἡμποροῦν νὰ κινήσουν, τί βιομηχανίαν ν' ἀναπτύξουν· ἀντὶ νὰ καίουν ἀνθρακας αἱ μηχαναὶ



διὰ νὰ κινῶνται, ἰδοὺ τῶρα μὲ τὴν δύναμιν τῆς πτώσεως τῶν ὑδάτων αὐτῶν, ὄχι μόνον ὑδρόμυλοι καὶ ὀλίγα νηματοργεῖα καὶ ὑφαντήρια, ὅπως τῶρα, ἡμποροῦν νὰ ἐργάζωνται καὶ νὰ πλουτίζουν, ἀλλὰ σειρὰ ὅλη τεραστίων ἐργοστασίων!

— Καὶ εἰς τὰ Γιαννιτσὰ καὶ εἰς τὸν Νέστον τί ἰχθυοτροφεῖα ἡμποροῦν νὰ γίνουν, ὅπου νὰ τρέφονται, νὰ βελτιώνονται καὶ νὰ πολλαπλασιάζωνται ὅλα τὰ καλὰ εἶδη τῶν ἰχθύων!

— Καὶ ὀλίγος πλοῦτος σὰς φαίνονται τὰ μεταλλεῖα τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου εὐρίσκεται ἄφθονος σιδηροπυρίτης, ψευδάργυρος, χαλκός, σίδηρος· εἰς τὸ Παγγαῖον μάλιστα καὶ εἰς τὴν Νιγρίταν εὐρίσκονται καὶ φήγματα ἀκόμη χρυσοῦ.

— Καὶ τὰ δασικὰ ἀκόμη προϊόντα δὲν πρέπει νὰ τὰ λησμονῶμεν· τὴν ξυλείαν διὰ τὴν οἰκοδομήν καὶ τὰ ἐπιπλα, τὰ βελανίδια, τὴν ῥητίνην, τοὺς ξυλάνθρακας, τὸν πευκοφλοιὸν καὶ τόσα ἄλλα προϊόντα!

— Ἡ Πατρίς μας θὰ γίνῃ ἡ Γῆ τῆς ἑπαγγελίας! εἶπεν εἰς νέος, ὁ ὁποῖος ὥς τῶρα δὲν εἶχεν εἶπει λέξιν· καὶ ἡμεῖς

ἀφ' ἡμετέρου ἐνα τοιοῦτον τόπον καὶ πηγαίνομεν νὰ χαθῶμεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κόσμου, εἰς τὴν Ἀμερικὴν! Νά, μὲ βλέπετε ἐμένα; Ἐφυγα δυνάτῃ καὶ νέος ἀπὸ τὸ χωρίον μου, ἐπὶ γὰρ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἐδούλευα ὡς σκύλος εἰς τὰ ἀνθρακωρυχεῖα, κάτω ἀπὸ τὴν γῆν, χωρὶς νὰ ἴδω ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους τὸν ἥλιον! Ἡλιος δι' ἡμᾶς ἐκεῖ κάτω εἶναι μία λάμπα ἡλεκτρικὴ καὶ ἀτμόσφαιρά μας εἶναι ὁ μολυσμένος ἀήρ, τὸν ὁποῖον ἀναπνέομεν καὶ γινόμεθα φθισικοὶ καὶ καταστρέφομεν τὸ δυνατόν αἷμα τὸ ὁποῖον μᾶς εἶχε δώσει ἡ Πατρίς μας. Καὶ ἐδῶ κάτω ἀπὸ τὸν ὥραιον ἥλιόν μας καὶ μέσα εἰς τὰ ζωογόνα βουνά μας εὐρίσκεται ὁ πλοῦτος καὶ ἡ υγεία καὶ ἡ χαρὰ καὶ δὲν τὸ βλέπομεν. Τώρα ὁμως! Ἀ! ποτὲ πλέον δὲν θὰ σὲ ἀφήσω, ὦ ἅγιον χῶμα τῆς Πατρίδος μου!

Διατὶ μίαν ἡμέραν ὁ καλὸς μας ἱατρός ἐθύρωσε.

Μίαν ἡμέραν τὴν ἡσυχίαν τῶν συνομιλιῶν μας τούτων ἐτάραξεν ἓν ἐπεισόδιον πολὺ ἐνδιαφέρον· λέγω ἐνδιαφέρον διὰ τὰ καλὰ τοῦ ἀποτελέσματα καὶ τὰ σοφὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἔδωκεν.

Ἐπειδὴ ἔκαμνε πολὺ ψυχρός, οἱ τραυματῖαι εἶχον κλείσει τὰ παράθυρα· μερικοὶ ἐκάπνιζον καὶ ἡ αἴθουσα εἶχε γεμίσει ἀπὸ κυανωπὴν ἀτμόσφαιραν, ἡ ὁποία μᾶς ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν δυσάρεστος, ἔπειτα ὁμως τὴν συνηθίσαμεν. Αἰφνης ὁ ἱατρός μας εἰσέρχεται. Ὅλοι ἤρχισαμεν νὰ τὸν ἐρωτῶμεν πάλιν, πότε θὰ μᾶς δώσῃ ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὰ σώματά μας· ὁ ἱατρός ἐκύτταξε γύρω καὶ τὸ πρόσωπόν του ἐσκυθρώπασεν. Αὐτὸς ὁ τόσον καλός, ὁ τόσον γλυκὺς, τώρα ἔγινεν ἀγνώριστος· ἤρχισε νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ κελώνῃ.

— Τί κατὰσκευεῖς εἶναι αὕτη; Τί ἀτμόσφαιρα εἶναι αὕτη; Εὐρισκόμεθα εἰς καρφενζιον, ὅπου ἀρρωσταίνουν οἱ ἄνθρωποι, ἢ εἰς νοσοκομεῖον, ὅπου θεραπεύονται; Ποίος ἐκλείσει τὰ παράθυρα;

Οἱ βοηθοὶ τοῦ καὶ αἱ νοσοκόμοι ἐστέκοντο ὀπίσω τοῦ σιωπηλοὶ καὶ ἐντροπιασμένοι. Δύο ὑπηρέται ἐτρεξαν καὶ ἤνοιξαν πάλιν τὰ παράθυρα καὶ εἰσῆλθεν ὁ καθαρὸς ἀήρ καὶ ἔφυγον οἱ καπνοί.

Οἱ τραυματαῖαι ὅλοι δὲν ὠμίλουν, οὔτε ἐσκήκωνον τοὺς ὀφθαλμούς των νὰ ἴδουν κατὰ πρόσωπον τὸν ἱατρὸν· συνησθάνοντο, ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἔνοχοι.

— Δὲν εἶναι ἐντροπή, εἶπεν ὁ ἱατρὸς μὲ μάλα κωτέραν τώρα φωνήν, οἱ νικηταὶ τοῦ Σαρανταπόρου καὶ τῶν Γιαννιτσῶν, οἱ πορθηταὶ τῆς Θεσσαλονίκης, τοὺς ὁποίους ὁλος ὁ κόσμος ἐθαύμασε, νὰ φοβῶνται τώρα ὀλίγον ψυχος ;

— Δὲν θὰ τὸ ξανακάμωμεν, ἱατρέ μου, εἶπα ἐγὼ τότε σιγά. Τὸ ὀρκιζόμεθα !

— Καλὰ, καλὰ, ἀπήντησε μειδιῶν ὁ καλὸς ἱατρὸς· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κάμνη κανεὶς μίαν πράξιν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἡξεύρη καὶ τοὺς λόγους· ὅταν μάθῃτε καλὰ διὰ ποίαν αἰτίαν δὲν πρέπει ν' ἀναπνέητε ἀκάθαρτον ἀέρα, δὲν ἔχω τότε ἀνάγκην, ἀπὸ τοῦς ἔρκους σας· τὸ λογικόν σας θὰ σας ὀδηγῇ !

— Ἄ ! ἱατρέ, ἂν ἠθέλατε νὰ μᾶς κάμετε αὐτὸ τὸ μάθημα ! εἶπεν ὁ Καβαλλιώτης.

Ὁ ἱατρὸς ἐκύτταξε τὸ ὥρολόγιόν του, ἐσκέφθη μίαν στιγμὴν καὶ ἔπειτα εἶπεν·

— Ἄς εἶναι, ἔχω ὀλίγην ὥραν εἰς τὴν διάθεσίν μου· σας κάμνω τὴν χάριν.

Πῶς ὁ ἀκάθαρτος ἀήρ ἡμπορεῖ καὶ νὰ θανατώσῃ ἀκόμη.

Ὁ καλὸς ἱατρὸς ἤρχισε·

— Περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸ νερὸν καὶ ἀπὸ τὴν τροφήν, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἀναπνοὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἐὰν δὲν ἀναπνεύσωμεν καὶ ὀλίγα μόνον λεπτά, ἀποθνήσκομεν !

Τί λοιπὸν κάμνομεν ὁσάκις ἀναπνέομεν ; Κάμνομεν δύο πράγματα· εἰσπνέομεν, δηλ. ροφῶμεν καθαρὸν ἀέρα ἐξωθεν καὶ ἐκπνέομεν, δηλ. ἐκβάλλομεν ἀέρα ἔσωθεν, ὁ ὁποῖος εἶναι

ἀκάθαρτος διότι περιέχει ὅλην τὴν μολυσμένην ὕλην, ὅση ἀεα-
τμίζεται ὡς περιττὴ καὶ βλαβερὰ ἀπὸ τὸ αἷμα.

Ὁ καθαρὸς ἀήρ συνίσταται κυρίως ἀπὸ δύο ἀέρια· ἀπὸ τὸ
ὀξυγόνον, τὸ ὁποῖον καθαρίζει τὸ αἷμά μας καὶ εἶναι ἀπαραίτη-
τητον διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀπὸ τὸ ἄζωτον.

Ὁ ἀκάθαρτος δὲ ἀήρ, ὁ ὁποῖος ἐξέρχεται μὲ τὴν ἀναπνοὴν
μας, περιέχει ἓν φαρμακερὸν ἀέριον, τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, πολὺ
βλαβερὸν εἰς ὅλα τὰ ζῷα. Εἶναι ὅμως ὠφελιμώτατον εἰς τὰ φυτὰ
καὶ τὰ δένδρα, τὰ ὁποῖα τὸ ἀπορροφοῦν ἐκ τοῦ ἀέρος διὰ τῶν
τρυφερῶν βλαστῶν καὶ τῶν φύλλων των. Διὰ τοῦτο ὅπου ὑπάρ-
χουν δένδρα ὑπάρχει καὶ υγεία.

Ἐὰν λοιπὸν κλεισθοῦν πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς ἓν δωμάτιον,
ἔπου τὰ παράθυρα εἶναι κλειστά, τί συμβαίνει; Ἀρχίζουν οἱ ἄν-
θρωποι νὰ στενοχωρῶνται καὶ νὰ δυσκολεύονται νὰ πάρουν τὴν
ἀναπνοὴν των καὶ ἂν μείνουν περισσότερον καταλαμβάνει αὐτοὺς
λιποθυμία. Ποία εἶναι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ τούτου; Αἰτία εἶναι τὸ
ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον συσσωρεύεται ἐκ τῆς ἀναπνοῆς τῶν
ἀνθρώπων.

Ὅλοι ἠκούομεν μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὸ σπουδαιότατον
τοῦτο μάθημα τῆς υγιεινῆς· προσείχομεν καλῶς ὅ τι μᾶς εἶπει
ὁ ἰατρός νὰ τὸ ἐφαρμόζωμεν εἰς ὅλην μας τὴν ζωὴν.

— Μίαν φορὰν, ἐξηκολούθησεν ὁ ἰατρός, εἰς ἓν πλοῖον Ἑλ-
ληνικὸν ἐξ Ἰόρας, τὸ ὁποῖον ἐταξίδευε τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Μαύ-
ρην θάλασσαν, συνέβη τὸ ἐξῆς. Ὁ καιρὸς ἐχάλασε καὶ προση-
νύετο φοδερὰ τρικυμία· εἰς δὲ τὴν Μαύρην Θάλασσαν ἡ τρικυμία
δὲν παύει, διότι τὰ κύματα γίνονται μεγάλα ὡς βουνὰ καὶ πολλὰ-
κις ὁρμοῦν καὶ ἀρπάζουν ὅ τι εὑρουν εἰς τὸ κατὰστρομα. Ὁ
πλοίαρχος λοιπὸν ἠναγκάσθη νὰ καταβιδάσῃ ὅλους τοὺς ἐπιβά-
εις τὸ βάθος τοῦ πλοίου καὶ νὰ τοὺς κλείσῃ μέσα καλὰ, διὰ νὰ
μὴ εἰσέρχωνται τὰ νερά τῆς θαλάσσης. Ἡ τρικυμία διήρκεσε
πολλὰς ὥρας καὶ ἐπειδὴ τὸ μέρος ὅπου ἦσαν κλεισμένοι οἱ ἐπι-
βάται ἦτο πολὺ στενόχωρον διὰ τόσους ἀνθρώπους καὶ καθαρὸς ἀήρ
δὲν ἤδύνατο νὰ εἰσέλθῃ ἀπὸ κανὲν μέρος, τὰ βάσανα τῶν ἀτυ-
χῶν ταξιδιωτῶν ἦσαν ἀπερίγραπτα. Προσεπάθουν ν' ἀνοίξουν,
ἀλλ' ἀδύνατον ἐπὶ τέλους εἰς ἐξ αὐτῶν μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας
κατῴρθωσε νὰ ἐξελθῇ καὶ νὰ διηγηθῇ τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα ὑπέ-
ρερον κάτω. Ὁ πλοίαρχος μὲ φρίκην τοῦ τότε παρατήρησεν

ὅτι οἱ περισσότεροι εἶχον ἀποθάνει ἤδη, ἄλλοι ἐψυχομάχουν ἀκόμη καὶ ὀλίγοι μόνον ἔζων εἰς ἐλαιομένην κατάστασιν.

Καὶ διατί ἀπέθανον; Διότι ἀνέπνεον ἐπὶ πολλὴν ὄραν τὰς ἀναπνοάς, τὰς πλήρεις ἀνθρακικοῦ ὀξέος!

“Ὅλοι ἐφρίξαμεν μὲ τὴν διήγησιν ταύτην· τόσον λοιπὸν ἀπαραίτητος εἶναι εἰς τὴν υγείαν τοῦ ἀνθρώπου ὁ καθαρὸς ἀήρ!

— Ἀλλὰ θὰ μοῦ εἴπητε, ἐξηκολούθησεν ὁ ἱατρὸς, ἀφοῦ ὄχι μόνον οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ζῷα, ἀπὸ τοῦ σκώληκος τῆς γῆς, μέχρι τοῦ λέοντος καὶ τοῦ ἐλέφαντος, ἔχουν ἀνάγκην ὀξυγόνου ἵνα ζήσουν, τότε πῶς δὲν ἐλαττώνεται τὸ ὀξυγόνον ἀπὸ τὸν ἀέρα; Πόσον ὀξυγόνον χρειάζεται διὰ ν’ ἀναπνέουν ἑκατομμύρια ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων καὶ μυριάδες ἑκατομμυρίων τετραπόδων, πτηνῶν, ἰχθύων καὶ ἐντόμων! Καὶ ἐν τούτοις τὸ ὀξυγόνον οὐδέποτε ὀλιγοστεύει· πρῶτον, διότι ἡ ἀτμόσφαιρα, ἡ ὁποία περιβάλλει τὴν γῆν, ἔχει πολὺ μέγα ὕψος, καὶ δεύτερον διότι τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα, ἐνῷ ἀπορροφῶσι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ἀφήνωσιν ἐλεύθερον τὸ ὀξυγόνον.

Ἀλλὰ τὸν ἀέρα τὸν διατηροῦν καθαρὸν καὶ οἱ ἄνεμοι, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς θεωροῦμεν ἐνίοτε τόσον ἐνοχλητικούς. Ἐὰν δὲν ἐγίνοντο ἄνεμοι, ὁ ἀήρ θὰ ἔμενε στάσιμος, καθὼς τὰ στάσιμα ὕδατα καὶ θὰ ἐμολύνετο. Ὁ ἄνεμος ὅμως τώρα φυσᾷ, μετατοπίζει τὸν κακὸν ἀέρα καὶ φέρει νέον καὶ καθαρόν. Ὅταν ἔπειτα ἀπὸ μεγάλῃν ζέστην φυσήσῃ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἢ ἀπὸ τὰ δάση ἢ ἀπὸ τὴν θάλασσαν δροσερὸς ἄνεμος, ἀνοίγει ἡ καρδιά μας καὶ γινόμεθα ζωηροὶ καὶ εὐθυμοὶ· ὁ λόγος τῆς εὐθυμίας δὲν εἶναι μόνον ὅτι μᾶς ἐδρόσισεν, ἀλλὰ διότι καὶ ἔχυσεν εἰς τὸν ἀέρα νέον ὀξυγόνον.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ γύμνασις τόσον ὠφελεῖ· τὸ αἷμά μας κινεῖται ὀρμητικώτερα, ἡ καρδιά μας κτυπᾷ δυνατά, ἡ ἀναπνοὴ γίνεται ταχύτερα καὶ ἀπορροφῶμεν περισσότερον ὀξυγόνον.

“Ὁ ἱατρὸς ἐσταμάτησεν·

— “Ὅχι, ὄχι, ἐφωνάζαμεν ὅλοι· νὰ μᾶς εἴπητε καὶ ἄλλα, ἱατρεῖ! Οἱ λόγοι σας μᾶς ὠφελοῦν περισσότερον καὶ ἀπὸ τὰ φάρμακά σας.

“Ὁ ἱατρὸς ἐχαμογέλασεν εὐχαριστημένος καὶ ἐξηκολούθησεν τὴν ὁμιλίαν του.

Πῶς ἐργάζεται ὁ στόμαχος.

— Διὰ νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀρκεῖ μόνον ν' ἀναπνέη. χρειάζεται, ὡς γνωρίζετε, καὶ νὰ τρώγῃ· εὐθὺς ὡς αἰσθῆθῃ ἡ τροφή εἰς τὸν στόμαχον, ἀρχίζει καὶ ἡ ἐργασία τῆς χωνεύσεως. Χώνευσις δὲ εἶναι ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ θρεπτικοῦ μέρους τῆς τροφῆς καὶ ἡ μεταβολὴ αὐτοῦ εἰς ἓν ὑγρὸν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ τὸ αἷμα.

Τὸ ψωμί, τὸ κρέας, τὰ χόρτα, τὰ ὅσπρια, ὅσον καὶ ἂν τὰ μασησώμεν, δὲν ἡμποροῦν νὰ γίνουν ὅλα αἷμα, διότι μέγας μέρος αὐτῶν δὲν εἶναι θρεπτικόν καὶ θὰ ἐβλαπτον μάλλον τὸ σῶμα παρὰ θὰ τὸ ὠφέλουν. Ὁ στόμαχος, ἅμα παραλάβῃ τὴν τροφήν, τὴν μεταβάλλει εἰς πολτῶδη στακτεράν οὐσίαν, τὴν ὁποίαν καλοῦμεν χυλόν· ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ χυλός, δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ αἷμα.

Τί μανθάνομεν ἐκ τούτου : Ὅτι δὲν πρέπει νὰ τρώγωμεν πολλὰ πράγματα, ἀλλὰ ὀλίγα καὶ θρεπτικά· αἱ καλύτεραι τροφαὶ εἶναι τὸ γάλα, τὰ αὐγά, τὸ βούτυρον, τὸ τυρὶ, τὸ κρέας, τὰ φάρια, τὰ ὅσπρια, τὰ χόρτα. Πρέπει νὰ μὴ τρώγωμεν ποτέ, πρὶν πεινάσωμεν, διότι πρέπει νὰ χωνεύεται καλὰ ἡ πρώτη τροφή, πρὶν ἔλθῃ ἡ δευτέρα.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐννοήσετε καλύτερα, τί καταστροφὴν ἡμπορεῖ νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸν στόμαχον ἡ κακὴ τροφή, σὰς ἀναφέρω τὸ ἐξῆς παράδειγμα : Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν συνέβη εἰς ἓνα νέον ἐν φοβερὸν δυστύχημα· τὸ ὄπλον τοῦ εἶχεν ἐκφυροσκοπήσῃ ἐξ ἀπροσεξίας καὶ τοῦ ἐτρέψῃ τὸν στόμαχον· ὁ δυστυχὴς νέος δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ' ὑπέφερε δριμυτάτους πόνους· ἐπὶ τέλους ἰατρεύθη, ἀλλὰ ἡ ὀπὴ τῆς πληγῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ χωρέσῃ ἓν μικρὸν αὐγόν, ἔμενεν ἀνοιχτή. Ὁ ἰατρὸς εἶχε προσαρμόσει εἰς τὴν ὀπὴν ταύτην ἐλαστικὸν σωλῆνα καὶ δι' αὐτοῦ βλέπων κατῴρθωσε νὰ ἐξετάσῃ τί γίνεται ἐντὸς τοῦ στομάχου καὶ νὰ γράψῃ ὁλόκληρον βιβλίον περὶ χωνεύσεως τῶν φαγητῶν.

Εὐθὺς ὡς κατέβαινεν εἰς τὸν στόμαχον ἡ τροφή, ἐκλείεν οὗτος διὰ μιᾶς καὶ συνεστέλλετο καὶ μετὰ τὰς διαφόρους κινήσεις τοῦ ἔκαμνε τὸ φαγητὸν νὰ ἐνωθῇ μετὰ τὸ γαστρικὸν ὑγρὸν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν χώνευσιν· ἀφοῦ δὲ ἔκαμνε τοῦτο, πάλιν ἤνοιγε διὰ νὰ δεχθῇ καὶ ἄλλην τροφήν.

ὅταν ἔρως ἢ ἄλλη τροφή κατέβαινε πρὸ τῆς ὥρας, ὁ στόμαχος συντετέλλετο καὶ δὲν τὴν ἀφήνε νὰ εἰσέλθῃ.

Ἐνίοτε ὁ ἱατρὸς ἔλεγεν ἐπίτηδες εἰς τὸν νέον νὰ τρώγῃ καὶ νὰ καταπίνῃ ταχέως χωρὶς νὰ μασσῇ καλὰ τὴν τροφήν του· ὁ στόμαχος τότε, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόφθανε νὰ ἐκτελῇ ὅπως ἔπρεπε τὴν τακτικὴν του ἐργασίαν, ἐκινεῖτο ἀτάκτως καὶ δὲν ἐχώνευε καλὰ τὰς τροφάς· τότε καὶ τὸ χρῶμά του ἤλλαζε καὶ ἐφαίνετο ὅτι υπέφερε.

Μίαν φορὰν ὁ νέος ἔτυχε νὰ φάγῃ πολλὰ ἄωρα μήλα καὶ εὐθὺς ὁ στόμαχός του ἐκοκκίνησε καὶ ἐφαίνετο φλογισμένος. Ἄλλοτε πάλιν ἤρchiσε νὰ πίνῃ οἰνόπνευμα κρυφά, ἀλλ' ὁ ἱατρὸς γρήγορα τὸν ἐνόησε, διότι παρατήρησεν, ὅτι ὁ στόμαχος τοῦ νέου ἐγέμισεν ἀπὸ πληγᾶς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξήρχετο εἶδος πηκτοῦ αἵματος, τὸ δὲ γαστρικὸν ὑγρὸν, ἐχύνετο εἰς μικρὰν ποσότητα, ἢ ὁποία δὲν ἐπάρκει εἰς τὴν χώνευσιν τῶν τροφῶν· ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἦτο ἀνακατευμένον μὲ αἷμα καὶ μὲ πόνον. Εὐθὺς ὁ ἱατρὸς ἠμπόδισεν αὐστηρῶς τὸν νέον νὰ πίνῃ οἰνόπνευμα καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ στόμαχος ἱατρεύθη καὶ ἦλθε πάλιν εἰς τὴν πρώτην του κατάστασιν· φαντασθῆτε λοιπὸν τώρα τί γίνεται εἰς τὸν στόμαχον ταῦ τακτικοῦ μεθύσου!

Τί μανθάνομεν ἀκόμη ἀπὸ ὅλα αὐτά; Ὅτι πρέπει νὰ μασσῶμεν καλὰ καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν τὴν τροφήν μας· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προφυλάσσωμεν καὶ νὰ περιποιώμεθα τοὺς ὀδόντας μας. Συχνὰ σὰς βλέπω νὰ σπάζετε καρύδια καὶ ἀμύγδαλα μὲ τοὺς ὀδόντας· ἀλλὰ πόσον εἶναι τοῦτο ἐπικίνδυνον! Ἀρκεῖ καὶ μικρὸν μόνον μέρος ἀπὸ τὴν ὑαλῶδη οὐσίαν, ἢ ὁποία σκεπάζει τοὺς ὀδόντας, νὰ σπᾶσῃ καὶ θὰ ἔμβῃ ἀμέσως ὁ ἀήρ νὰ σαπίσῃ τοὺς ὀδόντας σας, θ' ἀρχίσουν οἱ φοβεροὶ ὀδοντόπονοι καὶ αἱ ἀγρυπνίαι καὶ ἡ κακὴ μάσσησις τῶν τροφῶν.

Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχωμεν, ποτὲ νὰ μὴ ἀφήνωμεν τροφήν μεταξὺ τῶν ὀδόντων, ποτὲ νὰ μὴ τοὺς σκαλίζωμεν μὲ βελόνας, νὰ μὴ τρώγωμεν ἄωρους καρποὺς ἢ γλυκίσματα καὶ τέλος νὰ τοὺς πλύνωμεν πάντοτε μετὰ τὸ φαγητὸν μὲ καθαρὸν νερόν.

Ἀλλὰ ποῖον εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον χρησιμώτερον καὶ ἀπὸ τὴν τροφήν ἀκόμη; Τὸ νερόν! Τὴν πείναν ἠμποροῦεν νὰ τὴν ὑποφέρωμεν ἐπὶ τέλους, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν δίψαν. Καὶ τοῦτο διότι τὸ σῶμά μας συνίσταται περισσότερον ἀπὸ νερόν παρὰ ἀπὸ ἄλλην οὐσίαν· σχεδὸν τὰ τρία τέταρτα τοῦ σώματός μας εἶναι ἀπὸ νε-

ρόν. Καί ἐάν δὲν πίνωμεν νερόν ν' ἀναπληρώσωμεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔφυγεν ἀπὸ τὸ σῶμά μας, τότε ἔρχεται τὸ αἰσθημα τῆς δίψης καὶ μᾶς λέγει, ὅτι τὸ νερόν τοῦ σώματος μας ὠλιγόστευσε καὶ πρέπει νὰ τὸ ἀναπληρώσωμεν.

Ἀλλὰ μὴ νομίζετε, ὅτι μόνον ὅταν πίνωμεν εἰσέρχεται νερόν εἰς τὸ σῶμά μας, διότι ἐκάστη τροφή περιέχει νερόν. Τὸ φῶμί π. χ. εἶναι σχεδὸν κατὰ τὸ ἡμῖσι νερόν, τὰ ὀπωρικά περιέχουν τόσον νερόν, ὥστε ἡμποροῦν πολλάκις νὰ σβέσουν τὴν δίψαν.

Νερόν πίνωμεν ὅχι μόνον διὰ τοῦ στόματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ δέρματος· ὅταν λουόμεθα ἢ ὅταν ὁ αἶρ εἶναι ὑγρὸς.

Βλέπετε δὲν ὑπάρχει πολυτιμώτερον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὸ νερόν· μὲ αὐτὸ καταπαύομεν τὴν δίψαν μας, λουόμεθα καὶ καθαρίζομεν τὸ σῶμά μας καὶ αὐτὸ μεταχειρίζομεθα εἰς παντοιοδεῖς ἀνάγκας τοῦ βίου μας.

Ἀλλὰ, εἶπε τέλος γελῶν ὁ ἰατρός, τὸ μάθημα διήρκεσε παρὰ πολὺ· καὶ μὲ περιμένουν οἱ ἀσθενεῖς μου εἰς τὴν διπλανὴν αἴθουσαν. Χαίρετε λοιπόν, ἀγαπητοὶ μου φίλοι καὶ μὴ λησμονεῖτε τὴν σημερινὴν μας ὁμιλίαν.

Ἐχαιρετίσαμεν μ' εὐγνωμοσύνην καὶ σεβασμὸν τὸν καλὸν μας ἰατρόν, τὸν ἀλησμόνητον φίλον μας.

Ποίαν καταστροφὴν ὑπέστη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Φράγκων.

Καθ' ἐκάστην ἤρχοντο εἰς τὸ νοσοκομεῖον καλαὶ κυρίαι, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐμοίραζον ἄνθη, γλυκίσματα καὶ καρπούς. Μᾶς ἐμοίραζον ἀκόμη καὶ διάφορα βιβλία τερπνὰ καὶ τὰ ἀνεγινώσκομεν ἐκάστην ἐσπέραν πρὸ τοῦ ὕπνου.

Εἰς ἐμὲ ἔτυχεν ἡ Ἱστορία τοῦ Βυζαντιανοῦ μας Κράτους. Πόσας φορές δὲν εἶχον ἀκούσει τὸν ἀγαπητόν μου Χρῆστον νὰ μοὶ ὁμιλῇ περὶ τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων μας, περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν Πατριαρχῶν μας, περὶ τῶν ἐνδόξων κατορθωμάτων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Νικηφόρου Φωκῆ, τοῦ Τιμιασκή, τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ τόσων ἄλλων!

Ἐδῶ ὁμως, εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, ἔδλεπα τώρα πράγματα ἄγνωστα καὶ φοβερά. Ἦξευρα, ὅτι κατὰ τὸν Μεσαίωνα οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως εἶχον ἐκστρατεύσει πολυάριθμοι, ἵνα σώσουν τοὺς Ἁγίους Τοποὺς, εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων Σαρακηνῶν.

Ποτὲ ὁμως δὲν ἐφανταζόμην, ὅτι εἶχον περάσει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν εἶχον κυριεύσει καὶ διαρπάσει μὲ τὸσον βάρβαρον ἀγριότητα. Αὐτοὶ δὲν ἦσαν εὐλαβεῖς Σταυροφόροι, ἐλευθερωταὶ τοῦ Τάφου τοῦ Σωτῆρός μας· ἦσαν ἐχθροὶ ἄγριοι, χειρότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρους.

Ἐκλειςα τὸ βιβλίον καὶ εἶπα εἰς τὸν πληγωμένον γείτονά μου, μὲ τὸν ὁποῖον συχνὰ ὠμιλοῦμεν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Πατρίδος μας·

— Δὲν πρέπει εἰς κανένα ἄλλον νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην παρὰ μόνον εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας· ὅταν ἡμεῖθα ἀδύνατοι, δὲν ἔχομεν κανένα φίλον· ὅταν ὁμως εἰμεθα δυνατοί, ὅλοι μᾶς σέβονται καὶ μᾶς εἶναι φίλοι καὶ σύμμαχοι.

Πῶς σοῦ ἤλθον αὐτὰ εἰς τὸν νοῦν, Πέτρε;

— Ἐδῶ ἀνεγίνωσκον τὴν ἁλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων καὶ ἐφριξα. Τὸ Βυζαντιακόν μας τότε Κράτος εἰχεν ἐξασθενήσει καὶ ἦτο ἀνίκανον νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἐλευθερίαν του.

— Τί συνέβη λοιπὸν τότε;

— Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἐπετέθησαν ἐναντίον μας, ἐκυρίευσαν τὴν Πρωτεύουσάν μας καὶ ἤρπασαν, ἔκαυσαν, ἐδεδήλωσαν πᾶν ὃ, τι εὔρον. Χρυσόν, ἄργυρον, πολυτίμους λίθους, μεταξωτά, γουναρικά, ὅλα τὰ διήρπαζον μὲ ἀπληστίαν.

Εἰσήρχοντο εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἔχυνον κατὰ γῆς τὸ θεῖον αἷμα καὶ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ κλέψουν τὰ ἅγια δισκοπότηρα. Ἡ θαυμασία Ἁγία Τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐκερματίσθη καὶ διηρπάσθη· ἐπίσης καὶ ὅλος ὁ ἀπέραντος πλοῦτος, ὁ ὁποῖος ἐκόσμηι τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ ἐπιπλα, τὸν ἄμβωνα, τὰς στήλας, τὰς θύρας. Ἐμέθυον καὶ ἐχόρευον μέσα εἰς τοὺς ναοὺς καὶ περιῦριζον τὴν ὁρθόδοξον θρησκείαν.

Καὶ τὸ χειρότερον, οἱ Φράγκοι δὲν ἐσεβάσθησαν οὐδὲ αὐτὰ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης, τὰ ὅποια ἐκόσμουσι τὰς πλατείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πολλὰ τοιαῦτα ἀγάλματα ἦσαν ἔργα τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους.

Εἰς μίαν πλατεῖαν ὑψώνετο τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς θεᾶς Ἑρας· ἦτο τόσον μέγα, ὥστε, ὅτε ἀνετράπη ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, ἵνα χωνευθῇ καὶ μεταβληθῇ εἰς νόμισμα, τέσσαρα ζεύγη βοῶν μόλις ἠδυνήθησαν ν' ἀποκομίσουν τὴν κεφαλὴν του μόνον. Ἄλλου πάλιν ὑπῆρχε μέγα ἄγαλμα τοῦ Ἑρακλέους· ὁ ἥρωες δὲν ἐκράτει οὔτε τόξον, οὔτε βόπαλον· ἐκάθητο συλλογισμένος καὶ λυπημένος, διότι δὲν ἤξευρεν, ἐὰν θὰ κατορθώσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς ἄθλους, τοὺς ὁποίους τῷ εἶχεν ἐπιβάλει ὁ Εὐρυσθεύς.

Καὶ πόσα ἄλλ' ἀγάλματα δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη, τὰ ὁποῖα εἶχον σεβασθῇ οἱ αἰῶνες, οἱ Σταυροφόροι ὅμως εἰς μίαν στιγμὴν τὰ κατέστρεψαν! Ὑπῆρχε μία θαυμασία Λύκαινα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐθῆλαζον οἱ ἰδρυταὶ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, ὁ Ῥώμος καὶ ὁ Ῥωμύλος· ὑπῆρχον Σφίγγες, ἔμπροσθεν μὲν ὠραῖαι γυναῖκες, ὀπίσθεν δὲ ἄγρια θηρία· ὑπῆρχεν εἰς περίφημος χαλκοὺς ἀετὸς κατασπαράσσων διὰ τῶν ὀνύχων του ὄφιν· ὅτε δὲ ἔλαμπεν ὁ ἥλιος ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος, αἱ ἠπλωμένα πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ ὑπεδήλουν διὰ γραμμῶν, ἐπιτηδεῖως χαραγμένων, τὰς δώδεκα ὥρας τῆς ἡμέρας.

Τὸ κάλλιστον ἄγαλμα τῆς Ἑλένης, μὲ τὸ γλυκὺ μεδίμα, κατεστράφη καὶ αὐτό.

Καὶ ὅχι μόνον αὐτά· ἀλλὰ καὶ πλουσιωτάτας βιβλιοθήκας ἔκαυσαν καὶ ἐξηφάνισαν χιλιάδας βιβλίων.

— Εἶναι φοβερὰ αὐτά, τὰ ὁποῖα μᾶς διηγείσαι, Πέτρε! ἀνεφώνησεν ὁ πληγωμένος στρατιώτης. Πῶς κατωρθώσαμεν λοιπόν, ἔπειτα ἀπὸ τόσον μεγάλην καταστροφὴν ν' ἀναστῶμεν καὶ πάλιν καὶ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν Κωνσταντινούπολιν;

Πῶς σφύζεται ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκ τοῦ κινδύνου τῶν Φράγκων.

— Ἀκριβῶς ἡ καταστροφὴ αὕτη, ἀπῆντησα, ἐξύπνησε τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν, μᾶς ἔκαμε νὰ συνέλθωμεν, νὰ ὁμονοήσωμεν καὶ νὰ πάρωμεν πάλιν ὀπίσω ὅ τι οἱ Φράγκοι μᾶς εἶχαν πάρει.

Εἰς τὴν Ἡπειρον πρὸ πάντων ἤρχισε τότε ν' ἀναγεννᾶται ὁ νέος Ἑλληνισμὸς καὶ ἰδρύθη τὸ «Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου». Ἡ Ἡπειρος ὑπῆρξεν ἡ μόνη Ἑλληνικὴ χώρα, ἡ ὁποία δὲν ἔπεσεν εἰς τὰς ἀρπακτικὰς χεῖρας τῶν Φράγκων.

Πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ἡ Ἄρτα·

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τὴν πόλιν ταύτην ἐκόσμησαν οἱ Δεσπότες μὲ ὠραίας Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ὁποίων σώζεται ἀκόμη ἡ θαυμασιωτάτη «Παναγία ἡ Παρηγορήτισσα». Τὰ τείχη, τὸ κάστρον, τὰ λαμπρὰ παλάτια τῆς πόλεως καὶ οἱ πλουσιώτατοι ναοὶ ἐδείκνυνον τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Δεσποτάτου. Ἐκτεταμένα ἦσαν τὰ ὄρια τοῦ Δεσποτάτου· πρὸς Βορρᾶν τὸ Δυρράχιον, πρὸς Νότον ἡ Ναύπακτος, πρὸς Δυσμὰς ἡ Ἀδριατικὴ θάλασσα καὶ πρὸς Ἀνατολὰς ἔφθανε μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Δεσπότης μάλιστα Θεόδωρος νίκη τοὺς Φράγκους, κατακτᾷ τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τέλος στέφεται αὐτοκράτωρ εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ἀκρόπολιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἐδῶ, εἰς τὴν πόλιν ταύτην, τὴν ἐποίαν μὲ τὸ αἷμά μας πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐπήραμεν, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

«Ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς Βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Κομνηνὸς Δούκας».

— Ὡστε, ἀπήντησεν ὁ φίλος μου, τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου ἀνέστησε τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν!

— Δυστυχῶς ταχέως παρήκμασε. Τὸ ἔργον ὅμως τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου δὲν ἔμειναν ἄγονον· ἐξύπνισεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας, τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνεξαρτησίας, τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς πολέμους, τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν τυράννων. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἡπείρου ἠκούσθη ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ ἔτη ἡ πρώτη φωνὴ τῆς ἐλευθερίας μας. Γύρω ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα οἱ Ἀρματωλοὶ καὶ οἱ Κλέφται ἤρχισαν ν' ἀφηγηθῶν τὸν τύραννον καὶ νὰ δημιουργοῦν μίαν νέαν, ἐλευθέραν Ἑλλάδα!

Γύρω μας εἶχον ἤδη συναθροισθῇ πολλοὶ πληγωμένοι καὶ μᾶς ἤκουον· ὁ εἰς εἶχε δεμένῃν τὴν χεῖρά του, ὁ ἄλλος τὴν κεφαλὴν καὶ ἄλλοι ἐκράτουν βράβδους καὶ ἐστήριζον τὸ κουρασμένον τῶν σώμα.

— Ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὴν Ἄρταν, μοῦ εἶπε τότε μὲ ὑπερηφάνειαν, εἰς πληγωμένος στρατιώτης, μὲ ὠραῖον ξανθὸν μύστακα.

— Ὡστε θὰ ξεύρης τὸ τραγοῦδι τῆς Γεφύρας τῆς Ἄρτης;

— Καὶ βέβαια τὸ ξεύρω· εἰς τὰ πανηγύρια μας συχνὰ τὸ τραγουδοῦμεν.

— Πές το! ἐφωνάξαμεν τότε ὅλοι.

Ὁ νέος ἐντράπη εἰς τὴν ἀρχὴν, ἔπειτα ὅμως ἐπέισθη καὶ ἤρχισε νὰ μᾶς ἀπαγγέλλῃ σιγά, σιγά τὸ ὠραῖον τραγοῦδι:

Τὸ γιοφύρι τῆς Ἀρτας.

Σαράντα πέντε μάστοροι κ' ἐξήντα μαθητάδες
Τρεῖς χρόνους ἐδουλεύανε στῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι·
Ὅλημερίς ἐκτίζανε κ' ἀποβραδὺς γκρεμίζεται,
Μοιρολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν' οἱ μαθητάδες·
Ἀλλοίμονον 'στουὺς κόπους μας, κοῖμα 'στις δούλεψές μας,
Ὅλημερίς νὰ κτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμίζεται!

Καὶ τὸ Στοιχειὸ ἀποκρίθηκε ἀπ' τὴ δεξιὰ καμάρα·
— Ἄν δὲ στοιχειώσῃ ἄνθρωπο, τοῖχος δὲν θεμελιώνει!
Καὶ μὴ στοιχειώσετε ὄρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβήτη,
Παρὰ τοῦ Πρωτομάστορα τὴν ὥμορφη γυναῖκα.

Τ' ἄκουσε ὁ Πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει·
Κάνει γροκὴ καὶ στέλλει τὴ μὲ τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι·
— Ἀργὰ ντυθῇ, ἀργὰ ἀλλαχτῇ, ἀργὰ νὰ πάῃ τὸ γιῶμα,
Ἀργὰ νὰ πάῃ νὰ διαβῇ τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.
Καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε κ' ἀλλοιῶς ἐπῆγε κ' εἶπε·
— Γοργὰ ντυθῆς, γοργὰ ἀλλαχτῆς, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιῶμα
Γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῆς τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.

Νάτην καὶ ξαναφάνηκεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα!
Τὴν εἶδε ὁ Πρωτομάστορας, ῥαγίζεται ἡ καρδιά του·
— Γαῖά σας, χαρά σας, μάστοροι, καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες!
Μὰ τί ἔχει ὁ Πρωτομάστορας κ' εἶν' ἔτσι χολιασμένος;
— Τὸ δακτυλίδι τοῦπεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα
Καὶ ποιὸς νὰ μπῇ καὶ ποιὸς νὰ βγῇ τὸ δακτυλίδι ναῦρη;
— Μάστορα, μὴν πικραίνεισαι κ' ἐγὼ νὰ πᾶ 'στὸ φέρω,
Ἐγὼ νὰ μπῶ κ' ἐγὼ νὰ βγῶ τὸ δακτυλίδι ναῦρω!

Μηδὲ καλὰ κατέβηκε μηδὲ στὴ μέσῃ ἐπῆγγε·

— Τράβα καλὲ τὴν ἄλυσσο, τράβα τὴν ἄλυσσίδα,

“Ὅλο τὸν κόσμον ἐγύρεψα καὶ τίποτε δὲν ἦνρά.

“Ενας πηχάει μὲ τὸ μυστοῖ κι’ ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη

Παίρνει κι’ ὁ Πρωτομάστορας καὶ ὀίχνει μέγα λίθο.

—

— Ἀλλοίμονον ὅσῃ μοῖρά μας, κοῖμα ὅσῳ δικό μας!

Τρεῖς ἀδελφάδες εἴμαστε κ’ οἱ τρεῖς κακογραμμένες·

Ἡ μιὰ ἔκτισε τὸν Δούναβι κ’ ἡ ἄλλη τὸν Αὐλῶνα

Κ’ ἐγὼ, ἡ πιὸ μικρότερη, τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.

Ὡς τρέμει ἡ καρδούλά μου, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,

Ὡς πέφτουν τὰ μαλλάκια μου, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες!

—

— Κόρη, τὸν λόγον ἄλλαξε κι’ ἄλλη κατὰρα δῶσε,

Ἔχεις μονάκριβο ἀδελφό, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ!

Κι’ αὐτὴ τὸν λόγον ἄλλαξε κι’ ἄλλη κατὰρα δίνει·

— Σίδερο ἡ καρδούλά μου, σίδερο τὸ γιοφύρι,

Σίδερο τὰ μαλλάκια μου, σίδερο κι’ οἱ διαβάτες,

Τί ἔχω ἀδελφὸ ὅσῃν ξενητεῖα μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ!

(Δημοτικόν)

Πῶς ἐγνώρισα ἓνα ἥρωα.

Δὲν δύναμαι πλέον νὰ εἶμαι ἐξηπλωμένος εἰς τὸ Νοσοκομεῖον. Θέλω νὰ φύγω· εἶμαι καλὰ, αἱ δυνάμεις μου ἐπανήλθον. Σήμερον ἐπέστρεψεν ὁ Χρῖστος ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Χίον, ὅπου εἶχε σταλῇ ἐκλαιον, ὅτε μοὶ διηγείτο τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὠραίων νήσων μας· τί χαρά, τί συγκινήσεις.

Θὰ φύγῃ πάλιν διὰ τὴν Ἑπειρον· ὄχι, θὰ φύγω μαζί του. Θὰ παρακαλέσω τὸν ἱατρόν, θὰ τῷ εἶπω, ὅτι θ’ ἀποθάνω ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν μου, ἂν μένω ἐδῶ κλεισμένος· εἰς τὴν Ἑπειρον νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ ὑποφέρουν καὶ ἐγὼ ἐδῶ νὰ ἔχω ὅλας τὰς

ἀναπαύσεις μου, τὰ ἄνθη, τὰ γλυκίσματα, τὰ ὥραια βιβλία, τὴν θερμότητα ! Ὅχι, εἶναι ἐντροπή !

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὸν εὖζωνον, τὸν ὁποῖον ἔφεραν ἐδῶ σήμερον πρῶτ', πληγωμένον· τὸν εἶχον περικυκλώσει αἱ νοσοκόμοι καὶ τὸν παρεκάλουν νὰ φάγῃ.

« — Γάλα θέλεις ; τῷ ἔλεγον.

— Ὅχι !

— Αὐγά ;

— Τίποτε !

— Κρέας ;

— Τίποτε σὰς λέγω !

— Νηστικὸς θὰ μείνῃς ;

— Νηστικὸς.

— Εἰς τὸν πόλεμον δὲν ἔτρωγες ;

— Μία κουραμάνα δὲν μ' ἔφθανε.

— Διατί λοιπὸν δὲν τρώγεις τώρα ;

— Πῶς νὰ σὰς τὸ πῶ ; Στενοχωροῦμαι ! Θέλω βουβόν, θέλω ἀέρα ! Θέλω νὰ γυρίσω πάλιν εἰς τὸν λόχον μου. Νὰ μυρίσω πάλιν μπαρούτι. Ἐδῶ πνίγομαι ! »

Αὐτὰ ἐπυλλογιζόμεν σήμερον τὸ ἀπόγευμα καὶ ἐθαδίζα μέσα εἰς τὸν θάλαμον ἀνήσυχος.

— Τί ἔχεις, συνάδελφε, μοῦ εἶπεν αἰφνης εἰς στρατιώτης ἀπὸ τὴν ἀπέναντι κλίνην. Φαίνεσαι λυπημένος.

— Νά, θέλω νὰ φύγω καὶ δὲν μ' ἀφήνουν. Ἡ Πατρίς μου θὰ ἐλευθερωθῇ καὶ ἐγὼ θὰ κάθημαι ἐδῶ μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια.

— Εἰσαι Ἡπειρώτης ;

— Ναί, ἦλθα ἐθελοντής.

— Ἐκαμες τὸ καθήκόν σου, ἐπληρώθης, ἀναπαύσου τώρα, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ἦσο υποχρεωμένος νὰ ἔλθῃς εἰς τὸν πόλεμον.

— Ἀλλοίμονον ! ἀπάντησα ἐγὼ ἀποτόμως, ἂν πρέπη νὰ μᾶς ἐξαναγκάζουν νὰ υπερασπίζωμεν τὴν Πατρίδα μας. Καὶ ἂν ὁ νόμος δὲν μᾶς υποχρεώνῃ, μᾶς υποχρεώνει ὁμοῦς ἡ συνείδησίς μας· καὶ ἀπὸ αὐτὴν, φίλε μου, δὲν ξεφεύγομεν !

— Τὰ λέγεις εἰς ἐμέ αὐτὰ τὰ λόγια ; εἶπε μὲ τόνον βαθείας θλίψεως ὁ νεαρὸς στρατιώτης. Καὶ ἐγὼ εἶμαι ἐθελοντής, ἀπὸ

τὴν Κύπρον· ἐγὼ ὁμως εἰς τὸν πόλεμον οὔτε τώρα θά ὑπάγω, οὔτε εἰς τὸ μέλλον.

Καὶ ἀνεστέναξε.

— Διατί;

— Διότι μοῦ ἔκοψαν τὸ πόδι ἀπὸ τὸ γόνυ.

Ἔτρεξα καὶ τὸν ἐνηγγκαλίστην· ἡ συγκίνησίς μου ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε δὲν ἤμπούρεσα νὰ κρατήσω τὰ δάκρυα. Τὸ γενναῖον παλληκάρι! Καὶ ἐγὼ τὸ παραξήγησα καὶ τῷ ὠμίλησα ἀποτόμως, ἐνῷ ἔπραπε νὰ τὸν παρηγορῶ καὶ νὰ τὸν θαυμάζω!

— Συγχώρησέ με! τῷ εἶπα.

— Νὰ σὲ συγχωρήσω; διατί; Ὁμίλησες ὡς ἀληθινὸς Ἕλλην!

Ἐσιώπησεν ὀλίγον καὶ ἔπειτα εἶπε·

— Καὶ ὁμως εἶχα τόσα ὄνειρα! Ἦθελα νὰ γίνω ἀξιωματικός, ν' ἀριερώσω ὅλην μου τὴν ζωὴν εἰς τὴν Πατριδα. Νὰ εἶμαι καὶ ἐγὼ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι θά ἔμβουν μίαν ἡμέραν εἰς τὴν Πόλιν! Τώρα, τίποτε!

— Πῶς τίποτε; Εἶσαι ἐνδοξος καὶ τὸ λησμονεῖς;

Ὁ νεκρὸς Κύπριος ἔχαμογέλασεν εὐχαριστημένος καὶ εἶπεν·

— Αὐτὸ καὶ ἐμένα μὲ παρηγορεῖ· ἔδωκα ὅτι ἤμπορούσα εἰς τὴν Πατριδα μου. Δίξα σοι ὁ Θεός, ὅτι συνέτεινα καὶ ἐγὼ νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ δοξασθῇ.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἔλαμπον ἀπὸ υπερηφάνειαν καὶ χαράν.

— Ἀπὸ τὴν Ἠπειρον στέλλε μου, ἂν θέλῃς κάποτε γράμμα νὰ παρακολουθῶ, ἅς εἶναι καὶ ἀπὸ μακράν, τὸν πόλεμον. Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ νὰ ἐμβῇτε γρήγορα εἰς τὰ Ἰωάννινα!

— Θὰ σοὶ στέλλω γράμματα συχνά, σοὶ τὸ ὑπόσχομαι.

— Εὐχαριστῶ, συνάδελφε. Ὀνομάζομαι Δημήτριος Γαζής.

Τῷ ἔσφιξα τὴν χεῖρα μὲ συγκίνησιν καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν κλίνην μου· ἦτο ἡ ὥρα τῆς ἐπισκέψεως τοῦ ἱατροῦ. Ἦμην ἀποφασισμένος νὰ τὸν παρακαλῶ, ἕως ὅτου μοὶ δώσῃ τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγω εἰς τὸν λόχον μου, ὁ ὅποιος ἔφευγε μεθ'αὐρίον διὰ τὴν Ἠπειρον.

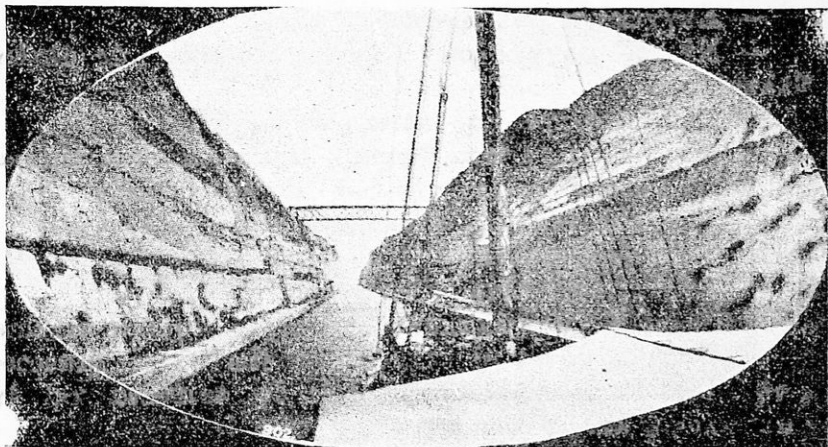
Πῶς φθάνομεν εἰς τὴν Ἠπειρον.

Φεύγομεν!

Ἡ χαρά μου ἦτο ἀπερίγραπτος. Ἐκκίμων ὡς μεθυσμένος.

Ἀπεχαιρέτισα τοὺς συντρόφους μου εἰς τὸ νοσοκομεῖον, τοῖς ἠδύχηθην καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου, ἐφίλησα τὸν Κύπριον ἐθελοντήν, ἠγχαρίστησα τὸν ἱατρὸν καὶ τὰς νοσοκόμους διὰ τὰς περιποιήσεις των, ἐνεδύθην πάλιν τὴν στρατιωτικὴν στολὴν μου, ἐπύηρα τὸ ὄπλον μου καὶ ἐμπρός!

Μὲ βῆμα γοργόν, δυνατόν, ἐπεράσαμεν τοὺς δρόμους τῆς Θεσσαλονίκης.



— Κατευόδιον!

— Ὁ Θεὸς μαζί σας!

μᾶς ἐφώναζον καὶ ἡμεῖς ἐχαίρομεν, ὥς ἐὰν ἐπηγαίναμεν εἰς πανήγυριν.

Εἰσῆλθομεν εἰς τὸ ἀτμόπλοιον καὶ μᾶς ἐφάνη τὸ ταξίδιον ἡτελεύτων.

— Πότε νὰ φθάσωμεν! Πότε νὰ φθάσωμεν! ἔλεγον εἰς τὸν Χρῖστον.

Ἐπεράσαμεν τὴν Εὐδοίαν, τὴν Ἀττικὴν, τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἔπειτα ἐσπεύδομεν πρὸς τὴν Πρεβεζάν.

Ὅτε ἐπάτησε τὸ πόδι μου εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Ἠπείρου, ἡ καρδιά μου ἔτρεμεν ἀπὸ τὴν ἀγαλλίασιν. Μας εἶπαν, ἀν θέλωμεν ὡς ἀναπαυθώμεν

— "Όχι! ἀπηντήσαμεν ὅλοι μὲ μίαν φωνήν· βιαζόμεθα! Οἱ ἀδελφοί μας πολεμοῦν τώρα ἐκεῖ ἐπάνω τόσους μῆνας καὶ θέλομεν νὰ τοὺς ξεκουράσωμεν.

Ἐξεκινήσαμεν. Τὸ ψῦχος ἦτο τρομερόν· ἡ πορεία ὁμῶς μᾶς ἐθέρμαινε. Παντοῦ στρατιῶται, ἀμάξαι καὶ αὐτοκίνητα μετέφερον πολεμεφόδια καὶ τρόφιμα καὶ τραυματίας. Σιγά, σιγά ἐπιπταν ἡ χιὼν καὶ ἐσκέπαζε τὴν πεδιάδα καὶ πέρα τὰ βουνὰ ἐφαίνοντο κατάλευκα. Εὐρισκόμεθα εἰς τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ χειμῶνος. Μᾶς ἔλεγον τί ὑπέφερον οἱ στρατιῶται μας ἐκεῖ πέρα ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ ἀπὸ τὰς αἰφνιδίας νυκτερινὰς ἐπιθέσεις καὶ ἐδιαζόμεθα νὰ φθάσωμεν καὶ ἡμεῖς μίαν ὥραν ἀρχύτερα καὶ νὰ ὑποφέρωμεν.

Αἱ κακουχίαι καὶ τὰ βάσανα μᾶς ἐφαίνοντο γλυκύτατα, διότι ἐγίνοντο χάριν τῆς Πατρίδος.

Εἰς τραυματίας μᾶς ἔλεγε·

— Κυττάζομεν πέρα τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων νὰ λάμπῃ καὶ ὅλα τὰ λησιμονοῦμεν!

— "Α! πότε νὰ φθάσωμεν καὶ ἡμεῖς! ἐλέγομεν. Πότε νὰ φθάσωμεν!

Ἐταχύνσαμεν τὸ βῆμά μας. Ὁ δρόμος ἦτο θαυμάσιος, ὁ Λαῦρος ποταμός, δίπλα μας, ἐκύλιε τὰ νερά του ἤρεμα, ὅπως τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν μικρὸς ἔπαιζον εἰς τὰς ὄχθας του. Ἐνθυμούμαι τί ὠραῖαι τὸ καλοκαίρι πρασινίζουν αἱ ὄχθαι του. Αἱ πλάταινοι ὑψώνονται καὶ φιλοξενοῦν εἰς τὰ πυκνὰ φυλλώματά των χιλιάδας φωλεῶν· κάτω αἱ ῥοδοδάφναι ἀνθίζουν καὶ τὰ ἀρωματῶδη φυτὰ γεμίζουν τὸν ἀέρα μὲ γλυκυτάτην εὐωδίαν.

Τώρα ὁμῶς ὁ χειμὼν ἀπλώνει παντοῦ τὸ λευκόν του σάββανον. Ὁ πόλεμος ἐγέμισε τὰς εἰρηνικὰς ὄχθας μὲ πτώματα ἑπώνων, μὲ φυσίγγια, μὲ σπασμένους ἀμάξας καὶ τὰ φορεῖα τοῦ νοσοκομείου διασχίζουν σήμερον τὰς ὠραίας τοποθεσίας τοῦ εἰρηνικοῦ ποταμοῦ.

— Δὲν πρέπει νὰ λυπῆσαι, μοὶ ἔλεγεν ὁ Χρῆστος, εἰς τὸν ὅποιον ἀφηγοῦμην τὰς ἀναμνήσεις μου. Θὰ ἔλθῃ πάλιν ἡ ἀνοιξὶς καὶ μαζί της θὰ φέρῃ ὅχι μόνον τὰ φύλλα εἰς τὰ δένδρα καὶ τὰ κόκκινα ἀνθὰ εἰς τὰς ῥοδοδάφνας, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰρήνην. Καὶ ὅχι μόνον τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο πολυτιμότερον,

τὸ ὁποῖον ἐπὶ αἰῶνας δὲν ἐπεσκέφθη καὶ δὲν ἐφώτισε τὰ μέρη ταῦτα· θὰ φέρῃ τὴν Ἐλευθερίαν!

— Ἐχθροὶ δίκαιον, ἀπεκρίθη συγκινημένως.

« Ἀργαίε νῆλθῃ ἐκείνη ἡ ἡμέρα
Κ' ἦσαν ὅλα σιωπηλά!
Γιατὶ τᾶσκαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά! »

**Πῶς εἰς φίλος μου λοχίας ἐπισκέπτεται μετ' ἐμοῦ ἕνα
γέροντα κάτοικον τῆς Φιλιππιάδος.**

Ὅτε ἐπλησιάσαμεν εἰς τὴν μικρὰν πόλιν τῆς Φιλιππιάδος, παρέστην εἰς μίαν συγκινητικὴν σκηνήν, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε θὰ λησμονήσω.

Ἐσταματήσαμεν ν' ἀναπαυθῶμεν ὀλίγον, ἔξωθεν τῆς πόλεως.

— Πέτρε, μοῦ εἶπεν εἰς λοχίας τοῦ πυροβολικοῦ, φίλος μου, ἔρχεσαι μαζί μου νὰ θπάρχωμεν εἰς ἕν μέρος;

— Ποῦ;

— Θὰ ἴδῃς. Ἐλα μαζί μου!

Ἐπύρρα ἄδειαν καὶ ἐξεκίνησαμεν. Ἐπεράσαμεν τοὺς στανοὺςδρομίσκους τῆς Φιλιππιάδος, τοὺς γεμάτους ἀμάξας, αὐτοκίνητα, στρατιώτας πληγωμένους, νοσοκόμους μετὸν ἐρυθρὸν σταυρὸν εἰς τὸν βραχίονα.

— Ποῦ πηγαίνομεν;

— Νὰ παρηγορήσωμεν τὸν πατέρα ἑνὸς ἥρωος· ἐνθυμεῖσαι ἕνα δεκανέα ξανθόν, σιωπηλόν, ὅστις ἐπήγαινε πάντοτε μαζί μου;

— Τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν φοιτητὴν τῆς νομικῆς;

— Ναί, ναί! Ἐφανεύθη εἰς τὰ Γιαννιτσά· τὸν ἡγάπων ὡς ἀδελφόν μου. Πρὶν ξεψυχήσει, μοι εἶπε· « Κύριε λοχία, στὰν περάσῃς ἀπὸ τὴν Φιλιππιάδα, πήγαινε νὰ χαιρετίσης τὸν πατέρα μου καὶ τοὺς ἀδελφούς μου. » Ἐννοεῖς λοιπὸν τώρα; Ἐδόθης ὡς ἐφθάσαμεν ἐδῶ, ἠρώτησα καὶ ἔμαθα τὸ σπῆναι του. Νὰ το, ἐκείνο τὸ χαμηλόν, εἰς τὴν γωνίαν. Ἐπλησιάσαμεν συγκινημένοι. Κτυπῶμεν τὴν θύραν· ἀνοίγει καὶ δύο παιδιά 14 ἔως 16 ἐτῶν μᾶς ὑποδέχονται μαυροφορεμένα.

— 'Ο Ἀλέξανδρος ἦτο ἀδελφός σας ;

— Ναί.

— Εἶναι μέσα ὁ πατέρας σας ;

— Μάλιστα· εἶναι εἰς τὸ κρεβάτι.

— Εἶναι δυνατόν νὰ τὸν ἴδωμεν ; "Ἠλθομεν ἐπίτηδες.

— Πηγαίνομεν νὰ τὸν εἰδοποιήσωμεν.

Οἱ νέοι ἐβάδισαν ἐλαφρῶς, ἤνοιξαν τὴν θύραν καὶ ἐπλησίασαν εἰς τὴν κλίνην τοῦ γέροντος.

'Ο πατὴρ των ἐκοιμάτο ἐλαφρὰ μὲ τὴν μίαν χεῖρα ἔξω ἀπὸ τὰ σκεπάσματα, μὲ τὸ πρόσωπον γυρισμένον πρὸς τὴν θύραν.

"Ἦκουσε τὸν θόρυβον καὶ ἤνοιξεν ἀργὰ τοὺς ὀφθαλμούς.

— Πῶς εἰσθε, πατέρα ;

— Καλύτερα, παιδιά μου, καλύτερα.

— "Ἀκουσε, πατέρα, δύο κύριοι θέλουν νὰ σὲ ἴδουν.

— "Ἄς ἔλθουν. Ποιοὶ εἶναι.

Τὰ φιλόστοργα τέκνα ἐδίστασαν νὰ εἶπουν τί συμβαίνει.

— Διὰ τί διστάζετε ; Ποιοὶ εἶναι ;

— Εἰς λοχίας καὶ εἰς στρατιώτης.

— Τί θέλουν ; "Ἐρχονται ἀπὸ τὰ Γιαννιτσά ;

"Ἄς ἔλθουν γρήγορα !

"Ἐκαμεν αἰφνίδιον κίνημα ἵνα σηκωθῇ καὶ καθίσῃ· ἀλλὰ οἱ υἱοὶ τοῦ τὸν ἠμπόδισαν.

— "Οχι, πατέρα ! εἶπον μὲ πολλὴν τρυφερότητα, μὴ κινήσαι ! "Ἐμπορεῖ νὰ σοῦ κάμῃ κακόν· μείνε πλαγιασμένος, δὲν πειράζει !

— "Ἐγνώρισαν τὸν Ἀλέξανδρόν μας ; Τὸν εἶδαν ;

— Ναί. "Ἠλθαν ἐπίτηδες.

Δύο δάκρυα ἔτρεξαν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ γέροντος· ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν, ἔσφιξε τὰ χεῖλη καὶ προσεπάθησε νὰ κρατήσῃ τοὺς λυγμούς.

— Πατέρα, εἶπεν ὁ μεγαλύτερος υἱός, φιλῶν τὸ μέτωπόν του, ἔχε θάρρος.. 'Ο λοχίας ἦλθεν ἐδῶ νὰ σὲ παρηγορήσῃ. Θάρρος, πατέρα !

— Φώναξέ τους.

— Τώρα εὐθύς ;

— Ναί, εὐθύς.

— "Ἤλθε, μᾶς ἔκαμεν νεῦμα καὶ εἰσήλθομεν.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ὁ ἀγαθὸς λογίας ἔτρεξεν, ἐφίλησε τὴν χεῖρα τοῦ γέροντος καὶ τῷ εἶπε μὲ ἀγάπην·

— Ὑπομονή! Ὑπομονή!

Ὁ γέρον εἶχε στηρίζει τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ λογίου καὶ ἔκλαιε. Κανεὶς δὲν ἐπρόφερε λέξιν.

Ἐξαφνα ὁ γέρον ἐσήκωσε τὴν κεφαλὴν καὶ εἶπε·

— Πέστε μου, κύριε λογία, τὸν εἶδατε; Θέλω νὰ τὰ μάθω ὅλα· θὰ δείξω γενναιότητα.. Αἰσθάνομαι πολὺ θάρρος.. Θέλω νὰ μάθω μὲ τί τρόπον (καὶ τὰ δάκρυα τοῦ διέκοφαν τὴν φωνήν) νὰ μάθω πῶς ἀπέθανε τὸ παιδί μου..

Ὁ λογίας ἐκάθισεν ὅσον ἡδύνατο πλησιέστερον εἰς τὴν κλίνην καὶ ἐσκέπτετο, πῶς ν' ἀρχίσῃ τὴν διήγησιν. Τέλος εἶπε·

— Ὁ λοχαγὸς μᾶς διέταξε ν' ἀναβῶμεν μὲ δύο πυροβόλα τὴν κορυφὴν ἐνδὲς λόφου, εἰς τὰ Γιαννιτσά· ὁ ἀνθυπολοχαγὸς μᾶς εἶχε πρὸ ὀλίγου φονευθῇ καὶ διηύθυνα ἐγώ.— «Ἐμπρός! διατάσσω. Ὀρμῶμεν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο εἰς τὸ δεξιὸν πυροβόλον. Πότε ἀνέβημεν τὴν κορυφὴν, πότε ἐποποθετήσαμεν τὰ δύο πυροβόλα μας, δὲν ἐνθυμοῦμαι. Ἦμεθα ὡς μεθυσμένοι. Ἐγερμίσαμεν καὶ ἐσκοπεύσαμεν. «Ἐπάνω εἰς τὴν κεντρικὴν φάλαγγα, δεκανέα!» τοῦ ἐφώνησα. «Μάλιστα», μοῦ ἀπήντησεν ἐκεῖνος καὶ ἔκυψε διὰ νὰ σκοπεύσῃ. «Ἐδῶ σὲ θέλω!» τοῦ εἶπον. Ἐμειδίασεν αὐτός, ἐσκόπευσεν, ὠπισθοχώρησε δύο βήματα καὶ διέταξε «Πῶρ!»

Ἡ ὁδὸς ἐσύριξε καὶ ἐξεσφενδονίσθη εἰς τὸ μέσον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ.

— Εὐγε! τοῦ ἐφώνησα. Ἐπέτυχες!

Ὁ γέρον σκυμμένος, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς, ἤκουεν ἀκίνητος.

Πῶς ἐφονεύθη ὁ δεκανεὺς Ἀλέξανδρος.

Ὁ λογίας ἐξηκολούθησεν·

— Οἱ ἐχθροὶ μᾶς ἀντελήφθησαν καὶ ἐστῆσαν ἀπέναντί μας τέσσαρα πυροβόλα. «Καρδιά! ἐφώνησα εἰς τοὺς στρατιώτας μου, δοὺ περίστασις νὰ τοὺς δείξωμεν, παῖοι εἴμεθα. Δεκανέα! ἐφώ-

ναξα τότε εἰς τὸν υἱὸν σας, στείλει σὲ παρακαλῶ μίαν ὁδὸν εἰς τὸ ἀριστερὸν ἐκεῖνο κανόνι, ποὺ μᾶς ἐνοχλεῖ» — « Ἀμέσως! ἀπήντησεν ἐκεῖνος μὲ τὸ ὕφος του τὸ ἥσυχον καὶ ἀποφασιστικόν. Ἐγέμισεν, ἐσκόπευσε! « Πῦρ! » Τὸ ἐχθρικὸν πυροβόλον ἐσκεπάσθη ἀπὸ νέφος κονιορτοῦ, οἱ ἄνδρες του ἐσκορπίσθησαν καὶ τὸ πυροβόλον δὲν ὤμίλησε πλέον. Ἀλλὰ τὰ ἄλλα τρία ἐνώνουν τὰ πυρά των ἐναντίον τοῦ δεξιοῦ μας πυροβόλου· ἐνόησαν ὅτι αὐτὸ ἦτο ὁ μέγας των ἀντίπαλος. Μετὰ μίαν στιγμὴν εἰς ἀπὸ τοὺς ἵππους μας ἐφρονεύθη καὶ ἄλλοι δύο ἐπληγώθησαν βαρέως. Αὐτὸ ὅμως ἦτο τὸ μικρότερον κακόν. Δὲν εἶχον περάσει δύο λεπτά, ὅτε ἤκούσθη τρίξιμον φοβερόν καὶ μία δυνατὴ φωνή. Μία ὁδὸς ἐσπασε τὸν τροχὸν ἐνὸς πυροβόλου καὶ ἐξήπλωσε κάτω δύο πυροβολητάς... Δὲν ἦτο τὸ πυροβόλον τοῦ υἱοῦ σας.

Ὁ γέρον ἀνέπνευσεν, ὡς ἐὰν τοῦ ἔμεναν ἡ ἐλπίς ὅτι ὁ υἱὸς του εἶχεν ὀριστικῶς διαφύγει τὸν θάνατον.

— Ὁ υἱὸς σας, ἐνθυμοῦμαι, ἐκτύπησε μὲ τὴν χεῖρα τὸ μέτωπόν του καὶ ἐφώνηξε μὲ θυμόν. « Θάρρος, παιδιά! Κυτάξατε, φεύγουν! » Καὶ ἀληθινά, τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἤρχισαν οἱ Τούρκοι νὰ ὀπισθοχωροῦν καὶ νὰ τρέπωνται εἰς φυγὴν. « Ἐμπρός! » φωνάζω. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, μία ὁδὸς, ἡ τελευταία, ἐσύριξεν ἐπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλὰς μας καὶ μᾶς ἐγέμισε χώματα. Ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐπληγώθη...

— Ποῦ; ποῦ ἐπληγώθη! ἠρώτησε μὲ ἀγωνίαν ὁ γέρον, ὡς νὰ ἤκουε διὰ πρώτην φοράν τὴν εἶδησιν

— Εἰς τὸ πόδι.

— Εἰς ποῖον μέρος;

— Ἐδῶ, ἀπήντησεν ὁ Λοχίας καὶ ἔδειξε τὸ φαχνὸν τῆς δεξιᾶς κνήμης. Ἀμα ἐπληγώθη, ἐστράφη, ἔκυψε νὰ παρατηρήσῃ τὴν κνήμην του καὶ ἐφώνηξε· « Τίποτε! Τίποτε! θάρρος, παιδιά! »

— Εὐγέ του! ἐφώνηξε μὲ φωνὴν σταθερὰν ὁ ἄσθενής.

— Ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσε πλέον νὰ στέκεται. Ἐξηπλώθη κάτω καὶ τὸ αἷμά του ἔτρεχεν ὡς ποταμός. « Λοχία, μοῦ ἐφώνηξε, φεύγω! Ἐκαμα τὸ καθήκον μου! Ὅταν θὰ περάσης ἀπὸ τὴν Φιλιππιάδα πῆγαινε νὰ χαιρετίσης τὸν πατέρα μου καὶ τοὺς ἀδελφούς μου! »

Ἐξηπληγμένος, ἐτοιμοθάνατος ἐσύρθη τότε πρὸς τὸ πυροβόλον. « Τί θέλεις; » τὸν ἠρώτησα. Λέγε μου, τί θέλεις; » Ἐκείνη φησιποιοῦντο ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

νος ἐσθήκωσέν ὑψηλὰ τὰ χέρια καὶ τὰ ἤνωσεν, ἕως εἶν ἐνηγκαλίζετο κατὶ. Τότε ἐκτύπησά μὲ τὴν παλάμην τὸ πυροβόλον καὶ τὸν ἤρώτησα· «Αὐτό;» «—Ναί, ναί!» ἐφιθύρισε. Τὸν ἀνεσθήκωσα εὐθὺς καὶ τὸν ἐπλησίασα· ἐνηγκαλίσθη ἀμέσως τὸ πυροβόλον, τὸ ἐσφίξεν εἰς τὸ στήθος του, ἀνεστέναξε καὶ ἐξεφύχθησεν!

Ὁ πατήρ, ἕως ἐκεῖνην τὴν στιγμήν, ἤκουε τὸν λοχίαν καὶ ἡ συγκίνησις του ὁλοὲν ἠϋξάνεν· ἐψηλάφει σπασμωδικῶς ἄλλοτε τὴν χεῖρά του, ἄλλοτε τὸ ξίφος, ἄλλοτε τὴν στολήν του, ὅπως θὰ ἔκαμνε τυφλός. Ὅτε ἤκουσε τοὺς τελευταίους ἐκείνους λόγους, οἱ δακρυσμένοι ὀφθαλμοὶ του ἤστραψαν καὶ τὸ λυπημένον του πρόσωπον ἐφωτίσθη ἀπὸ ὑπερηφάνειαν.

— «Ζήτη!» ἐφώναξαμεν τότε ὅλοι, ἐξηκολούθησεν ὁ λοχίας. «Χαιρετίσατε!» ἐφώναξα· καὶ ἀμέσως οἱ στρατιῶται, οἱ ὅποιοι μοῦ ἀπέμενον ὕψωσαν τὴν χεῖρά των εἰς τὸ πληθήκιον.

Ὁ γέρων ἔκλαιε.

— Ναί, ναί, ἐξηκολούθησεν ὁ λοχίας, ὁ υἱός σας ἦτο τὸ καύχημα τῆς πυρβολαρχίας μας· δὲν θὰ τὸν λησιμονήσωμεν ποτέ. Μετὰ εἴκοσιν ἔτη, ὅταν οἱ στρατιῶταί μας θὰ προφέρουν τὸ ὄνομά του, ἡ καρδιά των θὰ κτυπᾷ, καθὼς κτυπᾷ ἡ ἰδική μας τώρα, καὶ θὰ διηγοῦνται ὅλοι τὸν ἡρωϊσμόν του καὶ θὰ τὸν ἀγαποῦν ὡς ἀδελφόν των ξενιτευμένον.

Ὅλοι ἔκλαιον· καὶ ἐγὼ ἀκόμη δὲν ἠμπόρεσα νὰ κρατήσω τὰ δάκρυά μου. Ὁ γέρων ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ ἐπέσεν ἑπάνω εἰς τὰ προσκέφαλα ἐξηντλημένος.

— Κύριε λοχία, εἶπα τότε σιγά, πλησιάζων τὸν φίλον μου, πρέπει νὰ φεύγωμεν. Ὁ στρατὸς θὰ ἔχη πλέον ἐκκινήσῃ.

— Ἐχεις δίκαιον, ἀπήντησεν ὁ λοχίας, ὡς εἰν ἐξύπνα ἀπὸ τρομαρὸν ὄνειρον. Πηγαίνωμεν!

Ἐσθιῶνθι, ἀλλὰ τὴν στιγμήν ἐκεῖνην ὁ γέρων ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς.

— Φεύγετε; ἐφιθύρισε. Τόσον γρήγορα;

— Εἶναι ἀνάγκη. Τὸ προσκλητήριον θὰ ἐσθίμαινε.

Ὁ γέρων ἔκαμε κίνημα λύπης, ἤρπασε τὴν χεῖρα τοῦ λοχίου καὶ τὴν ἐσφίγγεν εἰς τὸ στήθος του.

— Θὰ ἐπιστρέφω...Θὰ ἐρχομαι κάποτε νὰ σᾶς βλέπω...Θὰ σᾶς γράφω. Εἶναι ἀδύνατον νὰ σᾶς λησμενήσω πλέον. Σᾶς εἶχον

ἀγαπήσει καὶ πρὶν νὰ σὰς γνωρίσω. Τὸν πατέρα ἐνὸς γενναίου στρατιώτου, ποῖος δὲν ἀγαπᾷ καὶ δὲν θαυμάζει; Ἐχετε υἱεῖάν!

Πῶς ὁ πατήρ τοῦ ἥρωος Ἀλεξάνδρου φανερώνει συγχρόνως τὴν φιλοστοργίαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν του.

Τὴν στιγμὴν ὅμως ἐκείνην ὁ γέρον ἐκυψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐστάθη ἀκίνητος, ὡς ἐὰν ἠκροᾶτο μακρινὸν κρότον.

— Τί εἶναι; ἠρώτησεν ὁ μικρὸς υἱός,

— Σιωπὴ! εἶπεν ἐπιτακτικῶς ὁ πατήρ.

Ὁ λοχίας καὶ ἐγὼ ἐσπεύσαμεν εἰς τὴν θύραν καὶ ἠκροσθημεν.

— Εἶναι ὁ στρατός! ἐπιθύρισα. Φεύγουν. Ἠκούσθη δυνατὴ φωνή, μακράν, ὡς στρατιωτικὸν πρόσταγμα.

— Κύριε λοχία! ἐφώνηξε μὲ ὀρμὴν ὁ γέρον ἀναπηδῶν εἰς τὸ στρώμα του, αὐτὸ εἶναι πυροβολικόν...

Ὁ λοχίας ἐταράχθη.

— Εἶναι ἡ πυροβολαρχία σας! Τὴν αἰσθάνομαι. τὴν ἀκούω.. τὴν βλέπω.. Εἰπέτε μου τὴν ἀλήθειαν, κύριε λοχία!

Καὶ τὸ πρόσωπον καὶ ἡ φωνὴ τοῦ γέροντος εἶχόν τι τὸ ἐπιβλητικόν.

Ὅλοι ἐσιώπων καὶ ἠκούετο τώρα καθαρὰ ὁ κρότος τῶν ἀμαξῶν, ὁ ποδοβολητὸς τῶν ἵππων καὶ τὰ προστάγματα τῶν ἀξιωματικῶν.

— Γρήγορα! τὰ φορέματά μου! Θέλω νὰ σηκωθῶ.. Θέλω νὰ καταβῶ...

— Ὅχι, πατέρα.. Ὅχι, ὄχι! Δὲν πρέπει νὰ καταβῇς εἰς αἶρρωστος.

Καὶ προσεπάθησαν νὰ τὸν κρατήσουν. Αὐτὸς ὅμως ἤνοιξε δρόμον μὲ τὰς χεῖράς του καὶ τοὺς παρεμέρισεν.

— Ἀφήσατέ με! ἐφώνηξε. Δώσατέ μου γρήγορα νὰ ἐνδυθῶ.

Τῷ ἔφεραν τὰ ἐνδύματά του καὶ τὸν ἐβούθησαν νὰ ἐνδυθῇ, ἐνῶ συνάμα τὸν παρεκάλουν νὰ μὴ ἐπιμένῃ.

— "Οχι! ὄχι! ἐπανελάθεν αὐτὸς με φωνὴν πνιγμένην. Θέλω νὰ ἰδῶ!

Ὑποστηριζόμενος ἀπὸ τοὺς υἱοὺς του ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ δωμάτιον με βήματα κλονιζόμενα, ἐνῶ ὁ λοχίας ἔσπευδε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν λοχαγὸν καὶ νὰ τῷ ἐξιστορήσῃ τὰ συμβαίνοντα.

Ὁ γέρον τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐξήρχετο τῆς οἰκίας του.

— "Ἄλτ! φωνάζει τότε ὁ λοχαγός, χαιρετῶν διὰ τῆς σπάθης του τὸν πατέρα τοῦ ἥρωος.

Ἡ πυροβολαρχία ἐσταμάτησεν. Ὁ γέρον στηριζόμενος εἰς τοὺς δύο υἱοὺς του καὶ ἀκολουθῶν τὸν λοχίαν, διηυθύνθη πρὸς τὰ πυροβόλα. Ἐφθασαν εἰς τὸ τελευταῖον. Ὁ γέρον ἐστράφη πρὸς τὸν λοχίαν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ προφέρῃ λέξιν τὸν ἠρώτησε διὰ νεύματος.

— "Οχι, δὲν εἶναι αὐτό, ἀπήντησεν ὁ λοχίας. Παραπέρα!

Ἐπλησίασαν τὸ δεύτερον πυροβόλον.

— Οὔτε αὐτό!..

Ἐφθασαν εἰς τὸ τρίτον.

Ὁ λοχίας ἔκρινε περιττὸν νὰ ὁμιλήσῃ. Ὁ γέρον ἐρρίφθη με ἀπερίγραφτον ὁρμὴν ἀγάπης ἐπάνω εἰς τὸ πυροβόλον καὶ τὸ ἐνηγκαλίσθη καὶ τὸ κατεφίλει.

"Ολοι ἡσθάνομεθα μίαν ἀπερίγραφτον συγκίνησιν.

Τέλος ὁ γέρον ἡσθάνθη τὰ γόνατά του νὰ κλονίζωνται καὶ ἔπεσαν εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν υἱῶν του.

Ἄστ' ὀλίγον καὶ τὸ τελευταῖον πυροβόλον τῆς πυροβολαρχίας εἶχεν ἐξαφανισθῇ. Ἐστράφην ὀπίσω καὶ εἶδον τὸν γέροντα νὰ μᾶς ἀποχαιρετᾷ ἀπλώνων πρὸς ἡμᾶς καὶ τὰς δύο του χεῖρας· εἶχε σηκώσει τώρα τὴν κεφαλὴν ὑπερήφανον καὶ μίαν λάμψιν εὐτυχίας ἐφώτιζε τὸ γεροντικόν του πρόσωπον.

"Οτε βραδύτερον διηγούμενη καθ' ὁδὸν τὴν σκηνὴν αὐτὴν εἰς τὸν Χριστόν, δὲν ἡξέυραμεν ποῖον νὰ θαυμάσωμεν περισσότερο, τὸν υἱόν, ὁ ὁποῖος ἐφρονεύθη ὡς ἥρωας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς, ἢ τὸν πατέρα, ὁ ὁποῖος με τόσῃν ὑπερηφάνειαν ἤκουε τὸν γέναιον θάνατον τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του.

— Εἶναι ἀθάνατος, ἔλεγεν ὁ Χρῆστος, ἡ εὐγένεια τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς· ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον ἅπαιρα εἶναι τὰ παραδείγματα τῶν γονέων, οἱ ὅποιοι μὲ ὑπερφάνειαν ἀκούουν τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τῶν τέκνων τῶν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος. Ἐνθυμεῖσαι τὸν Ξενοφῶντα, τὸν μαθητὴν τοῦ Σωκράτους· ἐθυσίαζεν εἰς τοὺς θεοὺς ἐστεφανωμένος, ὁπότε τῷ ἀνγγέληται ὁ ἐν τῷ πόλεμῳ θάνατος τοῦ υἱοῦ του.

Εὐθὺς ἀφῆρσαν ἐκ τῆς κεφαλῆς του τὸν στέφανον, εἰς σημεῖον πένθους, ἀλλ' ἐξηκολούθησε τὴν θυτίαν. Τότε ὁ ἀγγελιαφόρος προσθέτει· «Ἀπέθανεν ὁμοῦς ὡς ἥρως!» Ἀμέσως ὁ Ξενοφὼν θέτει πάλιν εἰς τὴν κεφαλὴν του τὸν ἐορτάσιμον στέφανον.

Καὶ σήμερον ἀκόμη πόσα τοιαῦτα παραδείγματα δὲν ἔχομεν! Ὁ στρατιώτης πίπτει ἡρωϊκῶς καὶ ὁ πατὴρ του, ἐξ ἴσου ἡρωϊκῶς, ἀναφωνεῖ· «Ὁ υἱός μου ἀπέθανε, ζήτω ἡ Πατρίς!»

¶ Ὡς μὲν ἐφάνη τὸ ἡπειρωτικὸν στρατόπεδον.

Καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν συνηντῶμεν ἵππους νεκροὺς, φορεῖα πλήρη τραυματιῶν, αὐτοκίνητα, ἵππεις, ἀμάξας αἱ ὁποῖαι ἔφερον τρόφιμα καὶ πολεμεφόδια εἰς τὸν στρατόν. Πανταχοῦ κίνησις, ἐνέργεια, ζωή.

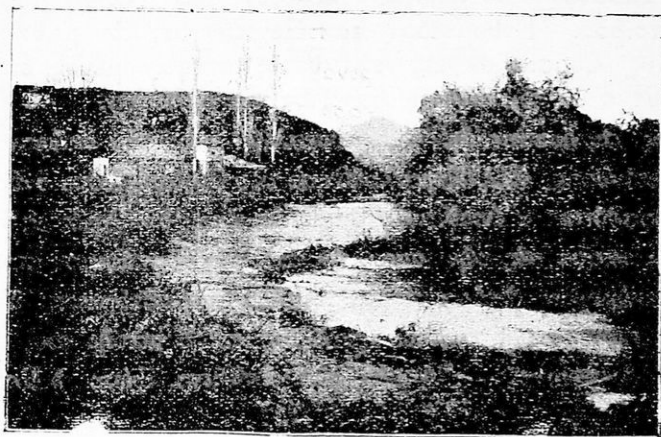
Ὁ οὐρανὸς ἦτο μολυβδόχρους καὶ ἐλαφραὶ νιφάδες χιόνος ἤρχισαν νὰ πίπτουν καὶ νὰ σκεπάζουν μὲ λευκὸν σάβανον τὰ βουνὰ γύρω καὶ τοὺς ἀγρούς. Ὅσον ἀνηρχόμεθα πρὸς τὸ πεδίον τοῦ πολέμου, τόσον τὸ ψυχρὸς ἐγίνετο δριμύτερον καὶ ὁ ἄνεμος περισσότερον παγωμένος.

Οἱ βαρεῖς κρότοι τῶν τηλεβόλων ἤκούοντο τώρα εὐκρινῶς. Ὅλων αἱ καρδίαι ἐσχίρτων ἀπὸ χαρὰν.

— Φθάνομεν! Φθάνομεν!

Θὰ βοηθήσωμεν τοὺς ἀδελφούς μας, οἱ ὅποιοι ἐπὶ τόσους μῆνας τώρα ταλαιπωροῦνται μέσα εἰς τοὺς πάχους καὶ βλέπουν ἀπὸ μακρὰν τὴν ποθητὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ δὲν ἠμποροῦν ἀκόμη νὰ τὴν φθάσουν.

Καὶ ἰδοὺ αἰφνίᾳ παρουσιάζεται ἐνώπιόν μας ὁ τρομερὸς λόφος τοῦ Μπιζανίου.



— Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ φοβερὸς Δράκος, ὁ ὁποῖος στέκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ περάσωμεν καὶ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν Νύμφην, ἣ ὁποία κάθεται εἰς τὴν λίμνην καὶ κλαίει καὶ μᾶς φωνάζει;

Ὁ λόφος μᾶς ἐφάνη ἥσυχος καὶ εἰρηνικός· εἰς τοὺς πόδας του περᾶ ὁ δρόμος πρὸς τὰ Ἰωάννινα. Κανὲν ἔχνος ζωῆς ἐπάνω του· οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε τηλεβόλον. Καὶ ὅμως ὀπίσω ἀπὸ τοὺς βράχους αὐτοὺς 52 μεγάλα τηλεβόλα ἐνεδρεύουν καὶ θερίζουν τὸν στρατὸν μας. Ὁ ἐχθρὸς ἐδῶ εἶναι καλὰ κρυμμένος, ὠχυρωμένος, ἀόρατος.

Ἀπέναντι τοῦ Μπιζανίου ὑψώνεται μικροσκοπικὸς πράσινος λόφος, Αὐγὸ ὀνομαζόμενος, ἕνεκα τοῦ σχήματός του. Καὶ ἀριστερὰ ἄλλος λόφος ὠχυρωμένος καὶ αὐτὸς, ὁ Ἅγιος Νικόλαος.

Ὁ στρατὸς μας παρατεταγμένος κάτω, ὀπίσω ἀπὸ τὰ χαράκιά του περιέμενε πότε νὰ διαταχθῇ νὰ ὀρμήσῃ, ν' ἀρπάξῃ τὰ τηλεβόλα αὐτά, τὰ ὁποῖα τὸν ἠμιπρόδισον καὶ νὰ χυθῇ ἀκράτητος εἰς τὸν μέγαν δρόμον καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ὠραίαν πολυπόθητον πόλιν.

— Ζήτω ὁ νέος στρατός μας!

— Καλῶς ὠρίσατε, συνάδελφοι!

Οἱ στρατιῶται εὐθυμοὶ καὶ γελαστοὶ μᾶς ἐχαιρέτων.

— Τί νέα; τί γίνονται ἐκεῖ πέρα;

— Ὅλα καλά, τοῖς ἀπεκρινόμεθα:

Λέγουں ὅτι θὰ γίνῃ γρήγορα εἰρήνη καὶ θὰ μᾶς δώσουν τὰ Ἰωάννινα!

— Τί νὰ τὰ κάμωμεν; μᾶς ἀπήντησεν εἰς εὖζωνος λυπημένους· ἡμεῖς δὲν τὰ θέλομεν ἔτσι τὰ Ἰωάννινα. Θέλομεν νὰ τὰ περῶμεν μὲ τὸ σπαθί μας!

Κατεσκηνώσαμεν κουρασμένοι. Αὔριον θὰ μᾶς ἔσπελλον εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ πυρὸς νὰ ἐλαφρώσωμεν τοὺς συναδέλφους μας, οἱ ὅποιοι ἐπὶ μῆνας τώρα ἐξηπλωμένοι εἰς τὴν λάσπην καὶ εἰς τὰ χιόνια ἐκράτουν μὲ τὰ παγωμένα τῶν δάκτυλα σφικτὰ τὸ τουφέκι.

Ὅτι μᾶς ἔκαμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐντύπωσιν εἰς τὸν νέον τοῦτον πόλεμον ἦτο ἡ ἀκίνησις τοῦ στρατοῦ μας, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἐπιμονὴ ἡ ἀκατάβλητος. Ἡμεῖς ἡμεθα συνηθισμένοι νὰ ὀρμῶμεν εἰς τὰ Μακεδονικὰ ὄρη, νὰ μὴ σταματῶμεν ποτέ, ἀλλὰ νὰ τρέχωμεν ἀπὸ τὰ σύνορα εἰς τὴν Ἐλασσῶνα καὶ ἔπειτα εἰς τὸ Σαραντάπορον, εἰς τὰ Σέρβια, τὰ Γιαννιτσά, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἀπ' ἐκεῖ πάλιν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. «Βιάζομαι! Βιάζομαι!» αὕτῃ ἡ λέξις τοῦ Ἀρχιστρατήγου Διαδόχου, ἦτο τὸ σύνθημα ὅλων τῶν στρατιωτῶν!

Ἐδῶ, εἰς τὴν Ἠπειρον, ὁ πόλεμος εἶναι ἐντελῶς διάφορος. Τὸ βράδυ ὅτε ἐξηπλώθημεν κάτω ἀπὸ τὰ ἀντίσκηνά μας, τυλιγμένοι εἰς τοὺς μανδύας μας, ἤκούομεν μὲ κατάπληξιν τὰς διηγήσεις τῶν ἡρώων τῆς ἡπειρωτικῆς ἐκστρατείας. Σχεδὸν δὲν κοιμῶνται· κάθε βράδυ ἔχουν αἰφνιδιασμούς· οἱ Ἀλβανοὶ μεθυσμένοι ὀρμοῦν ἐναντίον μας καὶ δὲν μᾶς ἀφήνουν νὰ κοιμηθῶμεν. Ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐξηπλωμένοι μέσα εἰς τὰ χαραινῶματα, ἔχομεν τὸ βλέμμα προσηλωμένον εἰς τὸν ἐχθρόν, ἐνῷ ἀποπάνω μᾶς αἱ ὀφείδες βοῦζουν καὶ ἐκποῦν καὶ σπεῖρουν τὸν θάνατον.

— Χρειάζεται ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονή, μοὶ ἔλεγεν ὁ Χρῆστος. Ἐδῶ πρέπει ν' ἀναπτύξωμεν ἄλλας ἀρετάς. Οἱ ξένοι ἔως τώρα περιεφρόνουν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔλεγον, ὅτι ἐξαπτόμεθα μίαν σι-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γμήν, ἀλλ' εὐθὺς κατόπιν ἐξαντλούμεθα καὶ σταματῶμεν. Τώρα θὰ τοῖς ἀποδείξωμεν, ὅτι ἔχομεν ὄχι μόνον ἐνθουσιασμόν καὶ ὁρμήν, ἀλλὰ καὶ ἀκατάβλητον ὑπομονήν καὶ θέλησιν.

— Μήπως δὲν τὸ ἔχομεν πλέον ἀποδείξει; ἀπήντησα. Δὲν εἶδες, Χρίστε, τί εὐθυμίαν ἔχουν ἐδῶ οἱ ἄνδρες, τί ἀντοχήν, τί ἐγκαρτέρησιν καὶ πειθαρχίαν. Ὅλοι ἐν μόνον ἐπιθυμοῦν νὰ πατήσουν τὸν πόδα των εἰς τὰ Ἰωάννινα. Πρὸ ὀλίγου μοὶ διηγήθησαν, ὅτι εἰς στρατιώτης ἀποθνήσκων εἶπε:— «Δὲν μὲ μέλει πῶς πεθαίνω· ἀλλὰ λυποῦμαι, διότι δὲν ἐπρόφθασα νὰ ἔμβω εἰς τὰ Ἰωάννινα!» Ἐνὸς ἄλλου πάλιν ἔκοφαν τὸν πόδα εἰς τὸ Νοσοκομεῖον. — «Δὲν πειράζει! ἔλεγεν εὐθυμὸς καὶ ὑπερήφανος. Θὰ ἔμβω εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὥς εἶναι καὶ μὲ τὰ δεκανίκια!»

Ὅταν ξηραίνωμαι ἀπὸ τὴν δίψαν, ἔλεγεν εἰς Κρητικούς, κυττάζω ἀπὸ μακρὰν τὴ λίμνην καὶ ξεδιψῶ!

Ἄπροσδόκητος νυκτερινὴ μάχη.

Εὐθὺς τὴν ἐπομένην νύκτα, εὕρισκόμεν μὲ τὸν Χρῆστον εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ πυρός, ὅπισθεν ἐνὸς προχείρου προχώματος. Ἦτο σκότος βαθύ, καὶ ἐν ἄστρῳ δὲν ἔλαμπεν εἰς τὸν οὐρανόν, τὸ Μπιζάνι ἀπέναντι ὑψώνετο βαρὺ καὶ σιωπηλόν, ἐκτὸς ὀπίσω μας, μακρὰν, ἐφαίνοντο αἱ πυραὶ τοῦ στρατοῦ μας.

Βορρᾶς παγωμένος ἐφύσα καὶ ἐκρυώναμεν τρομερά· ὁ Χρῆστος πρὸ πάντων δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ, διότι ἔτρεμεν ἡ σιαγὼν του ἀπὸ τὸ ψῦχος. Πρὸς στιγμὴν εἶχον σκεφθῇ νὰ τῷ προσφέρω τὸν μανδύαν μου· ἀλλὰ βεβαίως δὲν θὰ τὸν ἐδέχετο καὶ θὰ ἐπλήγωνον τὴν φιλοτιμίαν του.

— Πρέπει νὰ ὁμιλῶμεν σιγά, Χρίστε, εἶπα τότε! Ἡ ὥρα περὶ εὐκολώτερα καὶ δὲν ὑπάρχει κίνδυνος ν' ἀποκοιμηθῶμεν.

— Συλλογιζομαι, ἀπεκρίθη ὁ Χρῆστος μειδιῶν, τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ εἰσελθῶμεν νικηταὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ὅσον περισσότερον τυραννούμεθα τώρα, τόσον γλυκυτέρα θὰ μᾶς φανῇ ἡ νίκη. Φαντάσου τὴν πρώτην βραδεῖαν ποὺ θὰ κοιμηθῶμεν εἰς κρεβάτι. Πόσον μαλακὸν θὰ μᾶς φανῇ. Καὶ τί γλυκὺς θὰ μᾶς φανῇ ὁ ὕπνος μέσα εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς, μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδίας μας, ἠλευθερώσαμεν!

Αἰφνης συρίγματα ἠκούσθησαν μακράν, βήματα καὶ ὁμίλαιο.

— Σσστ! ἐπιθύραιο. Ἀκούεις, Χρίστε;

— Ναί, ναί... Ἐρχονται!

— Τίς εἶ; ἐφώναζα·

Οὐδεμία ἀπάντησις.

— Τίς εἶ; ἐφώναζα πάλιν.

Ἀλλὰ τότε ὀπίσω μου ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ·

— Πῦρ!

Τὰ τουφέκια ἐκινήθησαν καὶ ἐτέθησαν ἐπὶ σκοπόν· ταυτοχρόνως ἠκούσθησαν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ὁμοδρονταὶ πυροβολισμῶν.

Κάτω, εἰς τὸ σκότος, μικραὶ πορφυρόχρωμοι ἀναλαμπαὶ ἐγέμισαν τὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ καὶ ὁ ξηρὸς κρότος τῶν τουφεκισμῶν ἠκούσθη.

Ἦτο ὁ αἰφνιδισμός.

Οἱ στρατιῶταί μας, ἄγρυπνοι, ἤρπασαν τὰ τουφέκια των καὶ ἔσπευσαν. Κάτω, ὁ μαῦρος ὄγκος τοῦ ἐχθροῦ ὁλονὲν ἐπλησιάζει· αἱ κραυγαὶ των ἠκούοντο ὡς κραυγαὶ λύκων.

— Γονατίσατε, εἶπα εἰς μερικοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι ὀρθοὶ ἐσημάδευον.

— Τί νὰ γονατίσω; ἀπεκρίθη εἰς ἕξ αὐτῶν· ἡ σφαῖρα ἔχει μάτια καὶ ψάχνει μέσα εἰς τὸ σκοτάδι νὰ εὑρῇ τὸν δειλὸν ποῦ κρύβεται καὶ νὰ τὸν κτυπήσῃ!

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἠκούσθη καὶ ὁ βαρὺς ἦχος τῶν τηλεβόλων· αἱ κορυφαὶ τοῦ Μπιζανίου καὶ τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἔλαμψαν καὶ ὡς στήλαι πυρὸς αἱ ὀβίδες ὑψώνοντο καὶ ἔπιπτον ἐπάνω μας. Τὰ πυροβόλα μας ἀπεκρίθησαν ἀμέσως καὶ τὰ πλάγια τῶν βουνῶν ἤρχισαν νὰ φλέγονται.

— Ἐμπρός! Ἐμπρός! ἐφώναζον οἱ ἀξιωματικοί, μὲ τὸ ξίφος γυμνόν.

Καὶ ἡμεῖς ὠρμήσαμεν ἀκάθεκτοι. Ὁ ἐχθρὸς ἐσταμάτησεν, ἐκλονίσθη μίαν στιγμὴν καὶ ἔπειτα ἐτράπη εἰς φυγὴν. Τοὺς κυνηγοῦμεν. Μερικοὶ ἄγριοι Τουρκαλβανοὶ σταματῶσιν ἀκόμη ὀλίγον, γονατίζουν καὶ πυροβολοῦν. Δίπλα μου, εἰς νεοσύλληκτος δέχεται μίαν σφαῖραν εἰς τὸ στήθος καὶ πίπτει κάτω. Σπεύδω νὰ τὸν

ἀνασκηώσω, νὰ τοῦ ἐπιδῶσω τὴν πληγὴν, ἀλλ' ὁ δυστυχὴς νέος ἐξέπνεε.

— Δὲν μὲ μέλει πῶς σκοτώνομαι, εἶπε μὲ σιγαλὴν φωνὴν λυποῦμαι μόνον πῶς δὲν ἔρριψα τοῦφέκι!

Μοῦ ἔσφιξε τὸ χέρι, μὲ ἀπεχειρέτισε καὶ μοῦ εἶπε·

— Φεύγω! Ὁ Θεὸς μαζί σας!

Ἐφίλησα τὸ μέτωπον τοῦ γενναίου μάρτυρος καὶ ἔτρεξα ἐμπρός· οἱ ἐχθροὶ εἶχον ἤδη ἐπιστρέψει εἰς τὰς θέσεις των καὶ οἱ ἰδιοί, μὲς ἐπιστρέφον γέλυστοι.

Ὁ Χρῆστος μὲ τοὺς φίλους του εἶχεν ἀρχίσει νὰ τραγουδῇ τὸ περίφημον ᾠσμα τῆς φυγῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐτρεξα καὶ ἐγὼ μαζί τῶν καὶ ἤρχισα νὰ τραγουδῶ.

Τ' ἄλογο! τ' ἄλογο, Ὁμῆρ Βριώνη!

Τὸ Σοῦλα ἐχόμησε καὶ μᾶς πλακώνει.

Τ' ἄλογο! τ' ἄλογο! Ἀκούς σφυρίζουν,

Ζεστὰ τὰ βόλτα τους μᾶς φοβερίζουν.

—

Γιὰ ἰδές! Σὰν δαίμονες μᾶς πελεκοῦνε,

Κάτω ἀπ' τὸν βράχο τους πῶς βορβολοῦνε

Δὲς τὰ κεφάλια μας, δὲς τὰ κουράκια

Κυλοῦν ἀνάκατα σὰν νᾶν' λιθάκια.

—

Βριώνη, πρόφθασε! Ἀκόμη λίγο

Κι' ἀπὸ τὰ νύχια τους δὲν θὰ ξεφύγω!

Τ' ἄλογο! Γνώρισες τὴ φουστανέλλα

Τοῦ ἐχθροῦ μου τοῦ ἄσπονδου Λάμπρου Τζαβέλλα!

—

Δὲν τότε βλέπεις; Σὰν Χάρος φθάνει
Ψηλὰ ἀνεμίζοντας τὸ γιαταγάνι !
Νοιώθω τὰ χέρια του μέσ' ὅσπιν καρδιά
Ποὺ πάει σπαράζοντας τὰ σωθικά.

Τ' ἄλογο ! τ' ἄλογο, Ὅμιερ Βριώνη !
Ὁ ἥλιος ἔπεσε, νύχτα σμιώνει !
Ἄστρα λυτρώστε με ! Αὐτὴ τὴ χάρι
Ζητᾷ ὁ Ἀλῆ πασῶς, πιστὸ φεγγάρι !

Ἐμπρός του στέζει καμαρωμένο,
Μαῦρο σὰν κόρακας, χρυσὰ ντυμένο,
Ἄτι ἀξετίμητο, φλόγα φωτιά,
Καθάριο ἀράπιζο· τὸ λέν' Βορηᾶ.

Κτυπάει τὸ πόδι του, σκάφτει τὸ χῶμα,
Δαγκάει τὸ σίδερο, πῶχει στὸ στόμα.
Ῥουθούνια διάπλατα καὶ τεντωμένα
Ἀχνίζουν κόκκινα, σὰν ῤματωμένα.

Ἀκούει τὸν πόλεμο καὶ χλημηντοῖται,
Τ' αὐτιά του τέντωσε, ἄγρια τηράει,
Ὅλορθη ἡ χαίτη του, ὅλορθη ἡ οὐρὰ
Διγάζει τὸ σῶμά του σὰν τὴν ὀχειά.

Ὁ Λάμπρος τοῦβλεπε κι' ἀπὸ τὴ ζήλεια
Κρυφὰ ἀνεστέναζε, δαγκάει τὰ χεῖλια.
— Ἄτι περὶ φανο, νὰ σ' εἶχα ἐγώ,
Μέσα ὅτ' Ἰάγγεννα ἤθελα μπῶ !

Ὡς τόσο ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀπὸ τὸν τρόμο
τῇ χαίτη του ἄρπαξε, πετάει στὸν ὄμιο,
Σὰ βόλι γρήγορο, σὰν ἀστραπή.
Τὸ αὐτὸ χάθηκε μετὰ τὸν Ἀλῆ !

(*Ἀρ. Βαλαωρίτης.*)

**Διατὶ ὁ Ἡπειρωτικὸς ἀγὼν ἦτο δυσκολώτερος
τοῦ Μικεδονικοῦ.**

Τὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου τὰ ἔδερνε τώρα ἡ καταιγὶς. Σκότος
βαθὺ ἠπλώνετο παντοῦ· αἱ βρονταὶ εἶχον διαδεχθῇ τὰ τηλεβόλῃ
μας καὶ αἱ ἀστραπαὶ ἐσχίζον ὡς πύριναι ρομφαίαι τὸν οὐρανόν.
Ἐνόμιζες, ὅτι εἶχον ἀνοίξει οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐπλημ-
μύρουν τὴν γῆν.

Θεέ μου, ποῖος ἔμπορεῖ νὰ περιγράψῃ τὰς μακρὰς ὥρας τοῦ
χειμῶνος, εἰς τὸ ὑπαιθρον, κάτω ἀπὸ ἓν ἀντίσκηνον, τὸ ὅποτον
τρέχει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Καὶ ὅμως, ποῖος θὰ τὸ ἐπίστευεν; ἤμεθα
εὐθυμοί, ἀποφασισμένοι νὰ ὑποστῶμεν τὰ πάντα, βέβαιοι, ὅτι εἰς
τὸ τέλος θὰ νικῶμεν. Τί πῶς βρέχει, πῶς κάμνει κρύον, πῶς τὰ
πόδια μας εἶναι παγωμένα, πῶς ὅλην τὴν νύκτα δὲν κοιμώμεθα,
πῶς συχνὰ δὲν ἔχομεν οὐδὲ ψωμί νὰ φάγωμεν; Τί σημαίνουν ὅλ'
αὐτά; Ἐν μόνον πρᾶγμα μᾶς ἐνδιέφερε· Νὰ πάρωμεν τὰ Ἰωάν-
νινα. Τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὰ ὑψώματά μας βλέ-
πομεν μετὰ τὸ φρούριόν της, μετὰ τοὺς μινερέδες της νὰ καθρεπτίζεται
εἰς τὴν λίμνην, τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν θέλομεν καὶ θὰ τὴν πάρωμεν.

Τότε, ἅμα τὴν πάρωμεν, ἔχομεν καιρὸν νὰ κοιμηθῶμεν, νὰ
ξεσταθῶμεν καὶ νὰ φάγωμεν.

Τὸ ὀχυρώτατον Μπιζάνι ἐξηκολούθει τώρα νὰ μᾶς κρατῇ ἐμ-
πρὸς εἰς τοὺς πρόποδας του καὶ νὰ μὴ μᾶς ἀφήνῃ νὰ περάσωμεν.
Τὰ χιόνια μᾶς ἔδερναν, τὰ κανόνια μᾶς ἐστελλον ὡς χάλαζαν τὰς
ὀδίδας των, τὴν νύκτα οἱ Τούρκοι ἐρρίπτοντο ἐπάνω μας καὶ
ἤθελον νὰ μᾶς διώξουν καὶ ὅμως ἡμεῖς ὅλοι, ἀπὸ τοῦ στρατιώτου
μέχρι τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἐλέγομεν διαρκῶς ἀπὸ μέσα μας·

— Θὰ περάσωμεν ! Θὰ περάσωμεν !

Ἀπόψε πρέπει πάλιν νὰ εἴμεθα ἐτοιμοί, διότι ἴσως νὰ ἔχω-
μεν αἰφνιδισμὸν· καὶ ὅμως ἔχομεν δύο νύκτας νὰ κοιμηθῶμεν !

Ἄν εἶχον ἓνα σύντροφον πλησίον μου, θὰ ἐπέρνων αἱ ὥραι εὐκωλύτερα. Λέγει κανεῖς χίλια πράγματα καὶ λησμονεῖ τὸ ψυχὸς τὸ ὅποιον τοῦ τρυπᾷ τὰ κόκκαλα. Ἐπειτα εἶναι καὶ κάτι ἄλλο σπουδαιότερον· ξενυστάζει. Ἐπειδὴ ὁ στρατιώτης ἔχει καὶ ἓνα ἄλλον μεγάλον ἐχθρόν· τὸν ὕπνον. Ὁ ὕπνος ἐρχεται κρυφὰ καὶ γλυκὰ καὶ τὸν κυριεύει, τοῦ παραλύει τὰς χεῖρας, τοῦ χαλαρᾷναι τὰ γόνατα, τοῦ καταδιβάξει τὰ βλέφαρα. Καὶ ὁ στρατιώτης παραδίδεται, γίνεται αἰχμάλωτος τοῦ ὕπνου.

Ἄς μὴ τὸν κατηγορήσωμεν, ἄς μὴ τὸν εἰπώμεν κακὸν πολέμιστὴν καὶ πρὸ πάντων ἄς μὴ εἰπώμεν, ὅτι δὲν ἀγαπᾷ τὴν Πατρίδα του. Ἄνθρωπος εἶναι καὶ αὐτός· τὸ σῶμα ἐπὶ τέλους καταβάλλεται, ὅσον καὶ ἂν τὸ πνεῦμα εἶναι πρόθυμον νὰ προσφέρει τὰ πάντα διὰ τὴν Πατρίδα.

Αἰφνης ἀνατινάσσεται· ἀντελήφθη, ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀποκοιμηθῇ καὶ λέγει εἰς τὸν σύντροφόν του·

— Συνέβη τίποτε; Μὴν ἤκουσες θόρυβον; Μίαν στιγμὴν μὲ ἐπῆρεν ὁ ὕπνος.

— Ὅχι, δὲν συνέβη τίποτε· ἡσύχασε, ἐγὼ δὲν ἔκλεισα μάτι.

Ὁ στρατιώτης ἀνακουφίζεται, τὸ βάρος φεύγει ἀπὸ τὰ στήθη του καὶ ἀρχίζει μὲ νέαν δύναμιν νὰ φρουρῇ ἄγρυπνος.

Τοὺς Ἕλληνας στρατιώτας τοὺς θαύμασα εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς μάχης, εἰς τὴν Μακεδονίαν· ἀλλὰ τώρα τοὺς θαυμάζω ἀκόμη περισσότερον. Διότι ἐδῶ δὲν εἶναι ἀγὼν μιᾶς στιγμῆς, ὅπου νὰ ὁρμήσῃς ἀκάθεκτος, νὰ τρέψῃς εἰς φυγὴν τὸν ἐχθρὸν καὶ ἔπειτα ν' ἀναπαυθῇς. Ἐδῶ μὲ ὑπομονήν, μὲ ἐπιμονήν, μὲ καρτερίαν ἀκατάβλητον, πρέπει νὰ στέκης, νὰ περιμένῃς, νὰ παγώνῃς, νὰ πεινάς καὶ ὅμως νὰ μὴ χάνῃς τὸ θάρρος σου καὶ νὰ λέγῃς·

— Θὰ νικήσωμεν!

Αὐτὰ ἐσυλλογιζόμεν ἀπόψε, τυλιγμένος εἰς τὸν μανδύαν μου ἡσθανόμην μίαν ἄπειρον ἀγάπην πρὸς τοὺς στρατιώτας ὅλους· διὰ πρώτην φορὰν ἀντελαμβανόμην, ὅτι ὅλοι εἴμεθα ἐν σῶμα, ἔχομεν τὴν ἰδίαν θέλησιν καὶ τὸν ἴδιον σκοπόν. Χθὲς ὅλοι ἠθέλωμεν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν ἐπῆραμεν· σήμερον ὅλοι θέλωμεν τὰ Ἰωάννινα καὶ θὰ τὰ πάρωμεν· αὔριον ὅλοι θὰ θέλωμεν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ θὰ τὴν πάρωμεν καὶ αὐτήν. Καὶ μοι ἐφάνη τότε ὁ στρατὸς ὡς μία μηχανὴ παντοδύναμος καὶ ἀνίκητος· ἐγ-

κεφαλὸς τῆς εἶναι ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ τὸ Ἐπιτελεῖον καὶ μέλη τῆς, χέρια καὶ πόδια, εἶναι οἱ στρατιῶται καὶ οἱ ἀξιωματικοί. Ὁ νοὺς λέγει· Ἐμπρός! Δεξιὰ, ἀριστερά. Καὶ ὅλη ἡ μηχανὴ κινεῖται εὐθὺς ἐμπρός, δεξιὰ ἢ ἀριστερά.

Αἴφνης τὰς σκέψεις μου αὐτὰς διέκοψαν ὀμιλίας συναδέλφων μου εἰς τὸ ἀπέναντι ἀντίσκηνον.

— Ἄς ὑπάγω, ἐσκέφθην, νὰ συνομιλήσωμεν ὀλίγον νὰ περάσῃ ἡ ὥρα καὶ νὰ μὴ ἀποκοιμηθῶ.

Πῶς παράγεται ὁ κεραυνὸς καὶ πῶς προφυλασσόμεθα ἀπ' αὐτοῦ :

— Σύντροφοι!

— Τί θέλεις; Ποῶς εἶσαι;

— Στρατιώτης. Μ' ἀφήνετε ν' ἀκούσω καὶ ἐγὼ τί λέγετε νὰ περάσῃ ἡ ὥρα μου;

— Εὐχαρίστως, καλῶς νὰ ὀρίσῃς. Καλὸν μᾶς κάμνεις καὶ ἔχει κακόν· ὅσον περισσότεροι εἴμεθα, τόσον καλύτερα ζεσταίνόμεθα.

— Λέγετε παραμύθια;

— Τί παραμύθια; ἐφώνηξε γελῶν εἰς δεκανεὺς. Ἀπ' ἐδῶ ὁ διδάσκαλος μᾶς λέγει σπουδαία πράγματα! Μᾶς διδάσκει πῶς γίνονται αἱ ἀστραπαὶ καὶ αἱ βρονταί.

— Θέλετε ν' ἀκούσετε καὶ σεῖς; εἶπεν εἰς στρατιώτης ὠχρὸς, μὲ γενειάδα.

— Ἀκοὺς ἐκεῖ! ἀπήντησα. Θὰ σὰς χρεωστῶ μάλιστα μεγάλην χάριν.

— Ἐλέγομεν λοιπὸν, ὅτι, ἐὰν πάρωμεν ἓνα κομμάτι βουλ-
λοκέρι ἢ μίαν κεχριμπαρένιαν πίπαν καὶ τὰ τρίψωμεν ἐπάνω εἰς
μᾶλλον ὕφασμα, ἔπειτα πλησιάσωμεν ἓνα κομμάτι χαρτάκι,
θὰ συμβῇ τὸ ἐξῆς περιέργον φαινόμενον· τὸ χαρτάκι θὰ πηδύσῃ
εὐθὺς καὶ θὰ κολλήσῃ ἐπάνω των. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν δύναμιν,
ἢ ὅποιά τραβᾷ τὸ χαρτάκι, τὴν ὀνομάζομεν ἤλεκτρισμόν. Ὁ
ἤλεκτρισμὸς ὅμως εἰς τὸ παράδειγμα, τὸ ὅποιον σὰς εἶπα, εἶναι
πολὺ μικρὸς· ἂν εἶναι μεγαλύτερος, τότε συμβαίνουν ἄλλα, ἀκόμη
περιεργότερα, φαινόμενα. Ἄν πλησιάσωμεν τὸν δάκτυλόν μας

εἰς ἓν πολὺ ἤλεκτρισμένον σῶμα, θὰ λάμπῃ ἀμέσως εἰς πολὺ μικρὸς σπινθήρ καὶ θ' ἀκουσθῇ εἰς μικρὸς κρότος. Ἄν ὅμως ὁ ἤλεκτρισμὸς εἶναι ἀκόμῃ μεγαλύτερος, τότε ὁ μικρὸς αὐτὸς σπινθήρ γίνεται ἀστραπή, καὶ ὁ μικρὸς κρότος γίνεται βροντή.

— Τὰ σύννεφα λοιπὸν εἶναι ἤλεκτρισμένα; ἐρωτᾷ ὁ δεκανεὺς.

— Βεβαίως τὰ σύννεφα φέρουν μεγίστην ποσότητα ἤλεκτρισμοῦ καὶ ὅταν πλησιάσουν τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο, τότε γίνεται ἡ βροντή καὶ ἡ ἀστραπή.

— Καὶ ὁ κεραυνὸς τότε τί εἶναι;

— Θὰ σοὶ τὸ ἐξηγήσω ἀμέσως· αἱ ἀστραπαί, ἂν καὶ εἶναι λάμπεις μεγάλων ἤλεκτρικῶν σπινθέρων, δὲν μᾶς καίουν, ἐπειδὴ γίνονται πολὺ ὑψηλὰ μεταξὺ δύο νεφῶν. Διὰ τὴν παραχθῇ ὁ κεραυνὸς πρέπει τὸ σύννεφον νὰ εἶναι πολὺ χαμηλὰ καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς συνάφειαν μὲ τὴν γῆν, δηλαδὴ μὲ κορυφὰς ὑψηλῶν δένδρων, μὲ κορυφὰς βουνῶν, μὲ κωδωνοστάσια, μὲ καπνοδόχους καὶ ἐν γένει μὲ πᾶν ὅτι ὑψώνεται πρὸς τὰ ἐπάνω. Τότε ὁ σπινθήρ πίπτει εἰς τὴν γῆν καὶ φέρει μεγάλας καταστροφάς· καίει δένδρα, ζῶα, ἀνθρώπους, οἰκίας, ὅτι εὗρη εἰς τὸ πέρασμά του. Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ὅτε ἔτρεξες πρὸ ὀλίγου, κύριε δεκανεῦ, ἵνα κρυφθῇς κάτωθεν δένδρου, σοῦ ἐφώναξα νὰ φύγῃς ἀμέσως ἀπ' ἐκεῖ. Δὲν πρέπει μήτε νὰ τρέχωμεν, μήτε ν' ἀνάπτωμεν φωτιάν, μήτε ν' ἀνοίγωμεν ὁμβρέλλαν ὅταν ἐπίκεινται.

— Ὁ ἄνθρωπος ὅμως, νομίζω, εἶπε τότε εἰς νεαρώτατος στρατιώτης, εὔρε τρόπον νὰ προφυλάσσεται ἀπὸ τὸν κεραυνόν.

— Τὸ ἀλεξικέραυνον, ἀπήντησεν ὁ διδάσκαλος. Δὲν ξέρω ἂν παρετηρήσατέ ποτε εἰς τὰς Ἐκκλησίας, εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας καὶ ἐν γένει εἰς ὅλα τὰ μεγάλα κτίρια, ἓν σιδηροῦν κοντὸν εἰς τὴν κορυφήν. Αὐτὸς ὁ κοντὸς εἶναι τὸ ἀλεξικέραυνον.

— Καὶ πῶς λειτουργεῖ; Μοῦ φαίνεται ὅτι ἀντὶ ν' ἀποδιώκῃ, προσελκύει τὸν κεραυνόν!

— Ἐχει δίκαιον! ἀκριβῶς αὐτὸ κάμνει! Ἄλλ' ἰδοὺ πῶς μᾶς προφυλάσσει· μὲ τὸν κοντὸν αὐτὸν εἶναι ἠνωμένον σιδηροῦν

σύρμα, τὸ ὁποῖον κατέρχεται μέχρι τοῦ ἐδάφους, εἰς ἓν φρέαρ συνήθως. Τί γίνεται λοιπόν; Τὰ νέφη σωρεύονται ἐπάνω ἀπὸ τὴν στέγην, ὁ σιδηροὺς κοντὸς προσελκύει τὸν κεραυνὸν καὶ αὐτὸς αἰχμάλωτος πλέον γλιστρᾷ ἤσυχα ἤσυχα ἀπὸ τὸ σύρμα καὶ χάνεται εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς.

— Τί θαυμασία ἐφεύρεις! ἀνεφώνησαν ὅλοι.

— Καὶ ποῖος ἀνεκάλυψε τὸ ἀλεξικέραυνον;

— Ὁ Βενιαμὴν Φραγκλῖνος, εἰς τῶν μεγαλυτέρων ἀνδρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ Φραγκλῖνος ἦτο ὄχι μόνον σοφός, ἀλλὰ καὶ μέγας πατριώτης· συνέτεινε πολὺ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἀπέθανεν, ὅλη ἡ Ἀμερικὴ ἐπένθησεν ἐπὶ ἓνα μῆνα. Ἐπάνω δὲ εἰς τὸν τάφον του ἔγραψαν τὸ ἐξῆς ἐπιτύμβιον·

« Ἐθάδε καίται ὁ Βενιαμὴν Φραγκλῖνος, ὁ ἀρπάσας τὸ σκήπτρον ἀπὸ τοὺς τυράννους καὶ τὸν κεραυνὸν ἀπὸ τὰ σύννεφα! »

Πῶς διὰ τοῦ βαρομέτρου μετροῦμεν τὰ ὕψη τῶν ὀρέων καὶ προειδοποιούμεθα, τί καιρὸν θὰ ἔχωμεν;

Ὅλοι ἠκούομεν μὲ προσοχὴν τὰ λόγια τοῦ καλοῦ διδασκάλου. Πόσον γρήγορα καὶ εὐχάριστα φεύγουν αἱ ὥραι, ὅταν ἀκούη κανεὶς ὥραία πράγματα.

— Εἶναι ἀλήθεια, συνάδελφε, ἠρώτησε τότε τὸν διδάσκαλον ἓνας στρατιώτης ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, ὅτι ὑπάρχει ἐργαλεῖον τὸ ὁποῖον μᾶς εἰδοποιεῖ πότε θὰ βρέξη, πότε θὰ κάμῃ τρικυμίαν ἢ πότε θὰ εἶναι ὥραία ἡμέρα;

— Βεβαίωτατα· ὁ ἄνθρωπος ἐφεῦρε καὶ τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο· εἶναι τὸ βαρόμετρον.

— Καὶ πῶς λειτουργεῖ;

— Ἄ! εἶναι ὀλίγον δύσκολον καὶ πρέπει νὰ προσέξετε,

— Ἐννοία σου τὰ αὐτιά μας θὰ τὰ ἔχωμεν τέσσαρα! εἶπεν ὁ δεκανεὺς.

Ἐτυλίχθημεν καλὰ εἰς τοὺς μανδύας μας, διότι τὸ ψῦχος ἐγίνετο ὀλονὲν δριμύτερον.

— Πρέπει νὰ γνωρίζετε, ἤρχισεν ὁ διδάσκαλος, ὅτι ὅπως

τὰ στερεὰ σώματα καὶ τὰ ὑγρά ἔχουν βάρος, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ ἀέρια. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἐπομένως μᾶς πιέζει μὲ μεγάλην δύναμιν.

— Ἀλλὰ διατί δὲν τὸ αἰσθανόμεθα; εἶπεν ὁ δεκανεύς· περιπατοῦμεν, τρέχομεν, κάμνομεν ἐφ' ὅδους ἐλεύθερα!

— Δὲν τὸ αἰσθανόμεθα, διότι ἡ πίεσις ἐνεργεῖ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ἀπὸ ἐπάνω, ἀπὸ κάτω, ἀπὸ τὰ πλάγια. Πᾶρε ἓν φύλλον χάρτου· ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος ἐνεργεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ δι' αὐτὸ βλέπομεν τὸ φύλλον αὐτὸ νὰ κινῆται ἐλεύθερον, ὥς ἐάν μὴ τὸ ἐδάφηνεν ἀπ' ἐπάνω του ὁ ἀτμοσφαιρικός ὠκεανός.

— Ἀλλὰ τί σχέσιν ἔχει τὸ βάρος τοῦ ἀέρος μὲ τὸ βαρόμετρον.

— Τώρα ἀμέσως θὰ ἴδῃτε. Παίρνομεν ἓνα σωλῆνα ὑάλινον γεμάτον ὑδράργυρον καὶ τὸν ἀναποδογυρίζομεν μέσα εἰς ἓν δοχεῖον ὑδραργύρου· μὲ προσοχὴν ὅμως ὥστε νὰ μὴ εἰσέλθῃ καθόλου ἀήρ εἰς τὸν σωλῆνα. Τί βλέπομεν τότε; Ὁ ὑδράργυρος καταβαίνει ὀλίγον εἰς τὸν σωλῆνα. Διατί; Διότι ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀήρ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ κρατήσῃ μίαν στήλην ὑδραργύρου εἰς ὕψος ἄνω τῶν 75 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου. Αὐτὸ εἶναι τὸ βαρόμετρον. Τώρα σκεφθῆτε ὀλίγον· ὅταν εἴμεθα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, ἔχομεν ἐπάνω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν μας ὀλιγώτερον ἀέρα παρὰ ἐάν εὕρισκόμεθα εἰς τὴν πεδιάδα· ἐπομένως τὸ βάρος τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι ὀλιγώτερον καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ βαστάξῃ οὐδὲ 75 ἑκατοστῶν ὑδραργυρικὴν στήλην. Ὁ ὑδράργυρος λοιπὸν καταβαίνει καὶ ἀπ' αὐτὸ δυνάμεθα νὰ υπολογίσωμεν τὸ ὕψος τοῦ βουνοῦ.

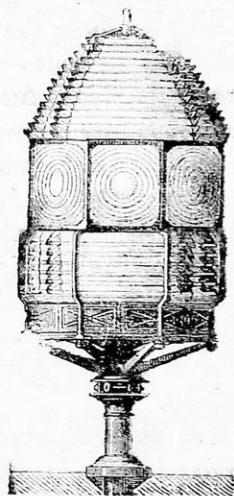
Ἐπίσης, ὅταν καταβαίνῃ τὸ βαρόμετρον, θὰ ἔχωμεν κακοκαιρίαν· διὰ τοῦτο ὅλα τὰ ἀτμόπλοια συμβουλευόνται πάντοτε τὸ βαρόμετρον πρὶν ταξιδεύσουν.

— Πόσον θαυμαστός εἶναι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου! ἀνέκραξα συλλογιζόμενος τὰς μεγάλας ἐφευρέσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ μας τόσον μετεδλήθη.

**Πόσον τὰ σημερινὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας
εἶναι ἀνώτερα τῶν παλαιῶν.**

— Τί συλλογίζεσαι συνάδελφε; ἐστράφησαν τότε οἱ σύντροφοί μου καὶ μοῦ εἶπον.

— Συλλογίζομαι τί θά ἔλεγε κανεὶς ἀρχαῖος, εἰάν ἦρχετο αἴ-
φνης καὶ μᾶς ἔδλεπε! Πόσον ἡ ζωὴ καὶ ὁ κόσμος θά διήγειρον τὴν
περιέργειαν καὶ τὸν θαυμασμόν του! Τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας
πρὸ πάντων θά τοῦ ἔκαμνον κατάπληξιν. Τότε διὰ νὰ μεταβῶ-
σιν ἀπὸ τὸ ἓν μέρος εἰς τὸ ἄλλο τί μέσα εἶχον; Διὰ θαλάσσης
μὲν εἶχον ἱστιοφόρα πλοῖα, ὅπου ἐκινδύνεον τὴν ζωὴν των εἰς
τὴν παραμικρὰν τρικυμίαν καὶ ὡς ναυτικὴν πυξίδα εἶχον τὰ
ἄστρα· φαντασθῆτε λοιπὸν ὅσakis ἦτο συννεφιά, δὲν ἤξευρον ποῦ
ἐπῆγγαιον. Ἐπρεπε νὰ περάσουν αἰῶνες πολλοί, διὰ νὰ κατορ-
θώσουν οἱ ἄνθρωποι νὰ εὑρουν τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ὄργανον, τὴν
ναυτικὴν πυξίδα, ἡ ὁποία δεικνύει πάντοτε ποῦ εἶναι ὁ βορρᾶς
καὶ ὁ πλοίαρχος γνωρίζει πλέον ποῦ πηγαίνει. Ἐπειτα υπάρ-



χουν παντοῦ σήμερον φάροι. οἱ ὅποιοι φωτίζουν τὸν δρόμον τοῦ
πλοίου καὶ τὸ δδηγοῦν νὰ μὴ προσκρούσῃ εἰς τοὺς βράχους.

Κατὰ ξηρὰν δὲ τί μέσα συγκοινωνίας εἶχον;

— Τὰ πόδια των, τὰ ζῦα καὶ τὰς ἀμάξας, τίποτε ἄλλο!
εἶπεν ὁ διδάσκαλος.

— Ἐνῶ σήμερον εἰάν κανεὶς ἀρχαῖος Ἕλληνα ἔβγαινεν ἀπὸ
τὸν τάφον του τί θά ἔδλεπεν; Ποδηλάτα, αὐτοκίνητα, σιδηρο-
δρόμους. θά ἔτρεμε βλέπων μὲ πόσῃ ταχύτητι μεταφέρεται ἀπὸ
τὸ ἓν μέρος τῆς γῆς εἰς τὸ ἄλλο. Ταχύτητα θά διέσχιζε τὰς

πεδιάδας και θά ἐξαλίζετο νὰ βλέπη νὰ φεύγουν τὰ δένδρα, αἱ οἰκίαι, οἱ ἀγροί. Θά ἀνερριχάτο χωρὶς καθόλου νὰ κοπιάζῃ εἰς τὰ πλέον ἀπόκρημνα βουνά. — «Πῶς κινεῖται ἡ μηχανὴ αὐτὴ θά μᾶς ἡρώτα, ποῖος τὴν σύρει, ποῦ εὕρισκει τόσας δυνάμεις νὰ σηκῶνῃ τόσους ἀνθρώπους και τόσα ἐμπορεύματα και νὰ τ' ἀναδιβάξῃ εἰς τόσα ὕψη, χωρὶς καθόλου νὰ κουράζεται;»

— Ἄν μοῦ ἔκαμνεν ἐμένα αὐτὰς τὰς ἐρωτήσεις, ἀπήντησε λυπημένος ὁ δεκανεὺς, δὲν θά ἤξευρα τί νὰ τοῦ ἀπαντήσω και θά ἐμένα ἐντροπιασμένος!

■ Πῶς ἔγιναν οἱ σιδηρόδρομοι.

— Ἀληθινά, ἐξηκολούθησα ἐγὼ, ἐσυνηθίσαιμεν ὅλα αὐτὰ τὰ θαύματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ζῶμεν και δὲν μᾶς κάμνουσι πλέον καμμίαν ἐντύπωσιν και δι' αὐτὸ οὐδὲ ἐρωτῶμεν νὰ μάθωμεν πῶς ἔγιναν.

— Ἀρχίζω νὰ ἐννοῶ, εἶπε τότε γελῶν εἰς στρατιώτης, ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι ὠφέλιμος, ὅχι μόνον διότι ἐλευθερώνομεν τοὺς ἀδελφούς μας, ἀλλὰ και διότι και ἡμεῖς γινόμεθα καλύτεροι συναναστρεφόμεθα ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ξεύρουν πολλὰ πράγματα και μᾶς τὰ διδάσκουν. Τώρα, ἐὰν ἐγὼ σὰς ἐρωτήσω, συνάδελφε, πῶς ἔγιναν οἱ σιδηρόδρομοι, θά μοῦ εἰπῇτε;

— Εὐχαρίστως! ἀπήντησα. Ἐνα παιδάκι, ὁ Ἰάκωβος Βάττι, μίαν ἡμέραν παρηκολούθει μὲ μεγάλην προσοχὴν τὸ σκέπασμα τῆς χύτρας ποῦ ἔδραζε ν' ἀνασηκώνεται ἀπὸ τοὺς ἀτμούς και ἔπειτα πάλιν νὰ πίπτῃ και ν' ἀνασηκώνεται ἐκ νέου ὠθούμενον ἀπὸ τοὺς ἀτμούς. — «Τί κάμνεις ἐκεῖ, Ἰάκωβε;» τὸν ἡρώτησεν ἡ μητέρα του.

— Νά, κυττάζω τὸ σκέπασμα αὐτό, μητέρα, και τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ ἀτμός. Ἐὰν ἐβάζαμεν ἐπάνω του μίαν μεταλλίνην ράβδον, αὐτὴ κινουμένη θά ἠμποροῦσε νὰ κινήσῃ ἐλατήρια και τροχοὺς· ἡ χύτρα τότε θά ἐκινεῖτο μόνη της, ἀρκεῖ νὰ εἴχομεν πάντοτε ἀποκάτω της φωτιὰν νὰ τὴν ζεσταίνῃ. Και ἔδλεπεν ἤδη εἰς τὴν φαντασίαν του ὁ Ἰάκωβος πλοῖα, μεγάλα νὰ ταξιδεύουν εἰς τοὺς ὠκεανούς χωρὶς ἰστίαι και χωρὶς κωπηλάτας, ἔδλεπε μηχανὰς νὰ σύρουν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς μακρὰν οἰρὰν ἀμαξῶν και νὰ τρέχουν ταχύτατα.

Ὅταν ὁ Ἰάκωβος Βάττι ἐμεγάλωσεν, ἔγινε μηχανικός· ἐτα-

λαιοποίησε τὰς ἀτελεῖς ἀτμομηχανὰς τῆς ἐποχῆς του καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἀπέκτησε τοιοῦτοτρόπως, μόλις πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν, τὰ θαυμάσια αὐτὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τοὺς σιδηροδρόμους καὶ τὰ ἀτμόπλοια.

Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ σιδηρόδρομοι ἦσαν ἀτελέστατοι· διήνουν 30 μόνον χιλιόμετρα τὴν ὥραν καὶ δὲν εἶχον πολλὰς ἀναπαύσεις· τῶρα διανύουν ἑκατὸν χιλιόμετρα καὶ εὐρίσκεις μέσα ὅλας σου τὰς ἀναπαύσεις· κλίνην διὰ νὰ κοιμηθῇς, λουτρά, ἀναγνωστήρια, ἐστιατόρια, μουσικὴν. Τὰ μεγάλα ἐπίσης ἀτμόπλοια σήμερον ὁμοιάζουν μὲ πλωτὰς πόλεις· ἔχουν μέσα κήπους, θέατρα, ἐκκλησίας, πλατείας, δρόμους! Ὑπελόγισαν ὅτι ἐν ἀπὸ τὰ ὑπερωκεάνεια αὐτὰ χρειάζεται εἰς κάθε πλοῦν του 8,500 ὀκάδας κρέατος, 4,500 ὀκάδας ἄρτου, 1,300 ὀκάδας βουτύρου, 450 ὀκάδας καφέ, 2,000 ὀκάδας ζάχαριν, 26,000 αὐγὰ κλπ. κλπ.

Φαντασθῆτε λοιπὸν μὲ τί ἐκπληξὴν θὰ ἔβλεπεν ὅλα αὐτὰ τὰ θαυμάσια ἔργα τοῦ ἀνθρώπου ὁ Σωκράτης π.χ. ἢ ὁ Θεμιστοκλῆς!

Πῶς ἐγένετο ὁ πόλεμος ἄλλοτε καὶ πῶς γίνεται σήμερον.

— Ἐγώ, ἀπεκρίθη ὁ διδάσκαλος γελῶν, φαντάζομαι, ἐὰν ἔβλεπεν αἴφνης ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τὸν σημερινόν μας πόλεμον! Τότε τί εἶχον; Βέλη, ἀκόντια, πύργους μεγάλους, ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν ὁποίων ἔρριπτον βέλη ἢ λίθους εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν. Ἐὰν μάλιστα παρουσίαζον κανένα ἐλέφαντα, ἐτρέποντο ὅλοι εἰς φυγὴν! Ἐνῶ σήμερον ὁ πόλεμος πόσον διαφέρει! Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν εὐρέθη ἡ πυρίτις, ὅλα μεταβλήθησαν. Τὰ τουφέκια καὶ τὰ πυροβόλα ἀντικατέστησαν τὰ βέλη καὶ τὰ ἀκόντια. Τὰ πρῶτα πυροβόλα ἦσαν ἀτελέστατα· ἦσαν σιδηροὶ σωλήνες, κλειστοὶ εἰς τὸ ἂν ἄκρον· ἐντὸς αὐτῶν ἔθετον πυρίτιδα καὶ σφαῖραν λιθίνην· ἔπειτα διὰ μιᾶς ὁπῆς, εὐρισκομένης ὀπισθεν τοῦ σωλήνος καὶ ἀνωθεν τῆς πυρίτιδος, ἔθετον πῦρ καὶ ἡ λιθίνη σφαῖρα ἐρρίπτετο εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν.

— Πόσον ἀτελειοποιήθησαν σήμερον! ἀνεφώνησαν ὅλοι οἱ στρατιῶται. Σήμερον ῥίπτουν εἰς μεγάλας ἀποστάσεις τὰς δόδας!

— Φαντάζομαι τί τρόμος θά ἐκυρίευσε τοὺς προγόνους μας, εἰν αἶφνης εἰς τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐβλεπον νὰ ἐκσφενδονίζεται καὶ νὰ ἐκσπᾷ ἀποπάνω των μία ὄβρις ! Θὰ ἐνόμιζον, ὅτι θὰ ἦτο κανεὶς ἄγριος θεὸς καὶ θὰ ἐμάζευον τὰ κομμάτια της νὰ τὰ φυλάξουν μὲ εὐλάβειαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἄρεως !

— Ἡ φαντασθῆτε, εἶπεν ὁ δεκανεὺς, ἂν εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ἐβλεπον αἶφνης νὰ προβάλλῃ τὸ μέγα θωρηκτόν μας, ὁ Ἀδέρωφ !

Ὅλοι ἐγελάσαμεν, εὐχαριστημένοι, διότι τόσον ὠραία ἐπέρασεν ἡ βραδεὶά μας.

— Αἶ καληνύχτα, συνάδελφοι, ἐφώνησα.

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν συντροφίαν σας.

— Καὶ ἡμεῖς σ' εὐχαριστοῦμεν. Αὐριον θὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ ἀντίσκηνόν σου νὰ μᾶς φιλοξενήσῃς.

— Τί γίνεται ὁ Χρῖστος ; Πῶς περνᾷ τώρα ; μὲ ἡρώτησεν ὁ διδάσκαλος.

— Εἶναι καλύτερα τώρα· αὐριον θὰ ἔλθῃ· εἶχε κρυώσει φαίνεται.

— Καληνύχτα λοιπόν ! Καληνύχτα !

Κατεκλίθημεν ὅλοι καὶ ἐκοιμήθημεν.

Ἀπόψε, ἐπὶ τέλους, δὲν θὰ ἔχωμεν αἰφνιδισμὸν.

Ποῦον ἐγερτήριον ἄσμα ἔψαλαν μερικοὶ νέοι στρατιῶται τὴν πρωΐαν τῆς εἰκοστῆς πέμπτης Δεκεμβρίου.

Τὸ πρωῒ, ὅτε ἐξυπνήσαμεν, ἡ χιὼν εἶχε σκεπάσει τὴν γῆν. Ἐν πρὸς ἐν τὰ ἀντίσκηνα ἦνοιγον καὶ ἐξήρχοντο οἱ στρατιῶται εὐθυμοὶ καὶ γελαστοί. Ἐπλύνοντο, ἐκτενίζοντο, ἐκαθάριζον τὰ ὄπλα των καὶ ἐγέλων μὲ τὰ ἄθωα ἀστεῖά των.

Μερικοὶ νέοι εἶχον ἀρχίσει τὸ τραγουδί· ἀληθινὰ τί θάρρος καὶ τί ψυχὴν ἔπρεπε νὰ ἔχουν οἱ ἄνδρεῖοι ἐκείνοι, μέσα εἰς τὸ ψῦχος καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πυροβόλα τοῦ ἐχθροῦ, νὰ στέκωνται ὄρθιοι καὶ νὰ τραγουδοῦν.

Ξυπνᾶτε μὲ τὴ σάλπιγγα, ξυπνᾶτε μὲ τ' ἀηδόνι,
κι' ὀρθοί, λεβέντες ! τὸ σπαθί,
τὴν μπαγιονέτα σας κι' ὀρθοί,
ξυπνᾶτε ! ξημερώνει.

Γιὰ ἰδέτε πῶς γιὰ χάρι σας στὲς θειματιὲς χαράζει,
χρυσὸς λοχίας στὰ βουνὰ
γιὰ σᾶς ὁ ἥλιος ξεκινᾷ
καὶ στ' ἄρματα ! φωνάζει.
Ξυπνᾶτε, ξυπνᾶτε, ἡ σάλπιγξ ἤχει
ἐμπρὸς ἡ σημαία καὶ βῆμα ταχύ.

Ἀδελφωμένοι στὸ σπαθὶ καὶ σύντροφοι στὸ βόλι
μαζὶ ξυπνᾶτε, καὶ μαζὶ
ἱππεῖς, ζευγίται καὶ πεζοὶ
στὰ ὅπλα τρέχουν ὅλοι.

Αὐτὸς ποὺ βλέπεις ἔκαμε διαμάντι τὸ σπαθὶ του
τὸ βλέπεις πῶς λαμποκοπεῖ
καὶ τὸ κρεμᾷ σὺν ἀστραπῇ
στὴ μέση τῇ χυτῇ του.
Ξυπνᾶτε, ξυπνᾶτε, ἡ σάλπιγξ ἤχει
στὴ μέση τὸ ξίφος καὶ βῆμα ταχύ !

Τὸ ἄλογό του παρεκεῖ ἓνας ἱππεὺς κτενίζει
κι' αὐτὸ σὺν κάτι νὰ ζητῇ
τὴ χαίτη τὴ μεταξωτὴ
κινᾷ καὶ χρεμετίζει !

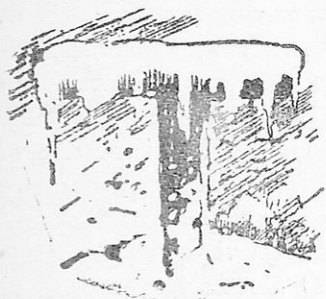
Θέλεις νὰ ζήσης ; Ἐ ! δειλέ, κάμε φτερὰ καὶ πέτα !
Δὲν σοῦ βαστᾷ ; Μεταβολή !
Ἐδῶ τὸ βόλι ἀντιλαλεῖ
κι' ἀστράφτει μπαγιονέτα.

Τιμὴ καὶ νειᾶτα νὰ χαρῇ ὁ στρατιώτης ἔξερει,
τὴν ξιφολόγχην στὰ βουνὰ
στὲς χώρες δόξα καὶ χαρὰ
καὶ δάφνες στὸ λημέρι.
Ξυπνᾶτε, ξυπνᾶτε ! ἡ σάλπιγξ ἤχει
τὴ δάφνη στὸ στήθος καὶ βῆμα ταχύ !

Ξυπνάτε μὲ τῇ σάλπιγγα, ξυπνάτε μὲ τ' ἀηδὼν
κ' ἐμπρὸς λεβέντες ἐν στολῇ
δοδίζει στὴν Ἀνατολή,
στὸν Πίνδο ξημερώνει.
Στὰ ὅπλα, στὰ ὅπλα, ἡ σάλπιγξ ἤχει,
ἐμπρὸς ἡ σημαία καὶ βῆμα ταχύ!

(Γ. Παράσχος).

Τί μᾶς ἐνεθύμωσεν ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων.



Ο ΧΙΟΝΙ εἶχε σκεπάσει τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, αἱ σκηναὶ μας ἦσαν κάτασπραι, τὰ κανόνια μας, τὰ ἄλογα. Κανεὶς κρότος δὲν ἠκούετο· ἀπὸ μακρὰν τὰ κάρρα προὐχώρου ἀθορύβως καὶ οἱ ἀγγελιαφόροι ἵππαις ἔτρεχον ἡσυχά, κατάλευκοι, ὡς ἡρώες παραμυθιοῦ. Τὰ ἄλογα ὕψωνον

τὴν κεφαλὴν, ἀπὸ τοὺς βῶθωνάς των ἐξήρχοντο καπνοὶ καὶ ἀνέπνεον ὑπερήφανα τὸν παγωμένον ἀέρα τῆς πρωΐας.

— Ξεύρεις, Πέτρε, μοῦ εἶπεν ἔξαφνα ὁ Χρῖστος, φυχρὸς ἀκόμη ἀπὸ τὴν μικρὰν του νόσον, ξεύρεις, ὅτι σήμερον ἔχομεν Χριστοῦγεννα;

— Ἀλήθεια! ἀνεφώνησα ἐκπληκτος. Σήμερον εἶναι Χριστοῦγεννα!

Καὶ ἐνεθυμήθην τὸ σπιτάκι μας, ὅτε ἤμην μικρὸς· πᾶ χαρά! Ἡ φωτιά ἤναπτε καὶ μᾶς ἐθέρμαινεν· ἡ μήτηρ μας ἐξύπνα ὅλους μας πρὶν ἐξημερώσῃ, μᾶς ἐφόρει τὰ καινουργή μας φορέματα καὶ ἐπηγαίναμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τί ὠραία ἦτο ἐκεῖ μέσα, τί θερμότης! Τὰ κηρία ἀνημμένα, ἐφώτιζον τὰς γλυκαῖας μορφὰς τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἁγίων.

— Πόσον μεγάλη εἶναι ἡ σημερινὴ ἡμέρα! ἐξηκολούθησεν ὁ Χρῖστος. Μεγαλύτερον γεγονός δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Πρὶν ἔλθῃ ὁ Χριστός, ἡ ἀνθρωπότης ἐκυλίστο εἰς τὴν ἁμαρτίαν, διότι δὲν ἐγνώριζε τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον. Τέλος ὁ Θεὸς ἐλυπήθη τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔστειλε τὸν μονογενῆ του υἱὸν νὰ τοὺς σώσῃ.

Ὁ Χριστὸς μᾶς ἐδίδαξε τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ν' ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον, ὅπως ἀγαπῶμεν καὶ ἡμᾶς αὐτούς, ν' ἀγαπῶμεν καὶ τοὺς ἐχθροὺς μας ἀκόμῃ.

Ἀπὸ τότε ἡ μορφή τοῦ κόσμου ἥλλαξε. Συνεστάθησαν αἱ πρῶται Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι καὶ κρουὰ εἰς τὴν ἐρημίαν ἢ εἰς τὰ ὑπόγεια ἐδιδάσκετο ἡ ἀληθινὴ θρησκεία καὶ ἀνυμνεῖτο ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης.

Ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος λιθοβολεῖται ὑπὸ τῶν Ἑβραίων καὶ ἀρχίζει ἔκτοτε τὸ τίμιον αἷμα τῶν μαρτύρων νὰ ῥαντίζῃ τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος. Οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες σφάζουν, καίουν, σταυρώνουν, παραδίδουν εἰς τὰ θηρία τοὺς πρώτους Χριστιανούς· αὐτοὶ ὁμῶς ψάλλοντες περιφρονοῦν τὸν θάνατον καὶ ἀνέρχονται εἰς τοὺς Οὐρανοὺς.

Ὁ φοβερὸς διώκτης τῶν Χριστιανῶν Παῦλος, βλέπει αἰφνης τὸν Χριστὸν νὰ τὸν καλῇ καὶ πιστεύει· τρέχει εἰς τὴν Κύπρον, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Κρήτην, φθάνει μέχρι τῆς Ῥώμης καὶ παντοῦ κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιον.

Ὁ Χριστιανισμὸς νικᾷ, θριαμβεύει. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὸν ὑπερασπίζει, γεννῶνται οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἀθανάσιος, ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος καὶ θεσπίζουν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ κανονίζουν τὰς λειτουργίας, τὰς ἐορτάς, τὴν λατρείαν.

Εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὁ Χριστὸς θριαμβεύει. Ἀλλ' ἐπέρχονται αἰφνης πικραὶ ἡμέραι διχονοίας· οἱ Πάπαι θέλουν νὰ διευθύνουν ὅχι μόνον τὴν Δύσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀνατολήν· οἱ Πατριάρχαι μας ὑπερασπίζονται τὰ δίκαιά των καὶ ἐπέρχεται τὸ Σχίσμα μεταξὺ Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Δυτικῆς.

Ἀργότερα νέον σχίσμα ἐπῆλθεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν καὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Λούθηρον ἐγεννήθη νέα Ἐκκλησία, ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων.

Μόνον ἡ ἰδική μας Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔμεινε πιστὴ εἰς τὰ διδάγματα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Πολλάκις ἐκινδύνευσεν, ἀλλ' ὁ Παντοδύναμος Θεὸς τὴν διεφύλαξεν. Ὅτε οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Βυζαντινὴν μας Αὐτοκρατορίαν, ἡ Ὁρθοδοξία κατέφυγεν εἰς τὰ Μοναστήρια καὶ ἐκεῖ ἐδίδασκε μὲ πίστιν καὶ μὲ ζῆλον τοὺς μικροὺς Ἑλληνόπαιδας ν' ἀγαπῶσι δύο τινά· τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πατρίδα!

Μὲ μεγάλην συγκίνησιν ἔχουον τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ

καὶ με βαθεῖαν εὐλάβειαν ἤρχισα νὰ φάλλω μαζί του τὸ ὥρατον τροπάριον τῶν Χριστουγέννων·

« Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν Ὑπερούσιον τίττει
Καὶ ἡ Γῆ τὸ σπήλαιον τῷ Ἀπροσίτῳ προσάγει.
Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσι,
Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος ὁδοιποροῦσι.
Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη
Παιδίον νέον ὁ πρὸ αἰώνων Θεός ! »

Πῶς κατώρθωσεν ὁ ἄνθρωπος νὰ πετάξῃ.

Σήμερον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἀπὸ τὴν μίαν ἄκρην ἕως εἰς τὴν ἄλλην ἐσκορπίσθη μία μεγάλη χαρά· τὰ σύννεφα εἶχον τὴν νύκτα σκορπισθῇ καὶ ἐξόχως λαμπρὸς ὁ ἥλιος ἀνέτειλε τὸ πρωὶ εἰς τὸν ὁρίζοντα καὶ ἔχυσε τὸ φῶς καὶ τὴν θερμότητά του ἐπάνω εἰς τὴν παγωμένην γῆν καὶ εἰς τοὺς ταλαιπωρημένους ἄνδρας.

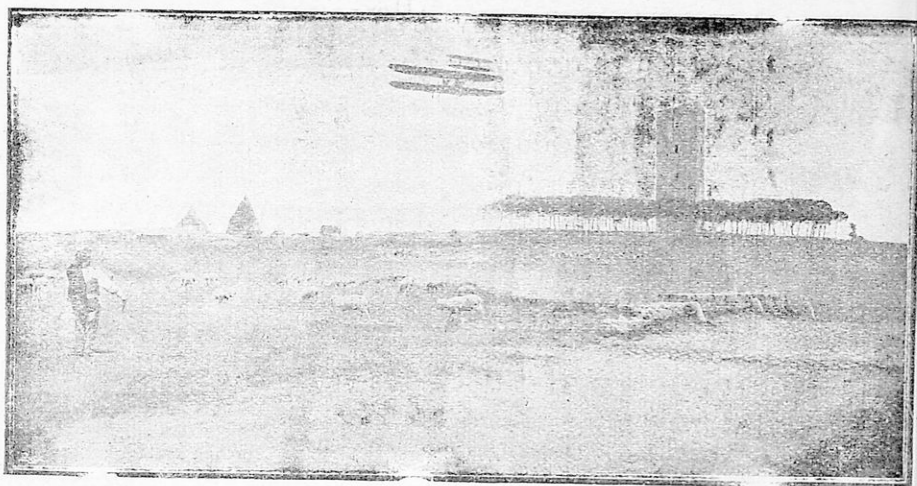
Αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν γύρω ἔλαμψαν κατάλευκοι ἀπὸ τὰ χιόνια· οἱ στρατιῶται ἐξηπλωμένοι εἰς τὰ χαλαρώματά των ἤσθοντο τὴν γλυκεῖαν θερμότητα τοῦ ἡλίου ζεσταίνουσιν τὰ παγωμένα μέλη των.

Αἶφνης ἤκούσαμεν ἀνωθεν τῶν κεφαλῶν μας κρότον μηχανῆς· ἀνῆσχυοι ὑψώνομεν τὸ βλέμμα καὶ τί βλέπομεν! Τὸ ἀεροπλάνον μας ὡς τεράστιος ἀετὸς ἤπλωνε τὰς πτέρυγας του καὶ ὥρμα ἐκ τοῦ στρατοπέδου μας ἐπάνω εἰς τὸ Μπιζάνι. Ὡς ἀετὸς ἀφοβὸς καὶ δυνατὸς ἐξύγιζε τὰς πτέρυγας του καὶ κατώπτευε τὰ δύο στρατόπεδα, τὴν πεδιάδα καὶ πέρα τὴν λίμνην καὶ τὰ Ἰωάννινα.

— Ζήτην τὸ ἀεροπλάνον μας! ἐφωνάζαμεν ὅλοι σείοντες τὰ πηλήκιά μας, διὰ νὰ χαιρετίσωμεν τὸν τολμηρὸν Ἑλληνα ἀεροπόρον, ὁ ὁποῖος ἠψήφει τοὺς κινδύνους καὶ ὑψώνετο εἰς τὸν ἀέρα.

Ἐστάθη ὀλίγον ἀνωθεν τοῦ στρατοῦ μας, ἐκτύπησε τὰ πτερά του καὶ αἶφνης ὥρμησεν, ὡς ἀρπακτικὸν πτηνόν, τὸ ὅποῖον διέκρινε κάτω εἰς τὴν γῆν τὴν λείαν του. Ἐσταμάτησεν ἐπ' ὀλίγον ἀνωθεν τοῦ Μπιζανίου, τὸ ἐπιυροβόλησαν οἱ Τοῦρκοι, ἀλλ' εἰς μάτην· καμμία σφαῖρα δὲν τὸ εὔρεν. Ἐρριφεν ὀλίγας ὀβίδας

ἐπάνω εἰς τὰ φρούρια καὶ ἔπειτα ἐστράφη πρὸς βορρᾶν καὶ ἐπέτα-
ξεν ἀλωβεν τῶν Ἰωαννίνων !



Ἐπεκράτην μὲ τὸν Χρῆστον καὶ ἐθαύμαζον τὴν μεγά-
λην ταύτην ἐφεύρεσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ καρδία μου ἐκτυπᾷ
ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ εἶμαι καὶ ἐγὼ ἐκεῖ ἐπάνω καὶ νὰ βλέπω
τὴν ποθητὴν πόλιν.

— Πάντοτε ὁ ἄνθρωπος, εἶπεν ὁ Χρῆστος, εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν
νὰ πετᾷ εἰς τὸν ἀέρα, νὰ διασχίζῃ τὰς ἀποστάσεις καὶ νὰ μετα-
βαινῇ γρήγορα, ὡς ἀστραπή, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς τὸ ἄλλο.
Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος κατέκτησε τὴν γῆν· πεζὸς ἢ ἑφιππὸς,
ἢ συρόμενος ἐφ' ἁμαξῶν διήνυε τὰς ἀποστάσεις. Ἐπειτα κατέκτησε
τὴν θάλασσαν· εἰς τὴν ἀρχὴν ἵππευεν ἕνα κορμὸν δένδρου καὶ ἀφή-
νετο εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ. Ἐπειτα ἔσκαψε τὸν κορμὸν τοῦ
δένδρου καὶ κατεσκεύασε τὸ πρῶτον μονόξυλον καὶ τὰς λέμβους
καὶ βροχύτερον τὰ ἱστιοφόρα πλοῖα καὶ τέλος τὰ ἀτμόπλοια.

Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀρκεῖται ποτὲ εἰς ὅ,τι ἔχει. Πάντοτε
θέλει περισσότερα. Ἦθελε λοιπὸν νὰ κατακτήσῃ καὶ τὸν ἀέρα.
Ἐξήλασε τοὺς ἀετούς, οἱ ὅποιοι διέσχιζον μὲ τὰ δυνατὰ πτερὰ
τῶν τὸν ἀέρα καὶ εἶπε·

— «Θέλω καὶ ἐγὼ νὰ πετάξω !»

Ἐνθυμεῖται τὴν ἱστορίαν τοῦ Δαυὶδᾶλου καὶ τοῦ Ἰάκωβ·

αὐτοὶ πρῶτοι κατεσκεύασαν πτέρυγας, ἀλλ' ἡ ἐφεύρεσις ἦτο ἀτελής. Ἐπέρασαν χιλιάδες ἐτῶν ἕκτοτε· ὁ ἄνθρωπος ὅμως ποτὲ δὲν ἐλησμόνησε τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ πετάξῃ.

— Καὶ ἰδοὺ τῶρα πῶς τὴν ἐπραγματοποίησε !

— Πόσοι ὅμως δὲν συνειργάσθησαν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ! Πρὸ ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν περίπου, δύο παιδία κατεσκεύαζον χαρτίνους σάκκους, τοὺς ἐγέμιζαν μὲ καπνὸν καὶ ἔχαιρον βλέποντες αὐτοὺς πετώντας ὑψηλὰ εἰς τὸν ἀέρα. Οἱ ἀδελφοὶ αὐτοὶ ὠνομάζοντο Μογγολφιέροι. Ὅτε ἐμεγάλωσαν, εἶπον μὲ τὸν νοῦν των·

— «Διατὶ οἱ χάρτινοι αὐτοὶ σάκκοι μας ἀνέβαινον εἰς τὸν ἀέρα ; Διότι ὁ καπνὸς ἢ ὁ θερμὸς ἀήρ, τὸν ὁποῖον περιεῖχον, ἦτο ἐλαφρότερος ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν ἀέρα. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ θερμότερος ἀήρ ὑψώνει μίαν μικρὰν χαρτίνην σφαῖραν, διατὶ νὰ μὴ σηκῶνῃ καὶ μίαν μεγαλυτέραν ; » Κατεσκεύασαν λοιπὸν μέγα χάρτινον ἀερόστατον καὶ ἤναψαν κάτωθεν αὐτοῦ ἄχυρα· τὸ ἀερόστατον γεμίζεται μὲ θερμὸν ἀέρα, φουσκώνει, ὑψώνεται ταχύτατα καὶ χάνεται εἰς τὸν οὐρανόν. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν Παρισίων κυττάζουν ἐκπληκτοὶ τὸ ἀερόστατον νὰ πετᾷ· ὁ βασιλεὺς καλεῖ τοὺς δύο ἀδελφοὺς καὶ τὸ πείραμα ἐπαναλαμβάνεται· εἰς τὸ ἀερόστατον τῶρα κρεμῶσιν ἓνα μέγα κλωδὸν περιχλείοντα ἓν πρόβατον, ἓνα πτείνον καὶ μίαν νῆσσαν. Τὸ ἀερόστατον ἐξηρπνίζεται πάλιν εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐπανέρχεται καὶ χαμηλώνει, διότι ὁ ἐντὸς αὐτοῦ ἀήρ ἤρχισε νὰ ψυχραίνηται, νὰ τὸ βαρύνῃ, καὶ νὰ τὸ κάμνῃ νὰ πέτῃ πάλιν εἰς τὴν γῆν· τὰ τρία ζῶα, σῶα καὶ ἀβλαβῆ, εὗρισκοντο εἰς τὸν κλωδὸν των καὶ ἡλευθερώθησαν ἔπειτα ἀπὸ τὸ ὄρατόν των ταξίδιον.

Ἐκτοτε τὰ ἀερόστατα ἤρχισαν νὰ τελειοποιοῦνται· δὲν εἶναι δὲ πλέον ἀπαραίτητον νὰ εἶναι ἐλαφρότερα τοῦ ἀέρος. Τὰ λεγόμενα ἀεροπλάνα εἶναι βαρύτερα τοῦ ἀέρος καὶ μὲ τὸ πηδάλιον των δύνανται νὰ ὀδηγηθῶν, ὅπου θέλουν οἱ ἐπιβάται των καὶ ἐναντίον ἀκόμη τῶν ἀνέμων.

— Πόσοι ὅμως δὲν ἐφρονεύθησαν εἰς τὰ πειράματα αὐτά ! ἀνεφώνησα, ἐνθουσιούμενος ὅτι σχεδὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἠγγέλλετο καὶ εἰς θάνατος γενναίου ἀεροπόρου.

— Αὐτὸ πάντοτε συμβαίνει, εἶπεν ὁ Χρῆστος. Ὅπως ἡ θρησκεία ἔχει τοὺς μάρτυράς της, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ Ἐπιστήμη. Πόσοι δὲν ἐφρονεύθησαν, διότι προσπαθῶν νὰ κάμουν μίαν ἀνα-

κάλυψιν καὶ νὰ κάμουν εὐτυχεστέρους τοὺς ἀνθρώπους! Ἡρώες εἶναι ὄχι μόνον ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι θυσιάζονται ὑπὲρ τῆς Πατρίδος των εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ ὅσοι θυσιάζουν τὴν ζωὴν των εἰς τὴν Ἐπιστήμην. Εἶναι αὐτοὶ εὐεργέται ὄχι μόνον τῆς Πατρίδος των, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

— Ὡς ἂν ἤθελες, Χρίστε, νὰ μοῦ εἴπῃς μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἥρωας τούτους καὶ μάρτυρας τῆς Ἐπιστήμης!

— Εὐχαρίστως! μοὶ ἀπηντήσεν ὁ καλὸς μου φίλος καὶ ἤρχισε νὰ μοῦ ὁμιλῇ μετὰ τὴν γλυκεῖαν φωνὴν του.

Ἡρώες καὶ μάρτυρες τῆς Ἐπιστήμης.

— Ἄν ἦτο δυνατόν νὰ ἐρωτήσωμεν ὅλους τοὺς μεγάλους ἀνδρας πῶς ἐδοξάσθησαν, θὰ μᾶς ἀπεκρίνοντο ὅλοι·

«— Μὲ τὴν ἐργασίαν μας καὶ τὴν ἐπιμονὴν μας!» Μὲ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὸ φύλλον τῆς μορέας γίνεται μετὰξι. Εἰς σοφὸς ἔλεγε·

«— Θ' ἀναγνώσῃς τὸ βιβλίον μου εἰς ὀλίγας ὥρας. Βεβαιώθητε ὅμως, ὅτι, διὰ νὰ τὸ γράψω, ἐχρειάσθησαν τόσα ἔτη, ὥστε καὶ τρίγες τῆς κεφαλῆς μου ἐλευκάνθησαν.»

Οἱ μεγάλοι ἐφευρέται τῆς Ἐπιστήμης, ὄχι μόνον εἰργάσθησαν πολὺ, ἀλλὰ καὶ ἐπάλασσαν καὶ ἐναντίον τῶν στοιχείων τῆς φύσεως καὶ ἐναντίον τῆς ἀμαθείας τῶν ἀνθρώπων. Πολλοὶ ἐφρονεύθησαν τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἔκαμνον πειράματα καὶ ἄλλοι ἐκινδύνευσαν νὰ φονευθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὅτε ἐφεύρισκον μίαν μηχανὴν ἢ ἀνεκάλυπτον ἓνα φυσικὸν νόμον.

Ὁ μέγας φυσικὸς τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, ὁ Πλίνιος, εὗρε τὸν θάνατον ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸν του ζήλον πρὸς τὴν Ἐπιστήμην. Μίαν ἡμέραν διέκρινεν, ὅτι ἡ κορυφὴ τοῦ ἡφαιστείου Βεζουβίου ἐκάπνιζε καὶ ἤρχιζε νὰ ἐξερεύγηται λάβαν καὶ φλόγας. Ἀμέσως ἀναχωρεῖ μὲ μερικοὺς συντρόφους νὰ μελετήσῃ τὸ μεγαλοπρεπὲς φαινόμενον. Πλησιάζει. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο πλήρης φλογῶν καὶ ἀερίων, σεισμοὶ ἀρχίζουν νὰ δονοῦν τὴν γῆν· οἱ σύντροφοι τρέμουν καὶ φεύγουν, διὰ νὰ σωθοῦν. Μόνος ὁ Πλίνιος μένει ἀκλόνητος εἰς τὴν θέσιν του θαυμάζων τὸ μέγα θέαμα. Τέλος ὁ ἥρωας τῆς Ἐπιστήμης πίπτει κάτω νεκρὸς.

Ἀλλὰ μήπως ὁ Ἀρχιμήδης ἦτο μικρότερος ἥρωας καὶ μάρτυς τῆς Ἐπιστήμης; Αὐτὸς ἀνεκάλυψε τὸν νόμον τῆς ἰσορροπίας

τῶν ρευστῶν· ἐπίσης τὴν γνωστὴν ἀρχήν: «Πᾶν σῶμα, βαπτίζομενον ἐντὸς ὕγρου, γάνει τόσον βάρος ὅσον εἶναι τὸ βάρος τοῦ ὕγρου, τὸ ὁποῖον ἐκτοπίζει.» Διηγοῦνται μάλιστα, ὅτι ἀνεκάλυψε τὴν ἀρχὴν ταύτην ὡς ἐξῆς· Ὁ βασιλεὺς τῶν Συρακουσῶν, Ἰέρων, εἶχε παραδώσει εἰς ἓνα χρυσοχόον χρυσόν, διὰ τὴν τοῦ κατασκευασθῆ στέφανον. Ὁ χρυσοχόος ἀντικατέστησε μέρος τοῦ χρυσοῦ με ἀργυρον Ἰσου βάρους. Ὁ Ἰέρων ὑπώπτευσε τὸν δόλον· μὴ θέλων ὁμῶς νὰ χαλάσῃ τὸν στέφανον, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ἀριστουργημα τέχνης, ἐπρότεινε εἰς τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς μαθηματικοὺς τὴν λύσιν τοῦ ἐξῆς προβλήματος· «Χωρὶς νὰ βλαδῇ ὁ στέφανος νὰ εὑρεθῇ, ἂν εἶναι κατεσκευασμένος ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ ἢ ἐκ μίγματος χρυσοῦ καὶ ἀργύρου.» Κανείς δὲν ἠδυνήθη νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τοῦτο. Ὁ Ἀρχιμήδης μόνον τὸ ἔλυσε· ἐξύργισε τὸν στέφανον καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ὕδατος καὶ εἶδεν, ὅτι ἔγανεν ἐκ τοῦ βάρους τοῦ μέρους ἀντιστοιχοῦν ὄχι εἰς καθαρὸν χρυσόν, ἀλλ' εἰς μίγμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ὅτε εὑρε τὴν λύσιν ταύτην, εὐρίσκειτο εἰς τὸ λουτρόν· τότε δὲ ἦτο ἡ χαρὰ του, ὥστε ἐπετάχθη καὶ ἐβγήκεν ἔξω εἰς τοὺς δρόμους γυμνὸς καὶ ἐφώναζεν· «Εὕρηκα! Εὕρηκα!»

Βραδύτερον οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολιόρησαν τὴν Πατρίδα του, τὰς Συρακούσας. Ὁ Ἀρχιμήδης τότε ἀνεδείχθη ὄχι μόνον ἐξοχος μηχανικός, ἀλλὰ καὶ φλογερὸς πατριώτης. Νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργάζετο, ὥπως ἀποκρούσῃ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Πατρίδος του· ὁ νοῦς του ἐφεύρισκε χιλιάς μηχανάς· εὔρε τρόπον νὰ ἐκσφενδονίζῃ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ βροχὴν βελῶν καὶ λίθων. Ἐκ τῶν φρουρίων ἐξήρχοντο αἰφνης σιδηραὶ ἀρπάγαι, συνελάμβανον τὰ πλοῖα καὶ τὰ κατεπόντιζον. Τέλος ὁμῶς ἡ πόλις ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ· οἱ ἐχθροὶ εἰσώρμησαν ἀλαλάζοντες· μόνος ὁ Ἀρχιμήδης ἤσυχος ἐσχεδίαζε κύκλους καὶ ἐμελέτα· οἱ Ῥωμαῖοι στρατιῶται ὤρμησαν ἐναντίον του· αὐτὸς δὲ ἤρεμος εἶπε· «Μὴ μου τοὺς κύκλους τάραιπτε!» Αὐταὶ ἦσαν αἱ τελευταῖαι του λέξεις.

Με θαυμασμὸν παρεκολούθουν τὴν ὥραιαν διήγησιν τοῦ φίλου μου· διὰ πρώτην φοράν κατενόουν πόσον μεγάλην εὐγνωμοσύνην πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα πρὸς τοὺς ἐνδόξους ἐργάτας τῆς Ἐπιστήμης.

— Μέγας ἐπίσης ἦρως καὶ μάρτυς τῆς Ἐπιστήμης, ἐξηκολούθησεν ὁ Χρῆστος, ὑπῆρξεν ὁ Γαλιλαῖος, ὁ ἀστρονόμος. Μέχρι τοῦ ἔτους 1500 καμμίαν ἰδέαν ἀκριθεὶς δὲν εἶχον οἱ ἄνθρωποι περὶ ἀστρο-

νομίας ἐνόμιζον, ὅτι ἡ γῆ μένει ἀκίνητος εἰς τὸ κέντρον τοῦ Σύμπαντος καὶ γύρω της κινούνται ὁ Ἥλιος καὶ τὰ ἄστρα. Πρῶτος ὁ Κοπέρνικος εὗρεν, ὅτι ἡ γῆ κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον. Δὲν ἐτόλμησεν ὁμοῦς νὰ διακηρύξῃ τὴν νέαν αὐτὴν ἀλήθειαν. Ὁ Γαλιλαῖος ὁμοῦς ἐτόλμησεν. Ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἠγάπα τὰ μαθηματικά, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν. Ἦτο μόλις 19 ἐτῶν, ὅτε εἶδεν εἰς μίαν Ἐκκλησίαν ἕνα πολυέλαιον νὰ κινῆται εἰς ἰσόχρονα διαστήματα· ἀπ' ἐκεῖ ἔλαβεν ἀφορμὴν καὶ ἀνεκάλυψε τοὺς νόμους τοῦ ἐκκρεμοῦς. Κατὰ τὸ 1600 περίπου ἐφεῦρε τὸ θερμόμετρον, ἀργότερα δὲ τὸ τηλεσκόπιον. Πρῶτος ὁ Γαλιλαῖος εἶδε μὲ τὸ τηλεσκόπιον, ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς Σελήνης δὲν εἶναι σφαιρικὴ ἀλλ' ἀνώμαλος, με ὄρη, κοιλάδας καὶ πεδιάδας.

Τὸν κατηγορήσαν ὁμοῦς ὡς αἰρετικόν. Πέρων καὶ ἀσθενὴς εἰσήχθη εἰς δίκην, διότι ἔλεγεν, ὅτι ἡ γῆ κινεῖται. Ἦναγκάσθη λοιπὸν γονατιστὸς ν' ἀπαρνηθῇ τὰς ιδέας του.

«Ἐγὼ ὁ Γαλιλαῖος, εἶπε μὲ τρέμουσαν φωνήν, ἐβδόμηκον-τούτης, γονυπετής, ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν μου τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θέτω τὰς χεῖρας, θεωρηθεὶς ὑποπτος αἵρέσεως, διότι ὑπεστήριξα καὶ ἐπίστευσα, ὅτι ὁ Ἥλιος ἦτο τὸ κέντρον τοῦ κόσμου καὶ ὅτι ἡ γῆ κινεῖται, ἀνοῦμαι, καταρῶμαι καὶ μισῶ τὰς ἀνωτέρω πλάνους.»

Λέγεται τότε, ὅτι ἐκτύπησε μὲ τὸν πόδα του τὴν γῆν καὶ ἐφιθύρισε τὸ περίφημον·

— «Καὶ ὁμοῦς κινεῖται!»

— Θεέ μου! ἐφιθύρισα, τί θὰ ὑπέφερεν ὁ μέγας Γαλιλαῖος. Καὶ ὁμοῦς σήμερον ὅλοι δέχονται τὴν γνώμην του.

— Αὐτὰ παθαίνει, ἐφιθύρισεν ὁ Χρῖστος, ὅποιος βλέπει τὴν ἀλήθειαν γρηγορώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους!

Ὁ εὐτυχὴς γεωργὸς τῆς Κύπρου.

— Εἰς τὴν Πατρίδα μου, τὴν Κύπρον, εἶπεν ὁ Χρῖστος, ἔχω ἕνα φίλον. Ἦτο πτωχὸν παιδίον καὶ δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ σπουδάσῃ. Ἀρὸν ἐτελείωσεν τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, ἤρchiσε νὰ ἐργάζεται τὰ ὀλίγα κτήματά του καὶ νὰ ἐλαφρύνῃ τὸν γέροντα πατέρα του. Ὁ νέος ἔγινε γεωργός· ἔσπειρεν, ἔσκαπτεν, ἐθήριζεν, ἐτρύγα τὸ ἀμπέλι του, δὲν ἄρηνε τοὺς γονεῖς του νὰ κοπιᾶζουσιν. «Καθίστατε τώρα σεῖς, τοῖς ἔλεγεν· ἦλθε καὶ ἡ ἰδική μου σειρά νὰ σὰς περιποιῶμαι καὶ νὰ σὰς βοηθῶ».

Συχνά ἐπὶ γαίνα καὶ τὸν εὐρισκῇ. Μὲ ὑπεδέχετο γελαστὸς καὶ μὲ παρεκάλει νὰ τὸν περιμένω ὀλίγον, ἕως ὅτου τελειώσῃ τὴν ἐργασίαν του.

— Νὰ μὲ συγχωρήσῃς ἐν λεπτόν! μοὶ ἔλεγε. Τὰ λάχανά μου θέλουν πότισμα καὶ πρέπει νὰ σπεύσω, διότι ἄλλος κηπουρὸς περιμένει μὲ τὴν σειράν του νὰ ποτίσῃ καὶ αὐτός.

Συχνά, τὴν Κυριακὴν καὶ τὰς ἑορτάς, τὸν εὐρισκον ἀναγινώσκοντα ὥρατα βιβλία κάτωθεν τῆς σκιᾶς τῶν δένδρων του.

Ἐνθυμοῦμαι ποσάκις δὲν ἀνεγνώσαμεν μαζί, συγκεκινημένοι, ἱστορίας τῶν Μαρτύρων τῆς Ἐπιστήμης. Ἐδάκρυζε τότε ὁ καλὸς μου φίλος καὶ ἔλεγεν·

— Ὅταν συλλογίζωμαι πόσον μεγάλοι καὶ χρήσιμοι ὑπῆρξαν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, λυποῦμαι διότι ἐγὼ εἶμαι τόσο μικρὸς καὶ τόσο ἀχρηστός. Ἐπειτα ὁμῶς παρηγοροῦμαι καὶ λέγω· ὁ καθεὶς ἔμπορεῖ νὰ εἶναι χρήσιμος εἰς τὸν κύκλον του· ἄλλος εἶναι χρήσιμος εἰς τοὺς γονεῖς του, ἄλλος εἰς τὸ χωρίον του καὶ τέλος ἄλλος εἰς ὁλόκληρον τὴν Πατρίδα του καὶ εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα ἀκόμη. Ὁ καθεὶς ὅ,τι ἔμπορεῖ κάμνει· ὅλοι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἴμεθα μεγάλοι Ἐπιστήμονες· πρέπει ὁμῶς ὅλοι νὰ εἴμεθα ἐργατικοὶ καὶ τίμιοι.

Ἄλλοτε πάλιν ἔβλεπον τὸν φίλον μου ἀναγινώσκοντα τὴν ἱστορίαν τῆς Πατρίδος μας καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἔλαμπον ἐξ ὑπερηφανεῖας.

— Ἐδῶ ἀπὸ τὸν μικρόν μου κῆπον ἔμπορῶ μὲ τὰ βιβλία νὰ βλέπω, μοῦ ἔλεγε, τὴν ἱστορίαν τὴν μεγάλην καὶ ἑνδοξὸν τοῦ ἔθνους μας. Εὐχαριστῶ τὸν Θεόν, διότι ἠξιώθην νὰ μάθω ὀλίγα γράμματα καὶ ν' ἀναγινώσκω. Τί δόξα, τί πολεμοί, τί πολιτισμὸς ἐλάμπρυναν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἡ Ἑλλὰς ἔσωσε τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν κατὰ κτησιν τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας καὶ διέδωκεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν ἐπιστήμην, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν τέχνην. Εἰς τὸν μεσαῖωνα, ὅτε ὅλη ἡ Εὐρώπη ἦτο βυθισμένη εἰς τὰ σκότῃ τῆς ἀμαθείας, μόνῃ ἡ Ἑλλὰς τοῦ Βυζαντίου διετήρει τὸ ρῶς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων. Αὕτῃ καὶ πάλιν ἔσωζε τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοὺς νέους βαρβάρους τῆς Ἀσίας, ἐπὶ χίλια ἔτη.

Βλέπεις, Χρίστε, ἔλεγεν ὁ φίλος μου, ἐδῶ εἰς τὸν μικρόν μου κῆπον, ὅπου χλαδεύω τὰ δένδρα μου, δὲν εἶμαι μόνος· μαζί μου εἶναι ὁ Ὅμηρος, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Περικλῆς, ὁ Μέγας Ἀλέξαν-

δρος, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἰουστινιανός, ὁ Νικηφόρος Φωκάς, ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος καὶ ὅλη ἡ μεγάλη καὶ ἐνδοξὸς σειρά τῶν ἐθνικῶν ἡρώων μας.

—Πόσον θὰ ἤθελα ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ ὠμοιάζον τὸν καλὸν φίλον σου! ἀνεφώνησα μὲ θαυμασμόν.

—Καὶ δὲν ἀναγινώσκει μόνον ὠραῖα ἱστορικὰ βιβλία ἢ ποιήματα, ἀλλὰ καὶ παρακολουθεῖ ὅλας τὰς προόδους, αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς τὴν γεωργίαν. Τὸ πιστεύεις, ὅτι πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγεν εἰς τὴν Κύπρον τὰ χημικὰ λιπάσματα; Καὶ διὰ νὰ πείσῃ καὶ τοὺς χωρικοὺς νὰ μεταχειρισθῶσι καὶ αὐτοὶ τὰ θαυμάσια αὐτὰ λιπάσματα, ξεύρεις τί ἔκαμα;

—Ὁχι, τί;

—Ἐπῆγε τὴν νύκτα καὶ ἔρριψε σταυροειδῶς χημικὸν λίπανμα εἰς τὸ σπαρμένον τοῦ πλέον ὀπισθοδρομικοῦ χωρικοῦ. Ὅταν αἱ στάχεις ἐμεγάλωσαν καὶ ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ θερισμοῦ, τί παρετήρηθῃ; Ὅτι εἰς τὸ χωράρι αὐτὸ μερικοὶ στάχεις σχηματίζοντες μεγάλον σταυρὸν ὑψωνόντο πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, διπλάσιοι σχεδὸν καὶ ἔφερον πολὺ περισσότερας κεφαλὰς.

—«Ἰδοὺ τὰ ἀποτελέσματα τῶν χημικῶν λιπασμάτων!» εἶπεν εἰς τοὺς χωρικοὺς ὁ φίλος μου καὶ ὅλοι πλέον ἔσπευσαν ν' ἀγοράσουν καὶ τοιοῦτοτρόπως τὰ εἰσοδήματά των ἐπλήθυναν καὶ εἶναι τώρα εὐτυχεῖς.

Ὁ φίλος μου ἐπίσης τοὺς ἐδίδαξε πῶς νὰ κλαδεύουν τὰ δένδρα, πῶς νὰ συνάζουν τὰς ἐλαίας, πῶς νὰ ἐξάγουν τὸ ἐλαιον, πῶς νὰ κάμνουν τὸ κρασί, πῶς νὰ κάμνουν μετᾶξι, πῶς νὰ περιποιῶνται τὰς μελίσσας, πῶς νὰ φυτεύουν καὶ νὰ ξηραίνουν τὸν καπνόν, πῶς νὰ καλλιεργοῦν τὸν βᾶμβακα, καὶ πῶρα ὁποῖος πηγαίνει εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ ἐκπλήσσεται ἀπὸ τὰ πλούτη καὶ ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν τῶν κατοίκων.

—Τί καλὸν ἤμπορεῖ νὰ κάμῃ εἰς ἄνθρωπος εἰς τὴν γύρω του κοινωνίαν! ἐσυλλογίζομην ἂν ὅλοι ὠμοιάζαμεν τὸν φίλον τοῦ Χρίστου, ἡ Ἑλλάς θὰ ἦτο πολὺ πλουσιωτέρα καὶ ἰσχυροτέρα.

—Ὁ φίλος μου δὲν ἀρκεῖται εἰς τοῦτο. Τὴν Κυριακὴν τοῖς ἐξηγεῖ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῖς ἀναγινώσκει ὠραῖα ποιήματα. Ἀγαπᾷσι πρὸ πάντων τὸν Ὁμιλον.

— «Τί θέλετε νά σᾶς διαβάσω σήμεραν»; τοῖς λέγει. «— Ὁ-
μηρον!» ἀποκρίνονται ὅλοι.

Καί ἀκούουν μέ μεγάλην εὐχαρίστησιν τὴν ἀνδρείαν τῶν
Ἑλλήνων, θαυμάζουν τὴν γενναϊότητα τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τὴν
πανουργίαν τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ τέλος ἐπαινοῦν τὴν φρόνησιν τῆς
πιστῆς συζύγου τοῦ Ὀδυσσεὺς, Πηνελόπης.

—Μπούμ!

Τὸ τηλεβόλον αἰφνης μᾶς εἰδοποίησεν, ὅτι ὁμιλίας δὲν χρειά-
ζονται καὶ ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τὸν πόλεμον. Τὸ εἶχα τελεσίως λη-
σμονήσει· ὁ φίλος μου μέ εἶχε παρασύρει εἰς τὴν ὠραίαν Κύπρον
καὶ ἐβλεπα τοὺς χωρικοὺς ν' ἀκούουν τὸν Ὀμηρον.

— Ἐπέρασαν τ' ἀστεία! εἶπεν ὁ Χρῆστος γελῶν. Τὸ πανη-
γύρι ἀρχίζει· ἄς γεμίσωμεν τὰ τουφέκια μας καὶ προσοχή!

Πολεμικὰ ἐπεισόδια.

Τὸ ἀεροπλάνον ἐφάνη πάλιν νά ἐπιστρέφῃ ὑπερήφανον, μέ
ἀνοιχτάς τὰς πτέρυγας· εἶδομεν τὸν ἀεροπόρον νά κύπτῃ καὶ νά
διευθύνῃ τὴν μηχανήν, ἀλλὰ δὲν εἶχομεν πλέον καιρὸν νά τὸν χαι-
ρετίσωμεν. Ὁ ἐχθρὸς ἤρχισεν ἤδη νά κινῆται καὶ νά μᾶς πυροβολῇ.

Αἱ προφυλακαὶ τῶν δύο στρατῶν ἀπεῖχον ὀλίγα μόνον μέτρα.
Ἦδυνάμεθα νά συνομιλήσωμεν μέ τοὺς ἐχθροὺς μας καὶ πολλὰ-
κις ἤκουσα παραδόξους συνομιλίας·

— Αἰ, ἀγᾶ! ἐφώναζεν εἰς εὐζωνος ὀπίσω ἀπὸ τὸ πρόχωμά
του· ἐξύπνησες ἢ ἀκόμη;

— Ἐδῶ εἶμαι! ἀπῆντα ἀπέναντι ὁ Τοῦρκος στρατιώτης. Ἄν
τολμᾷς, πρόβαλε νά σέ ἶδω καὶ νά σέ καλημερίσω!

Πῶς νά προβάλλῃ ὁμῶς κανεῖς! Εὐθὺς αἱ σφαῖραι ἐπιπτον
ἐπάνω του ὡς βροχή. Μίαν ἡμέραν ὕψωσα μέ τὴν λόγχην μου τὸ
παγούρι καὶ εὐθὺς τρεῖς σφαῖραι τὸ ἐτρύπησαν· οἱ ἐχθροὶ μας ἦσαν
ἄριστοι σκοπευταί.

Μίαν ἄλλην ἡμέραν ὁ Χρῆστος ἐσῆκωσε μέ τὴν ξιφολόγχην
τὴν κουραμάναν του καὶ ἐφώναζεν.

— Ἀγᾶ, νά, ἔχετε σεῖς κουραμάνα;

— Ἀχ! δὲν ἔχομεν οἱ κακόμοιροι! ἀπῆντησεν ἓνας Τοῦρ-
κος στρατιώτης. Δύο ἡμέρας ἔχομεν νά φάγωμεν.

— Θέλεις νά σοῦ δώσω τὴν μιστὴν;

— Ναί, ἀρχίζομαι, ὅτι κανεῖς δὲν θά σέ πειράξῃ, ὅταν προ-
παθήσῃς νά μοῦ ῥίψῃς ψωμί.

Ὁ Χρῆστος ἐσθήκωσε τὸ χέρι καὶ ἐπέταξεν ἕσον μακρύτερα ἡμπεροῦσε τὴν κουραμάναν. Ἐπῆγε σχεδὸν εἰς τὰ προχώματα τῶν Τούρκων.

— Τώρα θὰ ἔβγω νὰ τὴν πάρω. Ὁρκισθῆτε, ὅτι δὲν θὰ με πυροβολήσετε !

— Ὁρκίζομεθα ! ἐφωνάξαμεν ὅλοι.

Καὶ εὐθὺς ἐπετάχθη ἀπὸ τὴν τάφρον εἰς πελώριος Τουρκαλβανός, ἤρπασε τὴν κουραμάναν καὶ ἔσπευσε πάλιν νὰ χωθῇ εἰς τὴν θέσιν του.

— Ὁ Θεὸς νὰ σ' ἔχη καλὰ, παλληχάρι μου ! ἐφωνάξεν ὁ Τούρκος τρώγων μὲ ἄπειρον εὐχαρίστησιν τὸν σκληρὸν ἄρτον.

Τοιαῦτα μικρὰ ἐπεισόδια ἐφαίδρυναν συχνὰ τὸν στρατόν. Σήμερον, ὅτε ἤρχισαν οἱ πρῶτοι κανονιοβολισμοί, ὅλοι ἐξηπλώθημεν πάλιν εἰς τὰς θέσεις μας· ὁ ἥλιος εἶχε κρύφθῃ καὶ μαῦρα σύννεφα ἐσκέπασαν πάλιν τὸν οὐρανόν. Χονδραὶ σταγόνες βροχῆς ἤρχισαν νὰ πίπτουν καὶ ὁ ἄνεμος ὁ ψυχρὸς ἤρχισε πάλιν νὰ φυσᾷ καὶ νὰ μᾶς παγώνει.

Οἱ πυροβολισμοὶ ἐξηκολούθησαν ἕως τὸ βράδυ· ἐξηπλωμένοι εἰς τὰς θέσεις μας, ἀκίνητοι, ἐσημαδεύαμεν περὶ τὰς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Αἱ σφαῖραι ἐσύριζον γύρω μας, αἱ ὀβίδες ἐδόνουν τὸν αἶρα καὶ ἐβυθίζοντο εἰς τὴν λάσπην, σκορπιζοῦσαι τὸν θάνατον· εἴχομεν συνηθίσει τὸ θέαμα καὶ καμμίαν πλέον ἐντύπωσιν δὲν μᾶς ἔκαμνε. Καὶ ὁ θάνατος ἀκόμη δὲν μᾶς ἐφαίνετο καθόλου τρομερός, διότι καθ' ἑκάστην τὸν ἐβλέπομεν μαζί μας, τὸν ἐγνωρίσαμεν ὡς σύντροπον πιστὸν καὶ δὲν μᾶς προύξενει πλέον κανένα φόβον.

Πρὸς τὸ βράδυ ἐν ἐπεισόδῳ ἤλθε νὰ φαιδρύνῃ τὴν μονοτονίαν τῶν πυροβολισμῶν. Εἰς εὐζωνος παρηκολούθει ἀπὸ τὴν θέσιν του ἕνα Τουρκαλβανόν, ὁ ὅποιος σχυμμένος ἐμάζευε χόρτα ἔξω ἀπὸ τὸ πρόχωμά του. Ἀπὸ τὴν θέσιν του ὁ εὐζωνος ἠδύνατο νὰ τὸν πυροδότησῃ, ἀλλ' ὁ ἀνδρεῖος Ἕλλην προὔτιμα κάτι ἄλλο· ἤθελε νὰ τὸν συλλάβῃ ζωντανόν. Σύρεται λοιπὸν μὲ τὴν κοιλίαν σιγὰ σιγὰ, τὸν πλησιάζει καὶ αἰφνης μὲ ἐν πῆδημα τὸν ἀρπάζει ἀπὸ τὸν λαιμόν. «— Παραδίδομαι ! » φωνάζει ὁ Τούρκος ἐντρομος. — Εἰς τὸν λοχίαν νὰ τὸ εἰπῇ ! ἀπεκρίθη ὁ εὐζωνος καὶ ὠδήγησε τὸν μεγαλόσωμον Τούρκον εἰς τὸν λοχίαν του.

— Τὸν ἔφερες τὸν λαγόν ; — « Τὸν ἔφερα, λοχία μου, ἀλλὰ εἶναι πολὺ μεγάλος δι' ἐμένα καὶ σοῦ τὸν κάνω δῶρον ! »

Ἐποίησαν ἐπιστολὴν ἔγγραφον πρὸς τὸν ἡρωϊκὸν τραυματίαν τοῦ νοσοκομείου τῆς Θεσσαλονίκης.

Τὴν νύκτα οἱ πυροβολισμοὶ ἔπαυσαν, ἦλθον στρατιῶται νὰ μᾶς ἀντικαταστήσουν καὶ ἐγὼ ἡσυχος εἰς τὸ ἀντίσκηνόν μου, ἤρχισα νὰ γράφω, ὑπὸ τὸ φῶς μικροῦ κηρίου, εἰς τὸν ἡρωϊκὸν τραυματίαν, τὸν ὁποῖον εἶχον γνωρίσει τελευταίως εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τῆς Θεσσαλονίκης. Τῷ εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ τῷ γράψω καὶ ἔπρεπε νὰ τηρήσω τὸν λόγον μου.

Ἀγαπητέ μου φίλε!

Νὰ μὲ συγχωρήσης, διότι ἔκαμα τόσον καιρὸν νὰ σοῦ γράψω. Ἀλλ' ἐδῶ ὁ χειμὼν εἶναι δριμύτατος, πολεμοῦμεν σχεδὸν ἀκαταπαύστως, ἡμέραν καὶ νύκτα, καὶ δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ κάμωμεν τίποτε ἄλλο. Ὁ ἐχθρὸς ὑπερασπίζεται μὲ πείσμα καὶ γενναιότητα τὰς θέσεις του· ἀλλὰ τί θὰ κάμῃ ἐπὶ τέλος; Ὅταν μᾶς δοθῇ ἡ διαταγὴ νὰ ὀρμήσωμεν, θὰ ὑποχωρήσῃ καὶ θὰ μᾶς παραδώσῃ τὰ Ἰωάννινα. Τὰ βλέπομεν ἀπὸ μακρὰν καὶ ἡ καρδιά μας κτυπᾷ δυνατὰ καὶ λέγομεν·

— Θὰ τὰ πάρωμεν! Τὰ Ἰωάννινα εἶναι ἰδικὰ μας. Καὶ ὅσον περισσότερον αἷμα χύνομεν πρὸς χάριν των, τόσον περισσότερον τὰ ἀγαπῶμεν καὶ τὰ θέλομεν.

Τὸ βράδυ εἰς τὰ ἀντίσκηνά μας μαζευόμεθα καὶ λέγομεν παραμύθια ἢ ὁμιλοῦμεν διὰ τὰ χωρία μας, πότε πάλιν ἐνθουμούμεθα τοὺς Μακεδονικοὺς πολέμους μας καὶ λέγομεν ὑπερήφανοι· «Ἐλαβα μέρος εἰς τὸ Σαραντάπορον. Ἐπληγώθην εἰς τὰ Γιαννιτσά!»

Ὅταν ὁμως εἴμεθα φρουρά, ἀγρυπνοῦμεν ὅλην τὴν νύκτα μέσα εἰς τὸ φοβερὸν ψῦχος, μὲ τὰ πόδια ἀκίνητα εἰς τὴν λάσπην. Συχνὰ ὁ ἐχθρὸς ἐπιχειρεῖ αἰφνιδισμούς, ἐπιτίθεται δηλαδὴ κρυφὰ τὴν νύκτα καὶ προσπαθεῖ νὰ μᾶς εὕρῃ ἀπροφυλάκτους ἢ κοιμισμένους καὶ νὰ μᾶς κατασφάξῃ. Ἡμεῖς ὁμως ἀγρυπνοῦμεν, ἀκούομεν τὴν παραμικρὰν του κίνησιν καὶ φωνάζομεν — «Τίς εἶ;» καὶ ὅταν δὲν ἀπαντήσῃ πυροβολοῦμεν καὶ ὅλος ὁ στρατὸς μας τρέχει εἰς βοήθειαν.

Ὅλοι ἐλπίζομεν γρήγορα νὰ μᾶς δοθῇ ἡ ποθητὴ διαταγὴ
Ἑλληνικὸν Ἀναγνωσμάτιον Ε' τάξεως δημοτικοῦ σχολείου 10

τῆς μεγάλης μάχης. Διαρκῶς ἐτοιμαζόμεθα· προσθέτομεν τηλεβόλα, ἔρχεται νέος στρατός, φέρομεν πολυμεφόδια· προχωροῦμεν σιγά, κυριεύομεν ἓνα λόφον, ἔπειτα ἄλλον, βαδίζομεν βῆμα πρὸς βῆμα, μὲ ὑπομονὴν καὶ μὲ πείσμα.

Τὸ ἄλλο μου γράμμα, ἀγαπητέ μου φίλε, θὰ σοῦ τὸ γράψω ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα!

Πέτρος.

**Ὡς εἰς ὄρεινός καὶ εἰς πεδινός ἐπήνουν τὸν
τόπον των;**

— Τί ἄδικον, Θεέ μου, νὰ εἶναι τόσο ἀγὼνα τὰ βουνὰ αὐτὰ τῆς Ἠπείρου! ἔλεγεν εἰς Θεσσαλὸς στρατιώτης. Τί σοῦ ἤξιζε νὰ ἦτο πεδιάς ἐδῶ πέρα, νὰ ἦσαν ἀμπέλια, σπαρτά, κῆποι, καρποφόρα δένδρα καὶ τρεχάμενα νερά! Τώρα τί εἰσοδήματα δίδουν τὰ βουνὰ αὐτά; Τίποτε!

ἤμεθα πάντε ἔξ στρατιῶται συνηθροισμένοι περίξ τῆς πυρᾶς καὶ συνωμιλοῦμεν· θὰ ἦσαν περασμένα μεσάνυχτα.

— Πῶς φαίνεται, ὅτι εἶσαι πεδινός καὶ δὲν ἔμπορεις ν' ἀγαπήσης παρὰ μόνον τὴν παχειὰν καλλιεργήσιμον γῆν! ἀπήντησεν εἰς ἡλιοκαῆς ὑψηλὸς ὡμος χωρικὸς τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ. Ἐγὼ εἰς τὴν πεδιάδα πνίγομαι, ὥς ἐὰν εἶμαι εἰς ὑπόγειον. Μόνον εἰς τὰ βουνὰ ἀνοίγουν τὰ στήθη μου καὶ ἀναπνέω ἐλεύθερα. Βλέπω τὸν κόσμον ὅλον ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ καὶ τραγουδῶ ἐλεύθερος. Τί τὰ θέλω τὰ τρεχάμενα νερά σας, ἀφοῦ εὗρισκω εἰς τὸ βουνόν μου τὸ ψυχρὸν ὥς κρύσταλλον νερόν, ποῦ μοῦ μαζεύει ὁ βράχος, καὶ πηγαίνω καὶ τὸ πίνω μαζί με τὰ πουλάκια τοῦ οὐρανοῦ;

— Εἶσαι βοσκός;

— Ναι, εἶμαι βοσκός. Καὶ δι' αὐτὰ τὰ βουνὰ αὐτά, τὰ ὅποια σὺ εὗρίσκετε ξηρὰ καὶ χέρσα, εἶναι δι' ἐμὲ παράδεισος. Τὸ ὀλίγον χορταράκι των, τὰ ἀγκυλωτὰ φύλλα τῶν πρίνων των, εἶναι θησαυρὸς ἐλόκληρος διὰ τὰ κοπάδια μου. Ἐπήγατε ποτὲ εἰς ὄρεινὰ χωρία; Πηγαίνετε καὶ θὰ ἴδητε. Οἱ κάτοικοι εἶναι φιλόξενοι καὶ

άνοιγτόκαρδον καὶ τὸ κάθε σπίτι σὲ φιλεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ καλὰ. Τὸ γάλα εἶναι ζεστὸν εἰς τὸ καζάνι, τὰ τυριά στεγνώνουν ἐπάνω εἰς τὰς σανίδας, ἡ εἰκοκυρὰ κάθεται καὶ κυττρίζει καὶ γνέθει τὰ μαλλιά καὶ ἡ ὡραία κόρη εἰς τὸν ἀργαλειὸν ὑφαίνει ζεστὰ σκεπάσματα καὶ χονδρὰ ρούχα χειμωνικά.

Ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον ὡραιότερα ζωὴ ἀπὸ τὴν ζωὴν μας ; Ὅλην τὴν ἡμέραν γυρίζομεν εἰς τὰ βουνά, παίζομεν τὴν φλογέραν μας, συνάζομεν τὰ πρόβατά μας, τὰ ποτίζομεν, τὰ ἀρμέγομεν, τὰ κουρεύομεν, τὰ ἀγαπῶμεν, διότι αὐτὰ μᾶς δίδουν τὸ κρέας των, τὸ γάλα, τὰ μαλλιά, ὅ τι ἔχουν. Ἐνῶ σεῖς οἱ πεδῖνοι τί ζωὴν περνάτε ;

— Μὴ μᾶς περιφρονῇς ! εἶπεν ὁ Θεσσαλὸς μὲ καλοσύνην. Βέβαια δὲν ἔχομεν ἡμεῖς τὴν ἐλευθερίαν τὴν ἰδικὴν σας, ἀλλὰ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς ὠφέλιμοι. Ἡμεῖς ὀργώνομεν τὴν γῆν καὶ τὴν σπείρομεν καὶ σας δίδομεν τὸ γλυκὺ ψωμί. Καλλιεργοῦμεν τὸ βαμβάκι καὶ κατασκευάζομεν καὶ ἡμεῖς ἐνδύματα στερεὰ καὶ ὡραία. Καλλιεργοῦμεν τὰ ὄσπρια, φυτεύομεν τὰ δένδρα, ἔχομεν τὰ ἀμπέλια. κάμνομεν μετάξι, ἔχομεν ὅλα τὰ καλὰ ! Ἀπὸ τὸ γάλα σας περνοῦμε, ἀπὸ τὸ ψωμί μας ὅμως δὲν περνάτε !

**Τί συνεβούλευσεν εἰς ἑμπειρὸς λοχίας εἰς τοὺς φελονη-
κόντας περὶ τῶν προτερημάτων τοῦ βουνου καὶ
τῆς πεδιάδος στρατιώτας ;**

Ὅλοι ἐγέλασαν καὶ ὁ ἡλιοκαὴς βοσκὸς ἰδάγκασε τὰ χεῖλη του.

Ὁ Χρῆστος τότε ἐμειδίασε καὶ εἶπεν·

— Ἐλάτε, παλληκάρια, μὴ μαλλώνετε. Καὶ οἱ δύο σας εἰσθε εἰς Ἰσου χρήσιμοι εἰς τὴν Πατρίδα. Καὶ ὁ γεωργός, ὁ ὁποῖος μὲ τὸν ἰδρώτά του δίδει τὸ σιτάρι καὶ τοὺς καρπούς καὶ ὁ βοσκός, ὁ ὁποῖος μᾶς προμηθεύει τὸ μαλλὶ καὶ τὸ γάλα εἶναι μεγάλοι εὐεργέται μας. Ὅλοι, ὅταν ἐργαζώμεθα, εἴμεθα ὠφέλιμοι εἰς τὸν τόπον μας· ὄχι μόνον ὁ γεωργός καὶ ὁ βοσκός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἑμπειρὸς καὶ

ὁ τεχνίτης καὶ ὁ ἐπιστήμων καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ ὅλοι. Μόνον οἱ ἄεργοι εἶναι ἄχρηστοι καὶ ἐπιβλαβεῖς.

— Καὶ ἰδοὺ τώρα, εἶπον ἐγώ, ὅλοι ἔχομεν τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα· ὅλοι εἴμεθα στρατιῶται καὶ ἤλθομεν νὰ χύσωμεν τὸ αἷμά μας, ἵνα ἐλευθερώσωμεν τὴν ἀλύτρωτον ἀκόμη Πατρίδα μας. Οὔτε πεδῖνοι εἴμεθα, οὔτε ὄρεινοί, οὔτε θαλασσίνοι· εἴμεθα Ἕλληνες στρατιῶται, τίποτε ἄλλο !

— Συνάδελφε, συγχώρησέ με, ἂν σὲ πείραξα, εἶπε συγκεκινημένος ὁ Θεσσαλός.

— Καὶ ἐμένα, ἀδελφέ μου, συγχώρησέ με, ἀπεκρίθη ὁ βοσκὸς καὶ ἔσφιξε μὲ ἀγάπην τὸ χερί τοῦ γεωργοῦ.

— Τώρα νὰ σᾶς δώσω καὶ ἐγώ, παιδιά, μίαν συμβουλήν, εἶπεν ὁ λογίας, ὁ ὁποῖος ἐσπούδαζε γεωπόνος εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτε ἡ Πατρίς τὸν ἐκάλεσε νὰ ἔλθῃ νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ἀφοῦ ἀγαπᾶτε τόσον πολὺ τὸ ἐπάγγελμά σας καὶ τὴν Πατρίδα σας, τώρα, ὅταν ἐπιστρέψητε εἰς τὰ χωράφια σας καὶ εἰς τὰ προβάτά σας, νὰ κάμνετε ὅ τι ἡμπορεῖτε, διὰ νὰ βελτιώσητε τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Σὺ, ἀγαπητέ μου βοσκέ, νὰ μάθῃς πῶς νὰ καλυτερεύῃς τὸ εἶδος τῶν προβάτων σου, πῶς νὰ τὰ τρέφῃς καὶ νὰ τὰ περιποιῇσαι, διὰ νὰ δίδουν περισσότερον γάλα καὶ μαλλὶ καὶ νοστιμώτερον κρέας. Ὑπάρχουν τρόποι νὰ γίνουν καλύτερα τὰ τυριά καὶ τὰ βούτυρά μας· διατί νὰ μὴ τοὺς ξεύρετε ; Δὲν ἀρκεῖ νὰ κάμνωμεν ὅ τι ἔκαμνον καὶ οἱ πατέρες μας· πρέπει ἡμεῖς νὰ τελειοποιῶμεν τὴν ἐργασίαν των καὶ νὰ γινώμεθα καλύτεροι.

Καὶ σύ, γεωργέ μου, πρέπει νὰ ξεύρῃς καλύτερα ἀπὸ τοὺς γονεῖς σου, νὰ καλλιεργῇς τὸν ἀγρόν σου, νὰ σπεύρῃς, νὰ θερίξῃς. Ὑπάρχουν σήμερον νέα καλύτερα ἄροτρα, νέα λιπάσματα πολὺ ἀνώτερα, νέοι τρόποι νὰ κεντρίζῃς τὰ δένδρα, νὰ τὰ χλαδεύῃς ἢ νὰ τὰ προφυλάττῃς ἀπὸ τὰς ἀσθενείας· ὅλα αὐτὰ δὲν ὑπῆρχον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πατέρων σου, ὑπάρχουν ὅμως εἰς τὴν ἐποχὴν τὴν ἰδικήν σου. Δὲν εἶναι κρίμα νὰ μὴ τὰ γνωρίζῃς ; Ἄν τὰ ἠγνώριζας, τὰ χωράφια σου θὰ σοῦ ἔδιδον περισσότερον σιτάρι, τὰ δένδρα περισσοτέρους καρπούς, αἱ κυψέλαι σου ἀφθονώτερον μέλι καὶ τὰ ἀμπέλια σου καλύτερο κρασί.

— Καὶ πῶς ; Ὑπάρχουν τροποὶ νὰ γίνουν ἄλλα αὐτά ; ἀνεφώνησεν ἐκπληκτος ὁ Θεσσαλὸς γεωργός.

— Βεβησιότατα ὑπάρχουν· ἐρώτησε τὸν διδάσκαλον τοῦ χωρίου σου καὶ θὰ σοῦ εἴπῃ· ἐρώτησε τὸν γεωπόνον τῆς περιφερείας καὶ θὰ σὲ ὁδηγήσῃ· ζήτησε, καὶ θὰ εὕρῃς βιβλία, τὰ ὅποια θὰ σὲ διδάξουν.

— Ἄν δώσῃ ὁ Θεὸς καὶ γυρίσω μὲ τὸ καλὸν εἰς τὸν τόπον μου, ἀπεκρίθη μὲ ἀποφασιστικότητά ὁ γεωργός, σοῦ δίδω τὸν λόγον μου ὅτι δὲν θὰ λησμονήσω ὅσα μοῦ λέγεις, κύριε λοχία.

— Ἄν ὅλοι ἐσχέπτοντο ὅπως σὺ, εἶπε τότε ὁ Χρῆστος, ἡ Πατρίς μας θὰ ἦτο πολὺ πλουσιωτέρα καὶ ἰσχυροτέρα. Ὅλοι μας, ποῖος ὀλίγον, ποῖος πολὺ, ἤμποροῦμεν νὰ συντελέσωμεν εἰς τὸ μεγαλεῖόν της.

Τὴ ἀπεπλήρησεν εἰς νέος χάριν μεῶς
εἰκόνας τῆς ἀναναγίας.

Τὸ πρῶτ' αὖθις εἶχον διατάξει νὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειαν ἐνὸς χωρίου, τὸ ὅποιον εἶχον καταλάβει Τουρκὰ ἄνθρωποι. Εὐρήσκαμεν ἄρχα. Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὰς σκηνάς, τὰς ὁποίας εἶδον κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν. Ἐν ἐπεισόδιον πρὸ πάντων μοὶ προὔξεν ἡ βαθυτάτη ἐντύπωσις. Μοὶ τὸ διηγήθη εἰς χωρικός.

Τὸ χωρίον ὅλον εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν ἐχθρῶν, μὴ ἔχον ἱκανὰς δυνάμεις, ὅπως ἀντιστῇ, ἔκρινε φρονιμον, ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς οἰκίας καὶ νὰ σπεύσῃ πρὸς τὸ μέγα σπήλαιον, τὸ ὅποιον πολλάκις ὑπῆρξεν ἡ σωτηρία του, ἀπὸ τινῶν δὲ ἡμερῶν ἡ μόνη μετὰ τὸν Θεὸν ἐλπίς καὶ καταφυγή του.

Ἐκεῖ οὐδένα φόβον θὰ διέτρεχον. Ζωοτροφίας εἶχον μετὰ κομίσαι ἤδη ἱκανὰς, πέντε δὲ μόνον ἄνδρες ἤρχουν ὅπως ὑπερασπισσῶνται ἐν ἀνάγκῃ τὴν μικρὰν καὶ χαμηλὴν ὀκνῶν, ἡ ὁποία ἐχρησίμευεν ὡς ἡ μόνη εἰσοδος.

Ἐκατοντάς ἀνθρώπων εὕρισκετο ἤδη εἰς τὸν δρόμον. Προηγούντο αἱ μητῆρες φέρουσαι τὰ βρέφη των, γράβαι κρατοῦσιν με-

κρά δέματα, ἐνδύματα τῆς πρώτης ἀνάγκης· ἔπειτα ἤρχοντο οἱ ἄνδρες καὶ οἱ παῖδες ἐγείροντες ὀγκώδη φορτία ἐραπλημάτων ἢ ἄλλων πολυτιμῶν διὰ τὴν περίστασιν εἰδῶν. Ὁ ῥόδος ὁμῶς συνήκωνεν ὅλους εἰς ἓνα ὄριλον πυκνόν. Ἀν ἀπὸ τὴν καμπὴν τοῦ ὁρμου παρουσιάζοντο ἐχθροί....

Τὸ σπήλαιον ἀπείχε τοῦ χωρίου ἐν τέταρτον περίπου. Ἀλλὰ καὶ ἐν τέταρτον ἐπίσης ἀπείχον οἱ ἐχθροὶ ἐκ τοῦ χωρίου.

Σιγὴ ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν φευγόντων. Πότε καὶ πότε, ἐνφ' τὰ σώματα ἐφέροντο ταχέως πρὸς τὰ ἐμπρός, αἱ κεφαλαὶ ἐστρέφοντο πρὸς στιγμὴν εἰς τὰ ὀπίσω. Ἐπόθουν οἱ ὀφθαλμοὶ νὰ ἐπανιδῶσι, μίαν φοράν ἀκόμη ν' ἀποχαιρετίσωσι, ποῖος ἡξεύρει, διὰ παντὸς ἴσως τοὺς ἐγκαταλειπομένους προσφιλεῖς οἴκους. Ποῖος ἐγνώριζεν, ἂν θὰ τοὺς ἐπανεβλεπον πλέον. Καὶ ἄλλοτε μόνον ἐρείπια πυρίκαυστα ἐπανεῦρον. Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ ἐδάκρυον εἰς τὴν θεὰν ἐκείνην τὴν θλιβεράν καὶ τὰ χεῖλη ἡμιηνοίγοντο, ἵνα προσφέρωσιν ἀκαταλήπτους συλλαβάς, αἱ ὁποῖαι βεβαίως, ἂν συνηγνόντο, θ' ἀπετέλουν φρικώδη κατάραν.

Εἶχον διανύσει ἤδη τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τῆς ὁδοῦ. Δὲν ἀπείχον ἢ ἑκατοντάδας βημάτων ἀπὸ τοῦ ἀσύλου. Ἦδη θὰ παρέκαμπτον τὸν λόφον, ὃ ὁποῖος θ' ἀπέκρυπτεν ἀπὸ αὐτοὺς τὴν θεὰν τοῦ χωρίου. Καὶ ἐστράφησαν, διὰ νὰ τὸ περιβάλωσι μὲ τὰ τρυφάρωτα καὶ θλιβερώτατα ἀποχαιρετιστήριά των βλέμματα.

— Ἀχ! τί ἔπαθα! ἤκούσθη αἰφνης ἀνδρική φωνή!

Ὅλοι ἐστράφησαν. Ὁμίλει ὁ Μανώλης, ὕψηλόςσωμος καὶ λιγυρὸς νέος, ἐν ἓκ τῶν καλυτέρων παλληκαριῶν τοῦ χωρίου.

Αὐτοστιγμὴ μία τῶν προηγουμένων γυναικῶν ὥρμησε πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἠρώτησεν ἀνήσυχος·

— Τί ἔπαθες, υἱέ μου;

— Μάννα, ἀπεκρίθη ὁ νέος μὲ τρέμουσαν φωνήν, ἐλησμένο-
ν ἡσα τὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγίας!

Ἡ γυνὴ ἐταράχθη· τὸ πρόσωπόν της ὠχρίασεν ἀκόμη περισσότερον.

— Καὶ τώρα ; ἡρώτησε.

— Τώρα, εἶπεν ὁ Μανώλης, θὰ γυρίσω νὰ τὸ φέρω.

Πῶς ἐσώθη ὁ Μανώλης ἐκ βεδαιίου θανάτου :

Ἡ μήτηρ ἀπὸ ὠχρᾶς κατέστη πελιδνῇ. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην οἱ ἐχθροὶ θὰ ἦσαν τόσον πλησίον τοῦ χωρίου, ὥστε αἰσφαίραι των θὰ ἐφόνευον τὸν υἱὸν της.

— Παιδί μου ! Παιδί μου ! κατώρθωσε νὰ ἀρθρώσῃ ἡ δυστυχής, ἱκετεύουσα τὸν υἱὸν της διὰ τῶν ὀφθαλμῶν.

— Θὰ γυρίσω, μάννα.

— Μή, παιδί μου ! ἐπανελάθεν ἡ ταλαίπωρος γυνή, κλονιζομένη ἐπὶ τῶν ποδῶν της.

— Μανώλη, εἶπε παρεμβαίνων γέρον θεὸς του· ὁ τι ἔγινεν, ἔγινε. Πηγαίνωμεν ! Θὰ σκοτώσῃς τὴν μητέρα σου, ἂν πᾶς.

Ὁ Μανώλης ἀπεσπᾶσθη ἡσυχῶς ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ προσβύτου καὶ μὲ φωνὴν συγκεκινημένην εἶπεν·

— Ἡ μητέρα μου εἶναι μητέρα μου, ἀλλὰ ἡ Παναγία εἶναι Παναγία !

Καὶ ὥς ἐὰν ἔλαβε θάρρος ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς λόγους, ὥρμησε τρέχων πρὸς τὸ χωρίον, χωρὶς νὰ στρέψῃ ἐν ἀκόμῃ βλέμμα πρὸς τὴν μητέρα του.

Ἐφοβεῖτο μήπως ὁ τι δὲν κατώρθωσεν ἡ ἀπειλὴ τοῦ προσβύτου, θὰ τὸ κατώρθωναν τὰ δάκρυα τῆς μητρὸς του.

Ἡ γραῖα ἄφωνος παρηκολούθει μὲ τοὺς ὀφθαλμούς της τὸν Μανώλην. Οὐδὲ λέξιν ἐπρόφερε πλέον. Ὅλαι τῆς αἰ αἰσθήσεις συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν ὄρασιν. Ὁ ὄμιλος τῶν φυγάδων κατ' ἀνάγκην ἐστάθη. Ἡ μήτηρ θ' ἀνέμενε τὸν υἱὸν της· οἱ λοιποὶ θ' ἀνέμενον καὶ τὴν μητέρα καὶ τὸν υἱόν. Ἀλλὰ καὶ μόνος, ἂν ἦτο ὁ Μανώλης, θὰ τὸν ἀνέμενον, καίτοι δὲν ἦτο ἐντελῶς ἀκίνδυνος ἡ βραδύτης.

Ἦδη, ταχὺς ὥς χειρὶδὼν, ἡ ὁποία μόλις ἐγγίζει τὰ σπαρτά, ὁ Μανώλης διασκελίζει φράκτας, ὑπερπηδᾷ λίθους, καὶ φθάνει ἐπὶ τέλους εἰς τοὺς πρώτους εἰκίσκους τοῦ χωρίου.

Ὁλίγον ἀκόμη καὶ δὲν θὰ τὸν ἔδλεπον πλέον.

Ἡ στιγμή ἦτο κρίσιμος δι' ὅλους. φοβερὰ διὰ τὴν μητέρα. Εἴκοσι, δέκα, πέντε πηδημάτα ἀκόμη, καὶ δὲν θὰ τὸν βλέπῃ πλέον... θὰ τὸν χάσῃ ἴσως διὰ παντός.

Δὲν τὸν ἔδλεπε πλέον.

— Μανώλη μου ! ἐφώνασε κλαίουσα.

Οἱ ἐχθροὶ εἶχον ἤδη εἰσέλθει εἰς τὸ χωρίον καὶ ἐξήταζον τοὺς πρώτους αὐτοῦ οἰκίσκους· ὕβριζον καὶ ἐβλασφήμουν, διότι οἱ χριστιανοὶ τοὺς εἶχον διαφύγει.

Ὁ Μανώλης δὲν τοὺς ἔδλεπεν ἀκόμη· ἤκουε τὰς φωνάς των, ἀλλὰ δὲν ἐφοβεῖτο.

Εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του, κατεβίβασεν ἀπὸ ἐν καπνισμένου κοίλωμα τοῦ τοίχου τὸ εἰκόνισμα καὶ κατεφίλησεν αὐτὸ εὐλαδῶς.

« Ἡ μητέρα μου εἶναι μητέρα μου, ἀλλὰ ἡ Παναγία εἶναι Παναγία ». Αὐτὰ δὲν τὰ εἶχεν εἶπει; Καὶ θ' ἄφηγε λοιπὸν τὴν Παναγίαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων; Αὐτὴ ἡ ἰδία μητέρα του δὲν τῷ εἶχεν εἶπει πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των· « Μανώλη, τὰ μάτια σου τέσσαρα, μὴ λησμονήσῃς τὸ εἰκόνισμα ! » Καὶ δὲν ἐφάνερωνεν ἡ θερμὴ ἐκείνη σύστασις τοὺς κινδύνους, τὴν βεβήλωσιν, τὴν ὕβριν, τὰς ὁποίας θὰ ὑφίσταντο αἱ ἅγιαι εἰκόνες, ἐὰν ἐπιπτον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀγαρηνῶν;

« Ἡ μητέρα μου εἶναι μητέρα μου, ἀλλὰ ἡ Παναγία εἶναι Παναγία ! »

Μετὰ τὴν ἀστραπιαίαν ταύτην σκέψιν, ὁ Μανώλης ἐφίλησε καὶ πάλιν τὸ εἰκόνισμα. Ἦδη παρεκάλει τὴν Παναγίαν νὰ τὸν σῶσῃ. Οἱ λόγοι τοῦ γέροντος ἐπαυλίζοντο εἰς τὸν νοῦν του·

« Θὰ σκοτώσῃς τὴν μητέρα σου ! »

Ἀλλὰ ἡ Παναγία δὲν θὰ βάλῃ τὸ χερί της;

Στιγμαὶ μόλις εἶχον παρέλθει καὶ ὅμως αἱ στιγμαὶ αὐταὶ ἐφάνησαν χρόνοι δλόκληροι διὰ τὴν μητέρα, ἡ ὁποία δὲν ἔδλεπε πλέον τὸν υἱὸν της. Ἦκουε μόνῃ αὐτὴ πυρεβολισμούς, χωρὶς νὰ τοὺς ἀκούουν οἱ ἄλλοι· ἔδλεπε μαχαίρας ν' ἀπαστραπτουν,

πληγὰς ν' ἀνοίγονται, αἵματα... χωρὶς νὰ βλέπωσιν οἱ ἄλλοι!

Αἶφνης χαρμόσυνοι κραυγαί, ἀντήχησαν πανταχόθεν. Ὁ Μανώλης ἐφάνη! Ἡ μήτηρ ἐσπόγγισε τοὺς ὀφθαλμούς, διὰ νὰ βλέπει καθαρώτερα.

— Γειά σου, Μανώλη! ἐφώναξαν ὅλοι.

— Ἡ Παναγία μαζί σου! ἠυχήθη χαμηλοφώνως ἡ μήτηρ.

Καὶ ὁ Μανώλης ἔτρεχεν ὡς ἀστραπή. Ἄλλ' ἰδοὺ φοβερόν, φρίκη δι' ὅλους, κεραυνὸς διὰ τὴν μητέρα! Ἀπ' ὀπίσω του ἐφάνησαν πέντε, δέκα, εἴκοσιν ἐχθροί.

Τὰ ὅπλα των στρέφονται ἐναντίον του· οἱ στίλβοντες σωληνέες των γίνονται μάχαιραι εἰς τὴν καρδίαν τῆς μητρός.

— Ἐχάθηκεν! ἐφώναξεν ἡ δυστυχὴς Παναγία μου!

Τὰ ὅπλα ἐκυρσοκροτοῦν. Αἱ σφαῖραι τὸν περιλούουν, φρικτὰ ὁ ἐσπαρμένος ἀγρὸς καὶ κυματίζει ὑπὸ τὰς σφαῖρας. Τὰ ξηρόκλαδα κινοῦνται, οἱ λίθοι ἀναπηδοῦν, ἀλλ' ὁ Μανώλης δὲν πίπτει. Τρέχει, πλησιάζει!

Οἱ ἐχθροὶ πληθύνονται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, νέαι σωληνέες ὅπλων ἀναφαίνονται, νέαι σφαῖραι ἐξακοντίζονται, ἀλαλαγμοὶ ἀντηχοῦν. Ἄλλ' ὁ Μανώλης δὲν πίπτει. Τρέχει, πλησιάζει.

Ἐφθασε!

Τὸ εἰκόνημα ἐσώθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔσωσε καὶ τὸν Μανώλην. Ἦτο ἀπλοῦν συνηθισμένον εἰκόνημα. Ἐκτοτε ὁμοῦς ἐγίνε θαυματουργόν, διότι ἡ Παναγία, ἀπέναντι τοιαύτης αὐταπαρνήσεως, δὲν ἀπήξίωσε νὰ περιβάλλῃ αὐτὸ διὰ τῆς θαυματουργοῦ τῆς χάριτος.

Ὁ χωρικός, ὁ ἑποῖος μοι διηγήθη τὸ θαῦμα τοῦτο, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του με εὐλάβειαν. ἔλεον.

— Ἡ χάρις τῆς νὰ μᾶς βοηθῇ καὶ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἐλευθερίαν μας.

Οἱ Τουρκαλβανοί.

Στάχτη, μαυρίλα καὶ καπνός. Δὲν εἶναι μάχη·
Τουρκαρβανίτη ἐπέρασε τὸ ἄγριο ποδάρι,
Καὶ τὸ χωριὸ ποὺ ἀπλώνετο 'στὴν Ἀετορράχη,
Στὴ σμαραγδένια τῶν πυκνῶν ἐλάτων χάρι
Τώρα, γιὰ ἰδέξ! Ῥημάδι, νέκρα, πίσσα, βράχοι!

Τὰ γάργαρα στεριέψανε νερά. Οἱ βρουσοῦλες
Μέσα στὰ σπλάγχχνα ἀκοῦς τῆς γῆς βουβὰ νὰ κλαῖνε,
Σὰν μυρολόι ἀδάκρυτο ποὺ λένε μαννοῦλες
Σὰν νυκτοπούλια τῶν δασῶν ποὺ θρήνους λένε
Κι' ἀντιβογοῦν τὸν πόνο τους ψηλὰ οἱ ῥαχοῦλες.

Καρμιά ζωή, καρμιά πνοή. Στὰ ἐρεΐπια γύμνια;
Τρεξιμο ξύλων στὰ ξηρὰ τ' ἀποκαΐδια·
Τοῖχοι μεσόγυρτοι· σκεπὲς σκιστές. Ψοφίμια
Ἀπὸ ἄλογα, πουλερικά, γελάδες, γίδια,
Καὶ σκόρπια πτώματα παιδιῶν, παρθένων τίμια.

Τὸ Ἐκκλησιδάκι — ὦ τὸ λευκὸ Ἐκκλησιδάκι —
Με δίπλα του δυὸ τρεῖς κελλιά, σὰν μοναστήρι,
Σὰν στέμμα ἐπάνω ἀπὸ τ' ὁμορφο χωριουδάκι
Σωριάσθη ὁλόμαυρο κι' αὐτό. Σὰν θυματήρι
Καπνίζει· λές πῶς εὐλογεῖ σὲ κοιμητήρι.

Τουρκαλβανοὶ περάσανε. Ἀνάθεμά τους!
Κατάρρα καὶ ξεκλήρισμα ! Δρόμοι, αὐλάκια,
Πεζούλια, λάκκους, θὰ τοὺς ἰδῇς αἷμα γεμάτους
Χίλιοι διαβῆκαν κι' ἄφησαν μύριους θανάτους.
Καρμιὰ ζωή! Καρμιὰ πνοή! Νά, τὰ κορόκια!

(Ἰω. Πολέμης)

Ἡ μεγάλη μάχη τῆς ἐβδόμης Ἰανουαρίου.

Ἐπέρασαν τὰ Χριστούγεννα, ἡ ἀρχιχρονιά, ἤλθον τὰ Φῶτα καὶ ὁ νοὺς ὅλων μας ἦτο προσηλωμένος ἄλλου. ἐκεῖ πέρα εἰς τὴν ἄκρην τῆς λίμνης, ὅπου τὰ Ἰωάννινα ἐκαθρέπτιζον τὴν φραιδότητά των.

Τὴν ἐσπέραν τῶν Φώτων λαμβάνομεν διαταγὴν νὰ εἰμεθα ἑτοιμοὶ· αὐριον θὰ ἐγίνετο ἐπὶ τέλους ἡ μεγάλη μάχη. Πόσον ἀνεκουφίσθημεν ὅλοι! Ἐπὶ τέλους θὰ ἔπαυε πλεόν ἡ κατάστασις αὐτὴ τῆς ἀκινήσιας· δὲν θὰ ἐξεπαγιάζαμεν πλεόν μέσα εἰς τὰ χιόνια, ἀλλὰ θὰ ὠρμῶμεν ἐμπρὸς καὶ κανεὶς δὲν θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ σταματήσῃ τὴν ὁρμὴν μας.

Ἡ χαρὰ τοῦ στρατοῦ ἦτο ἀπερίγραπτος· ἐκαθαρίσαμεν τὰ ὅπλα μας, ἐτραγουδήσαμεν καὶ τὸ πρῶτ' ὅλοι ἤμεθα ἑτοιμοὶ. Ὁ ἥλιος ἀνέτειλε λαμπρὸς πάλιν σήμερον τὴν 7 Ἰανουαρίου 1918.

Ἐλαφρὰ πάχνη ἐσκέπαζε τὰ πλάγια τῶν βουνῶν, ἀπὸ μακρὰν ἠκούοντο τὰ κωδωνίσματα τῶν προβάτων καὶ μικραὶ λίμναι νεροῦ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν πεδιάδα ἔλαμπον ὡς μεγάλοι καθρέπται.

Τὰ τηλεδόλα ἤρχισαν νὰ βροντοῦν καὶ αἱ πρῶται ἐσύριζαν καὶ ἐδόνησαν τὸν ἀέρα. Ἐξερχόμεθα τῶν θέσεών μας καὶ ὠρμῶμεν ἐμπρὸς· οἱ Τούρκοι στρέφουν ὅλα τὰ τηλεδόλα τῶν ἐναντίον μας· αἱ ὁδοὶ ἐκρήγνυνται καὶ διασπείρουν παντοῦ τὸν

θάνατον, ἀλλὰ δὲν δειλιώμεν. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔχομεν τόσον πολὺ συνηθίσει, ὥστε καμμία ταραχὴ δὲν ζωγραφίζεται εἰς τὰ πρόσωπά μας· ὅσοι πέσουν, καλὰ πεσμένοι· οἱ ἄλλοι προχωροῦν ἀπτόητοι. Ὅτε ἡμεῖς μακρὰν τοῦ πολέμου, εἰς τὰς εἰρηνικὰς ἐργασίας μας, ἐνομιζομεν τὸν θάνατον εἰς τὸν πόλεμον ὥς τι φοδερὸν καὶ ὀδυνηρότατον· ἔπρεπε νὰ ἔλθωμεν ἐδῶ καὶ νὰ πολεμήσωμεν, ἵνα ἴδωμεν πόσον ἐδῶ ὁ θάνατος παρουσιάζεται ἀπλοῦς καὶ γλυκὺς καὶ πόσον ὁ πόλεμος μοιάζει ἀληθινὰ μὲ πανήγυριν !

Βλέπομεν δεξιὰ, πέρα, τοὺς εὐζώνους, μὲ τὰς φουστανέλλας των, ν' ἀναβαίνουν τοὺς βράχους, ν' ἀφήφουν τὰς σφαίρας καὶ τὰς ὀδίδας καὶ νὰ τρέχουν κατ' εὐθείαν εἰς τὰ τηλεδόλα, νὰ τ' ἀρπάσουν. Ἴδου κατακτοῦν τὸν λόφον τῆς Μανωλιάσας· οἱ Τοῦρκοι ρίπτουν τὰ ὅπλα των, ἀφήνουν τὰ τηλεδόλα των καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν.

— Ζήτω ἡ Ἑλλάς !

ἀντηχεῖ μακρόθεν ὁ ἀλαλαγμὸς τῶν εὐζώνων.

Ἡ νίκη αὕτη διπλασιάζει τὴν ὁρμὴν μας· εἰς στρατιώτης, δίπλα μου, πίπτει θανάσιμως πληγωμένος.

— Ἀκκοῦμθῃσέ με εἰς μίαν πέτραν, μοῦ ψιθυρίζει, ν' ἀποθάνω τὴν ὥραν ποὺ θὰ σὰς βλέπω νὰ νικᾷτε !

Εἰς ἄλλος πληγωμένος εἰς τὸν πόδα, εἶχεν ἀνασηκωθῇ, μὰς ἐκύτταζε νὰ προχωρῶμεν καὶ ἤρχισε νὰ τραγουδῇ ὥς μεθυμένος ἀπὸ τὴν χαρὰν του·

« Χίλια καντάρια ζάχαρι θὰ ὀίξω μέσ' στὴ λίμνη,

Γιὰ νὰ γλυκάνῃ τὸ νερὸ νὰ πιῇ ἡ Κυρὰ Φροσύνη ! »

Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπολεμοῦμεν, τὸ βράδυ εὐρέθημεν κατασηκωμένοι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Μπιζανίου. Δὲν ἐκοιμήθημεν ὅλην τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν ἀνυπομονησίαν μας.

— Πότε νὰ ἐξημερώσῃ ! ἐλέγομεν, πότε νὰ ἐξημερώσῃ !

— Δὲν μὰς γλυτώνει αὔριον τὸ Μπιζάνι ! ἐλέγομεν ὅλοι. Σήμεραρον ἐπήραμεν τὸ μισό !

Ἡ ὀγδόη Ἰανουαρίου ἀνέτειλε συννεφώδης καὶ βροχερά. Βαρεῖα ὀμίχλη ἐσκέπαζε τὰ βουνὰ γύρω καὶ δὲν διεκρίνομεν τίποτε. Ἐπειτα κατὰ τὰς 10 τὸ πρωὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἤνοιξαν ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν μας· ἄνεμος δυνατὸς ἤρchiσε νὰ φυσᾷ καὶ μέσα εἰς τὴν φοβερὰν αὐτὴν καταιγίδα ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ὥρμα ἀκάθεκτος. Δὲν εἶχε νὰ παλαίσῃ μόνον κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς παντοδυνάμου ὀργῆς τῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Ἀνετρέψαμεν τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν χαρακωμάτων των, κατελάβομεν τὴν Ἀετορράχην, ἀλλὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ προχωρήσωμεν ἐπὶ πλέον. Συχνὰ ἐχωνόμεθα μέχρι τῶν γονάτων εἰς τὰ νερὰ καὶ εἰς τὴν λάσπην· ἡ βροχὴ μᾶς ἐκτύπα μὲ λύσσαν καὶ ἡ ὀμίχλη ἐκάλυψε τὰ πάντα μὲ βαθὺ σκότος.

Ἀπεσύρθημεν εἰς τὰ ἀντίσκηνά μας καὶ περιεμένομεν. Πολλοὶ ἔβγαλαν τὰ σημειωματάρια των καὶ ἔγραφον. Καὶ ἐγὼ ἐνεθυμήθην τὴν καλὴν μου μητέρα καὶ ἤρchiσα νὰ τῆς γράψω·

ΜΑΡΤΑ ΜΟΥ,

Μόλις τέλειωσεν ἡ μάχη·

Βροντοῦν στ' αὐτιά μου ἀκόμη τὰ κανόνια,

Τόσο, ποὺ λέω πῶς θὰ περάσουν χρόνια

Καὶ τελειωμὸν ὁ ἀντίλαλος δὲν θ' ἄχῃ.

Μέγα θαῦμα ἀλήθεια ! Μὲ τί θάρος

Κι' ὁ πιὸ δειλὸς τὸν θάνατο ἀντικρούει !

Βλέπω τὸν Χάρο γύρω νὰ θερίζῃ

Κι' ὁμως ξεχνῶ πῶς εἶναι αὐτὸς ὁ Χάρος !

Μὰ ὅταν τελειώνη ἡ μάχη καὶ σηκώνουν
Στὸν κόμπο τὰ κορμιά τὰ σκοτωμένα,
Πετάει ὁ νοῦς μου μονομιᾶς σὲ σένα
Καὶ μιὰ στιγμή τὰ μάτια μου βουρκώνουν.

Στοχάζομαι ὁ φτωχὸς (συγχώρησέ μου
Πατρίδα μου, τὴν ταπεινὴ τὴ σκέψι !)
Πῶς ἂν τὸ βόλι ἀπάνω μου εἶχε στρέψει
Ἄχ ! δὲν θὰ σὲ ξανάβλεπα ποτέ μου !

Γιὰ μιὰ στιγμή μονάχα· μὰ ὅταν πάλι
Χύνεται ὁ Χάρος μ' ὅλη τὴν ὁρμή του,
Τόσο μὲ συνεπαίρνει ἡ δύναμί του,
Ποῦ ὁρμῶ νὰ πέσω στὴ φορικτὴ του ἀγκάλη.

Πῶς νὰ σοῦ τὸ πῶ; Στὴ σκέψι μου ἔδω πέρα,
Τόσο μὲ σὲ δεμένη εἶναι ἡ Πατρίδα,
Ποῦ μιὰ βραδεῖα στὸν ὕπνο μου τὴν εἶδα,
Μὲ τὴ δική σου τὴ μορφὴ, Μητέρα !

Ἄχ ! νὰ βρυσχόμουν κάποτε σιμά σου !
Ὁ κίνδυνος μεθάει, ἀγαπημένη !
Μὰ σὰν τραγοῦδι γλύκας ἀνεβαίνει
Στὰ χαίλη μου τὸ σεβαστὸ ὄνομά σου !

Μάννα, βλέπω τὰ μάτια σου νὰ κλαίνε;
Μὰ ὅταν μὲ τὸ καλὸ ξαναγυρίσω,
Θᾶχω πολλὰ, πολλὰ νὰ σοῦ ἱστορήσω !
Τὲς νέες μόνο μὲ φιλιὰ τὲς λένε !

(*Ιω. Πολέμης*).

Πόσον γυναικὸν Μέραρχον εἶχομεν ἐπὶ κεφαλῆς ?

Τὴν αὐτὴν ἐσπέραν μιὰ σκηνὴ ὑπερτάτου ἡρωϊσμοῦ ἐξα-
τυλίσσεται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Μέραρχου μας. Ὁ νεαρὸς υἱὸς
του ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐκοίτατο ἄρρωστος εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ
πατρὸς του· ὅτε ὅμως ἤκουσεν, ὅτι θὰ ἐγίνετο μάχη, ἀνατινά-
χθη ἑπάνω καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι θέλει νὰ σπεύσῃ εἰς τὸν λόχον του
καὶ νὰ πολεμήσῃ.

— Ἦμπορεῖς νὰ ἀνθέξῃς; τὸν ἠρώτησεν ὁ πατὴρ του.

— Ναί.

— Τότε πήγαινε !

Κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς ἰδίας ἡμέρας δύο στρατιῶται ἐκό-
μιζον ἐν φορεῖον ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς τοῦ στρατηγοῦ· εἰς
νεκρὸς ἦτο μέσα, σκεπασμένος μὲ στρατιωτικὸν μανδύαν. Ὁ
λοχαγὸς, ὁ ὁποῖος συνάδευε τὸ φορεῖον, ἤνοιξε τὴν σκηνὴν,
ἐχαιρέτισε τὸν στρατηγόν, ὁ ὁποῖος εἰργάζετο ἀκόμη, καὶ ἐστάθη
εἰς προσοχήν.

— Τί θέλεις, λοχαγέ;

Ὁ λοχαγὸς ἐμάσησε μερικὰς λέξεις, προσπαθὼν νὰ εἰρη-
κόποιῃ τὴν ἀναγγεῖλη τὴν φοβεράν εἰδησιν εἰς τὸν γηραιὸν Μέ-
ραρχον. Ἀλλὰ δὲν τὸ κατῴρθωεν.

Ὁ στρατηγὸς ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν εἶχεν ἐννοήσει τὸ
φοβερὸν δυστύχημα καὶ ἡ καρδίᾳ του ἐκτύπησε δυνατὰ, ἀλλὰ
τὸ πρόσωπόν του δὲν εἰδείξε καμμίαν ταραχήν. Μὲ σταθεράν φω-
νήν ἠρώτησεν·

— Ἐπληρώθη ἡ φωνεύθη; Καὶ πῶς;

— Ὁ λοχαγὸς τοῦ εἶχε φωνεῦθῃ, ἀπῆρτησε τότε ὁ ἀξιωματικὸς συνερχόμενος, καὶ ἐκεῖνος ὡς ἀνθυπολοχαγὸς ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ λόχου τοῦ. Οἱ ἄνδρες εἶχον παραχθῇ ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ λοχαγοῦ των καὶ ἤρχισε νὰ κλονίζηται τὸ θάρρος των. Τότε ἐκεῖνος σύρει τὸ ξίφος τοῦ, σηκώνεται ὀρθίος καὶ προχωρεῖ ἔμπρός. Οἱ ἄνδρες ἐνθουσιάζονται καὶ ὁρμοῦν ὀπίσω τοῦ. Μία σφαῖρα εὗρίσκει τότε τὸν ἀνθυπολοχαγὸν εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὸν φονεύει.

Ὁ στρατηγὸς ὀρθίος, σιωπηλός, ἤκουσε τὴν ἱστορίαν τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ τοῦ. Ἐπῆλθε σιγῇ. Κατόπιν ἠρώτησε·

— Τὸν ἔχετε ἐδῶ;

Χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ ὁ λοχαγὸς ὠδήγησε τὸν Στρατηγὸν ἔξωθεν τῆς σκηνῆς καὶ ἐσήκωσε τὸν μασθύαν, ὁ ὁποῖος ἐσχέπαζε μέσα εἰς τὸ φορεῖον τὸ σῶμα τοῦ νεαροῦ ἀνθυπολοχαγοῦ.

Ὁ στρατηγὸς ἀπεκαλύφθη. Ἐπειτα ἔσχυψεν, ἐφίλησε τὸ αἵματωμένον μέτωπον τοῦ τέκνου τοῦ καὶ ἀνασηκωθείς εἶπε μὲ βουρεῖαν καὶ ἥρεμον φωνήν·

— «Ἡ ἡμέρα αὕτη, παιδί μου, εἶναι ἡμέρα εὐτυχίας διὰ τὸν Στρατηγὸν καὶ δυστυχίας διὰ τὸν πατέρα. Ἀνθυπολοχαγε, ἐξέτελεσας τὸ καθήκόν σου. Εὖγε! Αἰωνία σου ἡ μνήμη!»

Ὁ λοχαγὸς ἔκλαιεν. Ὁ στρατηγὸς ὁμῶς ἀδάκρυτος καὶ ἐπιβλητικὸς ἐστράφη καὶ τῷ εἶπε·

— Λοχαγέ, φροντίσατε παρακαλῶ διὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ υἱοῦ μου.

Καὶ εἰς τὸν ὑπηρέτην τοῦ εἶπε·

— Φέρε τὸν ἵππον μου.

Ἰππευσε καὶ ἐξηφανίσθη ἐντὸς τοῦ σκότους. Ὁλὴν τὴν νύκτα ἐπεθεώρει τὸν στρατὸν καὶ δὲν ἐκοιμήθη.

Διὰ ποίων μέσων μᾶς ἐξηπάτων οἱ ἐχθροί;

Τὸ πρωτὶ τῆς ἐνάτης Ἰανουαρίου διηύθυνεν ὁ Στρατηγὸς μόνος τοῦ τὴν μάχην. Ἡ λύσσα τῶν στοιχείων ὑπῆρξε σήμερον τρομε-

Οἱ συγγραφεῖς δὲν εἶναι πλέον ἠναγκασμένοι ν' ἀντιγράφουν εἰς πολλὰ χειρόγραφα τὸ ἔργον των, ἀλλὰ τὸ τυπώνουν καὶ εὐκολώτατα διαδίδεται εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τοῦ κόσμου εἰς τὸ ἄλλο.

Ἐφευρίσκεται ἡ ναυτικὴ πυξὶς καὶ ἀσφαλῶς τῶρα τὰ πλοῖα ὁδηγοῦνται. Γνωρίζομεν τῶρα ἀσφαλῶς νὰ εὐρίσκωμεν τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος καὶ δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ πλέον νὰ χάσωμεν τὸν δρόμον μας.

Ἐφευρίσκεται ἡ πυρίτις καὶ μεταβάλλεται ἐντελῶς ἡ τέχνη τοῦ πολέμου. Οὔτε τόξα πλέον, οὔτε ἀκόντια καὶ σιδηροὶ θώρακες, ἀλλὰ τουφέκια καὶ τηλεβόλα.

Καὶ τέλος ἐπέρχεται μία μεγάλη ἀνακάλυψις, ἡ ὁποία ἐδωπλάσιασε τὸν κόσμον καὶ ὥθησε τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ μεγάλα ταξίδια καὶ τὰς μακρινὰς ἐπιχειρήσεις.

— Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς! ἀνεφώνησεν ὁ νεαρὸς ἐθελοντής.

— Ἀκριβῶς! ἀπήντησεν ὁ Χρῖστος. Καὶ ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν μεγάλην θέλησιν ἐνὸς ἀνθρώπου· τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ σοφοὶ ἤρχισαν ν' ἀντιλαμβάνονται, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι στρογγύλη καὶ δὲν μένει ἀκίνητος, ὅπως ἐνόμιζον οἱ ἀρχαῖοι, ἀλλὰ τοῦναντίον κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον. Ὁ Κολόμβος λοιπὸν ἐσκέφθη καὶ εἶπεν· Ἀφοῦ ἡ Γῆ εἶναι στρογγύλη, τότε εἴαν, ἐκκινήσω ἀπὸ ἐν οἷονδήποτε μέρος καὶ πηγαίνω πάντοτε κατ' εὐθείαν ἐμπρός, πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, θὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τέλους εἰς τὸ ἴδιον μέρος. Ἐὰν π. χ. φύγω ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν καὶ περάσω τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανὸν καὶ προχωρῶ πάντοτε πρὸς Δυσμὰς, θὰ φθάσω τέλος, ἀπὸ τὸ ἀντίθετον μέρος, εἰς τὸ σημεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον ἐξεκίνησα.

Εὐθὺς ἅμα τῷ ἐγεννήθη ἡ ὁρμὴ αὕτη σκέψις ἐζήτησεν παρὰ τοῦ Ἰσπανικοῦ Κυβερνήσεως καὶ τῷ ἔδωκε τρία πλοῖα. Φαντα-

σθῆτε μὲ τί συγκίνησιν ἀφῆκε τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰσπανίας καὶ ἐχάθη εἰς τὸν ἀπέραντον Ὠκεανόν. Ἐπλεεν, ἐπλεε πάντοτε πρὸς δυσμὰς· πουθενὰ ξηρὰ· παντοῦ οὐρανὸς καὶ θάλασσα.

Οἱ ναῦται ἤρχισαν νὰ γογγύζουν καὶ νὰ παραπονῶνται. «Εἶναι τρελλός! ἔλεγον. Ζητεῖ τὰ ἀδύνατα. Ποῦ μᾶς ὁδηγεῖ; Ἐδῶ θὰ χαθῶμεν ὅλοι καὶ θὰ μᾶς καταβροχθίσουν τὰ θηρία τοῦ Ὠκεανοῦ!»

Ὁ Κολόμβος ὁμῶς ἀτρόμητος προὐχώρει. Εἶχε πεποίθησιν εἰς τὸν ἑαυτὸν του. «Δὲν εἶναι δυνατόν!», ἔλεγε, «θ' ἀναφανῇ ξηρὰ ἀργὰ ἢ γρήγορα!»

Ἀλλὰ αἱ τροφαὶ ἐξηντλήθησαν· οἱ ἄνδρες ἤρχισαν νὰ πεινοῦν. Τότε τὰ παράπονα ἔγιναν ἀπειλαί.

— Δὲν προχωροῦμεν παραπέρα! ἐφώναζον. Θέλομεν νὰ γυρίσωμεν εἰς τὰς πατρίδας μας. Ποῦ μᾶς ὁδηγεῖς;

— Θὰ προχωρήσωμεν ἐμπρός! ἐβροντοφώνησεν ὁ Κολόμβος. Ἐχετε ἐμπιστοσύνην εἰς ἐμέ!

Καὶ ὦ τοῦ θαύματος! Μετὰ δύο ἡμέρας πολύχρωμα πουλιὰ ἐρχονται καὶ κάθηνται εἰς τοὺς ἰστούς τῶν πλοίων· χόρτα πλέουν ἐπὶ τῶν ὕδατων· εὗρισκοντο ἄρα πλησίον τῆς ξηρᾶς.

Αἰφνης φωνὴ χαρμόσυνος ἀκούεται ἀπὸ τὸν ναῦτην, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀναβιβασμένος εἰς τὸν μεγάλον ἰστόν·

— Ἐηρά! Ἐηρά!

Ἦτο ἡ Ἀμερική.

Ποῦα δεινὰ ὑπέφεραν οἱ Ἕπειρώται ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ τυράννου Ἀλῆ πασᾶ.

— Τώρα ἡ σειρὰ σου, Πέτρε, μοῦ εἶπε γελῶν ὁ Χρῖστος. Εἶσαι Ἕπειρώτης καὶ εἰς σὲ ἀρμόζει νὰ μᾶς ὁμιλήσῃς περὶ τοῦ μεγάλου τυράννου τῆς Πατρίδος σου, τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

— Πολλά υπέφεραν οἱ πατέρες μας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλ' εἰς πρὸ πάντων τύραννος θὰ μένῃ ἀλχημονήτης εἰς τὴν συνειδησίην μας· ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὁ Τεπαλνιτής. Ἀνθρωπόμορφον τέρας, δὲν ἀφῆκε κακουργίαν, τὴν ὅποιαν νὰ μὴ διαπράξῃ! Δύο πρὸ πάντων ἦσαν τὰ μεγαλύτερα πάθη τοῦ· ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ φιλαργυρία.

Ἐφόνευσε διὰ βόλου ὅλους τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κατῴρθωσε νὰ γίνῃ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ κύριος ὅλης τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας ἀκόμῃ καὶ τῆς Ἀκαρνανίας. Τέλος καὶ αὐτὸν τὸν Σουλτάνον ἠθέλησε νὰ πολεμήσῃ.

Ἀλλ' οἱ μεγάλοι καὶ ἐνδοξοὶ ἐχθροὶ τοῦ ὑπῆρξαν οἱ Σουλῳται. Ποσάκις οἱ ἄλλοι αὐτοί, ἀλλ' ἀτρόμητοι Ἕλληνες δὲν συνέτριψαν τοὺς στρατοὺς τοῦ φοβεροῦ πασᾶ καὶ δὲν ἠνάγκασαν αὐτὸν τὸν ἴδιον νὰ κρυφθῇ τρέμων εἰς τὰ βάθη τοῦ παλατίου τοῦ!

Οὔτε ὁ στρατὸς τοῦ, οὔτε τὰ χρήματά τοῦ κατῴρθωσαν νὰ ὑποτάξουν τοὺς ἥρωας τούτους. Τέλος διὰ προδοσίας ἡ πατρίς των κατεστράφη καὶ ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν, ἄλλοι ἐξωρίσθησαν καὶ ἄλλοι ἀντεπανάχθησαν ἐκουσίως εἰς τὸν ἀέρα, ἵνα μὴ πέσουν εἰς τοὺς ὄνυχας τοῦ ἀνθρωπομόρφου τέρατος.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔτερον πάθος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἦτο ἐξ ἴσου βδελυρόν· ἡ φιλαργυρία. Τὸ πάθος τοῦτο ὅσον περισσότερον τρέφεται, τόσον περισσότερον πεινᾷ. Ὁ Ἀλῆς συνεκέντρωσεν ἀμέτρητα καὶ μυθώδη πλοῦτη. Εἶναι δὲ πολὺ περίεργοι οἱ τρόποι, μὲ τοὺς ὁποίους ἀπέκτησε τοὺς θησαυροὺς τούτους. Ἄλλοτε ἐπέβαλλε φόρους εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ, ἄλλοτε ἤρπαζε τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, τὸν ὅποιον εὑρίσκειν εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰ Μοναστήρια. Ὅστις ἀπέθνησκε χωρὶς ν' ἀφήσῃ ἄρρενα τέκνα, ἐκληρονομεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ· διὰ τοῦτο, ὁσάκις κανεὶς κλοβοῖς εἶχεν υἱόν, ὁ θηριώδης τύραννος ἐδολοφόνει τὸν υἱὸν καὶ ἔπαιτα τὸν πατέρα καὶ ἐγένετο αὐτὸς ὁ γενικὸς κληρονόμος.

Ἑλλητικὸν Ἀσπασματοέριον Εἰς τῆς δὲ δημοτικῆς σχολαίης 18

Κανείς δὲν ἐτόλμα νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν του, χωρὶς νὰ κρατῇ δι' αὐτὸν πλοῦσια δῶρα.

Συχνὰ ἠνάγκαζε τοὺς ὑπηκόους του νὰ τῷ κάμνουν γεῦμα· ἐφορολόγει τότε τοὺς οἰκοδεσπότας διὰ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν τοῖς ἔκαμνε νὰ καταδεχθῇ τὸ γεῦμά των.

Κατὰ τὰς ἀποκρίσεις ὁ Ἀλῆς ἔστελλε δῶρα εἰς τοὺς ὑπηκόους του. Ἐδῶρει ἓνα ὠραῖον ἵππον πρὸς πλοῦσιον Ἀλθανόν, σάκκους καφὲ πρὸς μεγαλέμπορον, ὠρολόγιον πρὸς τὸν Ἀρχιερέα, χρυσὴν ταμβακοθήκην πρὸς τὸν δημογέροντα, βιβλίον χρυσόδετον πρὸς καθηγητήν, ζευγὸς πιστολίων πρὸς ὄπλαρχηγόν. Συγχρόνως ὅμως τί ἔκαμνεν; Ἀπῆλτει καὶ τῷ ἑδιδόν δῶρα εἰς μετρητά, τριπλάσια καὶ πενταπλάσια τῆς ἀξίας τῶν δώρων του.

Εἰς Ἀγγλὸς περιηγητὴς μᾶς διηγεῖται ἐν συμπίσει τοῦ Ἀλῆ εἰς τὴν οἰκίαν ἐνδὲς πλοῦσιου χριστιανοῦ. Ἡ περιγραφὴ εἶναι πολὺ περίεργος καὶ ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὴν ἀκούσῃτε :

Εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς οἰκίας, κατάφωτον ἀπὸ λαμπάδας, ἐπήγγαινον καὶ ἤρχοντο μὲ μέγαν θόρυβον οἱ φρουροὶ τοῦ πασᾶ, οἱ νέοι τῆς ἀκολουθίας του καὶ οἱ μουσικοὶ του. Ὁ Ἀλῆς ἦτο ἐξηπλωμένος εἰς ἓν πλοῦσιον ἀνάκλιτρον κεντημένον ὀλόχρυσον.

Εἶχε προσκαλέσει τὸν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς προεστοὺς εἰς δεῖπνον· ἐπίσης ἓνα γέροντα φίλον του, δερβίσην, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίτηδες, ἵνα τὸν διασκεδάσῃ.

Τὸ βράδυν ἐκεῖνο ὁ πασᾶς ἦτο πολὺ εὐθυμος, ἡστειεύετο διαρκῶς καὶ κατὰ τὴν συνήθειάν του ἐγέλα θορυβωδέστατα.

Τὸ γεῦμα ἦτο πλοῦσιον καὶ ἐκλεκτὰ τὰ φαγητά. Ὁ οἶνος πρὸ πάντων ἦτο ἔξοχος καὶ ἄφθονος. Ὁ Ἀλῆς, ὁ ὁποῖος ἔπινεν ἐλάχιστόν καὶ συνίστα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἠνάγκαζε τοὺς συνδαιτυμόνας νὰ πίνουν, ὥς ὅτου νὰ μεθύσουν.

Ζωήροϊ λοιπὸν ἐκ τῆς οἰνοποσίας οἱ ἀκόλουθοι τοῦ πασᾶ εἶχον φθάσει εἰς τόσῃν εὐθυμίαν, ὥστε ἤρχισαν χάριν διασκεδάσεως νὰ θραύουν ὅτι εὕρισκον.

Ὁ Ἄλῆς ἐχοροπήδα ἐξ εὐχαριστήσεως καὶ αὐτὸς πρῶτος ἔδιδε τὸ σύνθημα καὶ τὸ παράδειγμα. Ἀπερίγραπτοι ἦσαν αἱ κραυγαί· ὁ γέρων δερβίσης δλομέθυστος ἐκάθητο εἰς τὴν γωνίαν, ἔδγαλε τὸ σαρίκι του καὶ μὲ γυμνὸν τὸ κρανίον ἤρχισε νὰ τραγουδῇ καὶ νὰ εὐλογῇ τοὺς μεθυσμένους συντρόφους του.

Βλέπετε πόσον βάρβαροι ἦσαν αἱ διασκεδάσεις τοῦ ἀπανθρώπου πασᾶ.

— Καὶ ἡ Κυρὰ Φροσύνη; ἀνεφώνησαν ὅλοι. Δὲν μᾶς εἶπες ἀκόμη τίποτε διὰ τὴν Κυρὰ Φροσύνην!

— Ἡ Κυρὰ Φροσύνη ἦτο ὡραιότατη κόρη τῶν Ἰωαννίνων, τὴν ὁποίαν ἤθελε ν' ἀρπάσῃ ὁ αἰμοδόρος Ἄλῆς. Καὶ ἐπειδὴ ἡ κόρη ἀντίστατο, διέταξε καὶ τὴν ἐπνίξαν μαζί μὲ δεκαεπτὰ παρθένους εἰς τὴν λίμνην.

Τὸ λαϊκὸν ἄσμα ἀπηθανάτισε τὰ ἀθῶα αὐτὰ θύματα, τὰ ὁποῖα εὗρον τόσον σκληρὸν θάνατον μέσα εἰς τὰ κύματα τῆς περιφήμου λίμνης.

Φυσάει Βορρηᾶς, φυσάει Θρακιᾶς τ' εἶν' τὸ κακὸ ποὺ ἐγίνη

Στὰ Γιάννινα, στὴ λίμνη;

Δέτε, κυράδες, θάλασσες, τ' εἶν' τὸ κακὸ ποὺ ἐγίνη!

Ἐπνίξανε τῆς δεκαεπτὰ μὲ τὴν Κυρὰ Φροσύνη.

Ἀχ! χαλασμός ποὺ ἐγίνη!

(Δημοτικόν)

Τί μᾶς διηγεῖτο περὶ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ βίου τῶν

Ἑλλήνων εἰς μετανάστες συμπολεμιστῆς μας.

— Τώρα εἶναι ἡ σειρά σου, φίλε μου! εἶπεν ὁ Χρῖστος πρὸς τὸν ἐθελοντήν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, εὐθὺς ὥς εἶχε μάθει, ὅτι ἡ Πατρίς του ἔχει τὴν ἀνάγκην του.

— Τί νὰ σᾶς εἶπω ἐγώ; ἀπεκρίθη ὁ νέος. Μικρὸς ἐφυγα ἀπὸ τὴν Πατρίδα μου, τὴν Ῥόδον. Τὰ βάσανα, τὰ ὁποῖα ὑπέφερα εἰς τὴν Ἀμερικὴν, δὲν περιγράφονται. Ἐνόμιζον, ὅτι ἐκεῖ θὰ εὕρισκα τὸ χρυσάφι εἰς τοὺς δρόμους καὶ δὲν θὰ εἶχα παρὰ νὰ σκόψω καὶ νὰ τὸ πάρω.

Πόσον ὁρῶς ἠπατήθην! Ἐπείνασα, ἐδίψασα, ἠσθένησα καὶ δὲν εἶχον κανένα νὰ μὲ βοηθήσῃ, ν' ἀπλώσῃ τὸ χέρι του καὶ νὰ μοῦ δώσῃ ἓνα ποτήρι νερό.

Ἐπειτα εἰργάσθην εἰς τὰ μεταλλεῖα, μέσα εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς, χωρὶς νὰ βλέπω φῶς, χωρὶς νὰ βλέπω οὐρανόν, τίποτα. Ὅλην τὴν ἡμέραν σκυμμένος ἔσκαπτον καὶ τὸ βράδυ, ὅτ' ἐπήγαινα νὰ κοιμηθῶ εἰς τὸ στενὸν καὶ σκληρὸν στρώμά μου, μὲ ἔπαινε τὸ παράπονον καὶ ἤρχιζα νὰ κλαίω ὥς μωρὸ παιδί.

Ἐνεθυμούμην τὰ γαλανὰ ἀκρογιαλῖα μας, τὸν γλυκὺν οὐρανὸν μας, τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιόν μας.. Ἄχ! Πατρίδα μου! ἐφώζα. διατί νὰ σ' ἀφήσω; Μακράν σου πῶς ἠμπορῶ νὰ ζήσω καὶ νὰ χαρῶ!

Θὰ μοῦ εἶπητε, διατί δὲν ἐπέστρεφα; Διότι ἐντρεπόμεν, φίλοι μου. Ἐφυγα μὲ τὴν ἰδέαν νὰ γίνω πλούσιος καὶ τώρα νὰ γυρίσω πτωχός, γυμνός καὶ ἄρρωστος!

Διότι πρέπει νὰ ξεύρετε δὲν γλυτώνει κανεὶς εὐκολὰ ἐκεῖ πέρα ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν. Ἀπὸ τοὺς κόπους ἐξηντλήθην καὶ μίαν νύκτα ἐκρύωσα καὶ ἀπὸ τότε μοῦ εἶπον οἱ ἱατροί, ὅτι εἶμαι φθισικός..

— Καὶ τώρα; Σὺ εἶσαι ῥοδοκόκκινος.

— Ἄς εἶναι καλὰ ὁ πόλεμος! ἀπεκρίθη γελῶν ὁ νέος. Αὐτὸς εἶναι ὁ καλύτερος ἱατρός· μοῦ ἐθεράπευσε πρῶτα τὴν ψυχὴν μου, ἔπειτα καὶ τὸ σῶμά μου. Ἦλθον ὠχρὸς, ἀδύνατος, ὁ λοχαγὸς μας δὲν ἤθελε νὰ μὲ πάρῃ.

— «Σὺ θὰ πέσης εἰς τὸν δρόμον! μοι εἰσεγε. Σὺ δὲν ἠμπορεῖς νὰ σταθῇς εἰς τὰ πόδια σου!»

— « Πάρε με, λοχαγέ μου, τῷ ἔλεγον ἐγώ, καὶ θὰ γίνω καλά. »

Καὶ βλέπετε ἐκράτησα τὸν λόγον μου.

— Καὶ τώρα θὰ γυρίσης εἰς τὴν Ἀμερικὴν; ἠρώτησεν ὁ Χρῖστος.

— Εἰς τὴν Ἀμερικὴν; Νὰ κάνω τί; Νὰ πλουτήσω; Καὶ δὲν εἶδες τὰ ἀκαλλιέργητα ἀπέραντα χωράφια, τὰ ὁποῖα μᾶς περιμένουν εἰς τὴν Μακεδονίαν; Δὲν εἶδες τὰ δάση, τὰ βαμβάκια, τὸν καπνόν, τὸ μέλι, τὴν μέταξαν, τὰ μεταλλεῖα, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ἰχθυοτροφίαν, τοὺς ἀνεκμεταλλεύτους τούτους θησαυροὺς τῆς Ἑλληνικῆς γῆς; Ἡ Πατρίς μας τώρα ἐγίνε διπλῇ καὶ τρέφει διπλασίους καὶ τριπλασίους ἀπ' ὅσους κατοίκους ἔχει. Τί χρειάζεται μόνον; Ἐργασία. Δόξα σοι ὁ Θεὸς οἱ γονεῖς μου δὲν μ' ἔκαμαν ὀκνηρόν.

— Καὶ δὲν εἶχες καμμίαν εὐχαρίστησιν εἰς τὰ ξένα; ἠρώτησα ἐγὼ τότε.

— Εἶχα μίαν, ἀπεκρίθη ὁ νέος φίλος μας. Ἄν σὰς τὴν εἶπω ὁμῶς, θὰ γελάσετε.

— Καθόλου! ἀπεκρίθη ὁ Χρῖστος.

— Δοιπὸν ἰδοὺ ἡ μόνη μου χαρὰ!

Ἐφάυσεν εἰς τὸ στήθος του καὶ ἐξήγαγε μικρὸν σακκίδιον φε φυλακτὸν κρεμασμένον ἀπὸ τὸν λαιμόν του· τὸ ἀνοίγει καὶ π' βλέπομεν; Ὀλίγον χῶμα.

— Εἶναι χῶμα ἀπὸ τὴν Πατρίδα μου, ἀπὸ τὴν Ῥόδον. Ὅταν, ἐφυγα, τὸ ἐπῆρα μαζί μου. Αὐτὸ ἦτο ἡ μόνη χαρὰ καὶ ἡ μόνη παρηγορία μου εἰς τὴν ξενιτειάν.

Ἐκεῖ, μόνος, ἀνέγνωσα μάλιστα ἓν ποίημα καὶ τὸ ἔλεγα συχνά.

— Τί λέγεις; μοῦ ἐφώναζον οἱ σύντροφοί μου εἰς τὰ μεταλλεῖα, οἱ ὅποιοι δὲν ἐγνώριζον ἐλληνικά.

— «Τὴν προσευχὴν μου» ἀπῆντων.

— "Ω! ἂν ἤθελες νὰ μᾶς τὸ εἶπης! ἐφωνάξαμεν ὅλοι.

Ὁ νέος εἰς τὴν ἀρχὴν ἐντρέπετο, δὲν ἤθελεν· ἔπειτα ὁμῶς.
Ἦνα μὴ μᾶς στενοχωρήσῃ, ἤρχισε καὶ μᾶς τὸ ἀπήγγειλε·

Τώρα, ποῦ θὰ φύγω καὶ θὰ πάω στὰ ξένα
Καὶ θὰ ζοῦμε μῆνες, χρόνια χωρισμένοι,
Ἄφησε νὰ πάρω κάτι κι' ἀπὸ σένα,
εὐμορφη Πατρίδα, πολυαγαπημένη.
Ἄφησε μαζί μου φυλαχτὸ νὰ πάρω,
γὰ τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό,
φυλαχτὸ ἀπ' ἀρρώστεια, φυλαχτὸ ἀπὸ Χάρο
μόνον λίγο χῶμα, χῶμα Ἑλληνικό.

Χῶμα δροσιμένο μὲ νυχτιάς ἀγέρι
χῶμα βαφτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη
χῶμα μυρισμένο ἀπ' τὸ καλοκαίρι
χῶμα εὐλογημένο, χῶμα ποῦ γεννᾷει
μόνον μὲ τῆς Πούλιας τὴν οὐράνια χάρι,
μόνον μὲ τοῦ ἡλίου τὰ θερμὰ φιλεῖα,
τὸ μοσχάτο κλῆμα, τὸ ξανθὸ σιτάρι
τῇ γλωρῇ τῇ δάφνῃ, τὴν πικρὴν ἐλαιά.

Χῶμα τιμημένο, ὅπου τὸ χουν σκιάφει,
Γιὰ νὰ θεμελιώσουν ἓνα Παρθενῶνα,
Χῶμα δοξασμένο, ὅπου τὸ χουν βύφει
Αἱματα στὸ Σούλι καὶ στὸν Μαραθῶνα.

Χῶμα πῶχει θάψει λείψανα ἁγιασμένα,
Ἄπ' τὸ Μεσολόγγι κι' ἀπὸ τὰ Ψαρά,
Χῶμα, ὅπου φέρνει στὸν μικρὸν ἐμένα
Θάρος, περηφάνεια, δόξα καὶ χαρά!

Θεὲ νὰ σὲ κρεμάσω φυλαχτὸ στὰ στήθη
Κι' ὅταν ἡ καρδιά μου φυλαχτὸ σὲ βάλῃ,
Ἀπὸ σὲ θὰ παίρῃ δύναμι, βοήθεια,
Μὴ τὴν ξεπλανέσουν ἄλλα ξένα κάλλη.
Ἡ δική σου χάρι θὰ μὲ δυναμώνῃ
Κι' ὅπου κι' ἂν γυρίσω, κι' ὅπου κι' ἂν σταθῶ,
Σὺ θὲ νὰ μοῦ δίδῃς μιὰ λαχτάρα μόνη,
Πότε στὴν Ἑλλάδα πίσω θὲ νὰρθῶ.

Κι' ἂν τὸ ῥιζικό μου, ἔρημο καὶ μαῦρο,
Μοῦγραψὲ νὰ φύγω καὶ νὰ μὴ γυρίσω
Τὸ ὑστερνὸ συχώριο εἰς ἐσένα θαῦρω
Τὸ ὑστερνὸ φιλεῖ μου θὲ νὰ σοῦ χαρίσω.
Κι' ἔτσι κι' ἂν σὲ ξένα χώματ' ἀποθάνω
Καὶ τὸ ξένο μνήμα θάβῃ πιὸ γλυκό,
Σὰν θαφτῆς μαζί μου, στὴν καρδιά μου ἐπάνω,
Χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα ἐλληνικό!

(Γ. Δροσίνης)

**Πῶς προετοιμαζόμεθα, ἵνα εἰσέλθωμεν εἰς τὰ
Ἱωάννιννα.**

Ἡ Ἄνοιξις ἤρχετο!

Μία πρώτος ἀνοιξις, ἡ ὁποία δὲν μᾶς ἔφερε μόνον τὴν γλυ-
καῖαν θερμότητα τοῦ ἡλίου, τὰ ἄνθη καὶ τὰ χελιδόνια, ἀλλὰ
καὶ κάτι ἄλλο πολυτιμότερον τὴν Νίκην! Ἡμεθα ἀνήσυχτοι καὶ
αἰστωχεῖς. Ἡμεθα βέβαιοι ὅτι, εὐθὺς ὥς μᾶς διατάξουν, θὰ σαρώ-

σωμεν τὸν ἐχθρόν, θὰ ὑπερπληρώσωμεν τὰ ὄρη καὶ θὰ φθάσωμεν εἰς τὴν περιμάχητον πόλιν.

Μία εὐθυμία παράδοξος ἐδασίλευεν εἰς ὅλον τὸ στρατόπεδόν μας. Μαζὶ μὲ τὰ σύννεφα, εἶχον φύγει καὶ αἱ στενοχωρίαι μας· μίαν πρωτὰν εἰς στρατιώτης τῶν μεταγωγικῶν μᾶς ἔφερεν ἓνα κλάδον ἀνθισμένης ἀμυγδαλιάς. Ἐξητωκραυγάσαμεν ὅλοι καὶ τὴν ὑπεδέχθημεν ὡς προάγγελον τῆς Νίκης.

Μία πυρετώδης κίνησις παρατηρεῖτο εἰς ἕκαστον ἀντίσκηνον κατὰ τὴν ἐσπέραν· ὑπὸ τὸ φῶς μικροῦ κηρίου οἱ στρατιῶται διώρθωνον τὴν στολήν των, ἔρραπτον τὰ κομβία των, προσεπάθουν νὰ γίνουν κομποὶ καὶ ὠραῖοι.

— Αἶ Πέτρε, μοὶ εἶπεν ἡμέραν τινὰ εἰς εὐθυμος Ζακυνθινὸς τοῦ λόγου μας. Τί κάθησαι ἔτσι; Δὲν ἐτοιμάζεσαι;

— Νὰ ἐτοιμασθῶ!

— Καὶ βέβαια! Μὲ τέτοια χάλια θὰ ἔμβῃς εἰς τὰ Ἰωάννινα; Εἶναι ἐντροπή! Κύτταξε· ἐγὼ ἔρραψα τὸν μανδύαν μου, ἐγυάλισα τὰ κομβία μου, τώρα ἐμβαλῶνω τὸ πανταλόνι μου. Εἶχε λειώσει μέσα εἰς τὴν λάσπην τόσους μῆνας.

— Καλὰ λέγεις! Πρέπει νὰ ἐτοιμασθῶ. Βελόνην ὅμως δὲν ἔχω.

— Σοῦ δίδω ἐγὼ! Δὲν ταιριάζει νὰ ἔμβωμεν ἔτσι εἰς τὰ Ἰωάννινα. Θὰ μᾶς βάζουν εἰς τὰ σπίτια των οἱ ἄνθρωποι, θὰ μᾶς καλοῦν εἰς τὸ τραπέζι των, θὰ μᾶς ὑποδέχωνται ὡς πρίγκιπας καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα καθαροὶ καὶ περιποιημένοι.

— Ἐχeis δίκαιον, συνάδελφέ μου! Καὶ βλέπεις θὰ ἔμβωμεν ἀνοιξιν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ὅλοι θὰ ἐορτάζουν· ἡ γῆ, ὁ οὐρανός, οἱ ἄνθρωποι. Μόνον κάμε γρήγορα νὰ μοῦ δώσης τὴν βελόνην σου.

— Τί τρέχει λοιπόν; ἐφώνησεν αἰφνης ὁ Χρῖστος, ἐπιστρέψας εἰς τὸ ἀντίσκηνον. Ὅλος ὁ στρατὸς ἀφῆκε τὸ τουφέκι καὶ ἐπιάσε τὴν κλωστήν καὶ τὴν βελόνην!

— Ἐτοιμαζόμεθα ! Ἐτοιμαζόμεθα ! ἀνεφώνησεν ὁ Ζακυνθινὸς εὐχαριστημένος, διότι ἠκολούθησαν τόσοι πολλοὶ τὴν συμβουλὴν του.

— Καὶ δὲν φοβεῖσαι, σύ, τὸ Μπιζάνι;

— Ἐγώ; ἀπήντησε γελῶν ὁ εὐθυμος Ζακυνθινός. Τὸ περὶ φρονῶ! Ἄν εἶναι αὐτὸ ὁ βράχος, ἡμεῖς εἴμεθα τὸ κύμα, τὸ ὅποιον, σιγὰ τὸν τρώγει καὶ ἔξαφνα, εἰς μίαν στιγμὴν, χωρὶς κανεὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, θὰ πέσῃ κάτω.

— «Ὁ Βράχος καὶ τὸ Κύμα!» Ἄ! πονηρέ, εἶπεν ὁ Χρίστος γελῶν ἐνεθυμήθης τὸ ᾄσμα τοῦ Ἑπτανησίου ποιητοῦ, τοῦ Βαλαωρίτου.

— Τὸ ξεύρεις;

— Πῶς; Τὸ ἔχω διαβάσει.

— Κρίμα! ποὺ ἤθελα καὶ ἐγὼ νὰ σᾶς τὸ ἀπαγγείλω καὶ νὰ σᾶς κάμω ἐντύπωσιν!

— Δὲν πειράζει, ἐφωνάξαμεν ὅλοι. Ἡμεῖς δὲν τὸ ξεύρομεν καὶ θέλομεν νὰ μᾶς τὸ ἀπαγγείλῃς.

Ὁ καλὸς νέος ἀνεσηκώθη εὐχαριστημένος, ἐστράφη ἀπειλητικὸς πρὸς τὸ Μπιζάνι καὶ τείνων πρὸς αὐτὸ τὴν πυγμὴν του ἤρχισε νὰ ἐκφωνῇ·

«Ὁ βράχος καὶ τὸ κύμα».

«Μέριασε, Βράχε, νὰ διαβῶ! Τὸ κύμα ἀνδρειωμένο
Λέγει στὴν πέτρα τοῦ γιалоῦ, θολό, μελανιασμένο·
Μέριασε! Μέσ' στὰ στήθη μου, ποῦσαν νεκρὰ καὶ κρύα,
Μαῦρος Βορηᾶς ἐφύσησε καὶ μαύρη τρικυμία.
Ἀφροὺς δὲν ἔχω γι' ἄρματα, κούφια βοή γι' ἀντάρα,
Ἐχω ποτάμι αἵματα! Μὲ θέριψε ἡ κατάρρα
Τοῦ κόσμου, ποὺ βαρέθηκε, τοῦ κόσμου ποῦπε· τώρα
Βράχε θὰ πέσῃς! Ἐφθασεν ἡ φοβερή σου ὥρα!

Ὅταν ἐρχόμουναι σιγά, δειλό, παραδαρμένο
Καὶ σοῦπλυννα καὶ σοῦγλυφα τὰ πόδια δουλωμένο
Περήφανα μὲ κύτταζες καὶ φώναζες τοῦ κόσμου
Νὰ ἰδῇ τὴν καταφρόνησι, ποὺ πάθαινε ὁ ἀφρός μου.
Κι' ἀντὶς ἐγὼ χροφὰ χροφά, ἐκεῖ ποὺ σ' ἐφιλοῦσα
Μέρα καὶ νύχτα σ' ἔσκαφτα, τὴ σάρκα σου ὀδαγκοῦσα
Καὶ τὴν πληγὴν ποὺ σ' ἄνοιγα, τὸ λάκκο, ὅπου κάμω,
Μὲ φύξη τὸν ἐπλάκωνα, τὸν ἐκρυβα στὸν ἄμμο.
Σχύψε νὰ ἰδῇς τὴ ῥίζα σου στῆς θάλασσας τὰ βύθη,
Τὰ θέμελά σου τᾶφαγα, τᾶκαμα ζουφολίδι.
Μέριασε, Βράχε, νὰ διαβῶ! Τοῦ δούλου τὸ ποδάρι
Θὰ σὲ πατήσῃ στὸ λαμό! Ἐξύπνησα λιοντάρι!»

Τὸ μούγκρισμα τοῦ κύματος, τὴν ἄσπλαγχνη φοβέρα
Χάιες φορὲς τὴν ἄκουσεν ὁ βράχος στὸν αἰθέρα
Ν' ἀντιβοᾷ τρομακτικά, χωρὶς γὰρ νὰ ξυπνήσῃ·
Καὶ σήμερα ἀνετρίχασε· λὲς θὰ λιγοψυχῇ.

— «Κῦμα, τί θέλεις ἀπὸ μὲ καὶ τί μὲ φοβερίζεις;
Ποιὸς εἶσαι σὺ καὶ τόλμησες ἀντὶ νὰ μὲ δροσίζῃς,
Ἐμπρὸς μου στέκεις φοβερό, μ' ἀφροὺς στεφανωμένο;
Ὅποιος κι' ἂν εἶσαι μάθε το, εὐκόλα δὲν πεθαίνω!»

— «Βράχε, μὲ λὲν Ἐκδίκησι! Μ' ἐπότισεν ὁ χρόνος
Χολὴ καὶ καταφρόνησι. Μ' ἀνέθρεψεν ὁ πόνος.
Ἦμουναι δάκρυ μιά φορά καὶ τώρα, κύτταξέ με,
Ἐγὼ θάλασσα πλατειά! Πέσε, προσκύνησέ με!
Μέριασε, Βράχε, νὰ διαβῶ, ἐπέρασε ἡ γαλήνη!
Καταποτήρας εἶμαι ἐγὼ, ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς σου,
Πιγαντίας στένω ἐμπρὸς σου!»

Ὁ Βράχος ἐβουβάθηκε. Τὸ κῦμα στήν ὁρμὴ τοῦ
Ἐκαταπόντισε μὲ μιᾶς τὸ κούφιο τὸ χορμί του.
Χάνεται μέσ' στήν ἄβυσσο, τρίβεται, σβύεται, λειώνει
Σὰν νᾶταν ἀπὸ χιόνι.
Ἐπάνωθι τοῦ ἐβόγγηξε γιὰ λίγο ἀγριεμμένη
Ἡ θάλασσα καὶ κλείσθηκε. Τώρα δὲν ἀπομένει
Στὸν τόπον ποῦταν τὸ στοιχεῖο κανεὶς παρὰ τὸ κῦμα
Ποῦ παίζει γαλανόλευκο ἐπάνω ἀπὸ τὸ μνημα!
(Ἀρ. Βαλαωρίτης)

Πῶς ἐπήραμεν τὰ Ἰωάννινα.

Ἐπὶ τέλους ἡ μεγάλη ἡμέρα ἀνέτειλε! Τὴν ἐνθυμοῦμαι σήμερον ὡς ἐν ὄνειρον καὶ φρίσσω ἀπὸ ἀνεκλάλητον ἐνθουσιασμόν! Αὐτὴ ἡ ἡμέρα ὑπῆρξεν ἡ ὠραιότερα ἡμέρα τῆς ζωῆς μου!

Ἀπερίγραπτος ἡ χαρά, ἡ ὁποία μᾶς ἐπλημμύρισεν, ὅτε οἱ ἀξιωματικοὶ μας, μὲ γυμνὸν τὸ ξίφος, μᾶς ἔδειξαν τὸν δρόμον πρὸς τὰ Ἰωάννινα καὶ μᾶς εἶπαν·

— Ἐμπρός!

Με τὴν λόγχην ἐφ' ὅπλου ὠρμήσαμεν, ὅπως ὁρμᾷ ἡ μεγάλη καὶ παντοδύναμος πλημμύρα καὶ παρασύρει ὅτι τῆς ἀντισταθῇ. Πότε ἀνέδημεν τοὺς λόφους, πότε ἠρπάσαμεν τὰ ἐχθρικά τηλεβόλα, πότε κατέβημεν κάτω καὶ ἐδιώξαμεν τὸν ἐχθρόν! Μῆνες συνεκρατούμεθα, ὑπεφέραμεν κρύον καὶ χιόνια καὶ κακουχίας· καὶ σήμερον ἐξέσπασεν ὅλη ἡ ὀργή μας καὶ ἐχύθημεν ἐμπρός, ἐκδικηταὶ καὶ σωτῆρες!

Εἰς τὰς ἐπτὰ τὸ πρωὶ καταλαμβάνομεν τὸν λόφον Τσούκαν· οἱ ἐχθροὶ ἀνθίστανται, ἀλλὰ ποῖος ἡμπορεῖ νὰ μᾶς σταματήσῃ; Ὡς καταρράκτης, ὁ ὁποῖος ὁρμᾷ ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ βουνοῦ καὶ χύνεται εἰς τὴν πεδιάδα καὶ παρασύρει πέτρας, χαλίκια, δένδρα, ἀνθρώπους, ὅτι εὖρη, ὁμοίως καὶ ὁ στρατός μας ἐχύθη καὶ παρέσυρε τὸν ἐχθρόν.

Κατὰ τὰς δέκα ἀναθαίνομεν νικηταὶ εἰς τὴν Μανωλιάσαν, κατὰ τὰς ἑνδεκα κυριεύομεν τὸν Ἅγιον Νικόλαον. Ὅλη ἡ γῆ τρέμει ἀπὸ τὸν κρότον τῶν τηλεβόλων καὶ τῶν τουφεκισμῶν, ἀπὸ τὰς θριαμβευτικὰς φωνὰς τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τὰς ἀπελπιστικὰς κραυγὰς τῶν Τούρκων

Κατὰ τὴν μεσημβρίαν οἱ ἐχθροὶ ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τὰ βουνά, τὰ ὅποια κατεῖχον καὶ ἐτράπησαν πρὸς τὴν πεδιάδα τῶν Ἰωαννίνων. Τότε πλέον, χωρὶς ἀντίστασιν, ἤρχισαν νὰ φεύγουν περίφοβοι πρὸς τὴν πόλιν.

Τὰ βουνὰ ἀντελάλησαν ἀπὸ τὰς ζητωκραυγὰς μας καὶ ἀπὸ τὰ ὑπερήφανα τραγούδια τῶν εὐζώνων.

Μὲ τὸ τραγούδι ὁρμοῦν, λογχίζουν, στρώνουνε χορμιὰ βαρβάρων οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι !

Ἐνα τραγούδι εἶναι ἡ ζωὴ τους σήμερα,

Κ' ἡ νίκη τους τραγούδι θ' ἀπομείνῃ !

—

Μὲ τὸ τραγούδι ὁρμοῦν, λογχίζουν, πέφτουνε, χορμιὰ μαρτύρων, οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι.

Ἐνα νραγούδι εἶναι γι' αὐτοὺς ὁ θάνατος

κ' ἡ μνήμη των τραγούδι θ' ἀπομείνῃ !

(Ἰω. Πολέμης)

Ἡ νύξ μας εἶρε νικητὰς, ἔξω ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα. Ἠνάψαμεν πυρὰς καὶ ἄγρυπνοι περιεμένομεν πότε νὰ ἐξημερώσῃ. Ἀπὸ τὴν πολλὴν χαρὰν μας, δὲν εἶχομεν ὀρεξιν νὰ κοιμηθῶμεν. Τὰ Ἰωάννινα ἐμπρὸς μας ἀνοικτὰ μας περιέμενον. Ἡ ὁρμὴ μας ἐνίκησεν ὅλας τὰς δυσκολίας, ὅλα τὰ φρεσύνια, ὅλον τὸ πείσμα τοῦ ἐχθροῦ.

— Ἀχ ! πότε νὰ ἐξημερώσῃ !

Οἱ Τούρκοι ὁμῶς δὲν μας περιέμενον· κατὰ τὰς δύο μιστὰ τὰ

μυσάνευτα στέλλουν ἀπεσταλμένους. Παραδίδουν εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ φρούρια της, τὸν ἐκ 30,000 τουρκικὸν στρατὸν καὶ τέλος ὅλα τὰ τηλεβόλα του, τὰ ὅπλα, τοὺς ἵππους καὶ τὰς σημαίας.

Ὁ Διάδοχος δέχεται.

Ἡ εἰδησις ἀμέσως διαδίδεται εἰς ὅλον τὸ στρατόπεδον.

Ὡ! τί ἔγινε τότε! Πότε ἐσχηματίσθησαν οἱ χοροί, πότε ἤρχισαν τὰ τραγούδια! Θεέ μου! ὦραιότεραν νύκτα πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ κανεὶς; Ἔως τὰ ἐξημερώματα ἐχορεύομεν καὶ ἐτραγουδοῦμεν·

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα, μάτια πολλὰ τὸ λένε,
Μάτια πολλὰ τὸ λένε, ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε!

Τὸ λέν πουλιά τῶν Γρεβενῶν κι' ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου
Ποὺ τ'ἄσκιαζεν ἡ παγωνιά κι' ἀνατριχίλα φόβου.

Τὸ λένε κτύποι καὶ βροντές, τὸ λένε κ' ἡ καμπάνες,
Τὸ λένε κ' οἱ χαρούμενες καὶ μαυροφόρες μάννες!

Τὸ λένε κ' οἱ Γιαννιώτισσες ποὺ ζοῦσαν χρόνια βόγγου
Τὸ λένε κ' οἱ Σουλιώτισσες στὲς ῥάχες τοῦ Ζαλόγγου.

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα!

(Γ. Σουρῆς)

Καὶ ἄλλοι οἱ εἰζωνοὶ μὲ τὰ λιγυρὰ καὶ ὕψηλά των σώματα,
ἴστυρον τὸν χορὸν καὶ ἐτραγουδοῦν·

Χορεύουν τὰ ψηλὰ βουνὰ μὲ τοὺς πυκνοὺς τοὺς λόγγους,
Χορεύουν κι' ἀντρεϊεύονται καὶ ψιλοτραγουδοῦνε,

Τριγύρω στὴν πανεύμορφη καὶ ξακουσμένη πόλιν

Ποὺ ἔχει τὴ λίμνην στὸ πλευρό, στὴν ἀγκαλιὰ τὰ κάστρα.

Κ' ἕνας καθάριος Σταυραετὸς μέσ' ἀπ' τὰ μεσουράνια
ῥωταίει τὰ ψηλὰ βουνὰ ποῦ ψάλλουν καὶ χορεύουν·

Βουνά μου, γιατί χαίρεστε κ' ἔχετε πανηγύρι;

Μὴν ἦρθε πρόωμη Ἄνοιξι, μὴν ἦρθε καλοκαίρι;

—

Κι' ὁ Πίνδος ὁ περήφανος τοῦ ἀπαντᾷ καὶ λέγει·

Δὲν ἦρθε πρόωμη Ἄνοιξι, μὴδὲ τὸ καλοκαίρι,

Χαιρόμαστε, χορεύετε καὶ φιλοτραγουδοῦμε,

Γιατὶ ἐλευθερωθήκατε, Ἀετέ, τὰ Γιάννινά μας!

(Χρ. Χρηστοβασίλης)

**Πὼς ἀντημεΐφθημεν διὰ τῆς κακουχίας καὶ τοὺς
κινδύνους τοῦ πολέμου.**

Τὴν ἄλλην ἡμέραν, τὸ πρωῒ, εἰσήλθομεν εἰς τὰ Ἰωάννινα.
Ἐμπρὸς ἐπύγαινον ἑφιππος ὁ Διάδοχος μετὰ τὴν κατάχρυσον
σπολὴν του, ἔπειτα ἡρχόμεθα ἡμεῖς, οἱ στρατιῶται, οἱ νικηταί!

Χιλιάδες Ἑλλήνες ἐξηπιοκραύγαζον, ἔκλαιον, ὥρμων καὶ
ἐφίλοῦν τὰ τουφέκια μας, μᾶς ἔρραινον μετὰ ἄνθη, εἶχον στρώσει
δάφνας εἰς τὸν δρόμον μας.

Γραῖται ἔκαμνον τὸν σταυρόν των καὶ ἔκλαιον· πολλοὶ ἀκί-
νητοι καὶ ἀμίλητοι μᾶς ἐκύτταζον καὶ δὲν ἐτόλμων νὰ πιστεῦ-
σωσιν, ὅτι δὲν ὠναιρεύοντο. Πὼς! ὁ μέλλων Βασιλεὺς τῶν Ἑλ-
λήνων πατεῖ νικητὴς τοὺς δρόμους τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ Τεπε-
λενλή! Πὼς! ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐλευθερώνει τὰ σκλαβωμένα
τόσους αἰῶνας Ἰωάννινα καὶ ἡ Ἑλληνικὴ σημαία, ἡ γαλανό-
λευκος, κυματίζει ἐπάνω εἰς τὸ αἵματοδοαμμένον φρούριον τῆς
λίμνης!

— Θεέ μου! Θεέ μου! ἐπιθύρῃζον. Κάμε νὰ μὴ εἶναι ὄνει-
ρον αὐτὸ ποὺ βλέπομεν!

Αἴφνης ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχαν προσ-
τρέξει ἀπὸ τὰ πλησίον χωρία μία φωνὴ μεγάλη ἠκούσθη·

— Παιδί μου! Πέτρε!

Ἡ καρδιά μου ἐκτύπησε τόσον δυνατὰ, ὥστε ἐνόμισα, ὅτι θὰ
ἔσωρευόμην κάτω λιπόθυμος· τὰ γόνατά μου ἔτρεμον. Εἶχον
γνωρίσει τὴν φωνὴν τῆς μητρός μου.

Ἐστράφην καὶ μέσα ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς μου εἶδον
τὴν μητέρα μου νὰ σείη τὸ λευκὸν μανδήλιόν της, νὰ ἐκτείνῃ
τὰ χέρια της καὶ νὰ μοῦ φωνάζῃ·

— Παιδί μου! Παιδί μου!

Πλησίον της μία ὥραία κόρη, ἕως εἴκοσιν ἐτῶν προ-
σεπάθει νὰ τὴν συγκρατήσῃ καὶ μοῦ ἐκίνει τὸ χέρι τῆς γελαστῇ
καὶ εὐτυχισμένη.

— Ἡ ἀδελφή μου! ἐφιθύρισα κάτωχρος ἀπὸ τὴν συγκί-
νησιν.

— Ἐμπρός, Πέτρε, μοῦ εἶπαν ὁ Χρῖστος, χαίρετίσε καὶ
μὴ σταματᾷς! Εἴσαι εἰς τὴν γραμμὴν!

Συνήλθον. Ἐχαμογέλασα εἰς τὴν πολυαγαπημένην μητέρα
καὶ ἀδελφὴν μου καὶ ἐντὸς ὀλίγου δὲν τὰς ἔβλεπον πλέον. Εἰς
τὴν Μητρόπολιν ἐψάλλη ἡ δοξολογία καὶ ἀνυψῶν τὰ χέρια τοῦ ὁ
Μητροπολίτης πρὸς τὸν Οὐρανὸν εἶπεν·

— Εὐχαριστοῦμέν Σε Θεέ, διότι μᾶς ἠξίωσας νὰ ἴδωμεν
τὴν ἡμέραν ταύτην τῆς ἐλευθερίας μας! Ὅτι αἰῶνας ὄνει-
ρεύοντο οἱ πατέρες μας, τὸ βλέπομεν ζωντανὸν ἐνώπιόν μας.
Ὡς φοβερὸν ὄνειρον παρῆλθον αἱ νύκτες τῆς δουλείας καὶ ἴδου
τώρα ἀνατέλλει ἐπὶ τὰς κεφαλὰς μας ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας,
τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης! Μέγας εἴσαι, Κύριε, ὁ δίκαιος
προστάτης τῆς Ἑλλάδος! Ὑμνοῦμεν, εὐλογοῦμεν τὸ ὄνομά
Σου. Ἡμεθα νεκροὶ καὶ μᾶς ἀνέστησας! Ἡμεθα τυφλοὶ καὶ
μᾶς ἔδωκες τὸ φῶς καὶ τὴν χαράν.

Ὅλοι ἐντὸς τῆς σκοτεινῆς Ἐκκλησίας ἔκλειον. Οἱ γέροντες, γονατισμένοι κάτω, ἐφίλουν τὸ χῶμα, ὅπου ἐπάτησεν ὁ Ἐλευθερωτής.

Καὶ ἡμεῖς οἱ στρατιῶται ἐλησμονήσαμεν τὰς κακουχίας, τοὺς κινδύνους, τὸ φόβος, τὴν πείναν, τὴν δίψαν, ὅλα τὰ βάσανα

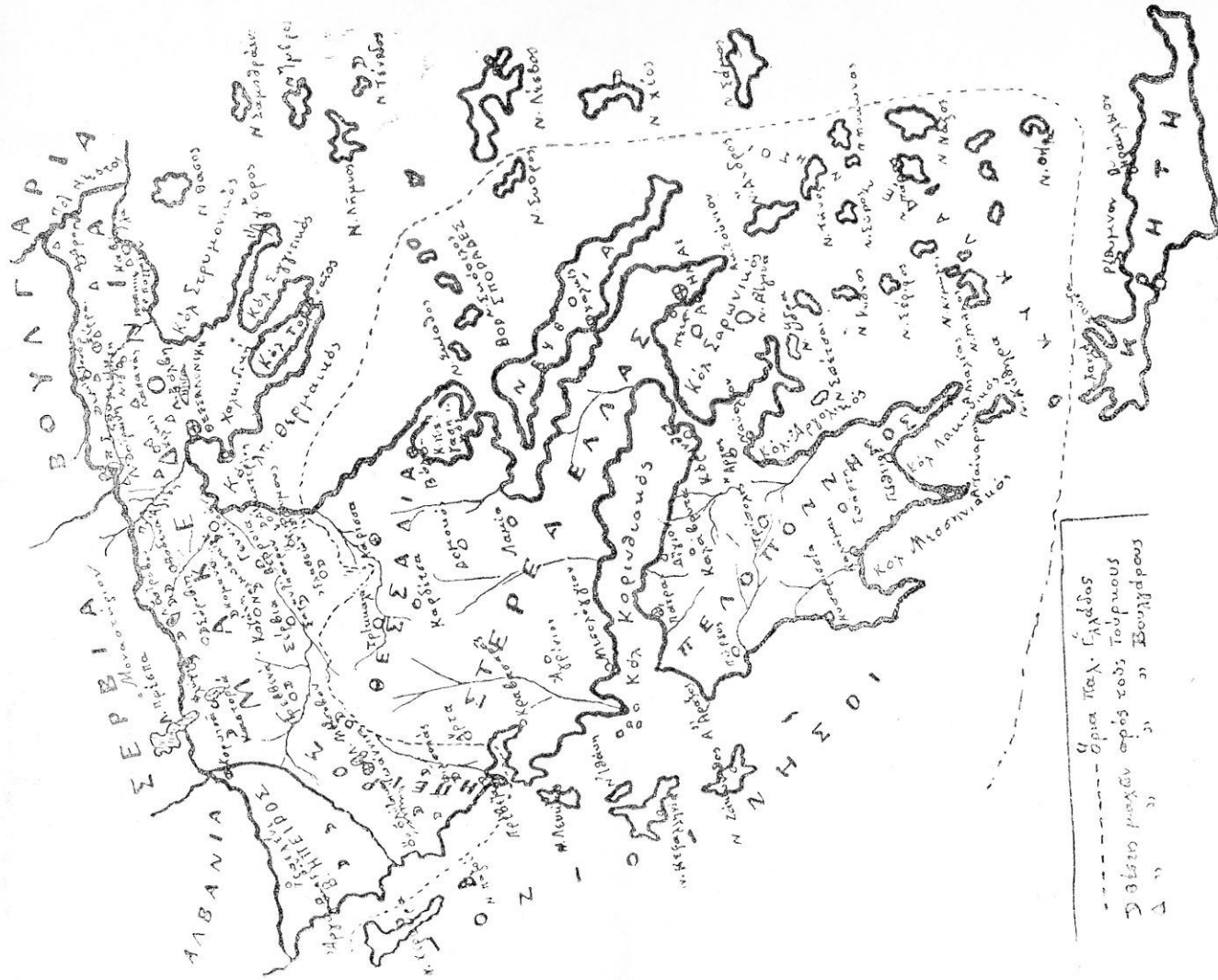


τοῦ πολέμου. Τί σημασίαν ἔχουν ὅλα αὐτά, ἐνώπιον τῆς εὐτυχίας ολοκληρου λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐλευθερώνεται καὶ πανηγυρίζει ;

— Χριστὸς ἀνέστη ! ἔλεγον καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀκόμη μεταξὺ τῶν καὶ ἐφίλοῦντο ὡς ἀδελφοί.

— Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν ! ἔλεγον ἄλλοι καὶ ἐκύτταζον μὲ λατρείαν τὸν Νικητὴν Στρατηλάτην, ὁ ὁποῖος ὕψηλός καὶ ὑπερήφανος ἐστέκετο εἰς τὸ βασιλικὸν στασίδιον.

Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ νεκρὰ φύσις, ὁ γηραιὸς Τόμαρος καὶ ἡ ἱστορικὴ τῶν Ἰωαννίνων λίμνη ἐφαίνοντο, ὅτι κατεῖχοντο ἀπὸ ἐξαιρετικὴν ἀγαλλίαςιν. Εἶχε δίκαιον νὰ φάλλῃ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ὁ Ἀθηναῖος ποιητὴς τοὺς ἐξῆς στίχους :



(Faint handwritten notes, possibly bleed-through from the reverse side)

Βαθαῖα οἱ πνιγμένοι ἀνάσαναν κ' ἐκόχλασε τὸ κύμα
κ' ἐκρinoβόλησαν οἱ ἀφροί· τὸ ὑγρὸ τῆς λίμνης μνήμα
κρινόσπαρτος παράδεισος τὴν νύχτ' ἀπόψ' ἐγένη
κα' ἀνέβηκαν οἱ δεκαφτὰ μὲ τὴν κυρὰ Φροσύνη.

Σύρε, Φροσύνη, τὸ χορὸ! Σφιχτὰ χειροπιασμένες
σ' ἀκολουθοῦν ἀχώριστες οἱ δεκαφτὰ παρθένες!
Λαλοῦν ἀθώωρα βιολιά κα' ἀναγαλλιάζ' ἡ λίμνη
κα' ὁ φλοῖστος τῆς ἀκρολιμνιάς εἶναι τραγούδια κ' ὕμνοι!

Εἶναι πικρὲς οἱ ἐνθύμησες καὶ στάζουνε φαρμάκι
μὰ στρέψε, ἰδὲς καταδιωχτὰ φεύγουν οἱ βρυκολάκοι!
Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἀπόκοντα, μὲ μιὰν ὀχιά γιὰ ζώνη,
τραβᾷ τὰ γέρικα μαλλιά, τὰ γένια ξεροζώνει.

Κι' ἂν σ' ἐρωτήσῃ ἡ λίμνη σου:—Γιατί, Φροσύνη, νοιώθω
στὰ στήθη μου ἀναγάλλιασμα, στὰ βύθη μου χαρά;
Πές της:—Ἡ Γαλανόλευκη, μὲ τὸν αἰώνιο πόθο,
φέρνει τῶν Φώτων τὸ Σταυρὸ ποῦ ἀγιάζει τὰ νερά!

(Ἰω. Πολέμης)

Ὅταν μετ' ὀλίγην ὥραν ἐφίλουν τὴν μητέρα μου καὶ τὴν
ἀδελφὴν μου, ἡ χαρὰ μου ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε μοῦ ἦτο
ἀδύνατον νὰ ὁμιλήσω.

Ἐκλαίονεν καὶ οἱ τρεῖς εὐτυχεῖς καὶ τρισευδαίμονες. Ποτὲ
χαρὰ ἀνθρώπου δὲν ἔφθασε τὴν χαρὰν τὴν ἰδικήν μου. Εἶχον
δέκα τέσσαρα ἔτη νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου καὶ τὴν ἀδελφὴν
μου. Καὶ τώρα τὰς ἔβλεπα καὶ ὑπὸ ποίας περιστάσεις! Ποτέ,
οὐδὲ νὰ ὀνειρευθῶ ἐτόλμων εὐτυχίαν τοιαύτην. Ἐπέστρεφον
νικητής. Ἦμην καὶ ἐγὼ εἰς τῶν ἐλευθερωτῶν τῆς Πατρί-
δος μου. Ἐξεδικήθην τὸν πατέρα μου, ὁ ὁποῖος εἶχε φονευθῇ
ἡττημένος κατὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897.

Ποία χαρὰ λοιπὸν ἤμπορεῖ νὰ μετρηθῇ μὲ τὴν χαρὰν μου;

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
Πῶς ἡ μήτηρ μου με ἄφησε νὰ ξενιτευθῶ.	3
Ποία ἦτο ἡ εὐτυχεστέρα μου ἡμέρα εἰς τὰ ξένα.	5
Ἡ μεγάλη εἰδησις.	6
Ἡ μεγάλη ἀπόφασις.	6
Τί ἐλέγαμεν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου.	8
Τί μᾶς εἶπεν ὁ πλοίαρχος, πρὶν εἰσελθωμεν εἰς τὸν λιμένα.	10
Τί ἐσκαπτόμεν νὰ κάμω τὴν ἐπομένην καὶ τί ἔκαμα.	12
Τί μᾶς ἐδίδασκεν ὁ καλὸς μας λοχαγός.	13
Ποῖαι εἶναι αἱ πρῶται δυσκολίαι τοῦ νεοσυλλέκτου.	16
Πῶς ὁ νεοσύλλεκτος ἐκθέτει τὰ παράπονά του εἰς τὸν γνωστὸν τοῦ λαχαγόν.	17
Τί ἐδιδάχθη ὁ νεοσύλλεκτος ἀπὸ τὸν λαχαγόν του.	18
Πῶς ἀποπλέει ὁ στόλος μας εἰς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ.	20
Μία φορὰ κανεὶς πεθαίνει.	23
Πῶς ἐφύγομεν διὰ τὸ στρατόπεδον.	24
Πῶς ἐφθάσαμεν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ πῶς διήλθομεν τὴν πρώτην νύκτα.	27
Τί ἐπράξαμεν εὐθὺς ὡς ἐπατήσαμεν ἐπὶ τοῦ Τουρκικοῦ ἐδάφους.	29
Τί ἡσθάνομεθα καὶ τί ἐλέγομεν, ὅτε ἐπροχωροῦμεν εἰς Τουρκικὸν ἔδαφος.	31
Εἰς ποῖαν κατάστασιν μᾶς ἔφερεν ἡ πρώτη μεγάλη κούρσις.	33
Τὸ Διάγγελμα τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν λαόν του καὶ ἡ διαταγὴ τοῦ Διαδόχου πρὸς τὸν στρατὸν του.	34
Πῶς μᾶς ἐπιθεωρεῖ ὁ Διάδοχος.	36
Πῶς ἡλευθερώσαμεν τὴν Ἑλασσῶνα.	38
Ποία ἦτο ἡ πρώτη μας σκέψις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλασσῶνος.	40
Πῶς ἐθριάμβευσεν ὁ Χριστιανισμὸς κατὰ τὰ πρῶτά του ἔτη.	41
Πῶς ἐγένεν ἡ πορεία μας ἀπὸ Ἑλασσῶνος εἰς Σαραντάπορον.	43
Ἡ μάχη τοῦ Σαρανταπόρου.	44
Πῶς ἐπεράσαμεν μίαν ἡμέραν εἰς τὰ Σέρβια.	48
Ποῖον συγκινητικὸν θέαμα εἶδομεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης τοῦ Σαρανταπόρου.	49
Πῶς ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ πρῶτος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ἐγίνε Μέγας.	50
Διὰ τί θαυμάζεται ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.	53
Ποῖος στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου ἡλευθέρωσε τὴν Κρήτην ἀπὸ τοῦ Ἀραβας.	55
Πῶς ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἑλασσῶνα με τοὺς αἰχμαλώτους.	57
Διὰ ποῖαν ἐξόχως τιμητικὴν ὑπηρεσίαν ἐμείναμεν μίαν ἡμέραν εἰς τὴν Ἑλασσῶνα.	60
Πῶς πάλιν συνηντήσαμεν τὸν πολεμοῦντα στρατὸν μας.	62
Πῶς ἐγένεν ἡ μεγάλη μάχη τῶν Γιαννιτσῶν.	64

Πῶς ἐπὶ τέλους εἰσῆλθομεν εἰς τὰ Γ'ιαννιτσά.	66
Εἰς τὸν Στρατηλάτην Κωνσταντῖνον	68
Πῶς ἐφέρθημεν πρὸς τοὺς ἡττημένους.	70
Ποῖον γεγονός ἐδιπλασίασε τὴν χαρὰν μας.	70
Ποιοὶ εἶναι οἱ λατρευτότεροί μας βασιλεῖς.	72
Πῶς παρεδόθη ἡ Θεσσαλονίκη.	75
Θεσσαλονίκη.	76
Ἡ ζωὴ τῶν τραυματιῶν εἰς τὸ μέγα νοσοκομεῖον τῆς Θεσσαλονίκης.	78
Ποῦ περιστρέφοντο συνήθως αἱ ὁμιλίας τῶν τραυματιῶν.	80
Ἡ θλίψις ἐνὸς Καβαλλιώτου τραυματίου καὶ ἡ πεποίησις ἐνὸς Κωνσταντινουπολίτου.	81
Τί μᾶς διηγῆθη ὁ Ἀγιορείτης περὶ τῆς πατρίδος του.	82
Τί διηγῆθη εἰς τοὺς τραυματίας περὶ τῆς Αἰγύπτου.	83
Ποῖα ἄλλα περίεργα πράγματα ἐλέγομεν περὶ τῶν πιθήκων.	85
Ποῖα παράδοξα πράγματα διηγούμεθα περὶ τῶν καμήλων, τῶν ἐλεφάντων καὶ τῶν φαλαινῶν.	86
Τί χάνουν ὅσοι Ἕλληνες μεταναστεύουν εἰς Ἀμερικήν.	90
Διατὶ μίαν ἡμέραν ὁ καλὸς μας ἱατρὸς ἐθύμωσε.	92
Πῶς ὁ ἀκάθαρτος ἄηρ ἤμπορεῖ καὶ νὰ θανατώσῃ ἀκόμη.	93
Πῶς ἐργάζεται ὁ στόμαχος.	96
Ποίαν καταστροφὴν ὑπέστη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Φράγκων.	98
Πῶς σφάζεται ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκ τοῦ κινδύνου τῶν Φράγκων.	100
Τὸ γιοφύρι τῆς Ἀρτας.	102
Πῶς ἐγνώρισα ἓνα ἥρωα.	103
Πῶς φθάνομεν εἰς τὴν Ἡπειρον.	105
Πῶς εἰς φίλος μου λοχίας ἐπισκέπτεται μετ' ἐμοῦ ἓνα γέροντα κάτοικον τῆς Φιλιπιάδος.	108
Πῶς ἐφρονεύθη ὁ δεκανεὺς Ἀλέξανδρος.	110
Πῶς ὁ πατὴρ τοῦ ἥρωος Ἀλεξάνδρου φανερώνει συγχρόνως τὴν φιλοστοργίαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν του.	113
Πῶς μᾶς ἐφάνη τὸ Ἡπειρωτικὸν στρατόπεδον.	115
Ἀπροσδόκητος νυκτερινὴ μάχη.	118
Διατὶ ὁ Ἡπειρωτικὸς ἀγὼν ἦτο δυσκολώτερος τοῦ Μακεδονικοῦ.	122
Πῶς παράγεται ὁ κεραυνὸς καὶ πῶς προφυλασσόμεθα ἀπ' αὐτοῦ.	124
Πῶς διὰ τοῦ βαρομέτρου μετροῦμεν τὰ ὕψη τῶν ὀρέων καὶ προειδοποιούμεθα τί καιρὸν θὰ ἔχωμεν.	126
Πόσον τὰ σημερινὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας εἶναι ἀνώτερα τῶν παλαιῶν.	127
Πῶς ἐγιναν οἱ αἰδηρόδρομοι.	129
Πῶς ἐγίνετο ὁ πόλεμος ἄλλοτε καὶ πῶς γίνεται σήμερον.	130
Ποῖον ἐγερτήριον ἄσμα ἔψαλαν μερικοὶ νέοι στρατιῶται τὴν πρωτὴν τῆς εἰκοστῆς πέμπτης Δεκεμβρίου.	131
Τί μᾶς ἐνεδόμισεν ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων.	133

Πῶς κατώρθωσεν ὁ ἄνθρωπος τὰ περὶ αὐτοῦ.	
Ἡρώες καὶ μάρτυρες τῆς ἑπιστολῆς.	188
Ὁ εὐτυχὴς γεωργὸς τῆς Κύπρου.	140
Πολιτικὰ ἐπιστολὰ.	148
Ποίαν ἐπιστολὴν ἔγραψα πρὸς τὸν ἡρωϊκὸν τραυματιὰν τοῦ νοσοκομείου τῆς Θεσσαλονίκης.	145
Πῶς εἰς ὄρευνός καὶ εἰς πεδινός ἀπῆλθον τὸν τόπον τῶν ;	146
Τι συνεβούλευσεν εἰς ἑμπειροῦς λογίας εἰς τοὺς φιλονικοῦντας περὶ τῶν προτερημάτων τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς πεδιάδος στρατιώτας ;	147
Τι ἀπετόλμησεν εἰς νέος χάριν μᾶς εἰκόνας τῆς Παναγίας.	149
Πῶς ἐσώθη ὁ Μανώλης ἐκ βεβαίου θανάτου ;	151
Οἱ Τούρκοι βάνοι.	154
Ἡ μεγάλη μάχη τῆς ἐβδόμης Ἰανουαρίου.	156
Πόσον γενναῖον Μέγαρχον εἶχομεν ἐπὶ κεφαλῇς !	159
Διὰ ποίων μέσων μᾶς ἐξηπάτων οἱ ἐχθροί ;	160
Λιγενῆς Ἀκρίτας, ὁ δεύτερος Ἡρωϊκῆς.	162
Πῶς ἀπέθανεν ὁ Λιγενῆς Ἀκρίτας.	165
Πῶς περιγράφεται τὸ Ἀρχοντόπουλον τοῦ Βυζαντίου εἰς τὸν Ἑρωτάκριτον.	166
Τι ἐτραγούνησε διὰ τῇ Γκιώνα καὶ τῇ Λιάκουρα εἰς τοὺς συναδελφούς του στρατιώτας ὁ βασιλεὺς τοῦ Παρνασσοῦ.	169
Πόσον ἐνίσχυσε τοὺς πολιορκητάς τῶν Ἰωαννίνων ἡ παρουσία τοῦ στρατηλάτου Διαδόχου μας.	170
Τι ἔγραψε μία μήτηρ πρὸς τὸν στρατιώτην υἱὸν τῆς.	173
Ἡ ἀνακατὴ τῆς δεκάτης ἐβδόμης Ἰανουαρίου.	174
Ποῖα προτερήματα καὶ ποῖα ἐλαττώματα ἔδειξαν μέχρι τοῦδε οἱ Τούρκοι εἰς τὸν κόσμον.	176
Μὲ ποίους λόγους ἐνεφύχωσε τὸν λαὸν καὶ τὸν στρατὸν του κατὰ τῶν Τούρκων ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.	178
Πῶς ἐκωρυεύθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Τούρκων «Πάλι μὲ χρόνους μὲ καιροὺς πάλι δικὰ μας θάνατοι».	180
Μὲ πόσῃ καρτερίᾳ ἀνεμένομεν τὴν ἄλωσιν τῶν Ἰωαννίνων.	184
Πῶς ἀνεγεννήθη ἡ δυτικὴ Εὐρώπη μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Τούρκους.	186
Ποῖα δεινὰ ὑπέφεραν οἱ Ἠπειρώται ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ τυράννου Ἀλῆ πασᾶ.	189
Τι μᾶς διηγῆτο περὶ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ βίου τῶν Ἑλλήνων εἰς μετανάστες συμπολιτιστῆς μας.	192
Πῶς προετοιμαζόμεθα, ἵνα εἰσέλθωμεν εἰς τὰ Ἰωάννινα.	195
«Ὁ βοάχος καὶ τὸ κῦμα».	199
Πῶς ἐτήραμεν τὰ Ἰωάννινα.	201
Πῶς ἀντημερίσθημεν διὰ τὰς κακουχίας καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου.	203
	206



